

Eesti Pank
Bank of Estonia

Eesti Panga 2008. aasta aruanne

2009

© Eesti Pank, 2009

Address

Estonia pst 13
15095 Tallinn

Telefon

668 0719

Faks

668 0836

E-post

info@epbe.ee

Veebileht

www.eestipank.info

Eesti Panga trükiste tellimisinfo

telefon: 668 0998

faks: 668 0954

e-post: trykis@epbe.ee

ISSN 1406-1406

Keeletoimetaja: Kadri Põdra

Kujundus ja makett: Vincent OÜ

Küljendus: Urmas Raidma

Trükitud trükikojas Aktaprint

SISUKORD

EESTI PANGA OLEMUS JA PÕHIÜLESANDED	9
2008. AASTA ARUANDE EESSÕNA EESTI PANGA PRESIDENTILT	12
ARUANDEKOHUSTUS	16
Keskpanga aruandekohustuse õigusraamistik ja kohustuslikud väljaanded	16
Aruandekohustus Riigikogu ees	16
Majanduspoliitiliste seisukohtade regulaarne tutvustamine ja majandusandmete kättesaadavaks tegemine avalikkusele	17
EESTI PANGA PÕHIÜLESANNETE TÄITMISEL JÄRGITAVAD STRATEEGILISED EESMÄRGID	20
90 AASTAT EESTI PANKA	24
Algu 90 aastat tagasi	24
Iseseisva Eesti riigi esimesed maksevahendid, esimene oma raha	24
Ettevalmistused rahareformiks – raamistiku uuendamine	25
Majanduskriis	25
Sõja- ja okupatsiooniperiood	26
Eesti Panga taasasutamine, krooni uus tulek	27
Nelja mehe ettepanekust edasi	27
Eesti Panga nõukogu ja juhatus aastatel 1919–2009	28
Uue Eesti krooni kattevara	30
1992. aasta rahareform	31
Eesti rahasüsteemi põhialused ja areng taasiseseisvuse ajal	31
Eesti Panga käsutuses olevad rahapoliitika instrumendid	32
Kronoloogia: rahapoliitilise raamistiku areng taasiseseisvusperioodil	34
Kronoloogia: panganduse õigusraamistik ja regulatsioon	44
Kronoloogia: arveldussüsteemid ja sularaha	52
EESTI PANGA OLULISEMAD TEGEVUSED JA SAAVUTUSED 2008. AASTAL	
RAHAPOLIITIKA	56
Majandusanalüüs, -prognoos ja -uuringud kui raha- ja finantspoliitiliste otsuste põhendamise alus	57
Seiretegevus	57
Majandusülevaated	57
Prognoos	57
Uuringud	58
Reservihaldus	59
Välisvaluutareservi struktuur	59
Investeerimisprotsess	59
2008. aasta investeerimistulemused ja neid mõjutanud tegurid	60
Normportfelli muutused 2008. aastal	60
Varahaldusteenuse osutamine avalikule sektorile	60

FINANTSSTABIILSUSE TAGAMINE	62
Finantssektori analüüs ja hinnang finantsstabiilsusele	62
Finantsstabiilsuse tagamiseks võetud meetmed.....	63
Panganduse ja maksevahenduse seadustiku täiustamine Euroopa Liidus.....	64
Väärtpaberituru infrastruktuuride tõhustamine	64
Maksesüsteemide järelevaatamine.....	65
STATISTIKAALANE TEGEVUS.....	67
Pangandus- ja muu finantsstatistika.....	67
Maksebilansistatistika.....	68
Üldmajandusstatistika	69
ARVELDUSSÜSTEEMID JA SULARAHHA.....	70
Maksekeskkonna arendamine.....	70
Pankadevaheliste maksete arveldussüsteem	70
Sularahanõudluse rahuldamine	73
Ringlusse lastud pangatähed ja mündid ning nende struktuur	73
Sularaha töötlemine ja ekspertiis.....	74
Uute pangatähtede ja müntide ettevalmistamine	75
ORGANISATSIOON JA KOOSTÖÖ.....	76
Rahvusvaheline koostöö	76
Koostöö Euroopa Liidu institutsioonidega	77
Eesti Panga tegevus pärast eurole üleminekut	80
Koostöö Rahvusvahelise Valuutafondiga	81
Koostöö Rahvusvahelise Arvelduspangaga.....	83
Koostöö reitinguagentuuridega.....	83
Koostöö Eestis	84
Avalikud suhted ja kommunikatsioon.....	85
Avalikkuse teavitamise põhimõtted	85
Meediasuhtlus ja avalikud esinemised.....	86
Eesti Vabariigi 90. aastapäeva tähistamine	86
Eesti Vabariigi sünni ja valitsusliikmete büstid.....	87
Eesti Panga muuseum.....	88
Juhtimine, organisatsioon ja personalipoliitika.....	89
Eesti Panga juhtimis- ja otsustusorganid	89
Eesti panga juhtimissüsteemi ja töökorralduse arendamine 2008. aastal.....	91
Organisatsiooni väärtused ja väärtustepõhine juhtimine	91
Eesti Panga personalipoliitika	93

EESTI PANGA RAAMATUPIDAMISE AASTAARUANNE

31. detsembril 2008 lõppenud majandusaasta kohta	97
---	----

LISAD

ÜLEILMNE MAJANDUS 2008. AASTAL.....	122
Ameerika Ühendriigid ja Jaapan.....	123
Euroala.....	124
EESTI MAJANDUS 2008. AASTAL.....	125
Reaalsektor.....	125
Rahapoliitiline keskkond.....	125
Sise- ja välisnõudlus.....	125
Inflatsioon.....	127
Valitsussektor.....	129
Riigireiting.....	130
Finantssektor.....	132
Väärtpaberiturg.....	136
Muud finantsvahendajad.....	138
EESTI PANGA 2008. AASTA MAJANDUSPROGNOOSIDE PÕHISÕNUMID.....	141

MÄÄRUSED, OTSUSED JA PUBLIKATSIOONID

2008. AASTAL VASTU VÕETUD EESTI PANGA PRESIDENDI MÄÄRUSED.....	144
2008. AASTAL VASTU VÕETUD EESTI PANGA NÕUKOGU OTSUSED.....	145
EESTI PANGA PUBLIKATSIOONID 2008.....	146

G. Belli

1 Kronen

1 Kronen

1 Kronen

Günther-Friedrich Reindorff

1889-1974

Käesoleva trükise vahelehtedel on kasutatud Günther Reindorffi kavandatud ühekrooniste müntide motiive. Laiem avalikkus näeb neid seni avalikkuse eest varjus olnud arhiivimaterjale esmakordselt.

Günther Reindorff on üks 20. sajandi silmapaistvamaid, tuntumaid ja armastatumaid eesti graafikuid. Vabagraafikuna saavutas ta tuntuse eelkõige joonistustega loodusmotiividel, tabades oskuslikult toonivarjundeid ja meeleolu. Väga hinnatud on tema itaalia pliiatsiga loodud teosed, mille hulka kuulub ka kunstniku loomingu paremikku kuuluv „Sibeliuse „Finlandia””.

Günther Reindorffi illustratsioonid Friedrich Reinhold Kreutzwaldi „Eesti rahva ennemuistsetele juttudele” moodustavad mitme põlvkonna eestlaste silmis tekstidega lahutamatu terviku, milleta muinasjutukogumikku pole võimalik ette kujutada.

Reindorffi kui tarbograafiku tähtsamate tööde hulka kuulub aastatel 1928–1940 käibele lastud Eesti krooni pangatähtede seeria.

„Sibeliuse „Finlandia”

1928-1940

Eesti Panga olemus ja põhiülesanded

Eesti Pank on Eesti Vabariigi keskpang ning põhiseaduslik institutsioon, kes analüüsib ja hoiab käigus Eesti rahasüsteemi ehk teostab riigi rahapoliitikat. Rahapoliitika eesmärk on säilitada stabiilselt madal hinnatõus ja tagada parimad võimalused majanduskasvuks. Lisaks sellele seisab keskpang hea finantssüsteemi turvalisuse ja stabiilsuse eest. Tal on ainuõigus välja lasta Eesti raha ning kohustus korraldada raharinglust ja hoida riigi vääring stabiilsena.

Eesti Panga missioon on tagada hinnastabiilsus Eestis. Missiooni elluviimiseks täidab Eesti Pank järgmisi **põhiülesandeid**:

- osaleb riigi majanduspoliitikas iseseisva rahapoliitika teostamise, valitsuse nõustamise ja rahvusvahelise koostöö kaudu;
- hoolitseb finantsstabiilsuse eest Eestis – see tähendab finantssektori poliitika kujundamist ning usaldusväärsete ja hästitoimivate maksesüsteemide käigushoidmist;
- korraldab sularaharinglust Eestis;
- valmistub saama üheks Euroopa kooskõlastatud majanduspoliitika ja ühtse rahapoliitika võrdväärseks kujundajaks teiste euroala keskpankade seas.

G. Reinhardt

Presidenti' loss.

11

2008. aasta aruande
eessõna Eesti Panga
presidendilt

KPD OON

Eesti Panga presidendi sissejuhatus 2008. aasta aruandele

2008. aasta märksõnadeks majanduses jäid aasta teisel poolel süvenenud üleilmne finantskriis ja selle taustal võimendunud majanduslangus Eestis. Praeguseks on majanduskeskkond varasemaga võrreldes tublisti muutunud ja see eeldab kõigilt majanduses osalejatelt ka oma käitumise muutmist.

Majanduse madalseis on muutnud inflatsioonisurve pea olematuks. Ühelt poolt on selle taga toormehindade langus maailmaturul; teisalt soosivad hindade alanemist sisemajanduslikud tegurid. Jooksevkonto puudujääk on kiiresti areneva majanduse kaasnähtus – seda eelkõige suure investeeringuvajaduse tõttu. Praegu teevad nii tarbijad kui ka ettevõtted ebakindluse pärast varasemast oluliselt vähem kulutusi. Samuti muutuvad eelarvepiirangud sissetulekute vähenemise tõttu pingelisemaks ning pankade ja investorite ettevaatlik käitumine võimaldab kaasata vähem laenuressurssi. Kõige selle tulemusel on jooksevkonto puudujääk asendumas ülejäägiga.

Nii nagu paljudes teistes riikides, on Eesti eksporditulud välisnõudluse tugeva languse tõttu praegu palju väiksemad kui varem. Eesti majandus peab toime tulema ka välisinvestorite usalduse kahenemisega, mis tähendab senisega võrreldes oluliselt väiksemat väliskapitali sissevoolu. Usalduse taastamiseks oleks väga oluline saavutada kindlus Eesti euroalaga liitumise suhtes.

Euro kasutuselevõtu eesmärki tuleb silmas pidada kõigi majanduspoliitiliste sammude plaanimisel. Selle eesmärgi edasilükkamine tähendaks praeguse üleilmse finantskriisi õhkkonnas Eesti majandusele vaid täiendavaid raskusi.

Euro kasutuselevõtuks tuleb teha täiendavaid muudatusi riigieelarves. Ent eelarvet tasakaalustavad meetmed ei ole hädavajalikud ainult Maastrichti kriteeriumi täitmiseks. Nii või naa tuleb riigi rahandus viia muutunud majandusolukorraga kooskõlla ning tagada eelarvepoliitika pikaajaline jätkusuutlikkus. Riigi eelarvestrateegia peab andma vastuse küsimusele, kuidas ja millal saavutab Eesti taas koondelarve tulude ja kulude tasakaalu ning hakkab taastama eelarvereservi. Avaliku sektori ulatuslike likviidsete reservide tähtsus Eesti majanduse turvalisuse tagamiseks ja majanduskeskkonna ootamatute muutuste mõju pehmendamiseks on seekordse languse üks põhilisi õppetunde. Seepärast tuleb ka 2009. ja 2010. aastaks kavandatavaid meetmeid käsitleda võimalikult ühtse paketina.

Eesti-suguse väikese avatud majanduse edasiste kasvuväljavaadete jaoks on vaja, et välismajanduse olukord hakkaks paranema ning et Euroopa ühisturg toimiks keerulistele aegadele vaatamata. Praeguste ootuste põhjal võtab üleilmne areng suuna paremuse poole alles 2010. aastal, ent paraku pole täit selgust, kui sügavaks ja kestvaks osutub langus meie olulisemate välismajanduspartnerite juures.

Lisaks on kasvu taastumiseks Eestis vajalik, et majanduse šokijärgsed ümberkorraldused oleksid suuremas osas lõpule jõudnud ning ebakõlad taandunud. Majanduses on alanud ümberkorralduste periood, mis kujuneb kindlasti omajagu valulikuks. Üheks suureks väljakutseks Eesti majandusele kujuneb tööjõu- ja kaubaturu suutlikkus kohanduda kiiresti muutunud majandusoludega.

Siiski, pankadel on piisavalt ressursse, et toetada ümberkorraldusi ettevõtluses ja kogu majanduses. See lubab vaadata tulevikku ettevaatliku optimismiga. Lisaks hetkeolukorrale tuleb igaühel oma otsuste tegemisel arvestada majanduse soodsamaid väljavaateid keskmises ja pikemas perspektiivis, sest Eesti ja teiste Euroopa Liidu riikide sissetulekute ühtlustumine jätkub ka edaspidi. Seda toetavad eelarvepoliitika jätkusuutlikkus ning Eesti ühinemine euroalaga nii kiiresti kui võimalik.

Keskpank omalt poolt teeb kõik, et tagada rahasüsteemi ja finantskeskkonna stabiilne toimimine ka eelolevatel aastatel.

Andres Lipstok
president

Kaubandus, tööstus, põllumajandus.

G. Reinдорff

Aruandekohustus

KROON

ARUANDEKOHUSTUS

Keskpannga sõltumatus on iga hinnastabiilsuse tagamist esmatähtsaks hindava rahasüsteemi lahutamatu osa. Samas eeldab kaasaegne demokraatlik ühiskonnakorraldus igalt avalikke ülesandeid täitvalt institutsioonilt aruandmist oma tegevuse kohta. Eesti Panga kui Eesti Vabariigi sõltumatu keskpannga puhul tähendab see kohustust selgitada oma majanduspoliitilisi seisukohti ja otsuseid piisavalt selgelt ja põhjalikult nii Eesti kodanikele kui ka nende valitud esindajatele. Aruandekohustus ja keskpannga sõltumatus on kaks teineteist tasakaalustavat põhimõtet.

Keskpannga aruandekohustuse õigusraamistik ja kohustuslikud väljaanded

Keskpannga aruandekohustuse ulatust on täpsustatud mitmes Eesti seaduses. Vastavalt Eesti krooni tagamise seadusele tuleb keskpangal vähemalt kord kuus avaldada andmed oma kullaja välisvaluutareservi suuruse ja ringluses olevate Eesti kroonide hulga kohta. Need andmed avaldatakse **Eesti Panga bilansi ja krooni kattevara iseloomustavate ülevaate tabelite** näol. Vastavalt riikliku statistika seadusele ja Eesti Panga seadusele on keskpangal õigus ja kohustus koguda ning reeglitekohaselt avaldada oma vastutusvaldkonda puudutavat **raha-, finants- ja maksebilansistatistikat**. Seda tehakse Eesti Panga veebilehe statistikarubriikides. Lisaks kohustab Eesti Panga seadus keskpanka avaldama vähemalt kord kvartalis ilmutatavat **kvartalibülletäänid** ja aastaraamatut. Eesti Panga **kvartalibülletäänid** on vaheldumisi kas **raha- või finantspoliitilise suunitlusega**. **Aastaraamat** avaldatakse koos aasta finantsaruandega. Aastaruande kinnitab Eesti Panga nõukogu, kes seejärel esitab selle koos audiitori järeldusotsusega Riigikogule.

Samaaegselt keskpannga aastaaruandega esitatakse Riigikogule Finantsinspektsiooni nõukogu kinnitatud Finantsinspektsiooni aastaaruanne. Riigikogu kuulab ära Eesti Panga presidendi ettekande keskpannga aastaaruande kohta.

Aruandekohustus Riigikogu ees

Lisaks Eesti Panga presidendi iga-aastasele ettekandele aastaaruande teemal Riigikogus teeb Eesti Pank Riigikoguga koostööd erinevate kohtumiste vormis ning annab vastuseks Riigikogu liikmete esitatud küsimustele selgitusi ja kommentaare.

Eesti Panga juhid ja spetsialistid kohtuvad regulaarselt Riigikogu rahanduskomisjoniga, et selgitada keskpannga hinnanguid majandusprotsessidele ja arutada majandusarengu sõlmküsimusi.

Riigikogu fraktsioonide huvi korral on Eesti Panga juhid tutvustanud keskpannga majanduspoliitilisi seisukohti ning erinevaid töövaldkondi. 2008. aastal tunti enim huvi majanduse kohandumise ja inflatsiooniprotsesside vastu.

2008. aastal paluti Eesti Pangal esitada oma arvamus ühe seaduseelnõu kohta. Eesti Pank vastas ühele Riigikogu liikmete arupärimisele, mis puudutas riigieelarve koostamisprotsessi ja eraisikute laenuintressimäärade arengut.

Majanduspoliitiliste seisukohtade regulaarne tutvustamine ja majandusandmete kättesaadavaks tegemine avalikkusele

Keskpanga usaldusväärsus avalikkuse silmis ja läbipaistev tegutsemine on hästi toimiva rahastussüsteemi eelduseks. Nii avalikkus kui ka spetsialistid peavad saama Eesti Pangast regulaarset, piisavalt põhjalikku ja kvaliteetset majandusteavet. Keskpank peab oluliseks pakkuda infot kasutajale võimalikult mugavalt ja soodsalt (näiteks on Eesti Panga regulaarsed trükised tellijatele tasuta, neid saavad tasuta ka kõik maaomaraamatukogud), võimalikult kvaliteetselt ja õigeaegselt (näiteks kehtivad väga ranged nõuded statistikanäitajate avaldamise süsteemile¹). Lisaks veebilehel ning erinevates trükistes² avaldatud teabele saavad huvilised infot Eesti Pangast ka ise küsida. Infopäringuid saab esitada nii kirja, e-posti kui ka telefoni teel. 2008. aastal laekus Eesti Pangale 3751 infopäringut, millest 73 registreeriti teabenõudena.

¹ Andmed tuleb avaldada mitte ainult kindlal kuupäeval, vaid ka kindlal kellaajal ning need peavad vastama rahvusvaheliselt aktsepteeritavatele kvaliteedinõuetele.

² Eesti Panga 2008. aasta publikatsioonide täielik loend on toodud aastaaruande lisa lk 146.

G. Reinдорff

»» Eestimaa ««

Eesti Panga
põhiülesannete täitmisel
järgitavad strateegilised
eesmärgid

EURO

EESTI PANGA PÕHIÜLESANNETE TÄITMISEL JÄRGITAVAD STRATEEGILISED EESMÄRGID

Põhiülesannete täitmisel lähtub Eesti Pank järgmistest strateegilistest eesmärkidest.

I Rahapoliitika

1. Valuutakomitee säilitatakse kuni Eesti ühinemiseni euroalaga.
2. Eesti majanduse seirel pööratakse põhitähelepanu inflatsiooni inertsile ja väliskeskonna ebakindlusega seotud probleemidele; majanduspoliitilises koostöös valitsusega leitakse viise neist ohtudest tuleneda võivate tagasilöövide vältimiseks.
3. Eesti rahapoliitiline keskkond ja turuoperatsioonid ühtlustatakse majandus- ja rahaliidu omadega, arvestades Eesti eripärasid.
4. Majandusprognoosi meetodite arendamisel saavutatakse sisuline ja protseduuriline ühtsus Euroopa Keskpankade Süsteemi majandusprognoosi koostamisega.
5. Tagatakse Euroopa Liidu standarditele vastava maksebilansi- ja finantssektori statistika järjepidev koostamine, statistikaväljundite kõrge kvaliteet ning paremad ja mitmekesisemad võimalused statistikaväljundite kasutamiseks.

II Finantsstabiilsus

6. Finantsstabiilsuse tagamisel hinnatakse finantssektori krediidi- ja likviidsusriski, seostades finantsstabiilsuse tugevusanalüüsid ja majandusprognoosi lisastsenaariumid. Kvaliteetse ja usaldusväärse hinnangu saamiseks konsulteeritakse turuosalistega ning kodu- ja välismaiste koostööpartneritega.
7. Finantsstabiilsuse tagamisel arendatakse finantssektori turvavõrku ning pööratakse erilist tähelepanu finantssektori infrastruktuurile. Koostöös rahandusministeeriumi ja finantsinspeksiooniga tugevdatakse riiklikku ning koostöös Balti riikide ja Põhja-maade keskpankadega piiriülest valmisolekut kriisihalduseks.

8. Tegutsetakse arveldussüsteemide järelevaatajana ning avaldatakse korrapäraselt vastavaid hinnanguid.
9. Euroopa Liidu institutsioonide töös osaledes aidatakse kaasa Euroopa finantsturgude suuremale lõimumisele, sealhulgas väärtpaperiarvelduste vallas. Osaletakse väärtpaperiarveldussüsteemi TARGET2-Securities väljatöötamisel.

III Sularahanõudluse rahuldamine

10. Soodustatakse kaasaegsete maksevahendite kasutamist, et vähendada sularaha tähtsust raharingluses.
11. Suurendatakse sularaha käitlemise jõudlust, et vältida käitlemise kallinemist keskmises perspektiivis.
12. Väärtustatakse Eesti tähtsündmusi numismaatilis-bonistiliste toodete emiteerimisega.

IV Eesti ühinemine euroalaga

13. Euro kasutuselevõtu ettevalmistustööd viiakse nii kaugemale, et need on võimalik lõpetada 12 kuu jooksul enne eurole üleminekut. Eesti eurovalmidust hinnatakse kaks korda aastas.
14. Valmistatakse ette välisvaluutareservide haldamise muudatused, et tagada majandus- ja rahaliidu täisliikmeks saamisel varade optimaalne investeerimine vastavalt selleks ajaks muutuvatele ülesannetele ja keskkonnale.
15. Tagatakse sularahahalduse valmisolek euro-sularahale üleminekuks.
16. Tagatakse valmisolek asjatundlikuks osalemiseks Euroopa ühtse rahapoliitika otsustus- ja koostöömehhanismis.
17. Riigi-, era- ja kolmanda sektori organisatsioonide ning avalikkust teavitatakse Euroopa ühtse rahapoliitika teostamisest ja selle mõjust Eesti majandusele, samuti keskpanga ülesannetest Eesti ühinemisel euroalaga.

V Organisatsioon ja koostöö

18. Eesti Panga eesmärk on pakkuda keskpanga teenuseid nii siseriiklikult kui Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS) liikmena kulu-efektiivselt.
19. Pangavälise uurimistöölase koostöö edendamisel süvendatakse ühistegevust teiste Euroopa Liidu keskpankadega, jätkatakse külalissuurijate programmi ja toetatakse Eestisest teaduskoostööd, sh Eesti Majandusteaduse Seltsi kaudu.
20. rendatakse panga töötajate tööalaseid teadmisi ja oskusi sisekoolituste ja individuaalsete arengukavade abil.
21. Arendatakse panga juhtimissüsteemi (kinnistatakse panga organisatsioonilised väärtused, luuakse terviklik organisatsioonikirjeldus, määratletakse panga tooted ja teenused ning määratakse kindlaks nende maksumus vastavalt EKPSi metoodikale).
22. Muudetakse regulaarseks panga siseauditi ja riskijuhtimise protsesside enesehindamine.
23. Arendatakse panga kriitiliste protsesside talitluspidevust.
24. Eesti Panga muuseumi ja raamatukogu põhjal luuakse interaktiivsete võimalustega külastuskeskus, mis tutvustab Eesti Panga kui Euroopa Keskpankade Süsteemi liikme rolli ja ülesandeid ning Eesti majandust ja raha ajalugu.
25. Parendatakse nii füüsilist kui infotehnoloogilist töökeskkonda ja täiustatakse kaugtöövõimalusi.

Põllumajandus ja tööstus

G. Reinдорff

90 aastat Eesti Panka

KROON

90 AASTAT EESTI PANKA

Algus 90 aastat tagasi

1929. aastal, Eesti Panga kümnendal aastapäeval, iseseisva Eesti riigi algusaegadele tagasi vaadates on keskpanga kunagine direktor Juhan Kukk tõdenud:

Iga iseseisva ja rippumatu riigi aluspõhjaks on tema majandusline iseseisvus. /–/ Riigi rahalised väljaminekud ulatasid 1919. aastal 713 952 000 margani. /–/ Nende väljaminekute katteks oli Riigikassal tarvitada: a) riigimaksud ja sissetulekud riigiettevõtetest 150 700 000 marka; b) sisemine laen 9 500 000; c) välislaen 322 000 000 marka. Kokku 482 200 000 marka. Puuduv osa, 583 892 000 marka, oli kaetud paberrahaga. /–/

Erapangad olid tegelikult ilma kapitalita: kes oli need Vene pankadesse jätnud, kes oli need muul teel sõja ja revolutsiooni keerises kaotanud. Hoiusumme pankadesse tuua ei olnud kellelgi julgust ega tahtmist, sest alati oli küsimus, kas ja missugust raha sealt tarbekorral kätte saad. Kõige suuremas lugupidamises olid elanikkude hulgas vanad vene rublad. /–/ Kõik teised rahad olid hädarahad, mida vastutahtmist vastu võeti. /–/

Eesti rahana liikusid esialgu võlakohustustena välja anda mõeldud vabariigi võlakohustused, mis kuigi suurt lugupidamist raha vastu just ei tõstnud. Poolpilgates kutsuti nad välismaalaste poolt „vabamaaks” ja oma inimesed nimetasid neid „kukkedeks” ja „pätsudeks”.

Niisugustes oludes võttis Ajutine Valitsus 1919. aasta 24. veebruaril, Eesti Vabariigi esimese aastapäeva tähistamiseks korraldatud tõisel istungil, vastu otsuse asutada Eesti Pank, kinnitas panga põhikirja ning otsustas hakata välja andma oma raha. Juhan Kukk jätkab:

Ajutisel valitsusel oli selge, et nende ülesannete teostamist ei saa mitte enda peale võtta ei par-

lament ega valitsus, vaid siin tuleb luua autonoomne asutus, kus kõik riigi tähtsamad majanduslikud alad vastavalt esitatud oleks, ja kus puhtpoliitilised huvid ennast majanduslike huvide kulul mitte maksma ei saaks panna, millest oleks kahju nii poliitikal kui ka majandusel.¹

Iseseisva Eesti riigi esimesed maksevahendid, esimene oma raha

Iseseisva Eesti Vabariigi algaastatel oli riiklike maksevahenditena kasutusel väga mitmesuguseid erinevate institutsioonide väljastatud väärtpabereid.

4. jaanuarist 1919 kuulutas Ajutine Valitsus riiklikeks maksevahenditeks Tallinna Arvekoja maksetähed, mis algselt olid selle asutuse siseseks arvelduseks mõeldud väärtpaberid.

23. novembril 1918 võttis Eesti Maapäev vastu otsuse emiteerida riigi otsekohesteks väljaminekuteks tarviliku sularaha saamiseks riigi 5%lisi lühiajalisi võlakohustusi, mis said seadusliku maksevahendi staatuse 16. jaanuaril 1919. Ajutine Valitsus andis 9. detsembril 1918 rahandusministeeriumile õiguse emiteerida riigi kassatähti. Fikseeriti ka Eesti Vabariigi oma vääringu nimetus, milleks sai põhjanaabrite eeskujul mark.

Eesti Vabariigi esimeste „päris” rahatähtede emiteerimist alustas Eesti Pank kõrvuti riigikassaga 1919. aastal. Ainuõiguse väljastada pangatähti sai Eesti Pank lõplikult alles 1928. aastal kehitema hakanud uue pangaseadusega. (Ainuõigusele on tegelikult viidatud ka varem, näiteks 1921. aastal käibeletatud 100margasel pangatähel on vasakul allnurgas märkus Eesti Panga ainuõiguse kohta.) Eesti Panga põhikirja kohaselt pidi mark võrduma Prantsuse kuldfrangiga: 0,2903225 grammi puhast kulda. Kattevara aga polnud tegelikult olemas ei kullana ega ka usaldusväärse välisrahana. Kullaklausel kaotati

¹ J. Kukk. Kui Eesti Pangale alus pandi. Eesti Pank 1919–1929, lk 11–13.

1922. aastal. Eesti esimese oma vääringu usaldusväärst ja stabiilsust õõnestasid ka Vabassõjast tingitud suured riigikaitsekulud.

Eesti Pank alustas tegevust valitsuse emissioonipangana, tegutsedes samal ajal ka kommertsalustel laenupangana. Kommertsvarad olid ühtlasi ringlusse lastavate rahatähtede katteks. Raske majandusolude tõttu polnud teistsugune lahendus esialgu võimalik. Sel esimesel perioodil ringlusse lastud pangatähed olid sisuliselt kateta paber, mis turuosalistes erilist usaldust ei äratanud. Ametliku kullasisalduse järgi võrdus dollar 5,2 margaga, kuid näiteks Eesti Panga kursikomitee määratud ametlik dollarikurss võrdus 1919. aasta alguses 45, vabaturukurss aga 120 margaga.

Olukorda ei parandanud kuigivõrd ka Venemaalt rahulepingu sõlmimisel kätte saadud 15 miljonit kuldrubla. Kuld läks valitsuse käsutusse, seda kasutati riigikassa kaudu valitsuse tegevuskulude katmiseks, sealhulgas ka välismaailmaga suhtlemiseks vajaliku konverteeritava välisraha saamiseks. 1920. aasta alguses läks Eesti marga vahetuskursi määramine Tallinna Pankade Komitee ja aasta hiljem Tallinna börsi kätte. 1924. aastal ületas dollari börsikurss juba 400 marga taseme. Lisaks mõjutasid marga kursi langust valuutaspekulatsioonid.

Ettevalmistused rahareformiks – raamistiku uuendamine

1924. aasta 20. juunil kehtestas Riigikogu arvestusliku rahaühiku – Eesti kuldkrooni. Kuldkroon jaotus sajaks Eesti margaks ning võrdus 0,403226 grammi puhta kullaga. Kõik laenuid Eesti Pangas ja erapankades hinnati ümber kroonidesse. Edaspidi võidi laenulepinguid sõlmida ja võlapabereid välja anda kroonides. Kuldkroon tegelikult siiski käibe ei tulnud ning seetõttu tuli arveldada markades päevakursiga, mille määras börs. See piiras valuutaspekulatsioone ning suurendas usaldust realselt käibiva marga vastu.

Kavandatava rahareformi põhieesmärke oli asendada Eesti mark reaalse ja rahvusvaheliselt tunnustatava ning kattevara tagatisel emiteeritava omavääringuga. Aastad 1925–1927 olid rahareformi ettevalmistamiseks majanduslikus mõttes soodsad: Eesti eksport ületas importi, riigieelarve tulud olid suuremad kui kulud ning raharinglus püsis stabiilsena. Marga kattevara koosnes siiski endiselt peamiselt kommertsvaradest.

Juba 1920. aastate algupoolel kujunes arusaam, et ainus väljapääs on võtta välislaenu. Eesti Pank pöörduski sellekohase ettepanekuga valitsuse poole, samuti koostati kava kujundada pank ümber emissioonipangaks. 1927. aastal sai Eesti Vabariik Rahvasteliidu toetusel 1 350 000 naelsterlingi suuruse välislaenu. Sellest 1 000 000 kanti omavääringu kulla alusele üleviimiseks üle Eesti Pangale. Samal ajal tasaarveldati ka valitsuse ja panga kohustused ning nõudmised. Kummalegi poolele ei jäänud selle tulemusena nõudeid ega kohustusi teise poole vastu. 1928. aasta 1. jaanuaril kehtima hakanud rahaseadus ja seadusena jõustatud Eesti Panga põhikiri kehtestasid rahasüsteemi uued alused. Krooni kullasisalduseks määrati 0,403226 grammi nagu kuldkroonilgi. Kattevara hulka arvati nüüd üksnes kuld ja kohustustevaba ja vabalt konverteeritav välisraha. Keskpanga uus põhikiri nõudis ringluses olevatele pangatähtedele ja panga muudele pidevatele kohustustele vähemalt 40% suurust katet. Eesti Panga tegevus läks senistelt kommertsalustelt üle keskpangale omastele alustele (sellisel kujul, nagu need olid tolleks ajaks rahvusvaheliselt välja kujunenud). Eesti Panga põhikapitali suurendati viie miljoni kroonini. Rakendatud meetmed kujundasid tingimused stabiilse raha sünniks.

Majanduskriis

Maailmamajanduses ilmnisid esimesed kriisinähtud varsti pärast krooni käibeleveldamist. Kriisi mõju avaldus kõigepealt kaupade väljaveo vähenemises, mis algas juba 1929. aastal. Üle poole Eesti väljaveost moodustasid tollal põllumajandussaadused, ekspordiriikidest oli kindlalt

esikohal Inglismaa ja teisel Saksamaa. Sisseveos kuulus esikoht Saksamaale, järgnesid USA ja Inglismaa. Kõige suurem osa krooni kattevarast oli majandussidemete ulatust ja majanduspartnerite stabiilsust silmas pidades paigutatud Inglise naelsterlingitesse.

Inglismaa loobus 1931. aasta sügisel kullastandardist. See põhjustas naelsterlingi kursi järsu languse. Eesti Panga sama aasta finantstulemustes kajastus see 3,8 miljoni krooni suuruse puudujäägina, mida võinuks korrigeerida krooni devalveerimisega. Sellest otsustati siiski hoiduda, eelkõige põhjusel, et see oleks tähendanud usalduse tõsist nõrgenemist alles suhteliselt hiljuti käibele võetud uue vääringu vastu. Samal ajal rakendati sisseveopiiranguid ja kasutati mitmesuguseid erakorralisi abinõusid. Näiteks keelati ära devalveerimisele õhutatav propaganda. Krooni stabiilsus suudeti mõnd aega formaalselt ka säilitada.

Tootmise järsk vähenemine, eriti aga väliskaubandusbilansi muutumine negatiivseks tingis lõpuks siiski krooni paratamatu devalveerimise. 1933. aasta 23. juunil devalveeriti krooni ligikaudu 35%. Esialgu lähtuti naelsterlingiga seotud Rootsi krooni kursitasemest. Arvestades aga Inglismaa juhtivat kohta Eesti ekspordis, seoti kroon 1933. aasta 1. novembril otseselt naelsterlingiga: 1 naelsterling võrdus 18,35 krooniga.

Eesti kroon jäi kolmekümnendate aastate lõpu üha keerulisemaks muutuvates tingimustes stabiilseks ja usaldusväärseks nii rahvusvaheliselt kui ka riigisiselt. Krooni kurss naelsterlingisse säilis 1940. aastani.

Majanduskriis ja sellega toimetulekuks võetud meetmed näitasid tollastele keskpanga juhtidele veenvalt, kui tähtis on hästi toimiva rahasüsteemi jaoks kindel kattevara. Niisugune vara oli tollal kuld. Edaspidi kasvatati teadlikult kulla osatähtsust kattevaras: 33%lt 1931. aastal 66%le 1939. aastal. Sellel oli ettearvamatult oluline tähtsus krooni hilisema taassünni juures.

Sõja- ja okupatsiooniperiood

Eesti vägivaldsele inkorporeerimisele NSV Liiduga järgnes Eesti Panga tegevuses poole sajandi pikkune vaheaeg. See algas 1940. aasta 10. oktoobril, kui NSV Liidu Riigipank võttis üle Eesti Panga. Järgnes kroonide ümbervahetamine ning kroonikontode konverteerimine rubladeks.

Juba 1940. aasta juuli alguses, vahetult pärast 21. juuni enamlikku riigipööret, alustas Nõukogude Liidu keskvõim aktiivset tegevust, et saada enda kätte Eestile kuuluv välismaale deponeeritud kuld ja seal asuvad Eesti Panga valuutavarud. Riigipöördega võimule tulnud nõukogudemeelne Johannes Varese valitsus võttis keskpanga kulla ja valuutavarude asjus vastu mitu salajast otsust ning andis korraldusi, mis tollase õigusraamistiku kohaselt olid ebaseaduslikud. Eesti Panka kohustati müüma oma kuld NSV Liidu Riigipangale, valuutavarud aga kandma Eesti Panga kontole NSV Liidu Riigipangas Moskvast. Panga õigustatud tähelepanujuhtimist ei võetud arvesse, kuid toimima hakkasid rahvusvahelised kaitsemehhanismid, mis pidurdasid käimalükatud protsessi. Suuresti tänu Ameerika Ühendriikide vastuseisule jäid, peale ühe erandi, keskpanga lääneriikidesse deponeeritud kullavarud puutumata.

Pool sajandit hiljem tagastati iseseisvuse taastanud Eesti keskpangale välisriikidesse deponeeritud kuld, mida oli ligikaudu 11,3 tonni. Sellega pandi 1992. aastal alus uue Eesti krooni kattevarale. Kulla suhteliselt suur osatähtsus kattevara hulgas soodustas selle säilimist okupatsiooniaastatel. Kontod konverteeritavas valuutas on tunduvalt likviidsemad, neid oli raskem kaitsta. Kuid ka kulla säilitamine ei olnud kerge. Nõukogude võimu aktiivne rünne Rahvusvahelisele Arvelduspangale, et saada kätte Eesti kuld, kestis eelmise sajandi kaheksakümnendate aastate lõpuni.

Täisväärtusliku raha asemel käibisid okupatsiooniaastatel Eesti territooriumil rublad ja Saksa sõjamargad, millel puudus reaalne kate.

Eesti Panga taasasutamine, krooni uus tulek

Eesti Pank taasasutati ajal, kui Eesti kuulus veel Nõukogude Liidu koosseisu. Seda tehti 1989. aasta detsembris vastu võetud ENSV pangaseaduse kohaselt. Taasasutatud Eesti Panga esimene president Rein Otsason nimetati ametisse juba seaduse vastuvõtmise päeval.

1. jaanuaril 1990 alustas Eesti Pank pärast viie-kümneaastast vaheaega taas tööd. Alustati küllaltki omapärastes tingimustes: kahes toakeses ja ajal, kui polnud veel taastatud Eesti omariiklus ning Eestis tegutses lisaks Eesti Pangale veel teinegi keskpank.

Ettevalmistused tulevasteks muutusteks rahastusteemis algasid peaaegu kohe pärast Eesti Panga taasloomist, kuigi esialgsed ideed – minna oma rahale üle juba sama, 1990. aasta lõpuks – ei õnnestunud ellu viia. Ühtaegu algas Eesti Panga kui organisatsiooni taasülesehitamine, mida tuli teha peaaegu nullist.

Eesti Panga esimese nõukogu kinnitas ülemnõukogu presiidium 22. jaanuaril 1990 viieliikmelisena. Nõukogusse kuulusid ametikoha järgi nii panga president kui ka rahandusminister. Nõukogu esimehe ja presidendi ametid lahutati pangaseaduse muutmise otsusega 26. juunil 1990.

Esimesi suuri organisatsioonilisi ülesandeid oli välja töötada nõukogu põhikirj. Ülemnõukogu kinnitas selle 15. märtsil 1990. Lisaks põhikirjale täiustati pangaseadust ning võeti vastu pankade asutamist ja tegevust reguleerivad otsused. Tollane nõukogu täitis ülesandeid, mida tänapäeval täidab keskpanga juhatus, seetõttu käsitleti nõukogus ka Eesti Panga ülesehitust ja töökorraldust.

Päris selge polnud algaegadel ka taasasutatud

Eesti Panga ülesannete ring. Nõukogu otsusega anti riigi- ja eraettevõttele krediiti, mille tähtaegu tuli sügava majanduskriisi tõttu hiljem pikendada; osa lootusetuid võlgu tuli isegi maha kanda. Eesti Panga esimene president arvas, et keskpangaga tuleks ühendada mõni suurem kommertspank – see annaks võimaluse olla finantsiliselt tugevam ja sõltumatum. Nõukogu oli sellisele käsitlusele otsustavalt vastu, kuid NSV Liidu Välismajanduspanga Tallinna osakond siiski reformiti Eesti Panga välisoperatsioonide valitsuseks. Hiljem, pärast rahareformi, moodustati selle põhjal Põhja-Eesti Aktsiapank.

1989. aasta novembris alustati endises Nõukogude Liidus (Moskvas) valuutaoksjoneid. 28. juunil 1990 toimus esimene Eesti Panga valuutaoksjon. Müüjaid ja ostjaid oli kolm. Müügiks pakutud USA dollarid leidsid ostjad hinnaga 27 rubla. Nõukogude Liidu ametlik dollarikurs oli sel ajal ikka veel 62 kopikat dollari eest – seega tuli Eesti Panga oksjonil ametlikuga võrreldes välja 43,5kordne erinevus. Moskva esmane ametlik reaktsioon oksjoni tulemustele oli valuline. Eesti Panga oksjonid kujunesid sellele vaatamata korralikuks ja kogu kunagises Nõukogude Liidus tunnustatud valuutavahetuskohaks, kus osalejate arv võis ulatuda 120–140ni. Valuutaoksjoneid korraldas Eesti Pank kuni 1991. aasta augustini. Sellest saadud kogemus kulus hiljem ära rahareformi ettevalmistamisel ja elluviimisel.

Nelja mehe ettepanekust edasi...

Eesti Panga taasasutamise ja oma raha uuesti kasutuselevõtmise algtooge oli olnud nelja mehe² ettepanek, mis ilmus pealkirjaga „Kogu Eesti NSV täielikule isemajandamisele” ajalehes Edasi 26. septembril 1987. Muu hulgas jõuti seal välja öeldud mõtteid ja isemajandava Eesti kontseptsiooni arvukates diskussioonides edasi arendades tagantjärele kaunis utoopilisena tunduva konverteeritava rubla ideeni.

² S. Kallas, T. Made, E. Savisaar, M. Titma.

Eesti Panga nõukogu ja juhatus aastatel 1919–2009

Eesti Panga nõukogu enne Teist maailmasõda	
1921	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp, K. Baars, A. Janson, E. Kuusik, J. Laidoner, M. Luther, A. Teetsov, A. Uibopuu, A. Uesson, K. Wirma
1922	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp, K. Baars, A. Janson, E. Kuusik, J. Laidoner, M. Luther, A. Teetsov, A. Uibopuu, A. Uesson, K. Wirma
1923	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp, K. Baars, E. Kuusik, J. Laidoner, M. Luther, A. Teetsov, J. Tõnnisson, A. Uibopuu, A. Uesson, K. Wirma
1924	E. Aule, J. Kukk, T. Vares, K. Baars, J. Laidoner, M. Luther, J. Puhk, A. Teetsov, A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1925	A. Uibopuu, J. Kukk, P. Õpik, A. Jürmann, J. Laidoner, H. Leesment, M. Luther, J. Puhk, O. Strandman, A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1926	A. Uibopuu, J. Jaakson, P. Õpik, J. Kivisild, A. Jürmann, J. Laidoner, H. Leesment, M. Luther, J. Puhk, O. Strandman, A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1927	J. Jaakson, P. Õpik, J. Kivisild, A. Jürmann, J. Laidoner, H. Leesment, M. Luther, J. Puhk, O. Strandman (kuni septembrini), A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1928	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, R. Kuris, M. Luther, G. Vestel, K. Wirma
1929	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Wirma
1930	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Wirma
1931	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Wirma
1932	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Köstner, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Wirma
1933	J. Jaakson, M. Jänes, J. Hansen, Chr. Kaarna, J. Kivisild, M. Köstner, J. Laidoner, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, K. Wirma
1934	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, M. Köstner, J. Laidoner, M. Luther, J. Puhk, J. Rosenfeldt, J. Sihver, J. Veske, K. Wirma
1935	J. Jaakson, J. Rosenfeldt, Chr. Kaarna, J. Hansen, M. Köstner, M. Luther, J. Puhk, J. Sihver, J. Veske, K. Wirma
1936	J. Jaakson, E. Arnover, K. Kaarna, M. Köstner, M. Luther, J. Puhk, J. Rosenfeldt, E. Saar, J. Sihver, N. Teliste, J. Veske, K. Wirma
1937	J. Jaakson, E. Arnover, A. Esilas, K. Kaarna, A. Kuller, M. Köstner, R. Käsper, M. Luther, J. Rosenfeldt, E. Saar, J. Sihver, N. Teliste, K. Wirma
1938	J. Jaakson, E. Arnover, A. Esilas, K. Kaarna, M. Käbin, R. Käsper, M. Köstner, M. Luther, J. Rosenfeldt, J. Sihver, N. Teliste, M. Vinnal
1939	J. Jaakson, K. Kaarna, P. Kurvits, M. Käbin, R. Käsper, M. Köstner, M. Luther, J. Raudava, J. Rumberg (N. Teliste asemel), N. Teliste, A. Tõnnisson (M. Lutheri asemel), M. Vinnal
1940	J. Jaakson, K. Kaarna, J. Rosenfeldt, P. Kurvits, M. Köstner, M. Käbin, R. Käsper, A. Tõnnisson, M. Vinnal, J. Rumberg
Taaasiseseisvusaeg	
22.01.1990–14.11.1990	
	R. Otsason (president 28.12.1989–18.09.1991), R. Hagelberg, E. Mändmaa, S. Kallas, V. Porfirjev (teda asendas M. Sörg)
15.11.1990–23.06.1993	
	R. Otsason, S. Kallas (president al 23.09.1991), A. Veetõusme (esimees al 13.05.1991), R. Hagelberg, R. Jalakas (nõunik al 26.10.1993), R. Miller, I. Proos, M. Sörg, Ü. Uluots, U. Mereste (liige al 23.09.1991, esimees al 16.12.1992), M. Üürike (al 21.10.1992)
1993	U. Mereste (esimees), R. Hagelberg, R. Jalakas, S. Kallas, I. Proos, M. Sörg, Ü. Uluots, A. Veetõusme, M. Üürike
23.06.1993–13.10.1998	
1993	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, S. Kallas, H. Kranich, K. Kukk, I. Pärtelpoeg, M. Üürike
1994	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, S. Kallas, H. Kranich, K. Kukk, I. Pärtelpoeg, M. Sörg, M. Üürike
1995	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, S. Kallas (kuni 21.03), V. Kraft, H. Kranich, K. Kukk, I. Pärtelpoeg
1996	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, V. Kraft, H. Kranich, K. Kukk (teda asendas H. Sigur), I. Pärtelpoeg, M. Sörg
1997	U. Mereste (esimees kuni 21.12), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, V. Kraft, H. Kranich, K. Kukk, I. Pärtelpoeg (esimees pärast U. Merestet), M. Sörg
13.10.1998–16.02.2004	
1998	M. Sörg (esimees al 18.06), I. Pärtelpoeg, A. Järvesaar, V. Kraft, K. Kukk, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja, J. Sepp, E. Terk
1999	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, J. Sepp, E. Terk, M. Pärnoja (teda asendas K. Jürgenson)

2000	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Jürgenson, K. Kukk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, J. Sepp, E. Terk
2001	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja (al 01.10), J. Sepp, E. Terk
2002	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja, J. Sepp, E. Terk
2003	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukk, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja, J. Sepp, E. Terk, V. Kraft
17.02.2004-16.02.2009	
2004	M. Sörg (esimees), R. Eamets, A. Lipstok, E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, V. Kraft
2005	M. Sörg (esimees), R. Eamets, V. Kraft (kuni 07.06), A. Lipstok (al 07.06), E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Õunapuu
2006	M. Sörg (esimees), R. Eamets, E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Õunapuu, A. Lipstok (kuni 08.07)
2007	M. Sörg (esimees), R. Eamets, E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Õunapuu
2008	M. Sörg (esimees kuni 13.06), J. Männik (esimees al 13.06), R. Eamets, E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Õunapuu
18.02.2009	J. Männik (esimees), K. Kallo, I. Kull, J. Ligi, E. Listra, T. Palts, L. Tõnisson, U. Varblane
Eesti Panga juhatus enne Teist maailmasõda	
1919	M. Pung, E. Aule, J. Sihver
1920	E. Aule, J. Sihver, G. Vestel
1921	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp
1922	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp
1923	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp
1924	E. Aule, J. Kuk, T. Vares
1925	A. Uibopuu, J. Kuk, P. Õpik, T. Pielbaum (dirktori kt)
1926	J. Jaakson, P. Õpik, J. Kivisild, T. Pielbaum (kt)
1927	J. Jaakson, P. Õpik, J. Kivisild, T. Pielbaum (kt) (valitsuse komissar: N. Kõstner, panga nõuandja: Sir W. Williamson)
1928	J. Jaakson, J. Kivisild, T. Pielbaum (kt), C. Kaarna (valitsuse komissar: N. Kõstner, panga nõuandja: Sir W. Williamson)
1929	J. Jaakson, C. Kaarna, J. Kivisild, F. Tannebaum (valitsuse komissar: N. Kõstner, panga nõuandja: Sir W. Williamson)
1930	J. Jaakson, C. Kaarna, J. Kivisild, F. Tannebaum (valitsuse komissar: N. Kõstner)
1931	J. Jaakson, C. Kaarna, J. Kivisild, F. Tannebaum (valitsuse komissar: N. Kõstner)
1932	J. Jaakson, C. Kaarna, J. Kivisild, F. Tannebaum (valitsuse komissar: N. Kõstner)
1933	J. Jaakson, C. Kaarna, J. Kivisild, J. Rosenfeldt
1934	J. Jaakson, C. Kaarna, J. Rosenfeldt
1935	J. Jaakson, C. Kaarna, J. Rosenfeldt
1936	J. Jaakson, K. Kaarna, J. Rosenfeldt
1937	J. Jaakson, K. Kaarna, J. Rosenfeldt
1938	J. Jaakson, K. Kaarna, J. Rosenfeldt
1939	J. Jaakson, K. Kaarna, J. Raudava
1940	J. Jaakson (kuni 17.07), K. Kaarna, J. Rosenfeldt, riigipöördest kuni Eesti Panga likvideerimiseni 10.10.1940 J. Vaabel (president), H. Pärtelpoeg (direktori kt), H. Raesaar (asedirektor)
Taasiseseisvusaeg	
21.12.1993	S. Kallas (esimees), V. Kraft, E. Teimann, A. Järvan, U. Kaju
1994	S. Kallas (esimees), V. Kraft, E. Teimann, A. Järvan, U. Kaju
1995	S. Kallas (esimees kuni 21.03), V. Kraft (esimees al 27.04), A. Järvan, U. Kaju, H. Meerits, E. Teimann
1996	V. Kraft (esimees), H. Meerits, E. Teimann, U. Kaju, P. Nirgi, A. Järvan, A. Penjam
1997	V. Kraft, H. Meerits (kuni 31.12), P. Lõhmus (al 05.03), U. Kaju (kuni 18.02), P. Nirgi, A. Järvan, A. Penjam, V. Laid (al 19.02), R. Minka (al 19.02)
1998	V. Kraft, P. Lõhmus, H. Meigas (al 01.06), P. Nirgi (kuni 13.05), A. Järvan (kuni 01.07), A. Penjam, V. Laid, R. Minka
1999	V. Kraft, P. Lõhmus, H. Meigas, V. Laid, A. Trink (al 04.01), M. Ross (al 22.06), A. Penjam, R. Minka
2000	V. Kraft, R. Minka, M. Ross, A. Trink
2001	V. Kraft, R. Minka, M. Ross, A. Sutt, A. Trink
2002	V. Kraft, R. Minka, M. Ross, A. Sutt
2003	V. Kraft, R. Minka, M. Ross, A. Sutt
2004	V. Kraft, R. Minka, M. Ross, A. Sutt
2005	A. Lipstok, V. Kraft (kuni 06.06), R. Minka, M. Ross, A. Sutt
2006	A. Lipstok, R. Minka, M. Ross, A. Sutt
2007	A. Lipstok, R. Minka, M. Ross, A. Sutt
2008	A. Lipstok, R. Minka, M. Ross, A. Sutt
2009	A. Lipstok, R. Minka, M. Ross, A. Sutt

Olulisem aga on see, et nelja mehe ettepanekust välja kasvanud Eesti liidripositsioon liiduvabariikide territoriaalse isemajandamise arendamisel ja kõik sellest tulenev andis tugeva tõuke iseseisva riigi taastamisele ning oma raha uuesti kasutuselevõtu ettevalmistamisele.

1990. aasta suvel andis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu valitsusele koos Eesti Pangaga ülesande esitada 15. novembriks **rahareformi konkreetne kontseptsioon ja tegevuskava**. Eesti Pank moodustas reformikontseptsiooni väljatöötamiseks 19. juulil kaheksa töögruppi kokku 46 inimesega. Valitsuse liikmeid Eesti Panga töörühmade ei olnud. Septembris moodustas valitsus oma komisjoni rahareformi korraldamiseks.

Rahareformi täpsete põhimõtete ja tegevuskava väljapakkumiseks oli tollal veel vara – küll aga suudeti määratleda hulk probleeme, mis oli vaja lahendada. Nii valitsus kui ka Eesti Pank leidsid, et parlament ja valitsus pole rahareformi üksikasjaliku plaani ettevalmistamiseks kõige sobivamad institutsioonid. Seetõttu lisati valitsuse kontseptsioonile ettepanek moodustada väga ulatuslike volitustega rahareformi komitee, millele soovitati anda õigus otsustada sisuliselt kõiki küsimusi, mis kuidagi on reformiga seotud. Eeldati, et väike asjatundjate meeskond suudaks tähtsaid küsimusi otsustada kiiremini ja tõhusamalt. Komitee koosseisu soovitati määrata peaminister, Eesti Panga president ja kolmandana „neutraalne vahekohtunik”. Sarnane ettepanek oli ka Eesti Panga kontseptsioonis.

23. jaanuaril 1991 jõudsid rahareformi kontseptsioonid ja seaduseelnõud parlamendi (ülemnõukogu) eelarve-majanduskomisjoni. Komisjon soovitas rahareformi alusena kasutada mõlemat kontseptsiooni ning pidas otstarbekaks moodustada rahareformi komitee. 27. märtsil 1991 otsustas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu (parlament) moodustada rahareformi komitee koosseisu peaminister Edgar Savisaar (hiljem Tiit Vähi, Mart Laar), Eesti Panga president Rein Otsason

ja sõltumatu teadlasest liige, kes esialgu oli Siim Kallas, hiljem Rudolf Jalakas ja Ardo Hansson. Komiteele anti kõik volitused rahareformi korraldamiseks Eesti Vabariigis. Komitee volitused kehtisid 1995. aasta 29. juunini ja tal oli kohustus anda oma tegevusest aru parlamendile.

Oma rahasüsteemi ülesehitamine hakkas hoogsamalt edenema 1991. aasta 20. augustist, kui taastati Eesti riiklik iseseisvus. Eesti Pangas alustati töid rahareformi kõigi kontseptuaalsete, strateegiliste, taktikaliste ja tehniliste küsimuste lahendamiseks, et korraldada reform 1992. aasta esimesel poolel.

Uue Eesti krooni kattevara

Kooni kattevara moodustati Eesti Vabariigi sõjaeelsest kullast, mis saadi tagasi Inglise Pangalt ja Rahvusvaheliselt Arvelduspangalt, ning välisrahast, millega Rootsi Riigipank hüvitas sinna enne sõda deponeeritud Eesti riigi kulla.

Eesti Panga president Siim Kallas sai 1991. aasta oktoobris Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimehelt Arnold Rüütliolt volitused esindada Eesti Vabariiki läbirääkimistel Rahvusvahelise Arvelduspangaga ja riikidega, kuhu Eesti Panga kuld krooni kattevarana oli olnud deponeeritud. Seadusliku kinnituse sai volitus Eesti Vabariigi Ülemnõukogult sama aasta detsembris, kui praegune Eesti Pank tunnistati 1919. aastal asutatud Eesti Panga õigusjärglaseks.

Suurbritannia valitsus taastas 1967. aastal Nõukogude Liidule üle antud Eesti kulla kullakontona ja avas selle ka esimesena juba 1991. aasta detsembris. Rootsi tagastas 1940. aastal Nõukogude Liidule üle antud Eesti kulla ekvivalendi Saksa markades.

Kullakontode avamine võttis aega ning rahareformi elluviimist ei olnud otstarbekas kaugele edasi lükata. Seetõttu tekkis vajadus moodustada kattevara ajutine reserv. Tollase Eesti

Vabariigi Ülemnõukogu esimehe Arnold Rütli juures toimunud nõupidamisel tehti ettepanek moodustada selleks riikliku metsafondi reservlankide arvel Eesti Vabariigi valuutareserv. Ülemnõukogu kinnitas kroonimetsana tuntuks saanud reservi moodustamise 1992. aasta 23. jaanuari otsusega. Reservi pidi kuuluma lanke 150 miljoni USA dollari väärtuses. Kroonimetsal põhinevat reservi polnud siiski vaja kasutada ja selle tähtsus piirdus emotsionaalse tausta kujundamisega. Juunis 1997 tunnistas Riigikogu kehtetuks Ülemnõukogu 1992. aasta otsuse, mille kohaselt eraldati osa riiklikust metsafondist Eesti Pangale valuutareserviks.

Viimane kullakonto – USA Föderaalreservi New Yorgi pangas – avanes 23. jaanuaril 1993.

1992. aasta rahareform

20. juunil 1992 toimus Eestis endiste rublatsooni riikide esimene ja kõige radikaalsem rahareform. See daatum tähendas Eestile majandusliku iseseisvuse tegelikku taastamist. Eesti kroon tunnistati ainsaks seaduslikult käibivaks rahaks ning Eesti Pank ainsaks rahasuhete korraldajaks Eestis. Eesti krooni ametlikuks kursiks Saksa margasse määrati 1 mark = 8 krooni.

Igale füüsilisest isikust residendile vahetati kolme päeva jooksul kroonideks kuni 1500 rubla vahetuskursiga 1 kroon = 10 rubla, st vahetuskurs vastas Saksa marga ja Nõukogude rubla tollasele turukursile. Sama kursiga vahetati kroonideks peaaegu kogu Eestis käibinud rublamass: hoiused, ettevõtete raha jne. Jõustusid kõik rahareformi alguseks ajastatud seadused ja muud õigusaktid. Eesti Pank hakkas avaldama Eesti krooni päevakursse tähtsamatesse välisrahadesse. Alates rahareformist rakendus Eestis **valuutakomitee** rangetel reeglitel põhinev rahasüsteem, mis on edukalt kasutuses tänini.

Eesti rahasüsteemi põhialused ja areng taasiseseisvuse ajal

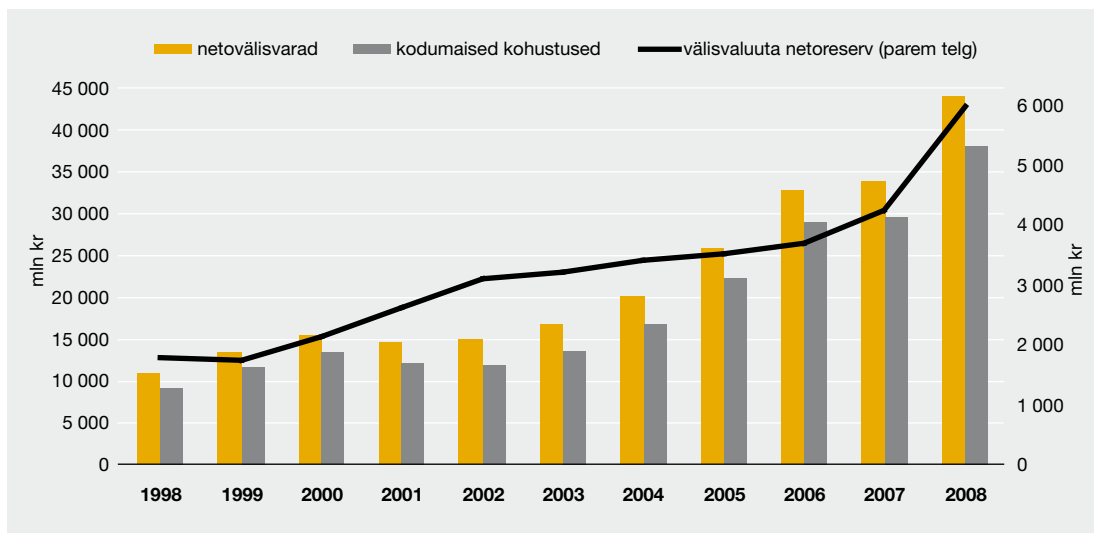
Põhiseaduse paragrahviga 111 on Eesti Pangale pandud kohustus korraldada raharinglust ja seista hea riigi vääringu stabiilsuse eest. Sellest suurest kohustusest lähtuvalt on sõnastatud ka keskpanga missioon: tagada hinnastabiilsus Eestis. Stabiilne hinnatase annab nii ettevõtetele kui ka tavakodanikele kindlustunde – nad võivad oma säästmis-, tarbimis- ja investeerimiskäitumise pikaks ajaks ette kavandada. Raha stabiilsus on ühiskonna pikaajalise eduka majandusarengu alus.

Eesti rahasüsteemis tagatakse hinnastabiilsus stabiilse vahetuskursiga. Vahetuskursi juhtimisel rakendatakse valuutakomitee põhimõtteid. Eesti krooni kurss eurosse on fikseeritud: 1 euro = 15,6466 krooni³. Eesti kroon on vabalt konverteeritav, mis tähendab, et puuduvad piirangud kapitali vabale liikumisele.

Valuutakomitee on rangetel reeglitel põhinev automaatne süsteem. Eesti krooni fikseeritud kursi säilitamiseks peavad keskpanga kohustused (sh baasraha hulk majanduses) olema täielikult tagatud välisvaluuta- või kullareservidega (vt joonis 1). Eesti valuutakomitee ei ole eraldiseisev institutsioon, vaid toimib osana keskpanga tegevusest. Seega ei saa Eestis piirduda välisvaluutareservide hoidmisega ainult baasraha katteks (nagu mõne meist erineva valuutakomitee puhul), vaid reservidega peavad olema tagatud kõik Eesti Panga kohustused ja antud garantiid.

Eesti Pank tegutseb muudest riigiasutustest sõltumatult. Valuutakomitee tingimustes on keskpangal seadusega keelatud nii otseselt kui ka kaudselt krediteerida keskvalitsust ja kohalikke omavalitsusi. Eesti krooni tagamise seaduse kohaselt ei ole Eesti Pangal õigust krooni vahetuskurssi devalveerida.

³ See on võrdväärne 1992. aasta rahareformi käigus kehtestatud Eesti krooni vahetuskursiga Saksa margasse (1 mark = 8 krooni).

Joonis 1. Eesti Panga netovälisvarad, kodumaised kohustused ja välisvaluuta netoreserv

MIS ON VALUUTAKOMITEE?

Tänapäevaste valuutakomitee süsteemide suhtelisele mitmekesisusele vaatamata on neil enamasti kolm iseloomulikku ühisjoont:

- ankurvaluuta suhtes fikseeritud vahetuskurs;
- valuutakomitee kohustused – sularaha ja hoiused – on täielikult kaetud intressi kandvate ja kvaliteetsete välisvaluutareserveid;
- valuuta on täielikult konverteeritav nii jooksev- kui ka kapitali- ja finantskonto tehinguteks.

Eesti Panga käsutuses olevad rahapoliitika instrumendid

Eesti Panga olulisemad rahapoliitika instrumendid on **välisvaluuta ostu-müügi püsivõimalus (valuutaaken)** ning pankadele kehtestatud **kohustusliku reservi nõue**. Valuutaaken on moodustatud pankadele piisava kroonilikkviiduse tagamiseks. Kohustusliku reservi nõue on kehtestatud finantssüsteemi likviidsusvarude reguleerimiseks.

Fikseeritud vahetuskursi süsteemi korral on majanduse stabiliseerimisel tähtis roll valitsuse eelarvepoliitikal. Konservatiivset ja tasakaalule

suunatud eelarvepoliitikat on vaja majanduse jätkusuutlikkuse tagamiseks. Valuutakomitee sujuva toimimise oluline eeldus on ka reaalsektori, eriti tööturu paindlikkus. Fikseeritud vahetuskursi korral ei saa majandus tasakaalustuda vahetuskursi muutuse kaudu. Seega peab kohanemine toimuma reaalmajanduse poole ehk paljades ja hindades.

Kohustuslikud reservid ja ülereservid (hoiutamise püsivõimalus)

Kohustusliku reservi nõue on pankadele kehtestatud finantssüsteemi likviidsusvarude reguleerimiseks. Valuutakomitee puhul on piisavalt suur

likviidsusvaru parim vahend arveldussüsteemi ja kogu finantssüsteemi ohustavate likviidsusriskide maandamiseks. Seega annab valuutakomitee Eesti kohustusliku reservi instrumendile tunduvalt tugevama kaalu kui teistsuguses raamistikus, aidates mõningal määral kompenseerida teiste instrumentide puudumist või neile seatud piiranguid.

Kõige selle tõttu on kohustusliku reservi määr – praegu 15% – Eestis valuutakomitee tingimustes kõrgem kui Euroopa Liidu teistes riikides. Eesti Pangas hoitavaid reserve tasustatakse Euroopa Keskpanga hoiuseintressimäära alusel, et vähendada kõrge reservinõude negatiivset mõju finantsevahenduse struktuurile, intressimarginaalile ja teenustasudele ning muuta rahapoliitika operatsioonilist raamistikku turulähedasemaks. Selleks, et luua suurem puhver igapäevasteks arveldusteks, mis aitaks pankadel vähendada likviidsusriski ning stabiliseerida pankadevahelise rahaturu intressimäära, järgitakse kohustusliku reservi nõude täitmisel kuu keskmise täitmise põhimõtet.

Selleks, et vähendada võimalikke turumoonutusi ning samal ajal säilitada suuri likviidsuspuhvreid, on kohustuslike reservide süsteemis rakendatud välisvarade arvestatavus. Likviidsuse seisukohalt ei ole põhimõttelist vahet, kas reservinõuet täidetakse kroonihoiustes või kvaliteetsetes ja kiiresti realiseeritavates välisvarades. Ühtlasi vähenevad turumoonutused, sest osa reservinõudest täidetakse turuinstrumentidega. Välisvarade arvestatavus võimaldab ka kohustuslikku krooni reservi taset suhteliselt lihtsamalt alandada, säilitades samal ajal piisavad likviidsuspuhvid.

Valuuta ostu-müügi püsivõimalus

Eesti valuutakomiteel põhinevas rahasüsteemis juhitakse pankade likviidsust eelkõige välisvaluuta ostu-müügi püsivõimaluse vahendusel.

Eestis tegutsemise luba omavatel krediitiasutustel on õigus kehtiva korra⁴ kohaselt teha Eesti Pangaga piiranguteta ostu- ja müügitehinguid Eesti krooni ja välisvaluutadega (praegu kümne erineva vääringuga). Lisaks võib Eesti Pank teha krediitiasutustega ostu- ja müügitehinguid kõigis teistes Eesti Panga ametlikult noteeritavates valuutades ja Eesti krooni või Eesti Panga noteeritava kahe erineva välisvaluutaga. Pankadel on võimalus müüa Eesti Pangale kroonide vastu väärtpabereid.⁵ Seda võimalust aga ei ole pangad siiani kasutanud.

Eesti krooni kõrge likviidsuse tagamiseks ja kapitali vaba liikumise soodustamiseks puudub Eesti krooni ja euro ostu- ja müügitehingutes ostu-müügi kursierinevus. Eesti Panga ja krediitiasutuste Eesti krooni ja ankurvaluuta euro ostu- ja müügitehingud toimuvad Eesti Panga noteeritava kursiga (1 euro = 15,6466 krooni). Kursierinevuste puudumine soodustab välisvaluutas likviidsuspuhvrite loomist (sh välisvarade arvestatavuse kasutamist kohustusliku reservi nõude täitmisel), stabiliseerib Eesti laenuturu intressimäärasid ja vähendab kodumaise pankadevahelise turu rolli. Välisomanduses olevate pankade jaoks lihtsustab kursierinevuse puudumine vahendite kaasamist emapangalt. Kõikide teiste valuutadega tehakse tehinguid valuutade turukursside ning Eesti krooni ja euro kursi alusel.

Tehingud valuutaaknas määravad baasraha hulga majanduses. Baasraha pakkumise muutusega kaasneb samaväärne muutus keskpanga välisvaluutareservides. Keskpank ei kehtesta rahapoliitika intressimäärasid ega juhi rahapakumist ka muul moel. Valuutakomitee süsteemi tingimustes saab Eesti Pank teoreetiliselt anda krediitiasutustele laenu üksnes krooni kattevara ületavate reservide arvel.

⁴ Eesti Panga presidendi 14.03.2002 määrus nr 5 „Eesti Panga ja Eestis tegutsevate krediitiasutuste vaheliste välisvaluuta ostu- ja müügitehingute kord”.

⁵ Eesti Panga presidendi 29.12.2000 määrus nr 15 „Eesti Panga ja Eesti krediitiasutuste vaheliste väärtpaberitehingute kord”.

KRONOLOOGIA: RAHAPOLIITILISE RAAMISTIKU ARENG TAASISESEISVUSPERIOODIL

1992: KAASAEKSE RAHA- JA PANGASÜSTEEMI LOOMINE

1992. aasta rahareformile eelnev ja järgnev aeg oli keeruline nii Eesti majandusele kui ka finants-süsteemile. Keskpanga välisvaluutareservide suurus oli kõigest ligikaudu 2,5 miljardit krooni, millest kohustustevaba reserv moodustas umbes 590 miljonit krooni. Keskmine kuupalk ulatus vaid veidi üle 1000 krooni ning inflatsioonitempo kasvas 1992. aastal 1077%ni. Oli vaja korrastada pangandusmaastikku ja luua turumajanduse tingimustes toimiv õigusraamistik.

17. juunil 1992 otsustas Eesti Panga nõukogu kehtestada pankade **kohustuslike reservide** määraks 15% kõigilt nõudmiseni hoiustelt, tähtajalistelt hoiustelt ja säästuhoiustelt. Nõue kehtis neile **pankadele, kus ei kasutatud endise NSV Liidu Riigipanga kehtestatud kontoplaani**. Eraldi reservimäär kehtestati Hoiupangale. (Väiksemate muudatustega kehtis selline kord kuni 1994. aasta keskpaigani.)

18. juunil 1992 kinnitati Eesti Panga nõukogu otsusega Eesti Panga ja volitatud pankade vaheliste **välisvaluutatehingute juhend**, välisvaluuta sisse- ja väljaveo uued eeskirjad ja rida muid välisvaluutatehinguid puudutavaid dokumente.

20. juunil 1992 toimus **rahareform**.

Eesti Panga käskkirjaga määrati Eesti krooni kursiks Saksa margasse 1 kroon = 0,1250 marka ehk 1 mark = 8 krooni.

Rahareformi päeval hakkasid kehtima Eesti Vabariigi **välisvaluutaseadus**, Eesti Vabariigi **rahaseadus** ja Eesti Vabariigi **seadus Eesti krooni tagamise kohta**.

1992–1994: STABIILSUSE TAGAMINE JA RAHA-SÜSTEEMI VASTU USALDUSE KUJUNDAMINE

Esimesed rahareformijärgsed aastad

Esimestel rahareformijärgsetel aastatel seati eesmärgiks **stabiilse finantskeskkonna loomine** ning **üldise usalduse kujundamine rahandussüsteemi vastu**, mis oli 1990. aastate alguse suurinflatsiooni ning panganduskriisiga tugevasti kahjustatud. Samuti oli stabiilsuse tagamine tarvilik selleks, et kindlustada areneva turumajanduse nõuetele vastava pangandussüsteemi kujunemist.

1993

1993. aasta jaanuaris käivitas Eesti Pank **lühiajalise rahaturu projekti**. See andis pankadele võimaluse pakkuda turule oma lühiajalisi likviidsusülejäätke ning saada vajadusel lühiajalist laenu teistelt pankadelt. Ühtlasi loodeti projekti abil ilmselt vähendada ka eelnenud kümnendite panganduskultuurile omaseid põhjendamatuid lootusi keskpangapoolse finantseerimise suhtes (vt ka „Kronoloogia: arveldussüsteemid ja sularaha” lk 52).

Pankadevahelise usalduse suurendamist silmas pidades alustas Eesti Pank 100 000kroonise nominaalväärtusega **28päevaste diskonteeritavate laenusertifikaatide** emiteerimist. Viimaste esmamüük toimus iga kahe nädala tagant aset leidvatel oksjonitel. Sertifikaadid andsid pankadele võimaluse sooritada saajaprotsendiliselt garanteeritud teisese turu tehinguid ning aitasid seega kaasa pankadevahelise rahaturu arengule ja vastastikuse usalduse tekkimisele.

1994

Välisvaluutatehinguid puudutavate piirangute lõplik kaotamine

Rahareformiga kehtima hakanud ja välisvaluutatehinguid reguleerivate õigusaktide süsteemi (hõlmas piiranguid kapitalikonto tehingutele ning välissularaha sisse- ja väljaveo piiranguid, mitte-konverteeritava välissularaha vahetamise keeldu, välislaenude registreerimise nõuet jmt) leevendati järk-järgult ning kaotati 1994. aastal lõplikult. 1994. aasta suvel ühines Eesti välisvaluutapiirangute mitterakendamise kohustusega vastavalt Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirja VIII artiklile. Eesti oli üks esimesi Ida- ja Kesk-Euroopa üleminekumaid, kes kõrvaldas takistused kapitali vabale liikumisele.

1994. aasta veebruaris **kaotati täielikult piirangud kommertspankade Saksa marga avatud positsioonile**.

1994. aasta märtsis **tunnistas Riigikogu kehtetuks välisvaluutaseaduse**, millega kaotati välisvaluutatehingutelt viimased formaalsed piirangud ja lubati välisvaluutakontode avamine ka eraisikutest residentidele.

Meetmed rahasüsteemi efektiivsuse ja usaldusväarsuse tõstmiseks

Tõstmaks usaldust Eesti krooni vastu ja vähendamaks spekulatsioone krooni võimaliku devalveerimise teemal, alustas Eesti Pank 4. aprillil 1994 **Eesti krooni ja Saksa marga kuni seitsme aastase tähtajaga tähtaja- ja vahetuslepingute müümist**. (Tehingute sõlmimine lõpetati 1995. aasta märtsis, kui vajadus seda laadi instrumentide järele kadus.)

Kohustusliku reservi arvestuse ja kasutamise korra muutumine 1994. aasta juulis andis pankadele **võimaluse arvestada kohustuslike reservide ühe osana Eesti krooni sularahakassat** kuni 50% ulatuses kehtivast kohustuslike reservide kogusummast.

1995–1998: RAHAPOLIITILISE KESKKONNA STABILISEERUMINE JA ARENG

Aastatel 1995–1998 tõi Eesti krooni jäik seotus Saksa margaga Eesti majandusse rahvusvaheliste hindade stabiilsust. Rahapoliitilise keskkonna kujunemisel olid määrava tähtsusega kolm protsessi: väliskapitali jätkuvalt suur sissevool Eestisse, tähtsamate valuutade kursimuutused ning Saksa marga intressimäärade mõju Eesti krooni intressimääradele.

1995

Rahapoliitilise olukorra stabiliseerudes vähenes vajadus 1994. aastal alustatud Eesti Panga **valuutakursi tähtaja- ja vahetustehingute** järele. Tehingute sooritamist hakati piirama 1994. aasta lõpul ja uute tehingute **sõlmimine peatati 1995. aasta märtsis**.

1996

Alustati TALIBIDI/TALIBORI noteerimist

9. jaanuaril 1996 kinnitati TALIBORI/TALIBIDI noteerimise reeglid.

Suuremad põhimõttelised muudatused rahapoliitika operatsioonilises raamistikus

1996. aasta keskel tegi Eesti Pank rahapoliitika operatsioonilise raamistikku rea olulisi muudatusi, et suurendada rahapoliitika usaldusvärsust ja läbipaistvust, vähendada finantssektori laienemisest tingitud süsteemset finantsriski ja tugevdada likviidsussüsteemi.

1996. aasta 1. juulil asendati pankade kohustuslike reservide pideva täitmise nõue **kohustusega hoida Eesti Pangas asuva arveldusarve saldo nõutaval tasemel ühe kuu keskmisena**. Pangad said igapäevasteks arveldusteks enda kasutusse märksa suurema baasrahapuhvri. See aitas vähendada likviidsusriski ning stabiliseerida pankadevahelise rahaturu intressimäärade taset. Pankade likviidsusjuhtimise distsiplineerimiseks jäi 20% reservinõudest siiski igapäevaselt jõusse ja seda osa sai kasutada üksnes trahviintressi eest.

Sularahakassa arvestamist kohustuslike reservide täitmisel vähendati 40%ni reservinõudest.

1996. aasta 1. juulil kaotas Eesti Pank **ostu- ja müügikursi erinevuse Eesti krooni ja Saksa marga vahelistes tehingutes**. Varem kehtinud väike kursivahe pärssis suuremate tehingukulude tõttu eelkõige lühiajalist intressiarbitraaži. Edeneva lõimumise taustal aitas selline tehingukulude vähendamine suurendada pangasüsteemi valuutakäivet – 1997. aasta detsembris oli valuutatehingute kuukäive 1996. aasta juuniga võrreldes 14 korda suurem.

Et luua täiendavat stiimulit pankade baasrahanõudluse stabiliseerimiseks, võttis Eesti Pank 1996. aasta teisel poolel **esmakordselt kasutusele hoiustamise püsivõimaluse pankadele**. Selleks, et vältida turuhäireid ja tõsta valuutakomitee usaldusvärsust, on pankade arvel-

dusarve vaba jäägi eest iga kuu lõpus makstav intress väiksem Eesti rahaturu intressimäärast ja seotud Saksa Liidupanga diskontomääraga.

1997

Eesti Panga meetmed likviidsussüsteemi tugevdamiseks

1997. aastal avaldusid makromajanduskeskkonnas teravalt mitmed kiire majandusarenguga kaasnevad ohud. Rahapakkumise (välja arvatud sularahapakkumise) kasvutempo oli suhteliselt kõrge, kiiresti kasvasid ka pankade rahapaigutused kodumaistesse laenudesse ja sellega võrdväärsetesse võlainstrumentidesse. See tekitas vajaduse kohandada ka rahapoliitilist raamistikku. Eesti Pank võttiski rea meetmeid, mille eesmärk oli tugevdada likviidsussüsteemi.

Pidades silmas suurt väliskapitali sissevoolu, arvati 1997. aasta 1. juulist **kohustusliku reservi arvestusbaasi hulka summad, mille võrra pangad on väliskrediitiasutustelt võrreldes neisse hoiustatud rahaga rohkem laenanud.**

1997. aasta novembris kehtestati pankadele **ajutine lisalikviidsusnõue** 2% (detsembris 3%) suuruses kohustusliku reservi arvestusbaasist.

Selleks, et stabiliseerida pankade kuusisest kroonilikviidsust ja vähendada võimalikke arvel-dusriske, tõstis Eesti Pank 1. novembril **kohustusliku reservi igapäevase miinimumnõude 2%lt 4%le arvestusbaasist.** Ühtaegu suurenes ka kohustusliku reservi mittetäitmisel raken-dud trahviintress 20%ni.

Vastukaaluks tõsteti ka kohustusliku reservi miinimumtaset ületava jäägi eest makstav intress Saksa Liidupanga diskontomäärata tasemele (1999. aasta jaanuarist alates on viitintressiks olnud Euroopa Keskpanga hoiuseintress).

1998

Kuni 1997. aasta sügiseni lähenes intressitase Eestis stabiilselt Saksamaa intressidele, eriti lühiajaliste intresside puhul. Sellesse trendi tõi muutuse Aasia kriisiga alanud ebastabiilsus maailma finantsturgudel. Aasia ja Venemaa kriis pärssis arenevaile turgudele suunatavaid kapi-talivooge ning pani mitmes riigis proovile välisinvestorite usalduse püsimise. Valuutakomiteele tugineva rahasüsteemi ja rahaturu väikse mahu tõttu reageerisid lühiajalised intressid Eestis kiiresti muutustele väliskapitalivoogudes ning ka spekulatiivsetele rünnakutele krooni vastu, kuna keskpank ei sekkunud otseselt likviidsuse ja intressitaseme kujunemisse rahaturul. **Nii 1997. aasta lõpus kui ka 1998. aasta augustis tõestas valuutakomitee süsteem oma vastupanuvõimet ebastabiilses majanduskeskkonnas.**

1997. aasta kiirele majanduskasvule ning raha- ja laenuagregaatide ülikiirele kasvule järgnes 1998. aasta algul mõningane stabiliseerumine ning alates teisest poolaastast **majanduskesk-konna tuntav karmistumine.** Vähenesid nii välisnõudlus kui ka eelnevatel perioodidel har-

jumuspäraseks kujunenud välisfinantseerimine ja laenupakkumine. Piiratud laenuressursside tõttu tõusnud intressimäärad tingisid koos inflatsioonitempo oodatust kiirema langusega reaalin-
tressimäärade kasvu.

Kodumaiste likviidsuspuhvrите suurendamisele suunatud meetmed

Täiendava abinõuna pankade likviidsuspuhvrите suurendamiseks ja laenukasvu piiramiseks laiendas Eesti Pank 1998. aasta augustis-septembris **kohustusliku reservi arvestusbaasi summa võrra, mille kohta pangad on andnud garantiisid finantseerimisasutustele ning mitteresidentidest krediidasutustele.**

Arvestades sularahanõudluse vähenemist ning vajadust suurendada arveldussüsteemi likviidsuspuhvreid, vähendas Eesti Pank alates **19. juunist pankade sularahakassa arvestatavust kohustuslike reservide täitmisel 20%ni (varem 30%).**

1. septembrist arvestati kohustusliku reservi arvestusbaasi hulka täies mahus ka finantseerimisasutustele ja mitteresidentidest krediidasutustele antud **finantstagatised.**

TALIBORi ja TALIBIDi noteerimise muutunud põhimõtted

1. septembril 1998 muudeti pankadevaheliste rahaturu intressimäärade noteerimise põhimõtteid. Eesti Pank hakkas TALIBORi ja TALIBIDi arvestama kolme panga (Hansapanga, Eesti Ühispannga ja Eesti Forekspannga) noteeringute põhjal ühe, kolme ja kuue kuu lõikes. Kaotati ära ühe nädala noteering ning piirang sama perioodi laenu- ja hoiuseintressi marginaalile. Summat, mille ulatuses noteerivad pangad olid kohustatud oma noteeringuga hoiuseid võtma või laenu andma, suurendati 1 miljonilt kroonilt 10 miljoni kroonini. TALIBORi ja TALIBIDi fikseerimist jätkati üks kord nädalas.

1999–2004: ETTEVALMISTUSED EUROOPA LIIDUGA ÜHINEMISEKS

Aastate 1999–2004 majanduspoliitilised eesmärgid olid stabiilne makromajanduskeskkond, püsiv usaldus valuutakomitee vastu ja edukad ettevalmistused ühinemiseks Euroopa Liiduga. Eesti raha- ja panganduspoliitika tulemuslikkust tunnistas tõsiasi, et rahvusvahelistele kriisidele vaatamata jäid kõik Eestile 1998. aastal antud rahvusvahelised reitingud jõusse.

Aastatel 1999–2004 tegi Eesti läbi arengu Euroopa Liidu kandidaatriigist liituvaks riigiks ning lõpuks liikmesriigiks. Üks liitumisläbirääkimiste eest vastutaja oli Eesti Pank. Keskpangal oli oluline roll teenuste ja kapitali vaba liikumise, majandus- ja rahaliidu, institutsioonide ja statistika peatükkides käsitletavate küsimuste ettevalmistamisel.

2002. aastal saatis Euroopa Keskpang (EKP) kandidaatriikide keskpankadele (sh Eesti Pangale) kutse osaleda alates Euroopa Liiduga ühinemise lepingu allkirjastamisest vaatlajaina EKP üldnõu-

kogu ja Euroopa Keskpankade Süsteemi komiteede töös. Hääletusõiguseta vaatleja staatus kestis ühinemislepingu jõustumiseni.

Detsembris 2002 esitas Euroopa Liit kümnele kandidaatriigile ametliku ühinemiskutse. Leping allkirjastati Ateenas 16. aprillil 2003 ning jõustus 1. mail 2004.

Septembris 2003 Eestis toimunud rahvahääletusel pooldas 66,9% osalenuist ühinemist Euroopa Liiduga.

1999

Majandus- ja rahaliidu kolmanda etapi algusega seotud muudatused

Seoses majandus- ja rahaliidu kolmanda etapi algusega 1. jaanuaril 1999 seoti 11 Euroopa Liidu riigi valuutad, sh Eesti krooni baasvaluuta Saksa mark, pöördumatult üksteisega ning käibelevi Euroopa ühisraha euro.

31. detsembril 1998 kehtestas Eesti Pank krooni kursiks eurosse 1 euro = 15,6466 krooni. See kurss on võrdne Eesti krooni ametliku kursiga Saksa margasse (1 mark = 8 krooni).

1999. aastal hakkas kehtima Eesti Panga ja Eestis tegutsevate krediitiasutuste vaheliste **välisvaluuta ostu- ja müügit tehingute uus kord**. Eesti Pank hakkas Eestis tegutsevate pankadega teostama euro ja Eesti krooni ning ühisrahamaade omavääringute (pärast eurole üleminekut kehtis mõnda aega paralleelkäibe süsteem) ja Eesti krooni vahelisi ostu-müügi tehinguid ilma hinnavaheta. Valuutade loetellu, milles Eesti Pank teeb pankadega ostu-müügi tehinguid, kaasati kõik ühisrahamaade omavaluutad.

1. jaanuaril hakkas Eesti Pank pankade kuu miinimumnõuet ületavat arveldusarvete kuu keskmist saldot keskpangas tasustama varasema Saksa Liidupanga diskontomäära asemel **Euroopa Keskpanga hoiuseintressiga**.

Kohustuslike reservide tasustamine ning keskpanga kasumijaotuse strateegia

Rahvusvaheliste finantsturgude stabiliseerumine ja pingete vähenemine Eesti reaalmajanduses ning monetaar keskkonnas võimaldas 1999. aastal rahapoliitikas senisest enam keskenduda pikemaajalistele strateegilistele küsimustele.

Alates 1. juulist 1999 hakkas Eesti Pank **tasustama kõiki krediitiasutuste poolt keskpanga arvelduskontodel hoitavaid vahendeid**. Varem maksis keskpank intressi vaid kohustusliku reservi miinimumtasest ületanud hoiuste eest.

1999. aasta septembris kinnitas Eesti Panga nõukogu **keskpanga kasumijaotuse strateegia** kolmeks aastaks. Strateegia rahapoliitiline lähtealus oli vältida Eesti Panga kapitali ja kohustustevaba välisvaluutareservi liiga kiiret vähenemist *a priori* kesksete majandusnäitajate suhtes enne Eesti ühinemist majandus- ja rahaliiduga. Nõukogu tugines tõsiasjale, et keskpanga kasumijaotuse alused peavad edaspidigi toetama rahapoliitika põhieesmäärke ning kasumi jaotamine ei tohi mingilgi määral nõrgendada rahasüsteemi stabiilsuse tagamist.

TALIBORi ja TALIBIDi igapäevased noteeringud

8. veebruaril 1999 muutus **TALIBORi ja TALIBIDi noteerimisreeglistik**. Eesti Pank hakkas TALIBORi ja TALIBIDi fikseerima igal äripäeval kell 11. Noteerivate pankade hulka kaasati Merita Bank Plc ja Svenska Handelsbanken. TALIBORi ja TALIBIDi hakati arvestama noteeringute aritmeetilise keskmisena, jättes välja kõrgeima ja madalaima noteeringu. Noteeritavatele perioodidele lisati kaks, üheksa ja kaksteist kuud. Ühtlasi tühistati noteerivatele pankadele kehtinud kohustus oma noteeringuga laenu anda või hoieuseid võtta.

2000

Rahapoliitika operatsioonilise raamistiku reform

25. aprillil 2000 kinnitas Eesti Panga nõukogu **Eesti rahapoliitika operatsioonilise raamistiku reformi strateegia**, mis nägi ette krediitiasutuste kohustuslike reservide süsteemi ulatuslikumat ümberkorraldamist. Reformi lähim eesmärk oli tagada fikseeritud kursi sujuv toimimine valuutakomitee süsteemis ning vähendada turumoonutusi. Pikemas perspektiivis oli tegemist esimese sammuga Eesti rahapoliitika raamistiku järkjärgulisel ühildamisel euroala omaga.

Likviidsussüsteemi ajakohastamisele suunatud esimese reformietapi algust märkis Eesti Panga **otsus lõpetada laenusertifikaatide oksjonid** alates 20. maist 2000. (Oma esialgse eesmärgi – soodustada krooni rahaturu arengut – olid sertifikaadid täitnud. Pankade tulemuslikuma likviidsusjuhtimise ning rahaturu kasvanud mahu tingimustes ei sobinud intressilaega ja ülimalt piiratud mahuga instrument aga enam rahaturu hooajaliste hälvete tasandamiseks.)

2000. aasta 1. juulil **ühendati lisalikviidsusnõue pankade kohustusliku reservi nõudega**. Viimane suurenes lisanõude kaotamise arvel 10%lt 13%le. Selle otsusega loodi keskpangas hoitavatele reservidele ühtne õigusraamistik ning trahvimehhanism. (Kõigi reservide tasustamine alates 1. juulist 1999 oli muutnud eri tüüpi reservinõuete eristamise mõttetuks; samas muutus lisalikviidsusnõude täitmata jätmisel rakenduv karistus – kolmekordse reservinõude rakendamine järgmisel kuul – stabiilses keskkonnas tarbetuks.)

2001

Kohustusliku reservi süsteemi turupõhisemaks muutmine

2001. aasta 1. jaanuaril said pangad **loa täita kuni 25% kohustusliku reservi nõudest kvaliteetsete likviidsete välisvaradega**. 2001. aasta 1. juulil tõusis välisvarade arvestatavuse piirmäär 50%ni kohustusliku reservi nõudest.

2002/2003

Eesti kohustusliku reservi baasi arvestuse lähendamine eurosüsteemi raamistikule

2002. aastal valmistas Eesti Pank ette 1. märtsil 2003 rakendunud tehnilised muudatused Eesti kohustusliku reservi baasi arvestuse lähendamiseks eurosüsteemi raamistikule (Eesti Panga nõukogu võttis asjakohase otsuse vastu 31. oktoobril 2002). Kohustusliku reservi baasi kuuluvate **bilansikirjete ühtlustamise** kõrval tõid need muudatused kaasa ka tähtajalise arvestuse põhimõtte rakendamise: kohustusi hakati **eristama tähtajalise struktuuri** (järelejäänud tähtaeg üle või alla kahe aasta) **ja liigi järgi**. Nii nagu eurosüsteemis, võeti nüüd ka Eestis kasutusele sisuliselt kaks kohustusliku reservi määra: **üldmäär** kuni kaheaastaste kohustuste jaoks ja **erimäär** sellest pikema tähtajaga kohustuste ja repotehingute jaoks.

Eesti Pank rõhutas ühtlasi, et ettevalmistused rahapoliitika raamistiku ühtlustamiseks euroala omaga jätkuvad, kuid eelkõige lähtutakse Eesti ja Euroopa Liidu majandusolukorrast. Eesmärk on vältida rahapoliitilisi samme, mis ei ole majanduskeskkonnaga kooskõlas.

Uus valuutatehingute kord

2002. aastal kehtestati Eesti Panga ja Eestis tegutsevate krediidasutuste vaheliste välisvaluuta ostu- ja müügitehingute uuendatud kord, mille alusel hakati Eesti kroonide eest ostma ja müüma Ameerika dollarit, Austraalia dollarit, eurot, Jaapani jeeni, Kanada dollarit, Norra krooni, Rootsi krooni, Suurbritannia naelsterlingit, Šveitsi franki ja Taani krooni.

2004

Kohustuslike reservide süsteemi edasised muudatused

2004. aasta märtsis jõustus mitu muudatust kohustuslike reservide süsteemis, mis muutsid selle turupõhisemaks ning lähendasid seda eurosüsteemi omale.

Alates 1. märtsist 2004 kaasati kohustusliku **reservi täitmiseks sobilike välisvarade hulka kõrge kvaliteediga ujuva kupongimääraga võlakirjad**.

Pangad **ei tohtinud enam võtta kohustusliku reservi nõude täitmisel arvesse sularahakassat.** (Ka eurosüsteemis ei arvestata pankade sularahakassat kohustuslike reservide osana.)

Meetmed laenumahu kiire kasvuga kaasnevate riskide maandamiseks

Eesti Pank juhtis 2004. aastal korduvalt avalikkuse, finantssektori ja valitsuse tähelepanu laenumahu kiire kasvuga kaasnevatele riskidele.

Laenumahu kiire kasvu ja jooksevkonto suure puudujäägi tõttu säilitas Eesti Pank 2004. aastal kohustusliku reservi nõude eri- ja ka üldmäära 13% tasemel, samal ajal kui euroalal oli üldmäär 2% ja erimäär 0%.

Valitsus vaatas koos Eesti Pangaga üle eluasemelaenu turu riikliku tugipoliitika. Selle tulemusena täpsustati KredExi rolli eluasemelaenu kättesaadavuse toetamisel.

27. juunil 2004 liitus Eesti vahetuskursimehhanismiga ERM2

2005–2007: ESIMESED AASTAD EUROOPA LIIDU LIIKMENA

2005

2005. aastal ulatus Eesti aasta keskmine inflatsioonitempo 4,1%ni. Tulutaseme ühtlustumise kontekstis võinuks kiire – ja tööjõu suurenevat tootlikkust arvestades ka tasakaalustatud – majanduskasvuga kaasnevat 3,4%ni ulatuvat tarbijahinnatõusu pidada loomulikuks. Siiski juhtis Eesti Pank pidevalt avalikkuse, finantssektori ja valitsuse tähelepanu tasakaalustatud arengut ohustavatele välis- ja siseriskidele. Väliste riskide all pidas keskpank eelkõige silmas nafta maailmaturu hinna tõusuga seonduvat. Sisemaiste riskide puhul rõhutas keskpank **vajadust vaadelda nõudluse ja pakumise vahetõrke sektorite lõikes**, nii tööjõu- kui ka teenusteturul. **Üheks põhiküsimuseks pidas keskpank leibkondade võlakoormuse jätkuvalt kiiret kasvu.** 2005. aasta detsembris otsustas Eesti Pank astuda samme eluasemelaenu seotud õigusraamistiku karmistamiseks.

2006

Meetmed tugevast sisenõudlusest tulenevate riskide ohjamiseks

2006. aastal oli **keskpanga tähelepanu pööratud eelkõige tugevast sisenõudlusest tulenevate riskide ohjamisele.** Eesti Pank juhtis korduvalt avalikkuse tähelepanu liiga optimistliku tarbimis- ja laenukäitumisega seonduvatele ohtudele.

2006. aasta märtsist jõustusid pangandusmäärustiku muudatused, mille põhieesmärk oli vähendada eluasemelaenu seotud riske (vt ka „Kronoloogia: panganduse õigusraamistik ja regulatsioon” lk 44). Kuna need muudatused aga ei vähendanud riske piisavalt, otsustas Eesti Pank tõsta

1. septembrist 2006 pankade kohustusliku reservi määra 13%lt 15%le. Selle otsusega andis keskpank selge sõnumi majanduse ülekuumenemise ohu tõsidusest.

2007

2007. aastal hakkas Eesti sisenõudlus kiiresti vaibuma, laenumahu kasv pidurdus ja palgakasv hakkas aeglustuma. Aasta lõpupoole hakkas paranema ka välistasakaal. Samas tugevnes aasta jooksul märkimisväärselt hinnatõususurve ning palgafondi kasv ületas jätkuvalt tootlikkuse oma. Seega muutusid aasta jooksul rahapoliitika seisukohast olulised rõhuasetused.

Arvestades majanduse endiselt väga suurt tasakaalustamatust ja kõrget inflatsioonitaset, jäeti pankade **kohustusliku reservi määr laenumahu kasvu aeglustumisele vaatamata muutmataks 15% tasemele.**

2007. aasta alguses **kaotati** kohustusliku reservi arvestamisel seni kehtinud **arvelduskonto igapäevase miinimumi nõue**, ajakohastati kohustusliku reservi nõude täitmata jätmisel rakendatavat trahviintressi ning täpsustati reservinõuete muudatuste kehtima hakkamise korda.

KRONOLOOGIA: PANGANDUSE ÕIGUSRAAMISTIK JA REGULATSIOON

TAASISEISEVUMISE ALGUSEST 1992. AASTA RAHAREFORMINI

Eesti Pank taasasutati nõukogude korra ajal 1989. aasta detsembris vastu võetud **ENSV pangaseaduse** alusel. (Selle seaduse alusel tegutses keskpank kuni juunini 1993 ja kommertspangad kuni jaanuarini 1995). Pangad järgisid rahareformieelsel ajal ja osaliselt hiljemgi NSV Liidu Riigipanga kehtestatud normatiive ja kontoplaani.

1992–1994: PANGANDUSSÜSTEEMI KAASAJASTAMINE JA KORRASTAMINE

Uutele turumajanduse tingimustele vastavatele aruandevormistikele ja usaldatavusnormatiividele üleminek algas 1993. aasta esimesel poolel. Sellega oli kiire, sest nagu näitas audiitorfirma Price Waterhouse poolt koos pangainspeksiooni töötajatega PHARE abiprogrammi raames läbi viidud seitsme suurema kommertspanga aruannete kontroll, oli Eesti kommertspankade aktive riskitase suhteliselt kõrge. Eesti Pank rõhutas, et aktive tegeliku riski suurus peab kajastuma ka pankade aruandluses.

Esimestel rahareformijärgsetel aastatel oli Eesti pangajärelevalve jaoks suur probleem väljakujunemata õiguskeskkond, eriti pärssiv oli mahajäämus majandusvaldkonda korraldavate üldiste õigusaktide koostamisel. 1994. aasta lõpuni puudus Eestis nii kaasaja nõuetele vastav raamatupidamise seadus kui ka äriseadustik (raamatupidamise seadus hakkas kehtima 1. jaanuaril 1995, äriseadustiku kuulutas Eesti vabariigi president välja 8. märtsil 1995). Minimaalselt vajalik normatiivibaas investeerimisfondide tegevuse kontrollimiseks loodi rahandusministeeriumi määrustega alles 1994. aasta lõpupoole. Üldise majandusnormatiivse keskkonna mahajäämus pangandusnormatiividega võrreldes piiras oluliselt pangajärelevalve seaduslikke võimalusi nõuda pankadelt kaasaegsele riskikäsitusele vastavat tegutsemist. Kaasaja nõuetele mittevastavad raamatupidamise alused raskendasid pankade aruannetes toodud andmete objektiivset hindamist.

Selle perioodi kulminatsiooniks ja ühtlasi lõpuks oli esimese kaasaegse krediidasutuste seaduse jõustumine 1995. aasta jaanuaris.

1993

1993. aasta 1. jaanuaril kehtestati Eesti pankadele **uus aruandluskord, mis vahetas välja seni kehtinud NSV Liidu Riigipanga aruandluskordistiku**. Vana aruandluskord lähtus sotsialistliku plaanimajanduse põhimõtetest ega võimaldanud kajastada pankade tegelikku finantsmajanduslikku olukorda. Praktikas tähendas see, et erinevad pangad tõlgendasid bilansinõudeid erinevalt, mis raskendas andmete võrdlust.

16. veebruaril 1993 kehtestati Eesti Panga nõukogu otsusega **hoiu- ja laenuühistute asutamise, tegutsemise ja likvideerimise kord**.

11. mail 1993 kehtestati **uued karmimad nõuded pankade aktsiakapitali miinimumsuurusele**.⁶

18. juunist 1993 jõustus **Eesti Panga seadus**.

1993. aasta 1. juulist kehtestati pankadele **uued usaldatavusnormatiivid**: maksejõulisuse määr, likviidsusmäär ning kliendi ja panga riskikontsentratsiooni piirmäär. Nende väljatöötamisel arvestati nii Eesti panganduse tollase arengutaseme kui ka Euroopa Liidus kehtivate normatiividega.

Valuutariski piiramiseks kehtestati **netovälisvaluutapositsiooni piirmäär** – panga valuutaaktivite ja valuutapassivate vahe ning kokkulepitud tähtajal toimuvate tehingute (mille eest raha on veel üle kandmata) suhe panga omakapitali. Panga kogu avatud netovälisvaluutapositsiooni piirmäär oli 30%, sh üksikute valuutade puhul kuni 10% ja Saksa marga puhul 250% (1994. aasta veebruarist on Saksa marga positsioon vaba).

1994

1994. aasta algul täpsustati **lootusetute laenude mahakandmise protseduuri**. Laenud, mille tagastamistähtajast oli möödunud 150 päeva, tuli maha kanda laenuriski reservi arvelt. Kui sellest ei jätkunud, tuli vastavad summad kanda ümberhindamiste realiseerimata kahjumi arvele. Sisuliselt oli tegemist esimese sammuga, mis kohustas panku oma vara ümber hindama.

Veebruaris muudeti netovälisvaluutapositsiooni arvestust. Muudatuse olulisim osa oli **Saksa marga avatud positsioonile kehtinud piirangute täielik kaotamine**, mis tulenes loogiliselt Eesti Panga raha- ja vahetuskursipoliitikast.

1994. aasta septembris kehtestati Eesti Panga nõukogu otsusega pankadele **tähtajad omavahendite miinimumsuuruste saavutamiseks**: 1. jaanuar 1996 – 50 miljonit krooni; 1. jaanuar 1997 – 60 miljonit krooni; 1. jaanuar 1998 – 75 miljonit krooni. Eesmärk oli tugevdada pankade kapitalibaasi ning soodustada süsteemisest konsolideerumist, mis omakorda võimaldab pankadel paremini täita finantsvahendaja rolli.

Riskide liigse kontsentreerumise vältimiseks ning huvikonflikti tekkimise võimaluste vähendamiseks alandati 1994. aasta septembris **ühe kliendi või omavahel seotud osapoolte maksimaalset**

⁶ 1995. aasta 1. aprillist pidi aktsiakapital olema 15 miljonit, 1996. aasta 1. aprillist 25 miljonit ja 1997. aasta 1. aprillist 35 miljonit krooni. Nõukogude ajal vastu võetud otsuses kommerts- ja kooperatiivpankade asutamise kohta oli kirjas, et aktsiakapital peab kommertsbankas olema vähemalt 5 miljonit rubla ja kooperatiivbankas 1,5 miljonit rubla. Eesti Panga nõukogu kehtestas oma 1990. aasta 19. veebruari otsusega kommertsbankade põhikirjafondi alammääraks 5 miljonit rubla. Sisuliselt säilitati nõukogudeaegne normatiiv. Kuivõrd vahepealne hüperinflatsioon oli 5 miljonit rubla muutnud naeruväärselt väikeseks summaks ühe panga jaoks, oli kapitali alammäär tõstmise 6 miljonile Eesti kroonile (nõukogu 1992. aasta 7. oktoobri otsus) ja edasise suurendamise ajakava kehtestamine 1993. aastal kindlasti õigustatud.

Iubatavat võlakohustuste summat 50%lt 25%le krediidiasutuse omavahenditest.

Samuti kehtestati **lisanormatiivid nn sisemiste huvigruppide** tarvis.⁷

Panganduse ja pangajärelevalve juriidilist baasi tugevdas **krediidiasutuste seaduse** vastuvõtmine Riigikogus 1994. aasta detsembris ja selle jõustumine 1995. aasta jaanuaris. Seaduse koostamisel lähtuti Euroopa Liidu riikides kehtivatest pangandusalastest õigusaktidest, arvestades seejuures siiski ka Eesti panganduse tollase arengutasemega.

1995–1998: FINANTSSÜSTEEMI KRIISIKINDLUSE TÕSTMINE JA PANGANDUSMAASTIKU EDASINE KORRASTAMINE

Krediidiasutuste seaduse jõustumine jaanuaris 1995 tõi endaga kaasa usaldatavusnormatiivide ning sellega seonduva aruandluse muutmise vajaduse. Põhjalikult muudeti kapitali adekvaatsuse arvutamisreegleid (kaasati tururisk) ning kapitali adekvaatsuse arvestusse lisati kapitali kolmas kiht⁸. Kõiki usaldatavusnormatiive hakati rakendada ka konsolideeritud arvestuses. Samuti täiendati riskikontsentratsiooni reegleid, valuutariski arvestust ja bilansiväliste tehingute aruandlust. Oluliselt muutus likviidsuse aruandlus ja lisandus investeringute aruanne.

Järelevalve üheks eesmärgiks sai infosüsteemide turvalisus, sest makse- ja sularahaautomaatide levik ning tele- ja Interneti-panganduse kasutuselevõtt nõudsid üha suuremat tähelepanu kõrgtasemel andmekaitse tagamiseks. Seetõttu kehtestati ka infotehnoloogilise auditi tegemise kohustus ning kindlad nõuded krediidiasutuste infosüsteemidele.

Krediidiasutustele kehtestati protseduurinõuded rahapesu tõkestamiseks.

Selle perioodi lõpus oli Eesti krediidiasutustele kohaldatav seadustik üldjoontes sarnane arenenud riikide omaga ning näitajate võrreldavus oli tagatud. Järgmiseks eesmärgiks seati Eesti panganduse õigusraamistiku vastavus Euroopa Liidu nõuetele.

1995/1996

1996. aasta alguses hakkasid kehtima **uued krediidiasutuste usaldatavusnormatiivide arvutamise juhendid ja aruandluse uus kord**. Põhjalikult täiendati kapitali adekvaatsuse ja riskikontsentratsiooni määrustikku, oluliselt muutus likviidsuse aruandlus ning uue vormina hakkas kehtima investeringute aruanne.

Eesti Panga presidendi määrusega kehtestati 1996. aasta maikuuks **krediidiasutustele hoolsus- ja protseduurinõuded seaduse rahapesu tõkestamist käsitlevate sätete rakendamisel**.

⁷ Krediidiasutuste allasutuste, peaeetvõtte ja peaeetvõtte muude allasutuste võlakohustused kokku ei tohtinud ületada 20% krediidiasutuse omavahenditest ning krediidiasutuse juhtkonna liikmete, teiste töötajate, 5% või rohkem sisse makstud aktsiakapitali või hääli esindavate aktsionäride, samuti nendega seotud ettevõtete võlakohustused kokku ei tohtinud ületada 20% krediidiasutuse omavahenditest. Pankade laenuportfellid tuli viia uute nõuetega vastavusse 1. jaanuariks 1996.

⁸ Omavahendid kauplemisportfelli tururiskide katmiseks (Tier 3).

(Rahapesu tõkestamist puudutava peatüki lisamine 1995. aasta algusest kehtima hakanud krediitiasutuste seaduse versiooni oli esimene samm rahapesu tõkestamise raamistiku loomisel.)

1997

1997. aastal toimunud muudatustest on kõige olulisem 1. oktoobril 1997 **kapitali adekvaatsuse miinimummäära tõstmine 8%lt 10%le**.

Juulis 1997 suurendati Eesti omavalitsuste ning nende garanteeritud nõuete riskikaalu seniselt 50%lt 100%le.

Oktoobris 1997 kehtestati krediitiasutustele **infotehnoloogilise auditi tegemise kohustus** ning üldised nõuded krediitiasutuste infosüsteemidele.

Krediitiasutuste likviidsuse suurendamiseks kehtestati neile aasta lõpus **lisalikviidsusnõue** (kehtis kuni 1999. aasta lõpuni). Lisalikviidsusnõue täiendas kohustusliku reservi raamistikku, mida sel perioodil samuti edasi arendati (vt ka „Kronoloogia: rahapoliitilise raamistiku areng taasiseseisvusperioodil“ lk 34).

1998

1998. aasta aprillis võttis Riigikogu vastu **Hoiuste Tagamise Fondi seaduse**, mis pani aluse Eesti hoiusekindlustuse süsteemile. Seadus jõustus 1998. aasta oktoobris. Seaduse kohaselt tuli luua fond, mis tagaks krediitiasutuse maksujõuetuks muutumise korral hoiuste väljamaksamise seadusega ettenähtud ulatuses ja korras. Seaduse jõustumisel tagati nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute hoiused 20 000 Eesti krooni ulatuses ühe hoiustaja kohta. Hoiuste tagamise lõpliku suuruseni – 20 000 eküüni – kavatseti jõuda 15 aasta jooksul. (Hoiuste Tagamise Fond tegutses kuni Tagatisfondi asutamiseni 2002. aastal.)

1998. aasta novembris võttis Riigikogu vastu **rahapesu tõkestamise seaduse**, millega kaotasid kehtivuse krediitiasutuste seaduse vastavad sätted. Rahapesu tõkestamise seaduse kohaselt laienesid rahapesu vältimiseks ette nähtud kohustused lisaks krediitiasutustele ka finantseerimisasutustele, sealhulgas kindlustusettevõtetele, investeerimisfondidele ja väärtpaperiturukutselistele osalistele.

1998. aasta suuremad muudatused usaldatavusnormatiivide arvestuses olid **tururiski arvestamine** kapitali adekvaatsuse näitaja arvutamisel, **kapitali kolmanda kihi kasutuselevõtt** ja **usaldatavusnormatiivide kehtestamine konsolideeritud arvestuses**.

Täiendati juba varem rakendatud **valuutariski arvestust**, kehtestades Saksa marga ja Eesti krooni ühispositsiooni piiranguks 15% netoomavahenditest, nagu kõigile teistelegi A-tsooni riikide valuutadele.⁹

Täiustati **bilansiväliste tehingute aruandlust**.

1998. aastal töötati välja tegevuskava „**aastaks 2000 valmisoleku**” saavutamiseks 1999. aasta keskpaigaks.

Pankade bilansimahu erakordselt kiire kasvu peatumine ning äkiline aktsiaturu langus 1997. aasta lõpus tekitas pankadele tõsiseid raskusi ja viis 1998. aasta lõpuks suurte tegevuskahjumiteni. **Juhtunu analüüs näitas, et see oli olulisel määral tingitud puudustest pankade üldjuhtimises ja sisekontrolli tegevuses.** Analüüsi tulemused kajastusid uues krediidasutuste seaduses, mis võeti vastu ja jõustus 1999. aastal.

1999–2004: FINANTSSÜSTEEMI TOIMIMISKESKKONNA ARENDAMINE EUROOPA LIIDUGA ÜHINEMISE EEL

Euroopa Liiduga ühinemise perspektiivi ja panganduse rahvusvaheliste kontaktide tihenemise tõttu oli sel perioodil prioriteediks **pangandust reguleerivate õigusaktide ja järelevalvemeetodite ühtlustamine rahvusvaheliste standarditega.**

1999

9. veebruaril 1999 võttis Riigikogu vastu **krediidasutuste seaduse uue redaktsiooni**, mis jõustus 1. juulil. Krediidasutuste seaduse uus redaktsioon arvestas krediidasutuste tegevust ja nende järelevalvet reguleerivate ELi direktiivide nõudeid ning suurendas pangajärelevalve õigusi ja volitusi kooskõlas rahvusvaheliselt aktsepteeritud nõuetega. Pangajärelevalve sai laiemad õigused informatsiooni hankimisel ning pankade ja ka teiste konsolideerimisgrupi ettevõtete kohapealse kontrollimisel. Uue redaktsiooni mõju kaasaegse panganduskeskkonna kujunemisele Eestis oli märkimisväärne ning sellele järgnes mitme olulise rakendusakti kehtestamine:

- Krediidasutuse likvideerijate ja krediidasutuse ajutise halduri ja pankrotihalduri aruandluse esitamise kord (mai 1999)
- Krediidasutuste usaldatavusnormatiivide uus redaktsioon (juuli 1999)
- Krediidasutuse ja välisriigi krediidasutuse filiaali tegevusloa taotlemise ning väljaandmise kord ja tegevusloa taotlemisel esitatavate dokumentide loetelu (juuli 1999)
- Pangas olulise osaluse omandamise loa taotlemise kord ja nõuded koos loataotlusega esitatavate dokumentide kohta (oktoober 1999)

⁹ B-tsooni riikide valuutade piiranguks jäi 5% netoomavahenditest, kusjuures erandiks olid Läti ja Leedu, mille valuutade piirang on 10% netoomavahenditest. Seoses Euroopa Liidu ühisraha euro käibeletulekuga vaadeldi alates 1. jaanuarist 1999 ühise positsioonina eurot ja Eesti krooni (piirang 15% netoomavahenditest).

- Krediidiasutuse juhtide ja teiste krediidiasutuste seaduses nimetatud ametikohtadel töötavate isikute nõuetele vastavust kinnitavate andmete esitamise kord ja nende isikute majanduslike huvide deklareerimise kord (oktoober 1999)
- Krediidiasutuste avaliku aruandluse kord (oktoober 1999)

2000

Selleks, et tõhustada krediidiasutuste krediidiriski juhtimist ja saada paremat ülevaadet krediidiasutuste laenuportfelli kvaliteedist, struktuurist ja väärtusest ning selles sisalduvatest riskidest, kehtestati krediidiasutustele **laenude hindamise miinimumnõuded ning ebatõenäoliselt laekuvate nõuete kuldesse kandmise kord**.

2000. aasta alguses tunnistati kehtetuks 1998. aasta algusest kehtinud **üldise riskireservi arvestuse kord**. Analüüsi tulemusel leiti, et arvestades pangasektori õigusraamistiku arengut ja krediidiasutuste sisemise riskijuhtimise täiustumist, on vajadus arvestusliku riskireserviga määratletud piirangu järele kadunud.

2001/2002

Panganduse arenemisega kaasnevate uute riskide paremaks jälgimiseks ja ELi uuenenud direktiivide ülevõtmiseks osutus vajalikuks täiendada senist, 1999. aastast kehtinud krediidiasutuste kapitali adekvaatsuse arvutamise korda. Uue raamistiku kehtestamise eelduseks olevad muudatused krediidiasutuste seaduses kiitis Riigikogu heaks 2001. aasta sügisel ning **kapitali adekvaatsuse arvutamise uus juhend** jõustus 1. juulil 2002. Uuendatud raamistik vastas täielikult ELi uuenenud direktiividele. Olulisemad uuendused puudutasid võimalust kasutada **tähtaegade ja muude tunnuste poolest sarnaste instrumentide puhul tasaarvestust** krediidiriskile avatud positsiooni vähendamiseks. Samuti lisandus seni puudunud **kauba ja selle tuletisinstrumentide** riski arvestus.

Selleks, et täiendada finantssektori turvavõrgustikku ja suurendada väikehoiustajate ning investorite usaldust finantssektori vastu, koostati 2001. aastal rahandusministeeriumi ja Eesti Panga osalusel **Tagatisfondi seaduse eelnõu**. Riigikogu võttis seaduse vastu 2002. aasta algul. Tagatisfond asutati 2002. aasta juulis.

2003

Aastaid 2001–2003 iseloomustas välisraha senisest ulatuslikum kaasamine pankade poolt ning eraisikute suurenenud aktiivsus laenuvõtmisel. Seetõttu pidas Eesti Pank vajalikuks võtta mõningaid meetmeid ja teavitada avalikkust võimalikest probleemidest. **Eesti Pank juhtis koos finantsinspeksiooniga pankade tähelepanu laenumahu kiire kasvuga kaasnevatele ohtudele. Rõhutati vajadust teavitada kliente laenamisega kaasnevatest riskidest** ning juhtida nende tähelepanu võla teenindamise kulude võimalikule suurenemisele tulevikus.

Eesti Pank tegi valitsusele ettepaneku **vaadata üle senised riigi pakutavad eraisikute laenamist soodustavad instrumendid.**

2003. aastal muudeti pankade kapitali adekvaatsuse raamistiku valuuta- ja tururiski konsolideeritud arvestust. **Kadus võimalus turu- ja valuutariske kajastavaid positsioone tütar-ettevõtete vahel tasaarvestada.**

2004–2007: LÕIMUMINE EUROOPA LIIDU PANGANDUSRAAMISTIKUGA

Seda perioodi iseloomustasid ühelt poolt Eesti saamine Euroopa Liidu liikmeks ja sellega kaasnenud arengutõuge, teisalt aga algav majanduse jahtumine ja esimesed märgid ebakindlusest üleilmsetel finantsturgudel. Tähtsus on rahvusvaheline koostöö finantsjärelevalve vallas.

Suur põhimõtteline muudatus panganduse normatiivses keskkonnas oli Basel II (uuendatud riskitundlikum kapitali adekvaatsuse arvutamise kord) põhineva usaldatavusnormatiivide raamistiku kasutuselevõtt.

2004

2004. aasta muudatused pangandust reguleerivates õigusaktides olid eelkõige seotud Eesti saamisega Euroopa Liidu liikmeks. Krediidiasutuste seaduse muudatused olid seotud krediidiasutuse likvideerimise ja saneerimise direktiivi ühtlustamisega, samas täpsustati tegevusloa taotlemise protseduure ning turuosaliste ja finantsinspeksiooni vahelisi suhteid. Üks olulisi muudatusi oli **ELi ühtse tegevuslitsentsi põhimõtete** kasutuselevõtt – teises liikmesriigis tegutseva krediidiasutuse filiaali puhul asendus tegevusloa taotlemise kohustus teavitamiskohustusega.

Eesti ühinemine Euroopa Liiduga tõi kaasa muudatusi ka pankade usaldatavusnormatiivides. Krediidid- ja valuutariski arvutamisel arvati kõik **uued ELi riigid madalamat riski kandvate ehk A-tsooni riikide hulka.** Varasemalt kohalikele omavalitsustele ja investeerimisühingutele sätestatud 50% suurune riskikaal viidi ELi direktiiviga sätestatud 20% tasemele.

2005

2005. aasta oktoobris võttis Riigikogu vastu **e-raha asutuste seaduse.**

2005. aasta kõige olulisem pangandusmäärustiku muudatus oli kapitali adekvaatsuse arvutamisel kasutatava **eluasemelaenude riskikaalu tõstmine 50%lt 100%le.**

2006

2006. aastal jõudis lõpule Euroopa Liidu **uue kapitali adekvaatsuse arvutamist sätestava direktiivi ülevõtmine Eesti õigusraamistikku.** See tähendas ulatuslike muudatuste

tegemist olemasolevas krediidiasutuste seaduses ning uue usaldatavusnormatiivide määruse väljatöötamist. Eesti Panga presidendi määrusega sätestati üksikasjalikud reeglid uue kapitali adekvaatsuse raamistiku põhjal arvutatava kapitalinõude määra arvutamiseks. Peamiseks erinevuseks võrreldes ELi direktiiviga on see, et **Eestis on üldine kapitalinõude määr nii krediidi- kui ka tururiski jaoks jäetud endiselt 10% tasemele.**

2007

2007. aasta lõpus täiendati sama aasta 1. jaanuarist kehtima hakanud Basel II põhist usaldatavusnormatiivide rakendamise ja arvutamise korda. Kuigi laenumahu kasv oli hoogsalt raugemas ja laenukoormuse suhe majapidamiste kasutatavasse tulusse stabiliseerumas, olid laenukoormuse kiire kasvuga seotud riskid endiselt kõrged. Seetõttu otsustas Eesti Pank **kehtestada 2008. aastaks Basel II põhises usaldatavusnormatiivide rakendamise korras eluasemelaenude riskikaaluks 60%.**

KRONOLOOGIA: ARVELDUSSÜSTEEMID JA SULARAHHA

1990. aastatel, rahareformieelsel ajal, toimusid pankadevahelised arveldused **Eesti Panga arveldusvalitsuses** pankadele ja nende filiaalidele avatud korrespondentkontode kaudu. Maksedokumentid toodi Eesti Panka paberil, seejärel kanti andmed perfokaardile või -lindile ja sisestati arvutisse. Kontoväljavõtted toimetati pankadele järgmisel päeval. Kaugemate filiaalide arveldusteks kulus päevi. Eesti Pank andis automaatset arvelduslaenu intressimääraga 0,1% päevas – nii ei tarvitsenud pangad pöörata tähelepanu oma arvelduskonto seisule. Pealegi oli see pankadele ka kasulik, sest nende antud krediit ettevõtetele oli veelgi kõrgema intressimääraga.

Rahareformi ettevalmistuste raames töötati välja uued arvelduseeskirjad ning tehti ettevalmistusi elektroonse arveldamise alustamiseks. Ajavahemikus 1. aprillist 1. oktoobrini 1992 lülitati arvutisid omavad pangad järk-järgult ühtsesse sidevõrku. Võrreldes varasema ajaga piirati raha mahakandmist maksja pangakontolt ilma tema korralduseta. Kehtestati kord, et arveldada sai ainult panga korrespondentkonto kreditsaldo piires. Arvelduste kiirendamiseks kehtestati nõue, et riigisisesed arveldused peavad toimuma 48 tunni jooksul. Kui varem oli pankade filiaale vaadeldud nagu iseseisvate korrespondentkontodega eraldi panku, siis 1. oktoobrist 1992 hakati peapanka ja tema filiaale käsutama ühe tervikuna ja arveldusi teostama ühtse kreditsaldo piires. See andis emapankadele võimaluse jooksvalt kontrollida filiaalide tegevust ja reguleerida rahavooge filiaalide vahel.

Oktoobris 1992 käivitati **Eesti Panga netoarveldussüsteem EPNAS**. Kogu makseinformatsioon edastati modemi vahendusel ja maksejuhiseid võeti vastu kella 14ni. Seejärel alustas arveldussüsteem saabunud maksejuhiste alusel pankade vastastikuste netonõuete ja -kohustuste arvutamist. Esimene vahekokkuvõtte tasaarveldustest väljastati pankadele tund aega hiljem. Kella 15-17 vahel tegid pangad rahaturuoperatsioone ning seejärel toimus lõplik tasaarveldus. Arveldusvalitsus jälgis pidevalt, et ühegi panga arvelduskonto jääk ei langeks alla kohustusliku reservi nõutud taseme. (EPNAS toimis kuni uute arveldussüsteemide rakendamiseni 2002. aasta jaanuaris.)

Oktoobris 1993 hakkasid Tallinnas tööle **Balti riikide esimesed sularahaautomaadid**.

1993. aasta 6. detsembril alustas Eesti Pank rahvusvahelisi arveldusi pankadevahelise infovahetussüsteemi **SWIFT** kaudu. Aasta lõpu seisuga oli edastatud 675 SWIFTi teadet. Samal ajal ühines SWIFTiga viis Eesti kommertspanka.

1993. aastal hakati **Eesti Vabariigi pangatähti käsitlevat infot saatma välisriikide pankadele**.

Eesti Panga nõukogu otsuse kohaselt lõpetati 1996. aastal **viiesendiste müntide** täiendav vermine ja emiteerimine, kuid käibele jäid need määramata ajaks.

1998. aastal ei pidanud keskpank esimest korda pärast rahareformi ringlusesse laskma täiendavat sularaha; ringluses oleva sularaha kogus koguni vähenes.

1998. aastal lõpetas Eesti Pank 1992., 1993. ja 1995. aastal emiteeritud **ühekrooniste müntide** käibelelaskmise. Emiteeriti uus (muudetud sulamist ja senisest erinevate mõõtudega) ühekroonine münt ning lõpetati **ühekrooniste pangatähtede** väljastamine krediidiasutustele.

1999. aastal laskis Eesti Pank ringlusse kullast meenemündi, mis oli pühendatud panga 80. aastapäevale ja euro kasutuselevõtule Euroopa ühisrahana. Sellel mündi **tavatu nimiväärtus – 15,65 krooni** – kajastab euro kurssi Eesti krooni suhtes (1 euro = 15,6466 krooni).

2002. aasta jaanuaris käivitas Eesti Pank uue rahvusvaheliste nõuetele vastava pankadevahelise maksete arveldussüsteemi. Erinevalt varasemast koosnes uus süsteem kahest alamsüsteemist: jaemaksete arveldamiseks mõeldud tähtajalisest netoarveldussüsteemist **DNS** (*Designated Time Net Settlement System*) ja kiirmaksete arveldamiseks mõeldud reaaliajalisest brutoarveldussüsteemist **RTGS** (*Real-Time Gross Settlement System*).

Eesti Panga sularaha- ja turvaosakond pälvis 2002. aastal sularahavarude haldamise, käitlemise ja turvamise eest **rahvusvahelise kvaliteedisertifikaadi ISO 9001:2000**.

2004. aastal võeti Eesti Pangas kasutusele **uus sularahaarvestuse süsteem**, mis võimaldab pidada arvet ja väljastada andmeid rööbiti kahe vääringu kohta ning on seega kasutatav ka eurole üleminekul.

2004. aasta jaanuaris võeti Eestis 28. Euroopa riigina kasutusele **rahvusvaheline kontonumbri-standard IBAN**. See aitas kiirendada rahvusvahelisi makseid.

2005. aasta oktoobris uuendas Eesti Pank pankadevahelist jaemaksete arveldussüsteemi DNS, käivitades tavamaksete arveldussüsteemi **ESTA**. Uuendatud süsteemis on maksete arveldused kiiremad, süsteemi tööaeg on pikem ning kogu süsteem efektiivsem.

Eesti Pank ja politseiamet sõlmisid 2005. aastal koostöölepingu, et koordineerida ühistegevust võltsitud sularaha leviku tõkestamisel ja euro sularaha jaotamise turvalisuse tagamisel. **2005. aasta detsembris asus võltsingukahtlusega sularaha ekspertiise krediitiasutustele tegema politsei**.

Novembris 2006 liitus keskpank koos Eesti Väärtpaberikeskuse ja kolme kommertspangaga eurosüsteemi keskpankade arveldussüsteemiga **TARGET**. Sellega seoses pikendati ühe tunni võrra ka tavamaksete arveldussüsteemi ESTA tööpäeva.

Alates 30. aprillist 2007 saab väärtpaberitehingutest tulenevate nõuete ja kohustuste rahapoolt arveldada reaaliajalise makse vastu arveldamise teenuse **RT DVP** abil.

14. juunist 2007 hakkas enamik kommertspanku pakkuma **otsekorralduste pankadevahelist riskasutust**.

Eesti krooni taaskehtestamise ja rahareformi 15. aastapäeva tähistamiseks lasti 2007. aastal käibele **kolmnurkse kujuga sajakroonise nimiväärtusega kuldmünt**.

19. mail 2008 liitus Eesti Pank uuendatud TARGETi süsteemi ehk **TARGET2ga**. TARGET2 on ühisplatvormil töötav arveldussüsteem, mis pakub ühtlustatud teenust keskse IT-platvormi kaudu. Kuna **TARGET2ga liitusid peale Eesti Panga ka seitse Eesti kommertspanka** (sh suurpangad), siis on TARGET2 näol enamikule Eesti pangaklientidele avatud euros algatatud kiirmakse alternatiivne võimalus.

G. Reindorf

The background of the page features a large, faint, embossed illustration of a traditional wooden boat, possibly a fishing vessel, on a body of water. The boat is shown from a side-on perspective, with its hull and deck clearly visible. The water is represented by simple, wavy lines. The entire image is rendered in a light, monochromatic tone, giving it a subtle, watermark-like appearance.

Eesti Panga olulisemad
tegevused ja saavutused
2008. aastal

RAHAPOLIITIKA

Eesti Panga eesmärk on hinnastabiilsuse tagamine krooni fikseeritud vahetuskursi kaudu. Fikseeritud kurss ja valuutakomitee süsteem on Eestis edukalt toimunud 16 aastat.

Süsteemi tugevad küljed on ilmnunud just käimasoleval langusperioodil. Valuutakomiteele omased sisemised tasandustegurid on vägagi edukalt tulnud toime majanduse sisemiste ja välimiste tasakaalunäitajate kohandamisega muutunud keskkonnas. Kiirelt on alanenud inflatsioon, palgakasv, jooksevkonto puudujääk ja ka laenuõudlus. Vahetuskursi suur kõikumine oleks käesoleval ajal ilmselgelt mõjunud laastavalt nii reaalsektori konkurentsivõimele kui ka finantsstabiilsusele.

Eesti Pank tagab rahasüsteemi sujuva toimimise rahapoliitika vahenditega ning aktiivse osalusega majanduspoliitilises diskussioonis. Keskpanga peamine rahapoliitika vahend on krediidiasutustele pakutav **välisvaluuta ostu-müügi püsivõimalus** (valuutaaken). Valuutaaken kaudu on pankadel võimalik täiendada oma Eesti krooni reservi, müües selleks keskpangale soovitud kogusele ekvivalentse koguse välisvaluutat, ja vastupidi – osta Eesti krooni eest välisvaluutat. Eesti Panga kasutada olevate rahapoliitika vahendite seas on oluline roll ka **kohustusliku reservi nõudel**, millega kohustatakse pankasid hoidma osa oma varadest puhvritena Eesti Pankas või kvaliteetsetes välisvarades.

Pankade kohustusliku reservi määra keskpank 2008. aastal ei muutnud, see jäi kõrgele 15% tasemele. Selle põhjuseks olid kasvavad pinged rahvusvahelistel kapitaliturgudel. Eesti pangandussüsteemi on praeguses üleilmses finantskriisis iseloomustanud likviidsuse ja kapitaliseerituse kõrge tase, mis võimaldab finantsvahendajatel jätkuvalt edukalt toimida ning rahastada krediitkõlbulikke laenuaotlusi. Kuna laenuõudlus on järsult vähenenud, siis ei sõltu kohalikud finantsasutused enam nii palju emapankadelt saadavast välisrahastamisest ja on seega väliskeskonna muutuste suhtes mõnevõrra immuunsemad.

Eesti krooni rahaturg oli ka 2008. aastal äärmiselt väike ning sooritatud tehingud kajastasid pigem mõningate mitteresidentide krooni avatud valuutapositioni katmise otsuseid. Eesti rahaturu intressimäära (TALIBOR) muutused ei mõjutanud jätkuvalt vähemalgi määral kapitali hinda kodumaise reaalsektori jaoks.

Selleks, et tugevdada Eesti Panga võimekust finantsstabiilsuse tagamisel Eesti valuutakomitee süsteemis ja suurendada kindlustunnet finants-turgudel, sõlmisid Eesti Pank ja Rootsi keskpank 26. veebruaril 2009 ennetava kokkuleppe kuni 10 miljardi Rootsi krooni suuruse lisatagatise suhtes. Kokkulepe Rootsi keskpangaga on täiendavaks tagatiseks kõrgele likviidsusele ja kapitalipuhvritele, mis Rootsi pankade Eestis asuvatel tütarettevõtetel ja filiaalidel juba praegu on.

MAJANDUSANALÜÜS, -PROGNOOS JA -UURINGUD KUI RAHA- JA FINANTSPOLIITILISTE OTSUSTE PÕHISTAMISE ALUS

Seiretegevus

Rahapoliitiliste otsuste langetamine eeldab toimivat majandusarengu seire ja prognoosimise süsteemi, mida omakorda toetavad pikemaajalised protsessid käsitlevad ühekordsed uuringud. Sellesse protsessi on kaasatud kõik keskpanga rahapoliitilisi otsuseid ettevalmistavad osakonnad.

Majandusarengu seire katab eelkõige Eestit ja Euroopa Liidu maid, kuid ka üleilmse majandusarengu seisukohalt olulisi suurriike. Väikese avatud majandusega riigi jaoks on väliskeskkonnas toimuva mõistmine väga tähtis, mistõttu ka Eesti arengut mõtestatakse Eesti Pangas alati välisriikide majanduses toimuva taustal. Eesti majanduse seire võib tinglikult jagada kaheks: reaalmajanduse ja finantssektori arengu jälgimine. Selle protsessi väljundiks on pangasiseseks kasutamiseks mõeldud igakuised ülevaated, mille põhjal valmivad vajadusel pressiteated ja avalikud kommentaarid.

Majandusülevaated

Kuus korda aastas kommenteerib Eesti Pank majanduse olukorda ja arengut. Lisaks avaldab keskpank kaks korda aastas pikema **majandusülevaate**, mis sisaldab majandusprognoosi (vt ka „Eesti Panga 2008. aasta majandusprognooside põhisõnumid“ lk 141). Kord poolaastas hindab pank finantsstabiilsuse olukorda. Analüüsi tulemused avaldatakse **finantsstabiilsuse ülevaates**. Eesti majandusarengut eelseisva eurole ülemineku kontekstis analüüsitakse kaks korda aastas avaldatavas **euro kasutuselevõtu aruandes**.

Fikseeritud vahetuskursi tingimustes on eriline tähtsus tööturu paindlikkusele. Tulutaseme sujuv ühtlustumine jõukamate riikide omaga eeldab tootlikkuse kasvul põhinevat paindlikku palgakujundust. Tööturu toimimine on aastaid olnud ühekordsete uurimisprojektide teemaks. Nende põhjal valmib **tööturu ülevaade**.

Prognoos

Eesti Pank avaldab prognoose kaks korda aastas: kevadprognoosi mais ja sügisprognoosi novembris (vt „Eesti Panga 2008. aasta majandusprognooside põhisõnumid“ lk 141). Prognoosi tarvis analüüsitakse jooksva aasta majandusarengut ning kahe järgmise aasta ettevaadet. Lisaks põhistsenaariumile kuulub prognoosi juurde enamasti kaks lisatsenaariumit. Põhjalikuma ülevaate Eesti Panga majandusprognooside sõnumitest võib leida keskpanga veebilehelt.

Kiired muutused majandusstruktuuris eeldavad makroprognoosi alusmudeli pidevat täiendamist ja uuendamist. See ülesanne on keskpangas jagatud majandusuuringute osakonna ja rahapoliitika osakonna vahel. Majandusuuringute osakond töötab välja kvartaalse majandusmudeli, mille abil koostatakse rahapoliitika osakonnas kaks korda aastas majandusprognoose. 2008. aastal oli makroprognoosi alusmudeli arendustegevuse keskmes eeskätt mudeli finantssektori ja erasektori laenuvõrrandite täiendamine ning erasektori tarbimise ja investeringunõudluse tugevam sidumine laenuvõrrandlusega. Arendustegevuse teine suund oli seotud üldise tasakaalu mudeli väljatöötamisega, mis võimaldab analüüsida Euroopa Keskpanga rahapoliitiliste otsuste mõju Eestis. Eesti Panga esindajad võtsid osa Euroopa Keskpankade Süsteemi liikmesriikide modelleerijate töögrupi koostamistest, kus vahetati mudelite väljatöötamise kogemusi ning ühtlustati mudelite koostamise lähtealuseid.

Uuringud

Eesti Panga majandusuuringud põhinevad **strateegilisel uurimisplaanel**, mis määratleb pangas tehtavate uuringute üldraamistiku. Aastatel 2007–2009 on prioriteetsed valdkonnad **makromajandus- ja pangandusmodelite süsteemi arendamine, rahapoliitika- ja finantssektorialased uuringud ning Eesti rahasüsteemi jätkusuutlikkuse analüüs**. Nendel teemadel teostati 2008. aastal 13 uurimust.

Uurimustes käsitleti panganduse tugevusanalüüsi süsteemi, inflatsiooni Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, Eesti tööturu avanemise mõju, Eesti ettevõtete võimet kohanduda majandusšokkidega, hinna- ja palgakujunduse paindlikkust Eesti ettevõtetes jm. Lisaks alustati rahapoliitika simulatsioonimodeli koostamist ning täiendati Eesti majanduse makroprognoosi alusmudelit.

Kuigi uurimistöid teostatakse valdavalt majandusuuringute osakonnas, viiakse ühekordseid, konkreetseid uurimisteemasid käsitlevaid uuringuid läbi ka teistes osakondades. 2008. aastal oli selliseks uurimisvaldkonnaks migratsioonitrendide analüüs.

Lisaks Eesti Panga toimetistes avaldamisele on keskpangas läbi viidud majandusuuringute tulemusi tutvustatud edukalt ka rahvusvahelisel tasandil. Uurimusi avaldati 2008. aastal rahvusvahelise levikuga akadeemilistes teadusväljaannetes ja esitleti rahvusvahelistel teaduskonverentsidel.

2008. aastal jätkus uuringutealane **koostöö nii rahvusvahelises kui kodumaises plaanis**. Eesti Panga spetsialistid osalesid Euroopa Keskpankade Süsteemi liikmete ökonomeetrilise modelleerimise töögrupi ning palgadünaamikat analüüsiva võrgustiku töös. Koos Tartu Ülikooli majandusteaduskonnaga tehti ettevalmistusi 2009. aasta sügisel Tallinnas toimuva kõrgetasemelise majanduskonverentsi „European Associa-

tion of Labour Economists Annual Meeting 2009” korraldamiseks.

Eesti Panga enda uuringute esitlemise kõrval kutsuti Eestisse oma töödest rääkima ka nimekaid **väliseksperte**. Näiteks tutvustas Budapesti Corvinuse Ülikooli professor ning uurimisgrupi Argenta uurimistöõde juhendaja Zsolt Darvas uurimust Euroopa Liidu uute liikmesriikide ees seisvatest riskidest ja väljakutsetest euro kasutuselevõtul; Aucklandi Ülikooli professor David Mayes pidas seminari maailmamajandust tabanud finantskriisi tagamaadest ja õppetundidest; kolleegid erinevatest keskpankadest (Soome, Hollandi, Tšehhi) tutvustasid oma käimasolevaid uurimistöid jne. Jätkus ka maailmamainega majandusteadlasele, professor Ragnar Nurksele pühendatud loengusari, kus 2008. aastal pidas loengu Soome Panga president Erkki Liikanen.

1.-2. veebruaril 2008 korraldasid Rahvusvaheline Valuutafond (IMF) ja Eesti Pank Brüsselis seminari „Convergence in the Baltics”, mille käigus arutati Balti riikide majandusarengut ja -väljavaa-teid ning majanduste ühildumist Euroopa Liidus. Seminarist võtsid osa Baltimaade, IMFi, Euroopa Komisjoni ja Euroopa Keskpanga esindajad. Kõrgetasemelisi osalejaid oli ka Euroopa Liidu riikidest ja ülikoolidest.

21. augustil korraldasid Eesti Pank, majandus- ja kommunikatsiooniministerium (MKM) ning USA mõttekoda Global Interdependence Center (GIC) Tallinnas rahvusvahelise konverentsi „Emerging Energy Markets”, mis keskendus Põhja- ja Baltimaade energiapoliitika teemadele.

Energiakonverentsi peaettekanded pidasid majandus- ja kommunikatsiooniminister Juhan Parts, kes rääkis energiapoliitika väljakutsetest Põhja- ja Baltimaades, ning Euroopa Komisjoni esindaja Jean-Claude Schwartz, kes rääkis Euroopa muutuvast energiapoliitikast. Diskussioone juhtisid MKMi energeetika asekan-tler Einari Kisel, GIC juhataste liige David R.

Kotok ning Eesti Panga asepresident Andres Sutt. Diskussioonidest võtsid osa nii turuosalised kui ka analüütikud ja eksperdid IMFist, USAst, Euroopa Liidu riikidest ja Põhjamaade Investeeringupangast.

Eesti Panga **avatud seminare** toimus 2008. aasta jooksul kokku kaksteist, millest üheksal olid lektoriteks külalisesinejad piiri tagant ning kolmel panga enda uurimistööde esitlejad.

Püsivalt oluline roll teaduskoostöös on Eesti Panga **külalisuurijate programmil** – 2008. aastal osales majandusuuringute läbiviimises viis väliseksperti.

Samuti jätkati edukalt Eesti noortele majandusteadlastele mõeldud iga-aastase **teaduspree-mia** väljaandmise traditsiooni. 2008. aastal määrati preemia kuuendat korda ja selle pälvis Tartu Ülikooli doktorant Kristjan-Olari Leping uurimusega „Heterogeneity of human capital and its valuation in the labour market“.

RESERVIHALDUS

Eesti Panga välisvaluutareserv (VVR) on Eesti krooni kattevara ning selle abil tagatakse krooni stabiilsus. Eestis rakendatava valuutakomitee põhimõtte kohaselt peab VVR täielikult katma kõik Eesti Panga kroonikohustused, sh emiteeritud sularaha ja kommertsbankade arved keskpangas. Välisvaluutareservi investeerimisel lähtub Eesti Pank rangetest riskipiirangutest, mille olulisemad eesmärgid on tagada vahendite säilivus ja likviidsus. Tulu suurus on eesmärgina kolmandal kohal.

Välisvaluutareservi struktuur

Välisvaluutareservi struktuur 2008. aasta jooksul kuigi palju ei muutunud. See jaguneb endiselt likviidsuspuhveriks ja investeerimisportfelliks. Väikese osa reservist moodustab ka kuld.

Likviidsuspuhver, mida keskpank saab igal hetkel kasutada Eesti krooni ja välisvaluuta ostu-müügi-tehinguiks kodumaiste krediidiasutustega, moodustab kogu välisvaluutareservist umbes 10%.

Teine, suurem osa VVRist ehk investeerimisportfell investeeritakse rahvusvahelistel finantsturgudel. Rahapaigutuse eesmärk on saavutada seatud piirangute raames üleilmse majandustsükli jooksul optimaalne, rahaturu intresse ületav keskmine tulusus. Peamiselt paigutatakse investeerimisportfelli vahendeid juhtivate tööstusriikide likviidsetel võlakirjaturgudel, jälgides ja juhtides pidevalt investeringute intressi-, krediidi-, valuuta- ja likviidsusriske. Riskide ja riskihalduse täpsem kirjeldus on Eesti Panga veebilehel.

Investeerimisprotsess

Intressiriski juhitakse Eesti Pangas normportfelli kaudu. Sellega määratakse keskmine riskitase, mida pank on valmis võtma, ning ühtlasi välisvaluutareservi juhtimise tõhususe tulemusetalon. Normportfell ei sisalda valutariski. Kehtestatud on limiidid, mille ulatuses võib tegelik investeerimisportfell normportfelist erineda.

Otsuse normportfelli riskitaseme kohta teeb Eesti Panga rahapoliitika komitee. Normportfelli riskiastme vähendamine tähendab sisuliselt portfelli keskmise kestuse lühendamist: rohkem varasid paigutatakse väikese muutlikkusega kindlamat tootlust pakkuvatesse finantsinstrumentidesse. Seetõttu kompenseerivad kogunenud intressid turu heitlikkusest tuleneva võimaliku hinnakõikumise. Riskiastme suurendamisel toimitakse vastupidiselt: rohkem varasid paigutatakse pikema kestusega vahenditesse ehk riiklikesse võlakirjadesse kestusega üle ühe aasta.

Kõrvuti tulu teenimisega suhteliselt stabiilse normportfelli abil ehk passiivse investeerimisega teenitakse Eesti Pangas lisatulu ka aktiivse investeerimisega, paigutades raha üleilmsetele

finantsturgudele. Seda tüüpi investeerimisotsused põhinevad majandusanalüüsil, mitmesuguste turuseoste ja muude tegurite arvestamisel. Turgude ja väärtpaberite valikul lähtutakse investeeringu ideest, eeldatavast kestusest ja oodatavast tulususest. Investeerimisel rakendatakse peamiselt otsuste hajutatuse põhimõtet, mille eesmärk on riske hajutada ja paremini ära kasutada turgudel tekkivad võimalused. Investeeritakse mitmel turul, kasutatakse erinevaid finantsinstrumente ja võetakse erineva kestusega investeerimispositsioone. Investeerimisotsuseid teevad portfellihaldurid üksteisest sõltumatult. Sõltumatu otsustamine on võimalik seetõttu, et üldine riskilimiit on jagatud osadeks ja iga osa kasutamise üle otsustab seda haldav portfellihaldur.

Eesti Pank püüab ajaga kaasas käia ning leida suhteliselt efektiivsetel turgudel oma niši. Investeerimisel kasutatakse kaht erinevat otsustamisi – subjektiivset ning mudelipõhist. Esimene neist põhineb peamiselt majandusprotsesside kvalitatiivsel analüüsil, turupsühholoogia arvestamisel ja portfellihaldurite kogemusel, teine aga kvantitatiivsete turuseoste arvestamisel investeerimismudelite abil. Nende kahe käsitluse kombineerimisel püütakse teha parimaid otsuseid raha-, kapitali- ning valuutaturgudel investeerimisel.

Oma osa aktiivses investeerimises on ka välis-halduritel. 2008. aastal jätkas neli välis-haldurit. 2007. aastal alustas Informed Portfolio Management; BlackRock investeerib Eesti Panga varasid 2006. aastast, PIMCO alates 2005. aastast ja Fortis Investment Management (endine ABN Amro Asset Management) alates 2003. aastast. Välis-haldurite kasutuses on osa riskilimiidist, mis investeeritakse põhiliselt tuletisinstrumente kasutades.

Aktiivse investeerimise kogutulemusena teeniti normportfelliga võrreldes 2008. aastal 69 baaspunkti lisatulu.

2008. aasta investeerimistulemused ja neid mõjutanud tegurid

Eesti Panga välisvaluuta-reservi suurus oli 2008. aasta lõpuks 44,18 miljardit krooni. Aastaga kasvas see ligikaudu 26%. Kohustustevaba reserv moodustas sellest ligi 14% ehk 6 miljardit krooni.

Investeerimisest saadi tulu oluliselt rohkem kui prognoositi. Tulu suurust mõjutas aasta teisel poolel järsult süvenenud finants- ja likviidsuskriis, mille tagajärjel hakkasid riiklike võlakirjade intressid kiiresti langema nii Euroopas kui ka Ameerika Ühendriikides. Maailma suuremate keskpankade baasintresside alandamisest ja muudest meetmetest olenemata jätkus see langus kuni aasta lõpuni. Seetõttu on ka välisvaluuta-reservide tulu-sus 7,21% rahaturuga võrreldes oluliselt kõrgem (vt joonis 1).

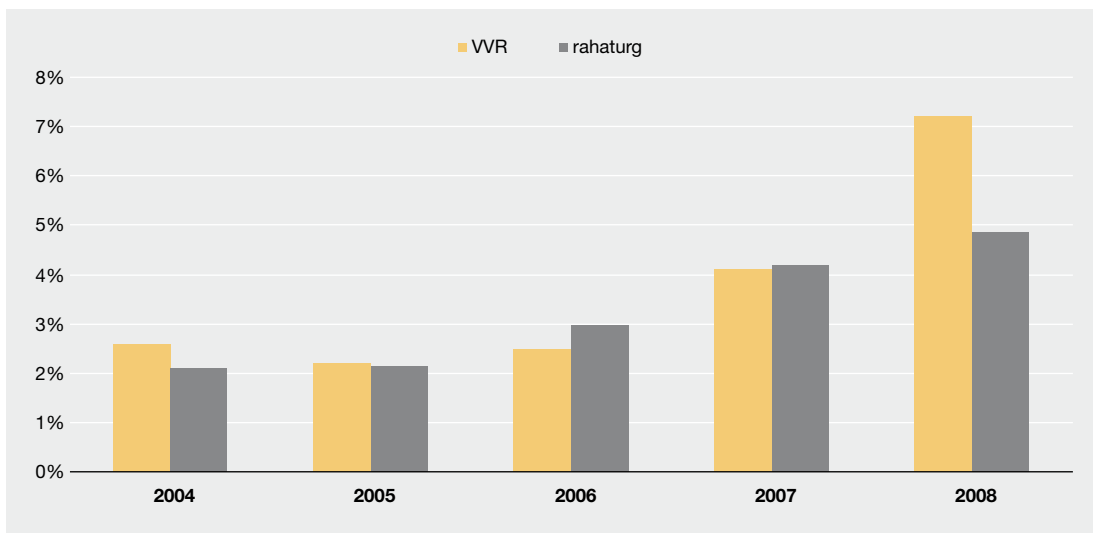
Normportfelli muutused 2008. aastal

Alates 2008. aasta aprillist on normportfelli kestus üks aasta. Intressimäärade tõusu tõttu aasta alguses pidas Eesti Panga rahapoliitika komitee vajalikuks normportfelli kestust juulis pikendada. Sügisel intressimäärad langesid ning seetõttu novembris kestust lühendati. Aasta lõpuni kehtinud normportfelli struktuur, mille rahapoliitika komitee jõustas alates 19. novembrist 2008, on esitatud tabelis 1.

Varahaldusteenuse osutamine avalikule sektorile

Eesti Pank on mitu aastat teinud koostööd avaliku sektori asutustega. 2006. aastal hakati riskihaldusteenust pakkuma töötukassale. Teenus hõlmab välise varahalduri investeerimistegevuse igapäevast jälgimist, asjakohast aruandlust ja vajaduse korral nõustamist investeerimisküsimustes.

Täisteenusena jätkas keskpank varahaldusteenust tagatistfondile, mille investeerimisportfelli maht oli 2008. aasta lõpus 2,2 miljardit krooni.

Joonis 1. Välisvaluutareservi tulusus võrreldes rahaturu tulususega

Tabel 1. Normportfelli struktuur

	3 kuud	1–3 a	3–5 a	5–7 a	7–10 a	10+ a
Euroala	62,78%	16,56%	8,33%	5,71%	4,26%	2,37%
USA	67,02%	16,02%	7,71%	5,23%	4,02%	

FINANTSSTABIILSUSE TAGAMINE

Eesti Panga põhieesmärk on hinnastabiilsuse tagamine. Eesmärgi saavutamine eeldab aga finantssüsteemi oluliste tõrgeteta toimimist.

Finantssüsteemi toimimise tagamisel hindab Eesti Pank finantssüsteemi toimimist ohustavaid riske ning võtab meetmeid, et selliste riskide realiseerumise võimalust vähendada.

Selleks, et hinnata finantssüsteemi toimimist ohustavaid riske, tuleb esmalt tagada piisava hulga **kvaliteetse teabe olemasolu**. Eesti Pank kogub ja avaldab finantssektori toimimist puudutavat statistikat ning teeb teabe kogumisel ja vahetamisel koostööd nii kodu- kui ka välismaiste institutsioonidega. Finantssüsteemi toimimise ja seda ohustavate riskide **analüüsi tulemused** avaldab Eesti Pank tavapäraselt kaks korda aastas ilmuvas finantsstabiilsuse ülevaates. Ülevaates antakse regulaarselt hinnang ka finantsvahenduse toimivuse seisukohalt olulise infrastruktuuri – makse- ja arveldussüsteemide – toimimise ning seda ümbritsevate riskide kohta.

Teabe kogumine ja analüüs on pidev protsess. Vajadus **võtta meetmeid** finantssektori toimimiskindluse või efektiivsuse suurendamiseks võib tekkida väga kiiresti. Seetõttu jälgib ja analüüsib Eesti Pank finantssektori olukorda regulaarselt. Selleks, et suurendada finantssektori toimimise läbipaistvust ning anda turuosalistele võimalus teha oma otsuseid parema teabe baasil, avaldab Eesti Pank iga kuu andmeid pankade ja liisinguettevõtete tegevuse kohta. Alates 2008. aastast avaldatakse andmeid kommenteeritult. Lisaks on Eestis tegutsevad krediidiasutused kohustatud avaldama kvartaalselt iseseisvalt konsolideeritud finantsaruandeid.

Kuna Eesti finantssektor ja majandus on rahvusvaheliselt lõimunud, on finantssektori toimimise tagamiseks väga oluline nii **riigisisene kui ka piiriülene koostöö** sektori toimimiskeskonda mõjutavate institutsioonidega.

Eesti Pank, finantsinspeksioon ja rahandusministeerium on sujuva koostöö tõhustamiseks täpsustanud omavahelist koostöökorraldust 2007. aastal uuendatud koostööleppes. Teabevahetuseks ja tegevuste paremaks kooskõlastamiseks on loodud nende asutuste esindajatest koosnev komisjon, kes käib regulaarselt koos. Lisaks tavapäraselt tegevust korraldavale raamistiku sätetab 2006. aastal sõlmitud koostöölepe ülesanded ja ühise tegutsemise alused eriolukorras ehk süsteemse finantskriisi korral. Samas tuleb meele pidada, et kuigi finantsvahendussüsteemi toimimine on laiem eesmärk ja ühiskondlik huvi, lasub esmane vastutus iga panga tegevuse jätkusuutlikkuse kindlustamisel panga omanikel ja juhtkonnal.

Peale kodumaise tegevuse teeb Eesti Pank finantsstabiilsuse kindlustamiseks aktiivselt koostööd teiste keskpankadega, sealhulgas osaleb Euroopa Keskpankade Süsteemi liikmena Euroopa keskpankade ühistegevuses. Piirkondliku lõimumise tõttu on teabevahetus eriti sage Põhja- ja Baltimaadega. Alates 2006. aastast kuulub Eesti Pank Põhja- ja Baltimaade keskpankade koostöövõrgustikku, mille kaudu vahetatakse finantssüsteemide toimimise ja toimimiskeskonna kohta regulaarselt teavet. Põhja- ja Baltimaade keskpankade kriisijuhtimisalaseid tegevus- ja vastutusvaldkondi on täpsustatud piirkondlikus koostöökokkuleppes.

Finantssektori analüüs ja hinnang finantsstabiilsusele

2007. aasta suve lõpus USA kinnisvaralaenu turu probleemidest alguse saanud ebakindlus rahvusvahelistel finantsturgudel võimendus 2008. aasta sügisel, kui mitmed USA ja Euroopa finantsasutused sattusid kauplemis- ja krediidiportfellide allahindamisvajaduse tõttu raskustesse. Süvenenud usalduskriisiga kaasnes laenu raha riskihinna märkimisväärne kallinemine, millele keskpangad on vastanud rahapoliitiliste intressimäärade ulatuslike kärbetega.

Eesti majanduskasv hakkas aeglustuma 2008. aasta keskpaigas, kui rahvusvaheline finantskriis ei olnud veel täies ulatuses avaldunud. Investeeringunõudlus on vähenenud, samal ajal kui pankade antavad riskihinnangud ning seega ka riskimarginaalid on kasvanud. Selle tulemusel on pankade krediidiportfellide kasv oluliselt aeglustunud.

Ootuspäraselt on pingestunud majandusolukorras hakanud seniselt madalalt tasemelt kasvama nn problemlaenude hulk. Viivislaenude kasvu mõju pehmendavad varem tehtud provisjonid ning kogutud kapitalipuhvid. Viimased tulenevad Eesti Panga poolt juba varasematel aastatel rakendatud karmimatest omavahendite osakaalu nõuetest.

Pankade likviidsusriski maandamisel on abiks Eesti Panga poolt Eestis tegutsevatele krediidiasutustele kehtestatud 15%ne kohustusliku reservi nõue. Eesti pangaturu suuremate osaliste likviidsus sõltub paljuski emapankade võimest ja tahtest neile ressursse edastada. Kaasatava ressursi hind aga sõltub ressursi pakujate hinnangust grupi kui terviku riskisusele. Kiiresti muutuvas majanduskeskkonnas ei saa välistada, et mõne grupi puhul realiseeruvad seni ebaõigesti hinnatud riskid, mis toob kaasa ressursihinna muutuse kogu grupi jaoks. Seetõttu on eriti oluline, et krediidiasutused hoiaksid piisavaid likviidsus- ja kapitalipuhvreid, et keerulise turuolukorraga toime tulla.

Finantsstabiilsuse tagamiseks võetud meetmed

Piiriüleste finantsgruppide osaliste tegevus on sageli tihedalt seotud ning kogu grupi tegevuse juhtimine on muutunud varasemast tsentraliseeritumaks. Seetõttu on keerulises turuolukorras järjest olulisem nii grupi tegevuspiirkondades pangandus- ja rahanduspoliitikat kui ka grupi üle järelevalvet teostavate asutuste tegevuse **piiriülene koordineeritus**.

Finantsstabiilsuse eest hea seisvate institutsioonide piiriülese koostöö parendamiseks allkirjastati 2008. aasta juunis, vastavalt Euroopa Liidu majandus- ja rahandusministrite nõukogu (ECOFIN) Euroopa Liidu finantsstabiilsuse tagamise alasele tegevuskavale, pangajärelevalveasutuste, keskpankade ja rahandusministeeriumide piiriülese finantsstabiilsuse tagamise alase koostöölepepe täiustatud versioon. Leppega ühines ka Eesti.

Selleks, et pehmendada 2008. aasta sügisel rahvusvahelistel finantsturgudel kasvanud riskikartuse tagajärgi, rakendasid mitme riigi valitsused ja keskpangad pangandussüsteemide usaldusväärse ning likviidsuse toetamiseks erakorralisi abinõusid. Kuna pangandussüsteemid on üksteisega tihedalt lõimunud, on olulisemaks muutunud ka valitsuste ja keskpankade tegevuste piiriülene mõju. Seega on väga tähtis, et meetmeid võetaks üksteisega kooskõlastatult. Sügisel kasvanud riskikartlikkusele reageerimiseks leppisid liikmesriigid oktoobris ECOFINis muu hulgas kokku hoiuste tagamise alammäärade ühtlustamises (vt allpool). Kokkuleppega ühines ka Eesti.

Teiste hulgas on rakendanud leevendavaid meetmeid ka Põhja- ja Baltimaade valitsused ning keskpangad. Kohasemate meetmete valimiseks ja rakendamiseks on esmatähtis kvaliteetne teave. Kui olukord 2008. aasta sügisel pingestus, vahetasid Rootsi ja Eesti keskpank teavet iga päev. Ühtlasi edastas Eesti Pank vajalikke andmeid, analüüsitulemusi ja hinnanguid teistele Eesti organisatsioonidele ja turuosalistele.

Lisaks piiriülesele koostööle osales Eesti Pank riiklike finantsstabiilsust kindlustavate meetmete väljatöötamisel. Selleks, et muuta riigi tegevus finantskriiside ennetamisel ja juhtimisel operatiivsemaks ja tõhusamaks, täiendati riigieelarve seadust, riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise seadust ning Riigikogu kodu- ja töökorra seadusi.

Lähtudes hinnangust olukorrale otsustas Eesti Pank jätta muutmata Eestis tegutsevatele krediidiasutustele kehtiva 15%se kohustusliku reservi määra ning 10% kapitali adekvaatsuse miinimumnõude. Ühtlasi jätkas keskpank kriisihaldusraamistiku täiustamist.

Panganduse ja maksevahenduse seadustiku täiustamine Euroopa Liidus

Kuigi esmane vastutus ettevõtte tegevuse eest lasub ettevõtte omanikel ja juhtkonnal, viitavad finantsturge vallanud ebakindlus ning finantsvahendajate suhtes vähenenud usaldus vajadusele **täiustada finantsvahendusasutuste tegevusele seatavaid nõudeid ning tõhustada nende üle teostatavat järelevalvet.**

Järelevalve tegevusvaldkondade ning piiriülesest lõimunud finantssektori üle on praegu killustunud. Sellest tingitud probleemide lahendamiseks kutsus Euroopa Komisjon 2008. aasta sügisel kokku töögrupi, millelt oodatakse esimesi ettepanekuid 2009. aastal.

Kuigi praeguses finantskriisis saadud õppetundide analüüs ei ole veel lõppenud, algatati 2008. aastal mitu protsessi finantssüsteemi edasise toimekindluse tagamiseks. Üks neist oli krediidireitingu agentuuridele täiendavate nõuete ning nende järelevalvele allutamise protsess. Selleks kokku kutsutud töögrupp koostas 2008. aastal reitinguagentuuridele esitatavate nõuete ning nende täitmise üle järelevalveteostamiseel nõu, mille jätkatakse tööd 2009. aastal. Samuti on kavas muuta kapitali adekvaatsuse arvestuse raamistikku ning finantsarvestuse reegleid, et vähendada nende tsüklilisust toetavat mõju. 2008. aastal jätkus pankade kapitalinõuete direktiivi täiendamine piiriüleste krediidiasutuste järelevalve ja pädevate asutuste piiriülese teabevahetuse küsimustes ning mõningate arvestuskorra nõuete osas. Muu hulgas täiendati riskide arvessevõtmise nõudeid, täpsustati omavahendite hulka arvatavale kapitalile esitatavaid nõudeid ja seati lisapiiranguid krediidiriski kontsentreeritusele.

Lisaks eelhoiatus- ja järelevalvesüsteemide täiustamise vajadusele kerkis finantsturgude kindlustunde vähenedes taas päevakorda tarvidus kiirendada **hoiusekindlustuse korraldatus** ühtlustamist Euroopa Liidu maade vahel. 2008. aasta sügisel leppisidki liikmesriigid kokku, et hoiuste tagamise piirmäär tõstetakse 100%ni 50 000 euro (782 330 krooni) ulatuses hoiustaja kohta. 2009. aastal jätkatakse hoiuste tagamise skeemide ühtlustamise küsimustega.

Finantsgruppide kasvav piiriülesus on toonud kaasa ootusi järelevalve ja regulatsiooni keskse koordineerituse suurendamiseks finantsgrupi või isegi Euroopa tasandil. Viimased arengusuundumused näitavad selgesti, et kriiside edukas ennetamine ja lahendamine vajavad senisest paremat piiriülest koostööd. Samas on aga oluline, et riik, kes finantssüsteemi toimimise eest vastutab ning kellelt võidakse oodata selle parendamiseks kulude kandmist, saaks ka edaspidi piisavalt teavet finantssektori toimimise ja seda ohustavate riskide kohta. Samuti peab sellisel riigil olema finantsstabiilsuse tagamiseks voli rakendada vajaduse korral meetmeid.

Arveldussüsteemide valdkonnas jätkati 2008. aastal e-raha, finantstagatiste ja arvelduse lõplikuse direktiivide ning euromaksete määrase kaasajastamist.

Väärtpaberituru infrastruktuuride tõhustamine

Üleilmne finantskriis tõi selgemalt esile finantssektori infrastruktuuride – **maksete ja väärtpaperite arveldussüsteemide** – olulisuse ning nende tõhustamisele pöörati veelgi suuremat tähelepanu. 2007. aasta novembris käivitunud üleeuroopalise ühisplatvormil töötava maksete arveldussüsteemiga TARGET2 liitumine lõppes 2008. aasta mais, mil sellega ühinesid ka Eesti Pank ja Eestis tegutsevad krediidiasutused. Väärtpaberituru infrastruktuuride vallas jätkati turuosaliste kokku lepitud tegevuskava elluvi-

mist. Samuti lepiti kokku Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS) ja Euroopa väärtpaberituru järelevalvajaid ühendava komitee (CESR) välja töötatud soovitude suhtes. Euroopa Keskpanga algatatud projektiga TARGET2-Securities (T2S) liiguti järgmisesse etappi.

Avaliku sektori initsiatiividest puudutas Eesti Panka, aga ka Eesti Väärtpaberikeskust, kõige enam **projekt T2S** ehk keskne väärtpaberiarveldusplatvorm. Pärast projekti teostatavusanalüüsi, kasutajanõuete paikapanekut ning turuosalistelt tagasiside saamist otsustas Euroopa Keskpanga nõukogu alustada arveldusplatvormi T2S ülesehitamist. T2Si käivitumisel hakkab eurosüsteem väärtpaberideposiitidele pakuma keskpanga rahas kesket väärtpaberiarvelduste infrastruktuuri tehingute arveldamiseks, kui tehingu rahapoolt vääringuks on euro. Juhul kui turuvajadus on olemas, muud vääringut emiteeriv keskpank seda soovib ning Euroopa Keskpanga nõukogu vastava otsuse kinnitab, laiendatakse T2S teenuseid ka teistele vääringutele. Platvormi rakendamise tähtajaks on määratud 2013. aasta. Eesti Panga ja Eestis tegutsevate turuosaliste toetusel andis Eesti Väärtpaberikeskus T2S platvormiga liitumiseks 2008. aasta lõpus tingimusliku nõusoleku. 2008. aasta teisest poolest alates on Eesti Pank ja Eesti Väärtpaberikeskus osalenud T2S nõukogu töös ning 2009. aasta alguses loodi T2S Eesti kasutajagrupp. Riikliku kasutajagrupi eesmärk on esindada riigi huve Euroopa Keskpanga juures tegutseva T2S projektimeeskonna, T2S nõukogu ja Eestis tegutsevate turuosaliste vahel.

Maksesüsteemide järelevaatamine

Eesti finantssektori toimimise seisukohalt olulistes arveldussüsteemides ei tulnud

2008. aasta jooksul hoolimata finantskriisist ette selliseid juhtumeid, mis oleksid ohtu seadnud riigi finantssektori stabiilsuse või takistanud maksesüsteemide tõrgeteta toimimist. Üleilmse finantskriisi mõjul arveldussüsteemides tehingute maht küll suurenes, kuid tänu piisavatele puhvritele ei tekkinud tõrkeid, mis oleksid kaasa toonud süsteemse riski realiseerumise arveldussüsteemides või finantssektoris üldisemalt.

Finantskriisi mõju pankadevahelistele arveldussüsteemidele võis märgata septembri keskpaigast oktoobri keskpaigani. Sel ajal tehti märksa enam tehinguid pankade vahel, kasutati krediidiasutuste ja keskpanga vahelist valuutaakent ning suurenes sularahanõudlus. **Kohustusliku reservi täitmisega krediidiasutustel probleeme ei olnud.** Euroala intressimäärade finantskriisist tuleneva tavapärasest kõrvalekaldumise¹ tõttu täitsid mõned krediidiasutused oktoobri keskpaigas kohustusliku reservi nõuet vaid kroonihoiustena Eesti Pangas, likvideerides mõneks ajaks kohustusliku reservi baasi täitmiseks hoitavad kõrgekvaliteedilised väärtpaberid.

2008. aasta 19. mail käivitunud arveldussüsteemiga TARGET2-Eesti on liitunud kõik Eesti suuremad krediidiasutused. Sellega on pangaklientide jaoks loodud alternatiivne euros algatatud kiirmaksete teenus. **TARGET2-Eesti järelevaatamisel** lähtub Eesti Pank eurosüsteemi TARGET2 järelevaatamise juhiseist ja Eesti Panga maksesüsteemide järelevaatamise raamistikust. TARGET2 ja selle osasüsteemide hindamine põhineb Rahvusvahelise Arvelduspanga (BIS) „Süsteemselt oluliste maksesüsteemide põhiprintsiipidel” ja eurosüsteemi kehtestatud „Süsteemselt oluliste maksesüsteemide suhtes kehtivatel talitluspidevuse ootustel”.

¹ Tulenevalt pingetest rahvusvahelistel raha- ja kapitaliturgudel muutus mõnele pangale kasumlikumaks hoiustada kogu nõutavat kohustuslikku reservi Eesti Pangas, mitte paigutada seda muudesse levinud võlainstrumentidesse, nagu näiteks riigivõlakirjad. Üldjuhul on muudes instrumentides kapitali hoidmine soodsam, kuid kriisi tõttu muutus keskpankades kapitali hoidmine tulusamaks ja turvalisemaks.

TARGET2 kui terviku järelevaatamise eest vastutab Euroopa Keskpankade Süsteem, sealhulgas eurosüsteem ja TARGET2ga ühendatud eurosüsteemi välised keskpangad. TARGET2 ühisplatvormi järelevaatamisel on juhtiv roll Euroopa Keskpangal. Tulenevalt TARGET2 osasüsteemide juriidilisest ja operatsioonilisest deentraliseeritusest on TARGET2-Eesti osasüsteemi järelevaatamise põhivastustus Eesti Pangal.

TARGET2 järelevaatamine toetab selle turvalist ja tõhusat toimimist; järelevaatamise põhieesmärk on minimeerida süsteemset riski. Eesmärgi saavutamiseks hindavad keskpangad TARGET2 ja selle osasüsteemide vastavust rahvusvaheliselt tunnustatud standarditele ja esitavad soovitusi ning kehtestavad meetmeid vastavuse saavutamiseks.

Eesti Panga järelevaataja hinnangul vastab TARGET2-Eesti süsteem rahvusvaheliselt, sealhulgas eurosüsteemi tunnustatud põhimõtetele. Süsteemse riski esinemise tõenäosust vähendatakse, teadvustades ja ennetades teisi arveldussüsteemis esineda võivaid riske. TARGET2-Eesti õiguslik raamistik, funktsionaalsed ja tehnilised lahendused ning protseduurid on turvalised ja asjakohased. TARGET2-Eesti õigussuhteid reguleerivad lisaks Eesti Vabariigis kehtivale seadustikule TARGET2-Eesti reeglid ja arveldussüsteemides osalejate (Eesti Panga ja arveldussüsteemi liikmete) vahelised liitumislepingud.

Lähtuvalt Eesti Panga strateegilisest eesmärgist aidata kaasa Euroopa finantsturgude suuremale lõimumisele andis **keskpang hinnangu ühele väärtpaberituru infrastruktuuri arendusideele.** Tallinna Börs ja Eesti Väärtpaberikeskus analüüsisid koostöös teiste Balti börside ja depositeoriumidega **euro kui kauplemis- ja arveldusvääringu juurutamist kogu Balti turul.** Tallinna Börsil on kaubeldavate väärtpaberite hinnad noteeritud lisaks Eesti kroonile ka euros 2002. aasta algusest, kui Tallinna Börsil võeti

kasutusele Helsingi Börsi kauplemissüsteem HEX. Kuna TARGET2 näol on euroarveldusi toetav infrastruktuur Eesti turul olemas, toetab Eesti Pank ideed pakkuda börsiliikmete tehtud tehingutest tulenevate rahaliste nõuete ja kohustuste arveldamist euros ning börsiväliste tehingute puhul vastavalt tehingupoolte valikule kas Eesti kroonis või euros. Euro kui väärtpaberitehingute arveldusvääringu käibelevõtul tuleb Eesti Panga soovitusel lähtuda samadest põhimõtetest nagu väärtpaberite euros noteseerimisel. See tähendab, et väärtpaberitehingutest tulenevate rahaliste nõuete ja kohustuste arveldamisel kasutatakse Eesti krooni ja euro ametlikku vahetuskurssi kogu väärtpaberitehingute ahela ulatuses alates väärtpaberite müüjast kuni lõppinvestorini välja.

STATISTIKAALANE TEGEVUS

Eesti Panga üks oluline ülesanne on koostada riigi maksebilansistatistika ning rahaja finantsstatistika.

Eesti Panga tänapäevane, paindlik ja rahvusvahelisi soovitusi arvestav statistika kogumise, töötlemise ning avaldamise korraldus on nii rahapoliitilise analüüsi kui ka finantssektori ja Eesti välissektori riskide hindamise sisend. Keskpanga veebilehe pidevalt täiendatav statistikarubriik sisaldab üle 400 tabeli ja teeb pangas koostatud statistika kättesaadavaks kõigile huvilistele.

Eesti Pank lähtub oma statistikaalases tegevuses nii riigisisestest kui ka rahvusvahelisest huvist. Ülesandeid täidetakse riikliku statistika üldtunnustatud häid tavasid järgides, olles samal ajal efektiivne ja ressursisäästlik.

Aktiivselt osaleti **uut riiklikku statistikaseadust väljatöötava töögrupi tegevuses ja aruandluse lihtsustamist kavandava valitsuskomisjoni töös**, et Eesti riikliku statistika korraldus vastaks eespool nimetatud nõuetele. Mõlemad töögrupid asutati 2008. aastal, et tänapäevastada riikliku statistika korraldust ja selle õiguslikke aluseid Eestis ning hõlbustada juba kogutud andmete korduvkasutamist statistika tegemisel. See aitaks kaasa andmete esitamisest tekkiva halduskoormuse vähendamisele ning alandaks statistika tegemise kulutusi.

Eesti Pank osales Euroopa Komisjoni ja Euroopa Keskpanga mitme töörühma ja komitee kaudu ning seminaridel **rahvusvaheliste statistika-standardite nüüdisajastamises**. Aastast 2014 hakkavad kõik Euroopa riigid korraga rakendada uusi maksebilansistatistika standardeid ja sisemajanduse koguprodukti (SKP) statistika standardeid.

Pangandus- ja muu finantsstatistika

2008. aasta alguses jõustus suur hulk Eesti Panga presidendi määrusi, millega muudeti ole-

masolevaid ja kehtestati täiendavaid aruandeid krediitiasutustele. Muudatused olid ajendatud eelkõige vajadusest viia aruandlus kooskõlla rahvusvaheliste finantsaruandluse standarditega. Kuna tegemist on integreeritud aruandlusega, millega kogutakse andmeid nii statistika koostamiseks kui ka järelevalve teostamiseks, siis arvestati aruandlusmuudatuste väljatöötamisel kõigi huvipoolte vajadustega, sh Euroopa Keskpanga statistikamäärustest tulenevate nõuetega.

Kui krediitiasutused tegid aruandlusmuudatustest tulenevad ettevalmistused enamasti 2007. aasta teises pooles, siis Eesti Panga jaoks koondus suurem osa tegevustest just 2008. aasta esimesse kvartalis. Muudatused hõlmasid peaaegu kõiki väljundeid, sealhulgas andmeedastust Euroopa Keskpangale, Rahvusvahelisele Valuutafondile jt. Seetõttu muudeti nii väljundite vorme kui ka andmete kokkupaneku päringusüsteeme.

Statistika kasutajate ettepanekul täiendati mitut Eesti Panga veebilehel avaldatavat statistikatabelit ja muudeti statistika avaldamise kalendrit. Viimati nimetatute osas seisnes muudatus eelkõige enamiku statistikatabelite avaldamise koondamises 2–3 päevale, mis võimaldab statistika kasutajatel saada pangandussektori arengust parema tervikvaate.

2008. aasta oli aruandlust kehtestavate määruste muudatuste poolest oluliselt tagasihoidlikum kui eelnev aasta. Esiletoomist väärivad Tagatisfondi aruandluse täiendused, mis tulenesid tagatavate hoiuste piirmäärade tõstmisest 20 000 eurolt 50 000 eurole, ja hoiu-laenuühistutele aruandluskohustuse kehtestamine Eesti Panga ees. Viimati nimetatute puhul asendati seni koostöölepingutel põhinenud koostöövorm Eesti Panga presidendi määrusega. Hoiu-laenuühistud peavad alates 2009. aastast esitama keskpangale kuise bilansi ja kvartaalse kasumiaruande. Vastavad koondandmed on avalikkuusele kättesaadavad Eesti Panga veebilehel.

Aasta teisel poolel tehti ettevalmistusi kvartaalsete **finantskontode koostamise automatiseeritud süsteemi loomiseks**. Kuna tegemist on väga spetsiifilise süsteemiga, uuriti ka teiste riikide praktikat ja otsustati selles vallas teha koostööd Soome Pangaga. Pärast mitmeid konsultatsioone jõuti arusaamale, et Soome Panga loodud tarkvara sobib funktsionaalsuse poolest ka Eesti Pangale. Aasta lõpuks jõuti kokkuleppele, et Soome Pank on nõus andma olulise mooduli kõnealuselt tarkvarast Eesti Pangale tasuta, kuid ei võta endale sellega seoses minugeid kohustusi. Kuna Soome Pangalt saadav tarkvara on ainult üks osa kogu süsteemist, tuleb Eesti Pangal andmebaasi struktuuridest ja muudest teguritest lähtuvalt puuduolevad komponendid endal arendada. Tegu on suure projektiga, esimesed testimised on kavas 2009. aasta lõpus.

2008. aastal jätkusid regulaarsed kohtumised krediidiasutuste, hoiu-laenuühistute, statistikaameti ja finantsinspeksiooniga. Turuosalistega koostöös keskenduti eelkõige infovahetusele, et tagada aruannete ajakohasus ja vastavus kõigi poolte vajadustele ja võimalustele. Statistikaameti ja finantsinspeksiooniga koostöö põhi-eesmärk oli suurendada väljundite koostõla ja kvaliteeti ning vähendada aruandesubjektide aruandluskoormust.

Maksebilansistatistika

2008. aastal arendati veebipõhist aruandlusportali eAruanne, tehti koostööd andmeesitajatega maksebilansi algandmete ja väljundite kvaliteedi parandamiseks ning täiendati maksebilansi meetodikat.

Maksebilansistatistika veebipõhise aruannete kogumissüsteemiga **eAruanne** oli 2008. aasta lõpuks liitunud 1182 ettevõtjat ehk 34% andmeesitajatest. Aasta jooksul liitus portaaliga 192 andmeesitajat. Portaaliga kasutajate hulgast lahkus 37 ettevõtjat, peamiselt likvideerimise või ühine-

mise tõttu. Esialgne analüüs näitas, et portaaliga liitunud ettevõtjate statistikakultuur (aruannete esitamise tähtaeg, vastamismäär) oli kõrgem kui valimis keskmiselt.

Aasta jooksul tehti aruandlusportaalile hooldustöid, täiendati autentimisvõimalusi ja selgitati välja valdkonnad, mida tuleb arendada. Muudatuspakett tellitakse koostööpartnerilt 2009. aasta teisel poolel.

Koostöö statistilisi andmeid koguvate ja haldavate riigiasutustega oli tihe. Eestis kasutusele võetud ühtne elektrooniline raamatupidamissüsteem avaliku sektori üksustele (nn saldoandmik) võimaldab Eesti Pangal kasutada seda allikat valitsussektori algandmete saamiseks. 2008. aasta jooksul seoti koostöös statistikaametiga saldoandmiku kontod maksebilansi ja investeerimispositsiooni kirjetega, et tulevikus saada statistikaametist juba maksebilansi ja majandusstatistika osakonna vajadusi rahuldavad väljavõtted. Saldoandmike väljavõttele tuginedes asendati välisabi senine kassapõhine arvestus tekkepõhise, mis parandas tunduvalt valitsussektori ülekannete ning nõuete ja kohustuste kvaliteeti.

Reisiteenuste konto koostamisel võeti uue andmeallikana kasutusele statistikaameti piiriloenduse kvartaliaruanne. Koostöös Tartu Ülikooli ettevõttega Positium OÜ alustati mobiilpositsioneerimise meetodi katsetamist mitteresidentide arvu hindamiseks Eestis.

2008. aastal alustati kaudselt mõõdetavate finantsvahendusteenuste (FISIM) arvestuse koostõlla viimist IMFi maksebilansi käsiraamatu uue versiooniga. Praegu kehtivas versioonis käsitletakse FISIMi investeerimistulude hulgas, uue meetodika järgi on see finantsteenuse. Uuele arvestusele üleminekuga kaob ka FISIMi erinevast käsitlusest põhjustatud vastuolu maksebilansi ja rahvamajanduse arvepidamise muu maailma kontode vahel. FISIMi arvestusmetoo-

dika kooskõlastati statistikaametiga ja tehti ka esimesed testarvutused. Kõik välissektori FISIMi arvestamise lähteandmed pärinevad Eesti Pangast, seetõttu võetakse FISIMi arvestamine statistikaametilt lõplikult üle 2009. aasta jooksul.

Võeti vastu otsus avaldada alates 2009. aasta esimesest kvartalist maksebilanss tähtajaga T + 70 päeva senise T + 90 päeva asemel, et viia maksebilansi ja sisemajanduse koguprodukti avaldamistähtaeg omavahel kooskõlla.

Lisaks tegeldi väliskaubandusstatistikas esilekerkinud probleemide lahendamise, sunniraha rakendamispõhimõtete väljatöötamise, maksebilansi kiirhinnangu mudeli täiendamise, kaubanduskrediidi ja tinglike majandusüksuste hindamismudelite väljatöötamise ning paljude muude teemadega. Jätkus ka maksebilansistatistika kvaliteedi hindamine kahe kvaliteediaruandega aastas. Esimene neist oli Eurostati initsiatiivil ja Euroopa Liidu määrustel põhinev iga-aastane jooksevkonto ja otseinvesteeringustatistika kvaliteeti hindav aruanne. Selle põhjal oli Eesti maksebilansi kvaliteet endiselt hea, sest hilisem korrigeerimine on jäänud lubatud piiridesse.

Rahvusvahelise koostöö valdkonnas jätkus osavõtt Euroopa Keskpanga väärtpaberite koondandmebaasi (CSDB) projektist. Osavõtt seisnes peamiselt Eesti Väärtpaberite Keskregistri registreeritud võlakirjaemissioonide ja börsil kaubeldavate aktsiate andmete kvaliteedi kontrollimises ning igakuises edastamises Euroopa Keskpannale. Jätkus välismaiste tütarettevõtete struktuuri ja tegevust käsitleva ühenduse statistika (FATS) vaatluse ettevalmistamine, kus koostöös Läti ja Leedu keskpankade kolleegidega täpsustati valimit ning kirjeldati vaatluse korraldamiseks vajalike tööde ulatus ja ajakava. Vaatlus toimub 2009. aasta kevadsuvel, tulemused edastatakse Eurostatile 2009. aasta septembris.

Eesti Panga esindajad osalesid aktiivselt eurodes tehtavate välismaksete määruse¹ uuendamisel ning esitasid parandusettepanekuid sisu ja vormi kohta. Määruse menetlemine jätkub 2009. aastal.

Eesti ühinemisläbirääkimistel Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooniga (OECD) on maksebilansi- ja majandusstatistika osakonna vastutusvaldkond otseinvesteeringute statistika. Sellega seoses täideti mahukas otseinvesteeringute statistika kogumist, avaldamist ja meetoodikat käsitlev küsitlus (SIMSDI) ning edastati OECD nõuetejärgsed aegread. Samuti võeti osa OECD investeeringute statistika töögrupi tegevusest, kus eksamineeriti Eestit otseinvesteeringustatistika valdkonnas seoses ühinemisläbirääkimistega. Lisaks edastati OECD teenuste statistika käsiraamatu uuendamist käsitlev meetoodiliste ettepanekute küsimustik ning osaleti töögrupi kohtumises.

Üldmajandusstatistika

Üldmajandusstatistika vallas jätkati regulaarset andmeedastust Euroopa Keskpannale ja Rahvusvahelise Arvelduspangale (BIS). Samuti jätkus koostöö Euroopa Keskpannaga hinnastatistika alal, kus üks teemasid oli reguleeritud hinnad tarbijahinnaindeksi koosseisus. Eelmisest aastast jätkuva teemana olid vaatluse all telekommunikatsiooniteenused ning uue teemana elektri ja gaasi hind.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 2001. aasta 19. detsembri määrus (EÜ) nr 2560/2001 eurodes tehtavate välismaksete kohta.

ARVELDUSSÜSTEEMID JA SULARAHHA

Hinnastabiilsuse tagamise nurgakivi on toimiv tõhus finantssüsteem, mille olulisim eeldus on hästi toimivad ja tõhusad maksesüsteemid. Pankadevaheliste maksesüsteemide haldamine ja arendamine on Eesti Panga üks põhiülesandeid.

MAKSEKESKKONNA ARENDAMINE

Euroopa lõimumise tõttu on maksekeskkonna arendamisel võtmesõnad **rahvusvaheline koostöö** ja **ühtlustatud strateegilised arengusuunad**. Ühtlustamise eesmärk on saavutada tõhusus nii liikmesriikides eraldi kui ka kogu Euroopa tasandil. Euroopa Keskpankade Süsteemi liikmena teeb Eesti Pank maksekeskkonna arendamisel tihedat koostööd Euroopa Keskpanga ja eurosüsteemi liikmetega.

Olulisim arendusprojekt oli Euroopa Keskpankade Süsteemi, sh Eesti Panga arendatud piiriülene ühisplatvormil töötav arveldussüsteem **TARGET2**. Uue süsteemi rakendamine toimus mitmes etapis. Esimesed liikmesriigid ühinesid süsteemiga selle käivitamisel 2007. aasta novembris, Eesti Pank ja mitu Eestis tegutsevat kommertsbanka¹ ühinesid TARGET2 osasüsteemiga TARGET2-Eesti 19. mail 2008. Uue piiriülese arveldussüsteemi rakendamisel lõpetati selle eelkäija, TARGETi tegevus.

Uuendatud süsteem on nii tehnoloogiliselt kui ka finantsiliselt tõhusam, sest töötab ühisplatvormil ja kõikidel euroala liikmesriikidel ei ole euroarveldusteks vaja ülal pidada oma kiirmaksete süsteeme. Finantsriskid on viidud miinimumini, sest TARGET2s arveldatakse keskpanga rahas – pangad saavad teha ülekandeid vaid ühisplatvormil olemasoleva raha arvelt. TARGET2 on töökindel ja turvaline arveldussüsteem. Lisaks tavaolukorras töökindluse tagamisele jätkab Eesti Pank

koostöös eurosüsteemi teiste keskpankadega ka 2009. aastal talitluspidevuse planeerimist ja testimist **talitluspidevuse tagamiseks finantskriiside ja operatsiooniliste kriiside** puhuks.

Piiriüleste **jaemaksete turul** on Eesti pangad Euroopa Maksenõukogu (EPC)² eestvedamisel teinud ettevalmistusi, et liikuda **Euroopa Liidu ühtse euromaksete piirkonna (SEPA)**³ suunas. Lisaks piiriülesele koostööle teevad kommerts pangad, Eesti Pank ja pangaliit riigisiselt koostööd EPC toimikonna raames. SEPA loomisel saaks euromakseid kogu Euroopas teha sama lihtsalt kui makseid oma kodumaal. Senise SEPA-suunalise liikumise tulemusena on mitu meie panka sõlminud SEPA krediidikorralduste tingimustele vastamise lepingu (*adherence agreement*) ning pakuvad 2008. aasta 28. jaanuarist alates SEPA krediidikorralduste standardite kohast üleeuroopalist jaemakse teenust. Aastal 2009 ootavad ees suuremad muutused, sest rakendatakse kõikidele liikmesriikidele kohaldatav makseteenuste direktiiv⁴ Eesti seadustikus ja kättesaadavaks tehakse SEPA otsekorraldusskeem. Teine suurem väljakutse on avalikkuse kaasamine seadusemuudatuste konsulteerimisprotsessi.

Riigisiselt avati 2008. aastal mitmele uuele välispanga filiaalile konto Eesti Pangas. Tehtud on ettevalmistusi liitumiseks pankadevaheliste arveldussüsteemidega. Seega on 2009. aastal oodata uusi tulijaid Eesti oluliste maksesüsteemide liikmeskonda.

Pankadevaheliste maksete arveldussüsteem

Eesti Pank haldab kolme pankadevaheliste maksete arveldussüsteemi: kroonimaksete arveldamiseks jaemaksete arveldussüsteemi ESTA ja

¹ Swedbank, SEB Pank, Nordea Pank, Sampo Pank, Eesti Krediidipank, Marfin Pank ja Tallinna Äripank.

² European Payments Council (EPC).

³ Single Euro Payments Area (SEPA).

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 2007. aasta 13. novembri direktiiv 2007/64/EÜ makseteenuste kohta siseturul.

kiirmaksete süsteemi EP RTGS ning euromaksete arvelduseks piiriülest kiirmaksete arveldussüsteemi TARGET2-Eesti.

Pankadevaheliste maksete arveldussüsteemide vahendusel arveldatakse iga päev **98 500 makset** käibega **10 miljardit krooni**.

Eesti **jaemaksete arveldussüsteem ESTA** on kiiremaid kogu Euroopas. Maksete ülekandmine teises pangas olevale kontole toimub 10 korda arvelduspäeva jooksul. Pangakliendile tähendab see, et sõltuvalt makse algatamise ajast jõuab maksja algatatud makse saaja kontole 30–90 minuti jooksul. Jaemaksete arveldussüsteemi ESTA eripära on võimalus arveldada ka suure väärtusega makseid.

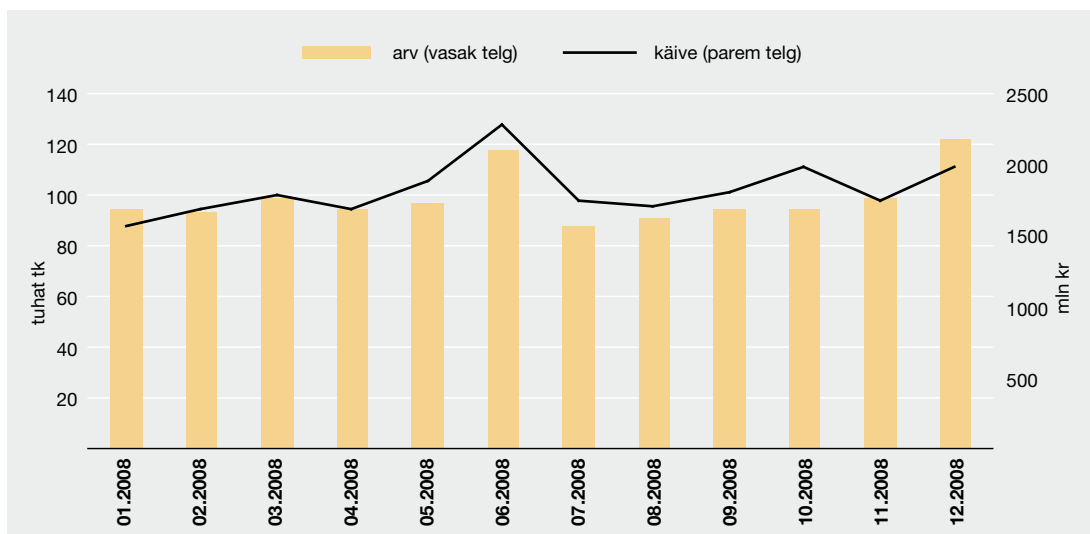
ESTA kliendisõbraliku funktsionaalsuse tõttu arveldatakse enamik riigisiseseid pankadevahelisi kroonimakseid ESTAs – **98 000 makset** päevas moodustab **99,7%** kõikidest pankadevahelistest maksetest. Jaemaksete süsteemi vahendusel arveldati keskmiselt **1,8 miljardit krooni** päevas. Nii maksete **arvu kui ka käibe kasvutrend jätkus**, arvu aastakasv on 10% ja

käibel vastavalt 21% (vt joonis 1). Makse keskmine suurus kasvas 2008. aastal 10%, olles 18 500 krooni.

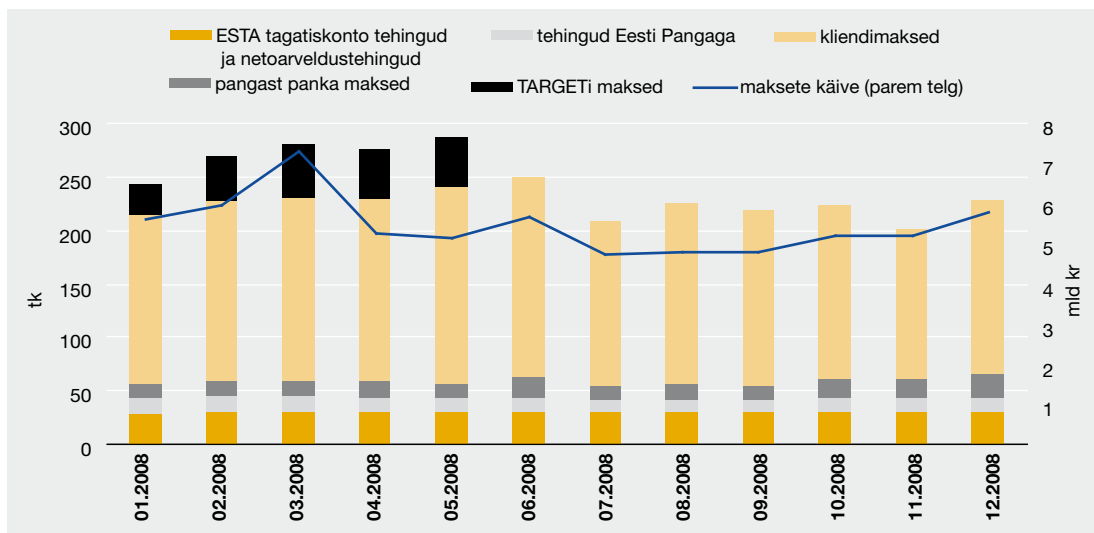
Reaalajalises kiirmaksete arveldussüsteemis EP RTGS toimub arveldus koheselt, raha ülekanne ühest pangast teise toimub umbes viie minutiga.

EP RTGSis arveldatud maksete arv on aastaga 13% langenud. Maksete arvu vähenemise põhjus on reaalajalise kiirmaksete arveldussüsteemi EP RTGS struktuuri muudatus – piiriüleste euromaksete RTGSist ülekandumine TARGET2te. 2008. aastal arveldati keskmiselt 270 tehingut päevas (vt joonis 2). Pangaklientide algatatud kiirmakset moodustavad 62% kõikidest tehingutest, päevas arveldati keskmiselt 164 riigisisest kliendimakset keskmise suurusega 2,7 miljonit krooni.

Kiirmaksete keskmine käive oli 5,5 miljardit krooni päevas. Suurima osa käibest moodustavad pankade „kohustuslikud” makset – ESTA tagatiskonto tehingud (40%) ja pankade valuuta ostu-müügitehingud (30%). Eelmise aastaga võrreldes kasvas EP RTGSis arveldatud maksete käive 8%.

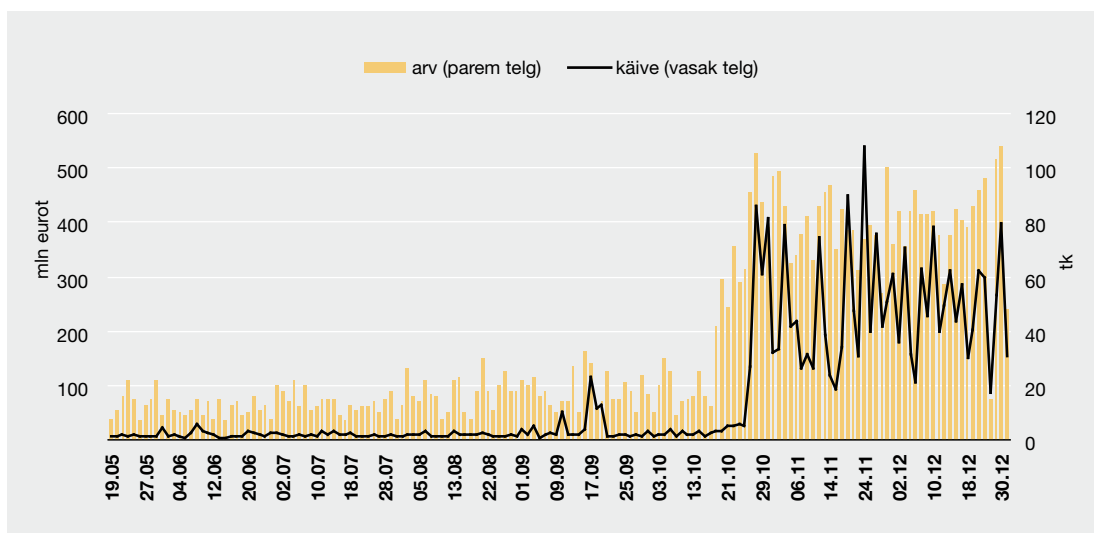
Joonis 1. ESTAs arveldatud maksete arv ja käive 2008. aastal päeva keskmisena

Joonis 2. EP RTGSis arveldatud maksete arv tehingutüüpide lõikes ja käive 2008. aastal päeva keskmisena

Piiriülese kiirmaksete arveldussüsteemi TARGET2-Eesti vahendusel arveldatud makstavate maksete arv oli selle töösoleku esimesel aastal valdavalt tagasihoidlik. TARGET2 kui eurumaksete arvelduste alternatiivse kanali aktiivsemat kasutamist alustati 2008. aasta novemb-

ris-detsembris. Päeva keskmisena arveldati 35 makset väärtusega 80 miljonit eurot (1,3 miljardit krooni). TARGETi vahendusel aga laekus meie pankadele ja pangaklientidele iga päev keskmiselt 170 makset väärtusega 80 miljonit eurot (1,3 miljardit krooni).

Joonis 3. TARGET2-Eesti maksete arv ja käive 2008. aastal päeva keskmisena

SULARAHANÕUDLUSE RAHULDAMINE

Ringluse lastud pangatähed ja mündid ning nende struktuur

2008. aasta 31. detsembri seisuga oli sularaha ringluses 11 996,3 miljonit krooni (vt tabel 1). Sellest 1905,1 miljonit krooni ehk 15,9% oli Eestis tegutsevate krediitiasutuste ja hoiu-laenuühistute kassades ning 10 091,2 miljonit krooni ehk 84,1% käibes väljaspool krediitiasutusi ja hoiu-laenuühistuid.

2008. aastal suurenes ringluses oleva sularaha summa 234,2 miljonit krooni ehk 2,0% võrra. Kasv on suhteliselt väike võrreldes 2005.-2006. aastaga, kui ringluses oleva sularaha summa kasvas aastaga rohkem kui 10%. Ringluses oleva sularaha summa muutus peegeldab majandusarengut. Sealjuures on eriti tähelepanuväärne,

et 2008. aasta detsembris suurenes ringlus vaid 17,1 miljonit krooni võrra. See on väikseim detsembrikuu näitaja Eesti krooni taaskasutuselevõtust alates – tavapäraselt sesoonsusest tingitult detsembris ringluses oleva sularaha summa suureneb järsult (rohkem kui 200 miljonit krooni võrra).

Kuigi käibemüntide kogus ringluses kasvas jätkuvalt, oli kasvu kiirus oluliselt väiksem kui eelnevatel aastatel. Aasta lõpu seisuga oli ringluses 454,6 miljonit münti ehk iga Eesti elaniku kohta ligi 340 münti.

Ringluses oleva pangatähe arvestuslik keskmine väärtus jäi ligilähedaselt 2007. aasta tasemele ja oli 2008. aasta lõpus 137 krooni. Ringluses oleva keskmise käibemündi arvestuslik väärtus oli 34 senti.

Tabel 1. Ringluses olevad pangatähed ja mündid aasta lõpu seisuga

Nimiväärtus	Summa (mln kr)				Arv (mln tk)			
	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008
1 kroon	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6
2 krooni	29,6	33,5	38,5	39,6	14,8	16,8	19,2	19,8
5 krooni	43,1	47,8	49,5	49,9	8,6	9,6	9,9	10,0
10 krooni	77,5	85,6	94,3	95,0	7,7	8,6	9,4	9,5
25 krooni	207,1	225,4	233,4	232,8	8,3	9,0	9,3	9,3
50 krooni	46,6	49,0	54,4	52,1	0,9	1,0	1,1	1,0
100 krooni	1 122,4	1 180,1	1 193,1	1 165,2	11,2	11,8	11,9	11,7
500 krooni	8 450,3	10 001,2	9 942,5	10 194,6	16,9	20,0	19,9	20,4
Pangatähed kokku	9 981,2	11 627,3	11 610,3	11 833,9	73,1	81,3	85,4	86,3
5 senti	2,1	2,1	2,1	2,0	42,0	41,5	41,2	40,8
10 senti	12,3	13,4	14,6	15,2	123,2	134,4	146,0	152,1
20 senti	19,8	22,3	24,7	26,1	99,2	111,3	123,4	130,6
50 senti	19,1	22,1	25,1	27,2	38,2	44,1	50,2	54,4
1 kroon	52,9	61,0	69,7	74,8	52,9	61,0	69,7	74,8
5 krooni	8,3	8,5	9,0	9,4	1,7	1,7	1,8	1,9
Käibemündid kokku	114,6	129,4	145,1	154,9	357,1	394,1	432,3	454,6
Meenemündid	6,0	6,4	6,7	7,5	0,1	0,1	0,1	0,1
Kõik kokku	10 101,7	11 763,2	11 762,2	11 996,3				

Sularaha töötlemine ja ekspertiis

2008. aastal väljastas Eesti Pank krediidasutustele 12 897,5 miljonit Eesti krooni sularaha ning Eesti Panka tagastati 12 646,9 miljonit krooni ehk pisut rohkem kui 2007. aastal (vt tabel 2). Eesti Pangast väljastatud ja sinna tagastatud pangatähtede kogused on väiksema nimiväärtusega pangatähtede käibe languse tõttu märkimisväärselt vähenenud. Ka keskpangast väljastatud müntide kogus on tublisti kahanenud.

Kõik Eesti Panka tagastatud pangatähed sorteeritakse täisautomaatsete sorteerimismasinatega. Käibekõlbmatuks muutunud pangatähed hävitatakse, ringluskõlblikud suunatakse tagasi ringlusesse. 2008. aastal kõrvaldati ringlusest 31,2 miljonit pangatähte kogusummas 3016,3 miljonit krooni (vt tabel 3).

Võrreldes 2007. aastaga on käibekõlbmatuks arvatud pangatähtede kogus oluliselt suurenenud. Eelkõige on tegemist 25-, 100- ja 500kroonistega, mille puhul toimus ringluse uuendamine uue väljalaske pangatähtedega.

2008. aastal teostati Eesti Pangas ekspertiis 12 011-le krediidasutuste kaudu laekunud rikutud ja vigastatud pangatähele ja 2076 mündile. Ekspertiisides avastati 15 võltsimistunnustega pangatähte.

Eestis kokku tuvastati 2008. aastal 297 võltsitud pangatähte, mille ekspertiis teostati Kohtuekspertiisi ja Kriminialistika Keskuses. Sealjuures olid suurema osakaaluga 500krooniste pangatähtede võltsingud (48,1%). Arvestades ringluses olevate pangatähtede arvu (86,3 miljonit) on võltsingute arv suhteliselt tühine. Võltsitud münte 2008. aastal ei avastatud. Samuti ei esinenud sularaharingluses mingeid häireid.

Tabel 2. Sularaha liikumine Eesti Panga ja krediidasutuste vahel

Aasta	Summa (mln kr)		Arv (mln tk)			
	Eesti pangast väljastatud	Eesti Panka tagastatud	Eesti Pangast väljastatud		Eesti Panka tagastatud	
			Pangatähed	Mündid	Pangatähed	Mündid
2005	10 445,0	9 237,8	105,8	31,7	99,0	0,6
2006	12 399,0	10 732,5	118,6	37,5	110,4	0,7
2007	12 474,8	12 472,6	114,6	38,4	110,5	0,3
2008	12 897,5	12 646,9	102,0	24,7	101,1	2,6

Tabel 3. Ringlusest kõrvaldatud käibekõlbmatud pangatähed aasta lõpu seisuga

Nimiväärtus	Summa (mln kr)				Arv (mln tk)			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
1 kroon	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
2 krooni	0,4	0,7	14,1	11,0	0,2	0,4	7,0	5,5
5 krooni	9,3	6,3	16,5	11,4	1,9	1,3	3,3	2,3
10 krooni	5,3	2,9	61,3	30,8	0,5	0,3	6,1	3,1
25 krooni	13,5	16,3	47,3	154,0	0,5	0,7	1,9	6,2
50 krooni	10,6	12,4	16,0	17,5	0,2	0,2	0,3	0,4
100 krooni	74,7	63,7	284,6	1 017,6	0,7	0,6	2,8	10,2
500 krooni	751,0	537,9	124,8	1 774,0	1,5	1,1	0,2	3,5
Kokku	864,7	640,2	564,6	3 016,3	5,6	4,5	21,8	31,2

Uute pangatähtede ja müntide ettevalmistamine

2008. aastal lasti ringlusesse uue, 2007. aasta väljalaske 25-, 100- ja 500kroonised pangatähed. Need tarnis Eesti Pangaale Saksamaal asuv Giesecke & Devrient pangatähtede trükikoda.

Lisaks hankis keskpank uusi 2krooniseid (tootja Giesecke & Devrient) ja 10krooniseid (tootja De La Rue Suurbritanniast).

Jätkus ka uute käibemüntide hankimine: 10- ja 20sendised mündid hangiti Saksa rahapajalt Staatliche Münze Berlin ja 50sendised Prantsuse rahapajalt Monnaie de Paris.

2008. aasta veebruaris lasi Eesti Pank ringlusse Eesti Vabariigi 90. aastapäevale pühendatud 10kroonise hõbemündi, 50kroonise kuldmündi ja 100kroonise platinamündi. Mündid vermis Soomes asuv Suomen Rahapaja Oy. Hõbemündi kujundas Heino Prunsvelt ning selle tagaküljel on tamm, mida kutsutakse Eduard Wiiralti gravüüri „Viljandi maastik” järgi Wiiralti tammeks. Jaano Esteri kujundatud kuldmündi tagaküljel on tuulik. Teadaolevalt pärinevad esimesed tuuleveskid Eestis juba 14. sajandist. Tiit Jürna kujundatud Eesti esimese platinamündi tagaküljel on Eesti rahvuslinnud suitsupääsukesed. Kõikide meenemüntide esikülje põhielemendiks on Eesti Vabariigi vapp.

2008. aasta juunis lasi Eesti Pank ringlusse Eesti Vabariigi 90. juubeliaastale pühendatud 1kroonise käibemündi ja 10kroonise meenepangatähe. Uus 1kroonine münt on oma koostiselt, mõõtudel ja kaalult samane senise 1kroonisega. Eri-nevuseks on kunstnik Jaan Meristo kujundatud tagakülge, millel on Eesti Vabariigi 90. aastapäeva logo. Mündid valmistas Staatliche Münze Berlin.

Kollektsionääridele mõeldud meenepangatähe kujundamisel lähtuti nii praegu kui ka sõjajärgses Eestis käibiva 10kroonise kujundusest. Meenepangatähe esikülge on koopia Günther Reindorffi kujundatud sõjajärgse 10kroonise esiküljest. Esikülje tegemisel olid aluseks 1940. aasta 10kroonise originaaltrükiplaadid, mis leiti 2000. aastal Eesti Panga varahoidlast riialalusest peidikust. Tõenäoliselt olid plaadid sinna peidetud pärast Eesti okupeerimist 1940. aastal ja oleksid tegelikult pidanud hävitatama. Meenepangatähe tagakülge pärineb praeguselt Vladimir Taigeri kujundatud 10krooniselt, millel on Tamme-Lauri tamm. Meenepangatähed trükkis De La Rue pangatähtede trükikoda. Meenepangatäht koos Eesti Vabariigi 90. juubeliaasta 1kroonise käibemündiga on pakendatud esitlusvihikusse.

2008. aasta juuli lõpus lasi Eesti Pank ringlusse suveolümpiamängudele pühendatud hõbedast 10kroonise meenemündi. Selle esiküljel on fragment Pekingi olümpiastaadioni konstruktsioonist ja Eesti Olümpiakomitee logo. Mündi tagakülje põhielemendiks on Eesti Vabariigi suur riigivapp. Mündi kujundas Tiiu Kirsipuu ning need vermis Suomen Rahapaja Oy.

ORGANISATSIOON JA KOOSTÖÖ

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Rahvusvaheline koostöö on Eesti Panga tegevuses väga oluline. See, mis toimub väikese ja avatud majandusega Eestis, on enamasti tihedalt seotud protsessidega väljaspool Eestit. Keskpanga rahvusvahelisel suhtlusel on tähtis osa Eesti majanduspoliitiliste huvide kaitsmisel ja riigi majandusarengu küsimuste selgitamisel rahvusvahelisele üldsusele ning välisinvestoritele.

Tähtis on, et keskpanga välissuhtlus toimuks koordineeritult ning hästi läbimõeldult. Tõhusa koostöö alus on Eesti Panga välissuhtluse raamistik. See hõlmab regulaarseid majanduspoliitilisi ülevaateid ja eelkõige Euroopa Liidu riikide ning Eesti naaberriikide majanduspoliitilist seiret, arutelusid Euroopa Liidu komiteede ja töörühmade kohtumiste ettevalmistamiseks ning seal toimunud ülevaate saamiseks, välissuhtluse andmebaasi haldamist ja mitmesugustel rahvusvahelistel kohtumistel ning üritustel osalemist.

Enne komiteede ja kõrgetasemeliste koostööorganite istungeid toimuvad töökoosolekud, kus Eesti Panga osakondade eksperdid arutavad kohtumisel osaleva Eesti Panga esindajaga läbi

olulise info, täpsustavad Eesti Panga seisukohti ja ettepanekud sõnavõttudeks.

Eesti Panga välissuhtlusest moodustab mahukaima osa suhtlemine Euroopa institutsioonidega ja osalemine Euroopa Liidu töökohtumistel, mis omakorda tõhustab koostööd naaberriikide keskpankadega. 2008. aastal jätkusid Eesti liitumisläbirääkimised OECDga, kus osalevad ka Eesti Panga eksperdid.

Eesti Panga suhtluspartnerite seas on juba enam kui viieteist aastat olnud eriline roll Põhja- ja Baltimaade keskpankadel. Nii nagu möödunud aastatel, toimus ka 2008. aastal mitu Balti keskpankade seminari ja kohtumist presidentide ning asepresidentide tasemel. Traditsiooniline kõrgetasemeline ühisseminar Soome Pangaga toimus seekord Eestis ja keskendus Soome ning Eesti majandusarengule ja -poliitikale. Samuti käsitleti Põhja- ja Baltimaade finantssektori poliitikat ja kriisihalduse koostöö küsimusi. Soome Panga president Erkki Liikanen pidas seminari raames Tallinna Tehnikaülikoolis avaliku loengu „Euro's tenth anniversary: time to reflect”, mis oli ühtlasi osa professor Ragnar Nurkse mälestusele pühendatud loengusarjast.

Tabel 1. Eesti Panga lähetused aastatel 2007-2008

	2008			2007		
	Lähetused kokku	EK ja EKPSi lähetused	Muud lähetused	Lähetused kokku	EK ja EKPSi lähetused	Muud lähetused
Lähetuste arv	735	327	408	794	345	449
Töötajaid lähetuses	148	80	117	163	87	138
Lähetuspäevad	1932	978	954	2154	1047	1107
Lähetuskulud (mln kr)	7,8	4,3	3,5	8,4	4,2	4,2
Keskmine lähetuskulu (tuhat kr)	10,7	13,2	8,6	10,6	12,2	9,4
Lähetuse keskmine pikkus (päeva)	2,6	3,0	2,3	2,7	3,0	2,5

Tabel 2. Eesti Panga osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide ja institutsioonide töös

Euroopa Liidu Nõukogu koostööorganid	Mitteametlik majandus- ja rahandusministrite nõukogu Majandus- ja rahanduskomitee
Euroopa Komisjoni koostööorganid	Euroopa panganduskomitee Euroopa pangajärelevalve komitee Raha-, finants- ja maksebilansistatistika komitee Maksebilansistatistika komitee
Euroopa Keskpankade Süsteemi koostööorganid	Euroopa Keskpanka üldnõukogu Raamatupidamise ja rahatulu komitee Pangajärelevalve komitee Rahatähtede komitee Avalike suhete komitee Personalijuhtimise komitee Infotehnoloogia komitee Siseaudiitorite komitee Rahvusvaheliste suhete komitee Õiguskomitee Turutehingute komitee Rahapoliitika komitee Makse- ja arveldussüsteemide komitee Statistikakomitee
Rahvusvaheline Arvelduspank (BIS)	BISi aktsionäride nõukogu BISi keskpankade presidentide töökohtumised BISi rahapoliitika koostööfoorum BISi statistikakomitee (Irving Fisher Committee) BISi tehnilise abi koordinaatorite koosolekud BISi turvaülemate komitee

Koostöö Euroopa Liidu institutsioonidega

Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS), Euroopa Liidu Nõukogu ehk ministrite nõukogu ja Euroopa Komisjoni juurde asutatud komiteesid ja töögruppe, mille tegevuses Eesti Panga esindajad osalevad, on ligikaudu seitsekümmend (vt tabel 2). 2008. aastal võtsid Eesti Panga juhid ja eksperdid osa ligikaudu 230 komiteede ja töögruppide kohtumisest ELi institutsioonides. Töö komiteedes ja töögruppides pakub võimalust läbi arutada ELi liikmesriikide eksperdiarvamus ja poliitiline arvamus, jättes igale osalejale tänuväärse võimaluse oma seisukohti põhjendada ja selgitada.

Euroopa Keskpank

Euroopa Keskpank (EKP), kus langetatakse euroala rahapoliitilised otsused, on Eesti Panga olulisim koostööpartner Euroopa Liidus. Eesti Pank on Euroopa Keskpankade Süsteemi täieõiguslik liige.

Kuni Eesti ei ole eurot kasutusele võtnud, on tähtsamad koostöövaldkonnad ELi majanduspoliitika

ja euroalaväliste riikide rahapoliitika ning euroala laienemise ettevalmistused, sealhulgas euroalaga ühinemise tingimuste täitmise aruande ehk nn lähenemisaruande koostamine. Eesti Panga president osaleb koos ELi teiste keskpankade juhtidega neli korda aastas peetavatel EKP üldnõukogu istungitel. Igapäevane koostöö toimub EKPSi 13 komitees ja nende allstruktuurides. Seal koostatakse ühisanalüüse ning valmistatakse rahvuslike keskpankade esindajate osalusel ette otsustusorganite – EKP nõukogu ja üldnõukogu – tööd ja vahetatakse infot. Komiteede tegevus hõlmab keskpanka kõiki tegevusvaldkondi. Koostöö tihedusest annab aimu tõsiasi, et 2008. aastal toimus ligikaudu 200 töökoosolekut, kus Eesti Panga esindajad osalesid.

Valik Euroopa Keskpanka kohtumistel

2008. aastal käsitletud olulisemaid teemasid

Hinnangud kümne euroalavälise riigi majanduse eurokõlblikkusele, lähenemisaruanded. Euroopa Keskpank (EKP), konsulteerides EKPSi liikmespankadega, ja Euroopa Komisjon valmistasid ette korralised lähenemisaruanded euroalaväliste Euroopa Liidu riikide

Eesti, Läti, Leedu, Rootsi, Poola, (aruannete koostamise ajal veel euroalavälise) Slovakkia¹, Tšehhi, Ungari, Bulgaaria ja Rumeenia kohta. Aruannetes analüüsiti nende riikide majanduse vastavust euro kasutuselevõtu nõuetele ehk Maastrichti kriteeriumidele ning riikide õigusraamistikku. Sarnaselt Euroopa Keskpannga eelmise korralise lähenemisaruandega 2006. aasta detsembris, vastas Eesti ka seekord kõikidele euro kasutuselevõtu tingimustele peale hinnastabiilsuse kriteeriumi. Lähenemisaruannete põhjal andsid ELi rahandusministrid 2008. aasta juulis lõpliku heakskiidu Slovakkia liitumisele euroalaga. Slovakkia võttis käesoleva aasta algusest euro kasutusele, millega euroala riikide arv kasvab 16ni. Slovakkia on teine 2004. aastal Euroopa Liiduga ühinenud riik, kes on eurole üle läinud. Sloveenia ühines euroalaga 2007. aastal.

Sobiva majanduspoliitika strateegia valik hinnataseme ühtlustumise ehk nominaalse konvergensti perioodil oli 2008. aastal jätkuvalt Euroopa Liidu institutsioonide huviteemaks. Eesti jaoks on oluline, et majanduskasvu kiirust ja inflatsioonitaset hinnataks meie valuutakomiteepõhise fikseeritud vahetuskursi ja piiriülesest (eelkõige Põhja-Euroopaga) tugevasti lõimunud finantssüsteemi taustal. Samuti on tähtis, et neid asjaolusid arvestataks Eesti majanduse rahastamist käsitledes. Eesti Pank selgitas Eesti majandusarengu eripära erinevate Euroopa Keskpannga komiteede ja töögruppide koosolekul.

Vahetuskursi stabiilsust tagav majanduspoliitiline raamistik ning majanduse ja turgude (sh tööturu) paindlikkus vahetuskursimehhanismi ERM2 raames. EKP hindab kord aastas vahetuskursimehhanismi ERM2 toimimist ja arutab sellega liitunud riikide antud lubaduste täitmist. EKP koostatavas ERM2 toimimise aruandes analüüsitakse vahetuskursimehhanismiga liitunud riikide majandusarengut, et hinnata nende sobivust euroalasse. Eesti ühines vahetuskursi-

mehhanismiga ERM2 28. juunil 2004 ning seni pole osalus Eestile mingeid raskusi tekitanud. Eesti esindajad on omapoolsetes selgitustes ja materjalides rõhutanud vajadust keskenduda analüüsil eelkõige ERM2 toimimise seisukohalt esmaoluliste teemadele. ERM2 temaatikat arutati 2008. aastal ka Euroopa Liidu Nõukogu kohtumistel (vt lk 79).

Nii Euroopa Keskpank kui ka **Euroopa Komisjon tähistasid ulatuslikult majandus- ja rahaliidu (EMU) kümndat sünnipäeva.** Sel puhul analüüsiti senisest põhjalikumalt eurosüsteemi tööd ja saavutusi viimase kümne aasta jooksul. EMU projekti hinnatakse väga edukaks. EKP rõhutas, et euro on toonud juba mitmeid võite nagu hinnastabiilsus ja madalad intressimäärad. EKP arvates on oluline arendada edasi majanduse järelevalvet, samuti tõhustada rahvusvahelist koostööd ja arendada ühist eelarve- ja majandusstrateegiat. Eesti ei toetanud majandus- ja rahaliitu puudutava koordineerimise ja seire süvendamise osas täiendavate poliitikainstrumentide loomist, vaid olemasolevate instrumentide paremat ärakasutamist. Samas toetame euroala riikide omavaheliste poliitika seire- ja koostööpõhimõtete laiendamist ERM2 riikidele. Olemasolevate mehhanismide tõhustamisel (või uute loomisel) ei tohi tekkida täiendavaid (ka kaudseid) lisakriteeriumeid euroala liikmelisuse saavutamisele.

Ebakindluse süvenemine finantsturgudel oli ootuspäraselt oluliseks aruteluteemaks mitmetel foorumitel. 2008. aasta suvel ja ka veel sügise alguses tundus, et ELi võrdlemisi valutu väljumine üleilmsest finantskriisist on võimalik. USA investeerimispanka Lehman Brothers pankrotistumine 2008. aasta septembri keskel muutis väljavaate nii maailmas kui ka ELis järsult pessimistlikumaks. Sellega seoses võttis ka EKP erakorralisi meetmeid likviidsuse pakkumiseks ning alandas rahapoliitilisi intressimäärasid.

¹ Slovakkia läks eurole üle 1. jaanuarist 2009.

Euroopa Liidu Nõukogu

Peale Euroopa Keskpankade Süsteemi koostööorganite võtavad Eesti Panga esindajad osa ka Euroopa Liidu Nõukogu ehk ministrite nõukogu ja selle juures töötavate komiteede ning töögruppide tegevusest. Näiteks osales Eesti Panga president 2008. aasta aprillis ja septembris majandus- ja rahandusajade nõukogu (ECOFIN) mitteametlikel kohtumistel. Arutlusel olid Euroopa ja maailmamaajanduse olukord ning väljavaated; ELi finantsstabiilsust käsitlevad küsimused, näiteks ELi finantssektori järelevalve praktika ühtlustamine, kriisiharjutuse väljatöötamine ning riigirahanduse tõhusamine. Arutlusel oli ka hoiuste tagamise skeemi uuendamine. Lisaks käsitleti energia- ja toormehindade pideva tõusuga kaasnevaid probleeme.

Keskpannga kompetentsi kuuluvates küsimustes nõustavad Eesti Panga spetsialistid rahandusministeeriumi ametnikke, kes kord kuus osalevad Euroopa Liidu majandus- ja rahandusministrite nõukogu (ECOFIN) kohtumistel. 2008. aastal olid selliste küsimuste hulgas riigirahanduse jätkusuutlikkuse tagamine rahvastiku vananemise tõttu, hinnang liikmesriikide majandus- ja rahanduspoliitikale, ühtse euromakseala loomine, finantsturgude järelevalve ning piiriüleste kriiside lahendamine.

Olulisemaid Euroopa Liidu Nõukogu allstruktuure, mille tööst Eesti Panga esindajad osa võtavad, on Euroopa Liidu Nõukogu majandus- ja rahanduskomitee (EFC) ning selle raames koos käivad töögrupid rahvusvaheliste majandusküsimuste ja müntide valdkonnas. Majandus- ja rahanduskomitee valmistab ette ECOFINi kohtumisi, seetõttu arutati 2008. aasta kohtumistel ka selle valdkonna kõiki olulisi küsimusi.

Euroopa Liidu Nõukogus 2008. aastal arutatud olulisemad küsimused

Euroopa Liidu majandusolukord. 2008. aasta teist poolt iseloomustasid kiired muutused ning finantskriis muutus järjest süvenevaks majandus-

kriisiks. See omakorda intensiivistas ELi tasandil tegevusi, millega kaasnes mitme uue tegevuskava väljatöötamine, näiteks Euroopa majanduse päästeplaani koostamine.

Eesti Pank keskendus oma kommentaarides eelkõige Eesti ja teiste ERM2 riikide majanduspoliitika teemadele, sh eelarve pikaajalisele jätkusuutlikkusele ning inflatsiooni- ja struktuuripoliitikale. Oluline oli tagada Eesti kohta adekvaatne ja objektiivne hinnang ELilt ning üldjoontes see vastas Eesti Panga ootustele.

Euroala laienemine. Eesti Pank leiab, et kogu ELi huvides on, et euroala laieneks kooskõlas ELi asutamislepingu sätetega ja järgitaks ühtseid reegleid. Vastasel korral kannataks euro kui rahvusvahelise reservvaluuta usaldusväärsus.

Eesti Pank jälgis tähelepanelikult euroalaga liitumise kriteeriumide majanduslikult mõtestatud tõlgendamist kohtumistel nii Eestis kui ka ELis. Keskpank peab oluliseks, et ERM2 lubaduste käsitus oleks objektiivne ja et Eesti jaoks ei tekiks täiendavaid kriteeriumeid euroalaga liitumiseks. Samuti tuleb rõhutada vanade ja uute liikmesriikide võrdse kohtlemise tähtsust. Ühtlasi tuli üldjoontes nõustuda kriitikaga Eesti potentsiaali ületava majanduskasvu ning tööjõuturu vähese paindlikkuse kohta.

Euroopa Liidu tasandil finantsjärelevalve ja kriisiohjamine. Piiriülene koostöö finantsjärelevalve ja kriisiohjamine alal tugevnes 2008. aastal, viies ühtlasi tõdemuseni, et vaja oleks järelevalvearhitektuuri reformi. Eesti finantssüsteemi eripärast tulenevalt on meie jaoks eriti oluline piiriülese järelevalvekoostöö tõhustamine. Eesti Pank toetab lähenemist, mille kohaselt piiriüleste pankadega seotud järelevalve korraldamisel ja finantskriiside reguleerimisel oleks olemas selge rollijaotus siht- ja lähteriigi riiklike institutsioonide vahel. Eesti jaoks oli saavutatud tulemus rahuldav, sest pankade kapitalinõuete sätestamise läbirääkimistel tagati sihtriikide huvide piisav kaitetus.

Eesti Pank osales ELi kõrgetasemelises töögrupis, mille algne eesmärk oli ette valmistada üleeuroopaline kriisiharjutus. Kriisiolukorras sai töögrupi ülesandeks jälgida ELi töökorralduse kitsaskohti.

Euroopa Liidu ühiseisukoht Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) küsimustes. Ka 2008. aastal osales keskpank aktiivselt aruteludes IMFi kvootide ja esindatuse ning liikmesriikide majanduspoliitika seire tugevdamise teemadel. Ülemaailmse majandus- ja finantsolukorra halvenemise taustal oli kõrgendatud tähelepanu suunatud IMFi seiretegevuse tugevdamise ning laenupoliitika ajakohastamise küsimustele. Samuti võeti osa IMFi rahvusvahelise rahandus- ja finantskomitee (IMFC) kevad- ja sügiskoosolekutel esitatavate Euroopa Liidu ühiseisukohtade kujundamisest.

Statistika. Eesti Pank on aastaid toetanud statistika heade tavade väljatöötamist ja rakendamist. Ka 2008. aastal pöörati suurt tähelepanu statistika kvaliteedile ja statistika ühtlustamisele ELi kõigis riikides. Keskpank toetas statistika kogumiseks, töötlemiseks ja avaldamiseks kuluvate vahendite tõhusamat kasutust konkreetsete prioriteetide seadmise kaudu (vt ka „Statistikalaane tegevus“ lk 67).

Euroopa Komisjon

Eesti Panga esindajad osalevad Euroopa Komisjoni juures moodustatud pangandusekspertide, pangajärelevalve, maksebilansi ning raha-, finants- ja maksebilansistatistika komiteedes ning töörühmades, mis tegelevad kommunikatsiooni, statistika, majandusprognoside, maksesüsteemide, panganduse, sularaha ja müntide emiteerimise ning nende võltsinguid käsitlevate küsimustega.

Komisjoni ekspertidega toimuvad regulaarsed kohtumised nii Eestis kui ka Brüsselis, et arutada Eesti

majanduse väljavaateid ja täpsustada kõiki andmeid Euroopa Liidu riike käsitlevates majandusprognosides, mida koostab Euroopa Komisjon.

Eesti Panga tegevus pärast eurole üleminekut

Euroalaga ühinemiseni teostab Eesti Pank Eesti rahapoliitikat, korraldab raharinglust, hoolitseb riigi finantssüsteemi stabiilsuse eest ning tagab usaldusväärsete ja hästi toimivate maksesüsteemide käigushoidmise. Eesmärk on säilitada Eesti krooni ja majanduse stabiilsus, mis on tugeva riigi alustalad.

Euro käibeletulekul jäävad Eesti Panga ülesanded üldjoontes samaks, kuid suureneb tema rahvusvaheline tähtsus, sest Eesti hakkab osalema euroala rahapoliitika kujundamises ja elluviimises koos teiste rahvuslike keskpankade ja Euroopa Keskpangaga. Praegu peab Eesti Pank tagama krooni usaldusväärsuse, pärast euroalaga liitumist on meie keskpank osaline euro usaldusväärsuse tagamisel. Euro kasutuselevõtul asendab üks raha ringluses teist. Kokkuleppel Euroopa Keskpangaga saab Eestis euro emiteerijaks Eesti Pank.

Eurosüsteemis täidab Eesti Pank edasi kõiki tavapäraseid keskpangale omaseid ülesandeid. Euroala riikide keskpankade eesmärk on tagada hinnastabiilsus ning selleks viivad nad ellu euroala ühist rahapoliitikat. Eesti Pank hakkab osalema rahapoliitiliste otsuste tegemisel, näiteks intressimäärade fikseerimisel.

Eesti Pank analüüsib juba praegu nii Eesti kui ka muu maailma majandusnäitajaid. Euroala liikmeks saades ja euroala rahapoliitiliste otsuste tegemises osaledes tuleb keskpangal rahvusvahelise majanduskeskkonna analüüsi veelgi süvendada ja laiendada. Eesti Pank hakkab osalema euroala ühises reservihalduses ja arveldussüsteemide arendamises.

Eurosüsteemi liikmena on Eesti Pangal endiselt tähtis osa rahvusvahelises suhtluses teiste keskpankade ja rahvusvaheliste organisatsioonidega (nt IMF, reitinguagenduurid).

Eesti Pank tagab ka tulevikus maksesüsteemide tõrgeteta toimimise, et klientide ülekanded pangast pankadele toimuksid kiiresti ja sujuvalt, aitab kaasa finantssüsteemi stabiilsuse säilitamisele ning koostab Eesti maksebilanssi.

Koostöö Rahvusvahelise Valuutafondiga

Rahvusvaheline Valuutafond (IMF) on Eesti jaoks väga tähtis rahvusvahelise koostöö foorum, mis hõlmab enamikku maailma riikidest (täpsemalt 185 riiki). IMFi põhieesmärgid on tagada rahvusvahelise raha- ja finantssüsteemi stabiilsus, toetada jätkusuutlikku ja stabiilset majanduskasvu ning seega vältida maksebilansi- ja finantskriise, soodustada rahvusvahelise kaubanduse arengut. Eesti Vabariigi huvide esindamise eest fondis vastutab Eesti Pank.

Eesti Panga president on IMFi kõrgeima otsustusorgani, aktsionäride nõukogu, liige ehk Eesti kuberner ning rahandusministeeriumi kantsler on aktsionäride nõukogu asendusliige ehk Eesti asekuuberner. Mõlemad osalevad igal aastal IMFi aastakoosolekul. Kaks korda aastas (aprillis ja septembris) koguneb aktsionäride nõukogu nõuandev organ – rahvusvaheline rahandus- ja finantskomitee (IMFC).

Igapäevane koostöö IMFiga toimub eelkõige Eestit esindava Põhja- ja Baltimaade valijaskonna kaudu. See koondab kaheksa riiki (Eesti, Island, Leedu, Läti, Norra, Rootsi, Soome ja Taani), kes valivad ühise esindaja IMFi direktorite nõukogusse. Alates 2007. aasta jaanuarist on valijaskonna direktor Rootsi esindaja Jens Henriksson.

Fondi igapäevases otsustusprotsessis osalemiseks kooskõlastab valijaskond nende kaheksa riigi seisukohad direktorite nõukogus käsitletavates küsimustes.

Põhja- ja Baltimaade huvisfääri kuuluvaid teemasid ja nendega seotud probleeme arutatakse kaks korda aastas valijaskonna rahandus- ja finantskomitees (NBMFC). Komiteesse kuulub igast valijaskonna riigist valitsuse ja keskpanga esindaja. Kord aastas toimuvad ka valijaskonna koordineerimistöös iga päev osalevate ekspertide (koordinaatorite) kohtumised.

2007. aasta juunis kiitis IMF heaks seiretegevuse uued põhimõtted (nn 2007. aasta seireotsus), mis tõi kaasa muudatusi eelkõige igapäevases töös fondi põhieesmärkide saavutamiseks – riikide majanduspoliitika seires, kus põhieesmärk on tõhustada välisstabiilsuse tagamist. Põhimõtteliselt on IMF nüüd kohustatud IV artikli igas konsultatsioonide lõpparuandes selgelt hindama, kas ja kui palju on riigi reaalne vahetuskurs pikaajalise tasakaalu mõttes üle- või alahinnatud ning kas riigi välispositsioon (jooksev- ja kapitalikonto) on tasakaalus majandusarenguga kooskõlas. Kokkuvõttes annab IMF hinnangu, kas riigi vahetuskursipoliitika on kooskõlas stabiilse majandusarengu ja välistasakaalu hoidmise eesmärgiga.

Rahvusvahelise Valuutafondi ja Eesti seirekoostöö raames toimus 2008. aastal kaks IMFi esindajate visiiti Eestisse. Fondi põhikirja IV artiklist tulenevad tavapärased majanduspoliitilised konsultatsioonid toimusid 7.–19. mail ja 9.–15. detsembril. Nende põhjal valminud põhiaruanne ja Eesti majanduse eriteemade raport avaldati pärast selle arutelu IMFi direktorite nõukogus nii IMFi kui ka Eesti Panga veebilehel. Esialgsel andmetel toimub fondi visiit Eestisse 2009. aastal samuti maikuu alguses.

Valik Rahvusvahelise Valuutafondi foorumitel 2008. aastal käsitletud teemasid

Lähiaja prioriteetideks on fond seadnud eelkõige reaalmajanduse ja finantssektori vaheliste seoste seire, riskihinnangud ja finantssektori haavatavuse tuvastamise, aga ka vahetuskursi tasakaalutasemete hindamise – selles osas ennekõike läbipaistvuse ja avameelsuse suurendamise.

Praegusele finantskriisile lahenduste otsimisel on IMFis kõrgendatud tähelepanu all järgmised teemad.

Üleilmse finantsarhitektuuri reform. Peamine püüdlus on tulla toime käesoleva finantskriisiga ning vältida tulevikus sarnaseid kriise. IMFil on kriisi leevendamisel juhtiv osa, mis tuleneb tema mandaadist majandus- ja finantsstabiilsuse edendamisel. Esmajärjekorras keskendutakse üleilmse finantsüsteemi seirele, järelevalvele, regulatsioonile ja kriisist järelduste tegemisele. Tähtis on ka poliitiline nõustamine ja finantsabi liikmesriikidele.

Finantsarhitektuuri tugevdamisel on Eesti ja Eesti Panga seisukohast oluline kaasa aidata Euroopa Liidu ühiseisukohtade kujundamisele. Sealjuures tuleks ennekõike eelistada turupõhiseid lahendusi ning vältida ülereguleerimist ja riigi tasandil sekkumist.

Eelhoiatussüsteemi arendamine. Üks IMFi eesmärke on tugevdada koostööd finantsstabiilsuse foorumiga (FSF). Teineteise ekspertiisidele ja liikmelisusele toetudes on peamine eesmärk paremini tuvastada üleilmseid riske ja finantssektori haavatavust. IMFi ja FSFi koostööd on vaja tihendada eelkõige selleks, et anda selgem ja sisutihedam hinnang globaalset finantsstabiilsust ohustavatele riskidele. See aitaks kaasa riskihinnangute süsteemsemale ühendamisele kahepoolse seirega.

IMFi seiretegevuse tugevdamine. Finantskriisi tõttu on kasvanud nii vajadus riske paremini tuvastada kui ka kohaseid soovitusi anda. IMF rõhutab jätkuvalt mitmekülgse ning kahepoolse seire ühendamise vajadust ja finantssektori seire sügavamat keskendumist finantsstabiilsuse ohtudele, et riigipiire ületavaid riske ning reaalmajanduse ja finantssektori seoseid paremini tuvastada. Sealjuures on kindlasti vaja suurendada vajalikku kompetentsust.

Eesti Pank peab äärmiselt oluliseks, et globaalsete riskihinnangute andmisel tuginetaks riigipõhise lähenemise asemel piirkondlikule ja grupipõhisele lähenemisele. Lisaks tuleks kriisiohjamist rohkem ühtlustada.

IMFi ressursse ja laenuinstrumente peab olema piisavalt, et kriisi tõttu raskustesse sattunud liikmesriikidele pakkuda kiiresti ulatuslikku finantsabi. Seega tuleb leida võimalusi suurendada IMFi laenuvahendeid. Muutunud majandus- ja finantsingimuste taustal tuleb üle vaadata kehtiv laenupoliitika ning kasutatavad laenuinstrumendid. Peaesmärk on muuta IMFi laenustruktuur lihtsamaks, paindlikumaks ja kiiremaks.

Käesoleva finantskriisi mõjude leevendamiseks töötati IMFis välja uus krediidiliin², millega pakutakse lühiajalist kiirlaenu riikidele, kelle majandusolukord on tugev, kuid kes on kriisi tulemusena sattunud likviidsusprobleemidesse. Liikmesriikide maksebilansiprobleemide lahendamiseks on kasutusel ka teised krediidiliinid, millega tagatakse vaeste riikide ligipääs fondi laenuvahetusele. Ülemaailmseks kujunenud kriisi mõjude leevendamiseks oli 2009. aasta alguseks IMFi poole finantsabi saamiseks pöördunud mitu riiki, nende hulgas Valgevene, Ungari, Island, Läti, Pakistan, Serbia ja Ukraina.

Eesti koos Põhja- ja Baltimaade valijaskonnaga toetab kiiret, läbipaistvat ja paindlikku ligipääsu

² Short-Term Liquidity Facility.

IMFi laenuvahenditele kriisist mõjutatud liikmesriikide toetamiseks. Seetõttu on tervitatav fondi laenuvahendite piisavuse, krediidiliinidele ligipääsu piirangute ja majandustingimuste ülevaatamine ning kohandamine muutunud majandus- ja finantsoludes. Eesti Pank on seisukohal, et muutunud majandustingimustes seistakse üha enam silmitsi mitte niivõrd jooksevkonto, vaid kapitalikonto kriisidega. Seepärast on ka võimalik vajadus finantsabi järele märksa suurem, mis omakorda viitab vajadusele tagada fondi laenuvahenditele ulatuslik ligipääs.

IMFi juhtimispõhimõtete ja -süsteemi reform. Peaesmärk on suurendada vaeste riikide ja keskmisest vaesemate riikide hääleõigust. IMFi valitsemise efektiivsus ja otsused mõjutavad oluliselt ka muud tegevust, mis toetab fondi mandaadi edukat täitmist, sealhulgas seiretegevuse tugevdamine, kriisi mõjude leevendamiseks laenustruktuuri läbivaatamine, eelhoiatussüsteemi väljatöötamine jpm.

Eesti on Põhja- ja Baltimaade valijaskonna liikmena alati toetanud IMFi juhtimissüsteemi tõhusdamist, tagades samal ajal Euroopa Liidu ja Eesti asjakohase esindatuse IMFi juhtorganites.

Lõppjärku on jõudnud IMFi toimimisaluste muutmise. 2006. aastal Singapuris peetud aastakoosolekul otsustasid liikmesriigid viia ellu liikmesriikide **kvootide ja hääleõiguse reformi**. See tähendab liikmesriikide kvootide arvutamise valemi lihtsustamist, alaesindatud liikmesriikide kvootide ja baashääle rolli suurendamist, mis omakorda toob kaasa IMFi põhikirja muutmise ning eeldab paljudes liikmesriikides, kaasa arvatud Eestis, parlamendi heakskiitu. IMFi toimimisaluste muutmise üle ka 2007. aastal jätkunud arutelud päädisid 2008. aasta kevadel nii kvoodi- ja hääleõigusreformi kui ka fondi uue sissetulekumudeli heakskiitmisega IMFi direktorite nõukogus ning nüüd oodatakse selle ratifitseerimist liikmeriikide valitsustelt.

Reformi järel suureneb Eesti kvoot ja hääleõigus IMFis vastavalt 31% ja 46%. Praegu on Eesti kvoot kehtiva valemi kohaselt 65,2 miljonit IMFi arveldusühikut ehk SDRi (ligi 1,1 miljardit krooni) ehk 0,03% IMFi kvootide üldmahust. Praegu on Eestil 902 häält ehk 0,04% koguhäälest.

2008. aastal osales Eesti koos paljude teiste liikmesriikidega **Libeeria IMFi ees olevate võlgade** (543 mln SDRi) **kustutamisel**, kuna fondil endal ei olnud selleks piisavalt vahendeid ning IMFi liikmesriikidele tehti ettepanek osutada kahepoolset abi. Ühtekokku aitas Libeeria võlga kustutada 102 liikmesriiki. Eesti panus valitsuse nõuete arvelt IMFis oli 173 924 SDRi ehk 2 872 894 Eesti krooni.³

Koostöö Rahvusvahelise Arvelduspannaga

Rahvusvaheline Arvelduspank (BIS) on üks keskpankade vanemaid koostööfoorumeid. Eesti Pank on BISi asutajaliige (BIS asutati 1930. aastal) ning Eesti Panga president osaleb regulaarsetel keskpankade juhtide kohtumistel.

Kohtumisel käsitletavad teemad keskenduvad peamiselt aktuaalsetele rahapoliitilistele (mh on arutusel ka keskpanga rolliga seonduv), erinevate maailmajagude majandus- ja finantsturgude olukorrale ning finantssektori juhtimise ja järelevalve küsimustele.

Koostöö reitinguagentuuridega

Eesti saab alates 1997. aastast riigireitingu hinnanguid kolmelt peamiselt üleilmselt reitinguagentuurilt: Moody's Investors Service, Standard & Poor's ja Fitch Ratings. Eesti Pank korraldab Eesti riigi suhteid reitinguagentuuridega. See hõlmab kord aastas toimuvaid reitinguviisiite ning pidevat suhtlust analüütikutega (loe lähemalt alapeatükis „Riigireiting” lk 130).

³ Vabariigi Valitsuse 17. aprilli 2008. a korraldus nr 189 „Rahvusvahelise Valuutafondi poolt algatatud Libeeria võlakoorma kustutamise programmis osalemine”.

KOOSTÖÖ EESTIS

Eesti Panga eksperdid ja juhid osalevad mitmesugustes Eesti koostööorganites (vt tabel 3).

Riigisisese kõrgetasemelise koostöö näitena võib nimetada Eesti Panga algatusel korrapäraselt kord kvartalis toimuvaid nn neljapoolseid kohtumisi, kus keskpanga, rahandusministeeriumi, majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi ning peaministri büroo ametnikud ja riigi presidendi majandusnõunik arutlevad päevakajalistel majandusteemadel: Eesti majandusolukord ja -prognoos, eelarvestrateegia, finantsstabiilsus, Eesti tööturu olukord, rahvusvaheline koostöö jne. Nimetada tuleb ka Eesti Panga, rahandusministeeriumi ja finantsinspeksiooni ühiskomisjoni kohtumisi finantssektori poliitika küsimustes.

Eesti Pank osaleb aktiivselt ka rahandusministeeriumi juhitavas ning korrapäraselt toimivas asjatundjate komisjonis, mis teeb ettevalmistusi euro kasutuselevõtuks Eestis. 2008. aastal jätkas Eesti Pank koos teiste riigiasutuste ning erasektori esindajatega eurole ülemineku kommunikatsiooni ettevalmistusi.

Eesti Panga president kuulub ka peaministri juhitud eurogrupi poliitilisse töörühma, mis jälgib Maastrichti kriteeriumide täitmist ja koordineerib Eesti ühinemist euroalaga.

Iga kuue kuu tagant vahetub Euroopa Liidu eesistujariik, siis täpsustatakse uueks eesistumisperioodiks alati ka riigi poliitilised prioriteedid ja eesmärgid. Valitsuse pikaajalised eesmärgid on kinnitatud kolmeaastases raamprogrammis Eesti üldiste eesmärkide elluviimiseks Euroopa Liidus.

Euroopa Liidu otsustusprotsessides osalemise koordineerimiseks Eestis on 2005. aastal asutatud Euroopa Liidu koordinatsioonikogu (KOK), mille töös osalevad kõik ministeeriumid ja ka Eesti Pank. KOKi tegevus hõlmab Euroopa Liidu õigusaktide ülevõtmise koordineerimist, valitsusele esitatavate seisukohtade arutelu ning ametkondade teabevahetust Euroopa Liidu küsimustes.

Koostöö Presidendi Kantseleiga

Eesti Panga juhatuse liige Märten Ross on Vabariigi Presidendi mõttekoja liige. Mõttekoda analüüsib erinevaid eluvaldkondi ja järelduste põhjal töötab välja soovitusi Eesti tasakaalustatud arenguks.

Tabel 3. Eesti Panga osalemine koostöös Eestis

- Euroopa Liidu Koordinatsioonikogu (KOK)
- Lissaboni protsessi töögrupp
- Asjatundjate komisjon ja selle alltöörühmad
- Välisasjade töögrupp
- Euroopa Maksenõukogu (EPC) Eesti toimkonna koosolek
- Finantsteenuste seadusandluse töögrupp
- Rahapesu ja terrorismi tõkestamise koordinatsioonikomisjon
- Arengukoostöö ja arenguabi töörühm
- Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) liitumisläbirääkimiste komisjon
- Töögrupp Eesti esindamiseks Euroopa Komisjonis, Euroopa Kohtus ja esimese astme kohtus vajalike Eesti seisukohtade väljatöötamiseks
- Euroopa Liidu edasise laienemisega tegelev töörühm

Koostöö rahandusministeeriumiga

Eesti Pank ja rahandusministeerium teevad igapäevast koostööd õigusaktide väljatöötamisel, rahvusvahelisel suhtlemisel ja mitmes muus valdkonnas.

Ka 2008. aastal korraldati keskpanga ja rahandusministeeriumi ühisseminar, mis seekord keskendus majandusarengutele ja koostööle finantsjärelevalve alal.

Koostöö finantsinspeksiooniga

Koostöö Eesti Panga juures asuva finantsinspeksiooniga on keskendunud eelkõige finantsüsteemi arengu jälgimisele, finantssektori määrustikku käsitlevale arutelule ning paljus ka rahvusvahelisele koostööle.

2008. aastal käivitus Eesti Panga, rahandusministeeriumi ja finantsinspeksiooni kolmepoolse kriisihalduse koostöölepe raamistikus 2007. aasta lõpus kokku lepitud tegevus, sealhulgas Eesti Panga, rahandusministeeriumi ja finantsinspeksiooni ühiskomisjoni regulaarsed kohtumised.

Koostöö Eesti Pangaliidu ja pankadega

2008. aastal peeti mitu kõrgetasemelist kohtumist Eesti Pangaliidu liikmete ehk Eestis tegutsevate kommertsbankade esindajatega. Need kohtumised on keskpanga ja erasektori koostöö ning infovahetuse alus. Kommertsbankade eksperdid kohtuvad sageli Eesti Panga osakondade esindajatega, et täpsustada Eesti panganduse infrastruktuuri arendamise tehnilisi küsimusi.

AVALIKUD SUHTED JA KOMMUNIKATSIOON

Eesti Pank tegutseb valuutakomiteepõhise, fikseeritud vahetuskursiga rahasüsteemi raamistikus. Keskpanga kommunikatsiooni eesmärk on toetada oma sõnumitega Eesti rahasüsteemi, majanduse ja finantssüsteemi stabiilsust. Kommunikatsiooni aluseks on panga strateegilised eesmärgid ning organisatsiooni sisemine arusaam keskpanga rollist.

Eesti Panga kommunikatsioonipoliitika lähtub järgmistest eesmärkidest:

- tagada avalikkuse arusaam keskpanga rahapoliitikast ja piisav toetus sellele;
- hoida ja väärtustada kuvandit Eesti Pangast kui pädevast, iseseisvast ja usaldusväärsest institutsioonist, kel on oluline roll riigi majanduspoliitika ja -arengu suunamisel, kelle tegevus on läbipaistev ja kontrollitav ning kes on valmis kõigi ühiskonnagruppidega suhtlema;
- tagada majandusotsuseid toetava taustinfo võimalikult hea kättesaadavus majandusagentidele.

Eesti Panga kommunikatsiooni põhieesmärk on abistada turgusid põhjendatud ootuste kujundamisel.

Avalikkuse teavitamise põhimõtted

Keskpanga tegevuses on tähtsal kohal läbipaistvus ja usaldusväärsus avalikkuse silmis. Laiem avalikkus, kuid ka kitsamad sihtrühmad nii Eestis kui ka välismaal, peavad saama Eesti Pangast regulaarset, piisavalt põhjalikku ja kvaliteetset teavet majanduspoliitika küsimustes.

Eesti Pank on võtnud endale kohustuse avaldada infot ulatuslikumalt ja sagedamini kui seadusest tulenev aruandekohustus (vt ka „Aruandekohustus” lk 16) ette näeb. Keskpang avaldab oma arusaama Eesti majandusolukorra kohta kuus korda aastas (sellest kahel korral koos majandusprognooosi ja kahel korral koos finantssektori ülevaatega). Alates 2008. aastast avaldatakse eriti oluliste ja laiemat ühiskondlikku huvi pälvinud majandusteemade kohta seerias „Päevakajalist” eraldi lühiülevaateid. Regulaarseid ülevaateid avaldatakse eurole ülemineku ettevalmistuste ja tööturu arengu kohta, vajadusel lisanduvad muudki olulised teemad (vt ka „Eesti Panga publikatsioonid 2008” lk 146).

Keskpang peab oluliseks pakkuda infot võimalikult õigeaegselt ning infosajaajale võimalikult mugavalt ja soodsalt. Näiteks on Eesti Panga regulaarsed trükised tellijatele tasuta, neid saavad muu hulgas tasuta kõik maakonnaraamatukogud. Lisaks veebilehel avaldatavale teabele ja erinevatele trükistele saavad huvilised infot Eesti Pangast ka ise küsida. Infopäringuid saab esitada kirja, e-posti ja telefoni teel. 2008. aastal laekus Eesti Pangale 3751 infopäringut, millest 2407 esitati infotelefoni, 1189 e-posti, kirja või faksi vahendusel ning 57 panga kodulehel asuva küsimuste esitamise liidese kaudu. Kirjalikest teabepäringutest registreeriti 73 teabenõudena.

Meediasuhtlus ja avalikud esinemised

Eesti Panga tegevust ja keskpanga majanduspoliitilisi seisukohti kajastavaid kirjutisi, uudistekste, raadio- ja teleuudiseid jms ilmus Eesti meedias 2008. aastal ligikaudu 5150 korda. See on suurim kajastusmaht võrreldes teiste Eestis tegutsevate finantsasutustega. Eesti Panga tegevust ja seisukohti on seega kajastatud sagedamini kui ühegi teise Eestis tegutseva finantsasutuse omi. 2008. aastal pidas Eesti Pank kümme pressikonverentsi ja esitlust ning andis välja 157 pressiteadet ja kommentaari, lisaks ilmus aasta jook-

sul ühtekokku ligi 50 majanduspoliitilist artiklit ja pikemat intervjuud panga juhtide ja spetsialistidega. Panga esindajad tegid aasta jooksul üle 30 avaliku ettekandeesinemise.

Kui vaadata pangandusteemadel avaldatud lugusid üldisemas plaanis, torkab silma, et aasta viimases kolmandikus oli pangandus erilise tähelepanu all. Viimase kümne aasta jooksul ei leidu perioodi, mil pangandusele (ja majandusele) pööratud tähelepanu oleks olnud sedavõrd intensiivne kui 2008. aasta lõpus.

Eesti Panga tegevuse kajastamisest võib veebruarist ja juunist esile tõsta Eesti Vabariigi 90. aastapäevaga seotud üritused. Sügisene tähelepanu seevastu ei olnud seotud ühegi konkreetse meediasündmusega. Aasta teemade pingerea eesotsas domineerivad ülekaalukalt Eesti Panga kommentaarid majandusarengule (799 lugu), järgnevad viited Eesti Pangale seoses riigieelarve täitumise probleemidega (499 lugu) ning majanduslangusega seotud probleemid (359 lugu). Eesti Pangaga seotud teemade üldpingerea esimesed seitse käsitlevad eranditult majanduse keerulist olukorda. Paljudel juhtudel oli Eesti Pank ennekõike eksperdi rollis.

Eesti Vabariigi 90. aastapäeva tähistamine

2008. aastal tähistas Eesti Vabariik oma 90. aastapäeva. Sellega seoses oli juuni kui rahareformi toimumise kuu kuulutatud Eesti Panga kuuks. Pangakuu sündmustik oli tihe, pakkudes vahvaid elamusi ja põnevat infot igas vanuses huvilistele.

Vabariigi sünnipäeva auks lasi keskpang juuni alguses ringlusesse uue erikujundusega ühekroonise käibemündi, mille tiraaž ulatus 20 miljonini. Münte esitles pank Viru keskuse katusel toimunud meeleolukal rahateemalisel moe-, kunsti- ja muusikapeol PangaÖö.

Juuni teises pooles esitles keskpang Eesti Vabariigi 90. aastapäevale pühendatud erilist meenerahatähte. Kolleksionääridele mõeldud meenerahatähte kujundamisel lähtuti nii praegu käibiva kui ka sõjaeelse Eesti kümnekroonise kujundusest. Meenerahatähte esikülj on täpne koopia Günther Reindorffi kujundatud sõjaeelse kümnekroonise esiküljest. Meenerahatähte tagakülj pärineb praeguselt kümnekrooniselt, millel Vladimir Taiger on jäädvustanud Tamme-Lauri tamme (vt ka „Uute pangatähtede ja müntide ettevalmistamine” lk 75).

Kõigil huvilistel oli alates juunist võimalik tutvuda panga muuseumis avatud Eesti rahareformide erinäitusega. Samuti toimusid muuseumis Eesti krooni tegelaskujude teemaõhtud. Lisaks võis suve jooksul Eestimaa eri paigus tutvuda Eesti Panga rändnäitusega „Eesti raha margast euroni” (vt ka „Eesti Panga muuseum” lk 88).

Eesti Panga kuu auks valmis uus osa Leiutajateküla teemalisest lühimultifilmist, mis jutustas Leiutajatekülas asuvast pangast. Lisaks andis pank juuniks välja lastele mõeldud meeoleolukate illustatsioonide ja mängurahadega Eesti Panga raharaamatu, kus selgitatakse raha, panganduse ja keskpangade teket ja olemust.

Terve juunikuu oli rahvale avatud panga kunsti galerii, kus külastajad said nautida Sirje Runge isikunäitust „Tükid”. Igal kolmapäeval, neljapäeval ja reedel toimusid pangas giidiga ekskursioonid. Kuu aja jooksul käis pangas ekskursioonil 250 inimest.

Meeldivaks traditsiooniks kujunenud Eesti Panga lahtiste uste päev toimus 6. septembril 2008. Seekordne lahtiste uste päev algas Eesti Panga presidendi ja finantsinspeksiooni juhatuse esimehe ühise avaliku pressikonverentsiga, kus juhid andsid ülevaate majanduse ja finantssektori

kõige olulisematest hetketeemadest ning vastasid rahva küsimustele. Lisaks tutvustati sularaha tootmise protsessi ning õpetati finantsinspeksiooni eestvedamisel, kuidas oma raha kõige nutikamalt hallata. Terves majas toimusid ekskursioonid ning laste meeled hoidis ärevil panka külla tulnud Lotte. Keskpanga lahtiste uste päeva külastas üle tuhande inimese.

Eesti Vabariigi sünd ja valitsusliikmete büstid

Eesti Panga saja-aastasel hoonel on unikaalne riigialalooline taust, sest just seal leidsid aset mitu olulist sündmust, millega pandi alus Eesti riigi iseseisvusele ja sünnile.

Eesti Panga algkodu kunagises pangasaalis, tänases Iseseisvussaalis, kogunes 24. veebruaril 1918 kolmeliikmeline Päästekomitee – Konstantin Päts, Jüri Vilms ja Konstantin Konik –, kes avaldas Iseseisvusmanifesti ja kelle päevakäsu alusel moodustati seal Eesti Vabariigi esimene valitsus ehk Eesti Ajutine Valitsus. Esimesse valitsuskabinetti kuulusid Konstantin Päts, Jüri Vilms, Jaan Poska, Juhan Kukk, Ferdinand Petersen, Andres Larka, Jaan Raamot ja Peeter Pöld.

2008. aasta veebruariks valmisid panga tellimisel nelja ministri – K. Pätsi, J. Vilmsi, J. Poska ja J. Kuke – pronksbüstid. Büste esitleti Iseseisvussaalis 14. veebruaril peetud pidulikul aktusel, kus aukülastajate osalesid Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves ja Riigikogu esinaine Ene Ergma. Kohale olid tulnud ka K. Pätsi pojapoeg Matti ja pojapoeg Madis Päts.

Ülejäänud nelja kabinetiliikme – F. Peterseni, A. Larka, J. Raamoti ja P. Põllu – pronksbüstid lisati Iseseisvussaali 24. veebruaril 2009. Kõikide algupäraste rinnakujude autorid on kujurid Isabel Aaso-Zahradnikova ja Ales Zahradnikov.

Eesti Panga muuseum

2008. aastal käis muuseumis 12 833 inimest, sh 5182 näitusekülastajat ja 7651 mündiostjat. Münte müüdi 2007. aastaga võrreldes ligi kolm korda rohkem: koguni 21 miljoni krooni eest.

2008. aastal korraldati muuseumis kolm näitust:

- veebruaris „Heraldika tänapäeval: valik Eesti omavalitsuste, asutuste ja kodanike heraldilisi sümboleid aastatest 1988–2008”;
- juunis Eesti juubeliaasta raames „Oma riik, oma raha: rahareformid Eesti Vabariigis”;
- novembrist kuni 2009. aasta veebruarini alguseni „Aukudega mündid”.

Rändnäitust „Oma raha margast euroni” sai vaadata Eestis 15 eri kohas ning see jõudis ka Riiga ja Strasbourgi.

Rändnäitus Lätis

Läti Rahvuslikus Ajaloomuuseumis Riias oli 9. juunist 17. augustini 2008 avatud näitus „Igaunijas nauda – no markas līdz eiro”. Lätlased said vaadata Eestiski eksponeeritud rändnäitust „Eesti raha margast euroni”, millega kaasnes ka esinduslik originaalide väljapanek alates esimesest Eesti rahast margast kuni tänase kroonini. Näitus korraldati vastuseks Läti ajaloomuuseumi näitusele „Money in Latvia: History and the Present Day”, mis oli Eesti Panga muuseumis avatud 15. novembrist 2007 kuni 9. veebruarini 2008.

Eesti Panga muuseumi rändnäitus „Eesti raha margast euroni” Strasbourgis Euroopa Nõukogus

2006. aastal Eesti muuseumide näituste festivalil esikoha pälvinud Eesti raha tutvustavale rändnäitusele „Eesti raha margast euroni” oli Strasbourgi väljapanek 50. esitluskord. Näitus toimus Euroopa Nõukogu hoones 8.–19. detsembrini 2008 Eesti Vabariigi 90. aastapäeva raames ja

seendus Eesti raporti kaitsmisega Euroopa Nõukogu rahapesu tõkestamise meetmeid hindava eksperdikomitee Moneyval istungil, mis toimus samal ajal. Mõtte korraldada Euroopa Nõukogu hoones näitus pakkus välja Moneyvali komitee Eesti delegatsiooni juht Andres Palumaa finantsinspeksioonist. Muuseumi koostööpartner ja Strasbourgi-poolne korraldaja oli Eesti alaline esindus Euroopa Nõukogu juures eesotsas suursaadik Sulev Kannikesega.

Näitusekülastaja sai näha kõiki aastatel 1992–2008 Eesti Panga poolt välja antud meenemüntse. Näitus avati ametlikult 10. detsembril 2008. Lisaks Euroopa Nõukogu liikmesriikide esindustele ja Euroopa Nõukogu ametnikele olid avamisele kutsutud ka kohalikud eestlased. Näituse avas suursaadik Sulev Kannike, Eesti Panga poolt võttis sõna Raoul Lättemäe, kes on Eesti Panga esindaja Eesti alalises esinduses Euroopa Liidu juures.

JUHTIMINE, ORGANISATSIOON JA PERSONALIPOLIITIKA

Eesti Panga juhtimis- ja otsustusorganid

Eesti Panga nõukogu

Vastavalt Eesti Panga seadusele on Eesti Panga nõukogu Eesti Panga kõrgeim organ, mis teostab järelevalvet Eesti Panga kogu tegevuse üle. Eesti Panga nõukogu ainupädevusse kuulub:

- ettepaneku tegemine Vabariigi Presidendile Eesti Panga presidendi ametissenimetamiseks;
- Eesti Panga asepresidentide, Eesti Panga iseseisvate allasutuste ja esinduste juhtide ning siseauditi osakonna juhataja ametissenimetamine ja vabastamine, samuti finantsinspektsiooni nõukogu¹ liikmete nimetamine ja tagasikutsumine Eesti Panga presidendi ettepanekul;
- Eesti Panga põhikirja ning Eesti Panga iseseisvate allasutuste ja esinduste põhikirjade ning siseauditi osakonna põhimääruse kinnitamine;
- Eesti Panga eelarve täitmise järelevalve;
- Eesti Panga siseaudiitorite määramine, siseauditi tööplaani kinnitamine;
- Eesti Panga sõltumatute audiitorite nimetamine;
- presidendi ettepanekul Eesti Panga aastaruande kinnitamine;
- otsuste tegemine uute rahatähtede ja müntide nimiväärtuse ja kujunduse kohta;
- Eesti Panga iseseisvate allasutuste asutamise, reorganiseerimise ja likvideerimise otsustamine Eesti Panga presidendi ettepanekul;

- Eesti Panga nimel Riigikogule esitatavate kirjalike ettepanekute ja muude dokumentide läbivaatamine ja heakskiitmine.

Eesti Panga nõukogu saab Eesti Panga presidendilt regulaarselt informatsiooni Eesti majanduse, rahapoliitika, finantssektori olukorra ja Eesti Panga eelarve täitmise kohta.

Riigikogu nimetas Eesti Panga nõukogu 2008. aastal tegutsenud koosseisu² ametisse 17. veebruaril 2004. Sinna kuulusid Tartu Ülikooli majandusteaduskonna professor Mart Sörg (esimees, ametisse nimetatud 12. juunil 2003), Tartu Ülikooli majandusteaduskonna professor Raul Eamets, Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskonna dekaan Enn Listra, äritegelane Mart Opmann, ühiskonna- ja majandustegelane Tõnis Palts, Tartu Ülikooli majandusteaduskonna professor Jüri Sepp, ühiskonna- ja majandustegelane Liina Tõnisson ning Riigikogu liige Harri Õunapuu. Eesti Panga nõukogu esimees oli kuni 12. juunini 2008 Mart Sörg, alates 13. juunist on nõukogu esimees äri- ja ühiskonnategelane Jaan Männik.

Eesti Panga president

Eesti Panga president on alates 7. juunist 2005 Andres Lipstok.

Eesti Panga juhatus

Eesti Panga seaduse kohaselt on juhatuse ülesandeks keskpanga töö kavandamine ja korraldamine. Juhatuses esimeheks on oma ametikoha järgi Eesti Panga president.

Eesti Panga juhatusse kuulusid 2008. aastal president Andres Lipstok ning asepresidendid Rein Minka, Märten Ross ja Andres Sutt.

¹ Finantsinspektsiooni nõukogu koosneb kuuest liikmest, kellest kaks – rahandusminister ja Eesti Panga president – on liikmed ametikoha järgi ja neli on nimetatavad liikmed. Nõukogu esimees on rahandusminister. Nõukogu nimetatavatest liikmetest pooled nimetab ja kutsub tagasi rahandusministri ettepanekul Eesti Vabariigi Valitsus ja pooled Eesti Panga presidendi ettepanekul Eesti Panga nõukogu.

² 2009. aasta 18. veebruaril astus ametisse uus koosseis.

Eesti Panga tegevuse **üldjuht on president** Andres Lipstok. Tema ainupädevusse kuulub raha- ja panganduspoliitika kujundamise korraldamine ning Eesti Panga tegevuse üldjuhtimine, Eesti Panga nõukogu otsuste täitmise korraldamine ja selleks vajalike meetmete rakendamine, Eesti Panga eelarve kinnitamine ning Euroopa Keskpankade Süsteemi ülesannete täitmise korraldamine.

Eesti Panga president annab keskpanga tegevusest aru Riigikogule ja vastab Riigikogus Eesti Panga tegevuse kohta esitatud arupärimistele. Eesti Panga president annab oma tegevusest regulaarselt aru Eesti Panga nõukogule.

President kontrollib asepresidentide tööd ning vastutab panga juhtimismehhanismide ülevaatamise eest.

Asepresident Rein Minka vastutab sularaharinglust korraldavate tegevuste koordineerimise ja töökeskkonna turvalisuse, Eesti Panga arveldussüsteemi töökindla ja kuluefektiivse toimimise ning tervikliku arengu juhtimise, infotehnoloogilise töökeskkonna ja õiguskeskkonna kujundamise ning personalitöö eest.

Asepresident Märten Ross vastutab rahapoliitiliste otsuste ettevalmistamise ja täideviimise, Eesti Panga finantsvarade juhtimise, riikliku statistika kogumise, koostamise ja avaldamise koordineerimise ning majandusuuringute ja majandusala täiendõppega seotud tegevuste koordineerimise eest.

Asepresident Andres Sutt vastutab Eesti Panga rahvusvaheliste ja avalike suhete, finantssektori poliitika väljatöötamise ja elluviimise, finantssektorit käsitleva teabe kogumise, käitle-

mise ja avaldamise koordineerimise, makse- ja arveldussüsteemide ülevaatamise, samuti Eesti Panga finantsarvestuse ja -aruandluse ning sisetamise asjaajamise ja füüsilise töökeskkonna eest.

Rahapoliitika komitee

Raha-, majandus- ja finantssektoripoliitika alaste seisukohtade väljatöötamiseks ja Eesti Panga tegevuse kooskõlastamiseks on keskpangas moodustatud alaline rahapoliitika komitee.

Eesti Panga rahapoliitika komitee koosseisu kuulusid 2008. aastal panga juhatuse liikmed president Andres Lipstok, asepresidendid Rein Minka, Märten Ross ja Andres Sutt ning finantsturgude osakonna juhataja Janno Luurmees, rahapoliitika osakonna juhataja Ülo Kaasik, rahvusvaheliste ja avalike suhete osakonna juhataja Tanel Ross, sularaha- ja turvaosakonna juhataja Rait Roosve ning finantsvahenduse osakonna juhataja Jaak Tõrs (alates 17. aprillist 2008).

Koostöö finantsinspeksiooniga

Eesti Panga juures tegutseb **finantsinspeksioon**³, mille ülesandeks on riiklik järelevalve Eestis tegevusloa alusel⁴ tegutsevate pankade, kindlustusseltside, kindlustusvahendajate, investeerimisühingute, fondide ja väärtpapierituru üle.

Finantsinspeksiooni tööd korraldab juhatus, mille esimees on Raul Malmsteiniga. Finantsinspeksiooni tööd kavandab nõukogu eesotsas nõukogu esimehega, kelleks on ametikoha järgi Eesti Vabariigi rahandusminister (2008. aastal Ivari Padar). Finantsinspeksiooni nõukokku kuuluvad ka Eesti Panga president Andres Lipstok ja asepresident Andres Sutt.

³ Vt Finantsinspeksiooni seaduse § 4.

⁴ Eestis tegutsevate pankade, kindlustusseltside või investeerimisühingute filiaalide suhtes teostab esmast järelevalvet panga, kindlustusseltsi või investeerimisühingu emamaa järelevalveasutus.

EESTI PANGA JUHTIMISSÜSTEEMI JA TÖÖKORRALDUSE ARENDAMINE 2008. AASTAL

Organisatsiooni väärtused ja väärtuste-põhine juhtimine

Eesti Panga juhatus on sõnastanud järgmised Eesti Panga väärtused.

Asjatundlikkus

- Oleme informeeritud ning lähtume oma tegevuses pikaajalistest eesmärkidest
- Meie edastatud sõnumid on selged ja arusaadavad
- Meie töötajad omavad parimat erialast ettevalmistust ja laia silmaringi
- Väärtustame iseõppimist, enesetäiendamist ja õpime parimatelt
- Töötajate oskuste ja teadmiste vahetamine on oskuslikult korraldatud
- Pühendumise põhieesmärkidele ja tegutsemise heaperemehelikult

Koostööle suunatus

- Tegutsemise paindlikult ja oleme uuendusmeelsed
- Kaasame vajaliku ekspertteadmise ja panustame seal, kus see on oluline
- Tegutsemise heas usus ja usaldame üksteist
- Tegutsemise meeskondlikult

Usaldusväärsus

- Oleme organisatsioonile ustavad ja tööle pühendunud
- Meie sõnad ja teod on omavahel kooskõlas
- Oleme avameelsed ja eneskriitilised
- Oleme järjepidevad

Hoolivus

- Hoiame üksteist oma tööga kursis ja anname vastastikku tagasisidet
- Tunnustame hea töö tegijaid
- Arvestame teistega, oleme vastutulelikud ja abivalmid

Sõnastatud väärtused on osa panga juhtimissüsteemist ning neid kasutatakse töö analüüsimisel nii igapäevaselt ja juhtumikeskselt kui ka üldistatud analüüsis iga-aastaste arenguveestluste käigus. Väärtuste meelespidamiseks ja nende tähtsuse rõhutamiseks viidi 2008. aasta lõpus läbi ka ülepangalised väärtuste seminarid.

Juhtide kompetentsimudeli ajakohastamine ja juhtide hindamine

2008. aastal ajakohastas panga juhatus koos personaliosakonna ja väliskonsultantidega juhtide kompetentsimudeli, mis loodi 2004. aastal. Uues kompetentsimudelis lepiti kokku viies kõige olulisemas kompetentsis (varasema seitsme asemel): eestvedamine ja juhtimine, analüüsi oskus ja strateegiline mõtlemine, eneseorganiseerimine ja vastutuse võtmine, koostöö ja suhete loomine, mõjutamine. Iga kompetentsi jaoks töötati välja käitumuslikud kirjeldused. Juhtide vastavust kompetentsimudeli nõuetele hakatakse hindama 2009. aasta arenguveestluste käigus.

Lisaks kompetentsimudeli ajakohastamisele viidi läbi ka juhtide hindamine nn 360 kraadi tagasiside⁵ meetodil. Nii ülemustelt kui alluvatel saadud hinnangud olid juhtidele väärtuslikuks tagasisideks ning enesearenduse vahendiks. Panga juhatusel oli võimalik lisaks individuaaltulemustele jälgida ka juhtide kui grupi arengut.

Arenguveestlused

2008. aasta arenguveestlused peeti panga töötajatele harjumuspäraseks saanud kujul. Arenguveestluste kokkuvõttes pöörasime varasemast suuremat tähelepanu organisatsiooni puuduvatele ettepanekutele ning esitlesime osakondade mõtteid nii kõikidele töötajatele kui ka panga juhatuse liikmetest ja osakonnajuhatajatest koosnevatele töörühmadele personalitöö kevadseminaril. Töörühmade töö tulemused omakorda arutati väitluse vormis läbi kõikidele panga töötajatele mõeldud sügisseminaril.

⁵ Hindamismeetod, kus juhi võimekust hindavad lisaks temale ta alluvad, kolleegid ja vahetu juht.

Protsessijuhtimine

2008. aastal jätkas oma tööd panga protsessijuhtimise arendamise komisjon. Ajakohastati ülepangalised protsessid, määratleti protsessiomanike ja -osaliste õigused ja kohustused ning koostati Eesti Panga toodete ja teenuste loetelu koos nendele määratud kvaliteedimõdikute ja -eesmärkidega. Alustati ka ettevalmistusi Euroopa Keskpankade Süsteemis võrdlusalusena kasutatava ühtse kulude jagamise metoodika sobitamiseks ja kasutuselevõtuks Eesti Pangas. Lisaks arutas komisjon Euroopa kvaliteediauhinna aluseks oleva enesehindamismudeli eesseisvat kasutuselevõttu Eesti Pangas.

Bureau Veritas Eesti OÜ uuendas auditi käigus panga sularaha- ja turvaosakonnale 2002. aastal omistatud ISO 9001:2000 kvaliteedisertifikaadi. Kvaliteedisertifikaat kinnitab Eesti Panga sularaha menetlemise ja selle turvamise protsesside vastavust standardis kehtestatud nõuetele.

Juhtimisarvestus

2008. aastal jätkati finants- ja juhtimisarvestuse arendamist. Muu hulgas tõhustati raamatupidamise infosüsteemi toimimist – arendati liidestamist arveldussüsteemiga TARGET2-Eesti ning vahetati välja vananenud laenutarkvara. Selleks, et kohendada panga protsessikeskset eelarveaadet euroala keskpankade omadega, vahetati kogemusi Soome, Rootsi ja Läti keskpanga juhtimisarvestuse asjatundjatega. Samuti alustati Eesti Panga protsesside ning Euroopa Keskpankade Süsteemi funktsioonide vaheliste seoste kirjeldamist.

Riskijuhtimine

Eesti Pank on käivitanud panga kõiki funktsioone hõlmava riskijuhtimise protsessi, mille eesmärk on vähendada juhuslike sündmuste kahjulikku mõju panga eesmärkide saavutamisele. Riskijuhtimine käsitleb tegevusriske nagu personali-riskid, infosüsteemiriskid, finantsriskid, stratee-

gia ja juhtimisega seotud riskid ning maineriskid. Eraldi valdkond riskijuhtimises on talitluspidevuse tagamine.

Eesti Pank vaatab riske üle ja hindab neid regulaarselt. Kaks korda aastas esitavad kõik allüksused riskide realiseerumise aruande. Mitmes valdkonnas registreeritakse väiksemaid intsidente ka jooksvalt. Aruannete põhjal võib väita, et 2008. aastal ei realiseerunud ühtegi suurema mõjuga riski ja seni rakendatud meetmed on täitnud oma eesmärgi.

Riskijuhtimise meetmetest oli 2008. aastal suurima tähelepanu all panga põhiprotsesside talitluspidevuse planeerimine. Panga juhatus on määratlenud keskpanga põhiülesannete täitmise seisukohast kriitilise tähtsusega protsessid: pankadevaheliste maksete arveldamine, valuutakomitee operatsioonid, välisvaluutareservide haldamine, sularaharingluse organiseerimine ja avalike suhete korraldamine. Samuti on analüüsitud ja piiritletud sündmusi, mis tõenäoliselt võiksid panga tegevust oluliselt kahjustada ja millega toimetulekuks koostatakse talitluspidevuse plaanid. Koostatud talitluspidevuse plaanid järgivad ühtseid põhimõtteid.

2008. aastal algatas Euroopa Keskpank ühtse riskijuhtimise ja talitluspidevuse plaanimise põhimõtete juurutamise. Aasta lõpuks kooskõlastati raamdokumendid ja tegevuskava. Eesti Pank osales aktiivselt põhimõtete kooskõlastamisel, mille tulemusel on tekkinud kindlustunne, et senine töö riskijuhtimise valdkonnas vastab Euroopa keskpankade ühtsele visioonile ja eesmärkidele.

Eesti Pank tellis 2008. aastal riskijuhtimise taseme hindamiseks ja edaspidise arenduse suunamiseks välishinnangu. ASi PricewaterhouseCoopers Advisors audit järeltab hinnangu kokkuvõttes, et Eesti Panga organisatsioonikultuur toetab riskijuhtimise põhimõtete ja protseduuride rakendamist. Samuti leitakse, et on loodud sobiv

organisatsioonistruktuur ja käivitatud asjakohane kommunikatsioon, mis tagab juhtkonnale kindlustunde riskijuhtimise tõhususe kohta. Auditi aruandes esitati kokku 12 soovitud panga riskijuhtimise parandamiseks ja täiendamiseks. Neist olulisemad puudutavad panga ja allüksuste strateegiliste eesmärkide täitmist takistavate riskide tuvastamist ning riskijuhtimise seostamist strateegilise planeerimise ja eelarvestamise protsessidega. Panga juhatuse otsustas soovitud elluviimist alustada jooksva aasta planeerimise ja eelarvestamise tsüklil ning enamiku soovitud rakendamise on kavas 2009. aasta jooksul.

e-Eesti Pank 2008

Dokumendi- ja teabehalduse ning asjaajamise arengustrateegiaga (e-Eesti Pank) seotud põhi-tegevus 2008. aastal oli valmistumine e-asjaajamisele üleminekuks 2009. aastal. Üleminek tähendab, et pangasisesed dokumendid on ainult elektroonsel kujul, väljasaadetavad dokumendid on üldjuhul elektroonsed ning dokumentide loomine, täitmise organiseerimine, järelvalve ja aruandlus toimub e-rakenduste abil. E-dokumendid ja nende menetlusinformatsioon salvestatakse e-hoidlas. E-rakendused muudavad asjaajamise kiireks ja läbipaistvaks. Tõrked ja vead on kiiresti leitavad ja probleemide lahendused kohe rakendatavad.

Ettevalmistused hõlmasid universaalsete e-rakenduste loomist e-dokumentide kooskõlastamiseks ja kinnitamiseks ning dokumentides sisalduvate ülesannete täitmise organiseerimiseks ja järelvalveks. Lisaks täpsustati dokumentide e-hoidla struktuuri ja valmistati ette kirjavahetuse halduse terviklahendus.

Möödunud aastal suurenes oluliselt personaalse koolituse osakaal ja e-rakenduste kasutajate rollikoolitus. Tulevased kasutajad osalesid uute rakenduste ülesandepüstituses, testimises ja otsustavad ka nende kasutuselevõtu.

E-asjaajamisele üleminek toob kaasa informatsiooni ja menetlusprotsesside ühishalduse, kus teatud protsessietapis saadakse ja luuakse infot, mis on selle protsessietapi täitmiseks vajalik. Üleminekuga seotud muutuste tõttu suurenes e-asjaajamise rollitäitjate nõustamise ja toe maht. Ülemineku põhilisteks koolitusvormideks kujunesid personaalne koolitus uutele töötajatele ja rollikoolitus. E-asjaajamisele üleminekut tutvustati laiemalt ka panga sügisseminaril. Üleminek ei ole pelgalt tehniline või organisatsiooniline ülesanne, vaid see eeldab ja toob kaasa muutusi organisatsioonikultuuris.

Eesti Panga personalipoliitika

Eesti Panga personalipoliitika eesmärk on tagada pangale tema peaeesmärkide täitmiseks vajalike töötajate värbamine, nende arendamine ja koolitus, töötajate motiveerimine ning õiglane tasustamine.

Töötajad

Töötajate värbamisel eelistatakse sisekonkurssi, mille peamine eesmärk on motiveerida töötajaid pangasisese karjääri abil. Väliskonkurssi kasutatakse sisekonkurssi ebaõnnestumisel või siis, kui vajatakse keskpanga omast erineva kogemusega töötajat. Juhtide ja teiste vastutusrikaste ametikohtade täitmisel kasutatakse pangas ametikoha kompetentsimudelit, mis on parim vahend kandidaatide teadmiste ja oskuste ning isikuomaduste hindamiseks.

Eesti Panga **kompenseerimispoliitika** lähtub vajadusest värvata ja säilitada võimalikult pädevaid töötajaid, motiveerida neid tulemuslikule tööle ning aidata kaasa panga kui tööandja hea maine kujundamisele. Kompensatsiooni keskmine suurus pangas peab olema konkurentsivõimeline tööturul, kus pank töötajate pärast konkureerib. Üldjuhul tähendab see finantssektori tööturгу Tallinnas.

Tippjuhtkonna töötasu määramisel arvestab Eesti Panga nõukogu Eesti tippjuhtide palku üle 500 miljonilise käibega riigi- ja eraomanduses olevates ettevõtetes. Tippjuhtide töötasu suurust mõjutavad palgaturuandmete muutused Harjumaal finantssektoris. Eesti Panga presidendi töötasu ei tohiks olla väiksem kui võrreldavate ettevõtete ja asutuste tippjuhtide keskmine palk.

2008. aastal oli Eesti Panga nõukogu liikmetele välja makstud tasu (põhitöötasu ja lisatasud) kokku 2 268 000 krooni ja Eesti Panga juhatuse liikmetele välja makstud tasu (põhitöötasu ja lisatasud) kokku 6 049 689 krooni.

Panga juhtkonda mitte kuuluvate töötajate ametikohad on hinnatud Hay meetodil⁶. Olenevalt hindamistulemustest jagunevad kõik ametikohad keskpanga ametikohtade klassifikatsioonis toodud palgagrupidesse. Eesti Pangas on kehtestatud kõiki palgagruppe läbiv palgaastmestik. Panga töötajad (v.a juhatuse liikmed) saavad palgaastmele vastavat töötasu, mida on võimalik tööperekondade kaupa kõrvutada nii pangas kui ka pangaväliselt.

Eesti Panga keskmine kuutöötasu (sh lisa- ja puhkusetasud) oli 2008. aastal 29 835 krooni. See näitaja hõlmab nii tippjuhte kui teenindajaid, kuid suurima grupi keskpanga töötajaskonnast – ligikaudu 85% – moodustavad spetsialistid. Eesti Pangas töötav kesktaseme spetsialist peab omama magistrikraadi, vähemalt kolmeaastast erialast töökogemust ning valdama heal tasemel inglise keelt nii kõnes kui ka kirjas. Ametialaselt osaleb ta ka mõnes Euroopa Keskpanga või Euroopa Liidu tööühmas. Sellistele nõudmistele vastava spetsialisti kuutöötasu oli ligikaudu 23 000 krooni.

2008. aasta lõpus oli Eesti Pangas 245,2 töökohta. Tegelikult tööl olnud töötajate arv oli siiski

väiksem – aasta keskmisena töötas pangas 231 inimest. Põhjuseks on töölepingute peatamine kas töötaja lapsehoolduspuhkusel viibimise ajaks või töötamiseks Euroopa Keskpangas ja teistes rahvusvahelistes organisatsioonides.

Eesti Panga töötajate keskmine vanus 2008. aastal oli 42 aastat. Töötajatest olid 39% mehed ja 61% naised.

Arendamine ja koolitus

2008. aastal planeeris Eesti Pank koolitusele 4,4% palgaelarvest. Aasta lõpuks kulutati koolitustegevuseks kokku orienteeruvalt 4,6 miljonit krooni, mis on 3,75% töötajate palgakulust. Kokku osales koolitustel 226 töötajat ehk 95% panga personalist. Keskmiselt viibis iga töötaja koolitusel 6 päeva aastas ning kulutas ligikaudu 19 500 krooni.

Olulisemad koolitusvaldkonnad olid tavapäraselt majandusteooria ja -poliitika, juhtimine/suhtlemine ning keeleõpe. Suur osa põhivaldkonna koolitustest toimub välismaal, olulise panuse grupikoolitustesse annavad panga sisekoolituskursused ja avatud seminarid.

Tasemekoolituses osales 2008. aastal kokku 43 töötajat, neist kolmveerand olid omandamas doktori- või magistrikraadi.

2008. aastal stažeeris Euroopa Keskpangas lühiajaliselt kaks Eesti Panga töötajat.

Töötajate harrastused ja traditsioonid

2008. aasta lõpus oli panga spordiklubil 232 liiget. Populaarsemad alad olid ujumine, korvpall, *fitness*, tennis, aeroobika, võrkpall, kergejõustik ja jooga. Ühiselt peeti tali- ja suvespordipäevi, mängiti *bowling*'ut ning tegeldi kepi-

⁶ Analüütiline hindamismeetod, kus ametikohal nõutava oskusteabe, probleemide lahendamise oskuse ja vastutuse alusel määratakse ametikoha suhteline väärtus ja sellest tulenevalt ka palgatase organisatsioonis.

kõnni, maletamise, kajakisõidu, purjetamise ja suusatamisega.

Riigiametnike võistlustel osaleti korv- ja jalgpallis ning firmaspordi üritustel *bowling*'us ja males. Finantsinspeksiooniga võrreldi võimeid jalg- ja korvpallis. Euroopa keskpankade spordiüritustest osaleti Euroopa Keskpanga korraldatud Eurofestil, *bowling*'us Prantsusmaal ja maleturniiril Austrias.

Eesti Panga ja finantsinspeksiooni töötajatest koorimuusikasõprade ühendus tuli esmakordselt kokku 15. mail 1998. Tänapäevaks 29liikmelist koori juhatab dirigent Peeter Perens. Koori tegevust koordineerib igaks uueks tegevusaastaks valitud juhatus.

Eesti Vabariigi 90. aastapäeva auks toimus kevadel kontsert, mis oli pühendatud kirjandus- ja muusikategelastele, kes tähistasid või oleksid tähistanud 2008. aastal ümmargust tähtpäeva. Koori 10. aastapäeva pühitsemiseks toimus sügisel Tallinna Mustpeade Majas kontsert, kust võtsid osa ka koori eellaseks olnud meesansambli liikmed ja koori vilistlased.

G. Reindorf

Eesti Panga
raamatupidamise
aastaruanne

31. detsembril 2008 lõppenud
majandusaasta kohta

JUHATUSE KINNITUS 31. DETSEMBRIL 2008 LÖPPENUD MAJANDUSAASTA RAAMATUPIDAMISE AASTAARUANDELE

Juhatus deklareerib oma vastutust Eesti Panga aastaaruande koostamise eest 31. detsembril 2008 lõppenud majandusaasta kohta.

Raamatupidamise aastaaruande koostamisel on lähtutud Eesti Panga seadusest ning Eesti Panga raamatupidamise sise-eeskirjast. Raamatupidamise aastaaruanne kajastab õigesti ja õiglaselt Eesti Panga vara, kohustusi, omakapitali ja majandustegevuse tulemust.

Raamatupidamise aastaaruande koostamine vastavalt eelmises lõigus kirjeldatud nõuetele eeldab juhatuselt hinnanguid, mis mõjutavad Eesti Panga varasid ja kohustusi aruandekuupäeva seisuga ning tulusid ja kulusid aruandeperioodil. Need hinnangud põhinevad hetkel kättesaadaval informatsioonil Eesti Panga seisundi ning kavatsuste ja riskide kohta raamatupidamise aastaaruande koostamispäeva seisuga. Raamatupidamise aastaaruandes kajastatud majandustehingute lõplikud tulemused võivad erineda juhatuse antud hinnangutest.

Raamatupidamise aastaaruandele on 23. märtsil 2009 alla kirjutanud kõik sellel päeval juhatusse kuulunud liikmed.

Andres Lipstok
Eesti Panga president,
juhatuse esimees

Rein Minka
asepresident,
juhatuse liige

Märten Ross
asepresident,
juhatuse liige

Andres Sutt
asepresident,
juhatuse liige

BILANSS SEISUGA 31. DETSEMBER 2008 JA 2007 (TUHAT KROONI)

	Kirje	31.12.2008	31.12.2007
VARAD			
Kuld ja nõuded kullas	1	79 553	73 544
Nõuded välisvääringus mitteresidentidele		43 610 202	35 625 190
Nõuded IMFile	2	1 126 856	1 107 004
Pangakontode jäägid, väärtpaberiinvesteeringud, välislaenu	3	42 483 346	34 518 186
Eurosüsteemiga seotud nõuded	4	10 745	10 745
Muud varad		1 900 031	827 219
Materiaalne põhivara	5	276 676	286 535
Muud finantsvarad	6	3 441	3 441
Bilansiväliste instrumentide ümberhindluse erisus	7	481 847	99 462
Viitlaekumised ja ettemakstud kulud	8	280 148	322 224
Mitmesugused muud varad	9	857 919	115 557
Varad kokku		45 600 531	36 536 698
KOHUSTUSED JA OMAKAPITAL			
Ringluses olev sularaha	10	11 996 322	11 762 182
Rahapoliitikaga seotud kohustused residentide ees	11	25 691 517	17 521 307
Kohustused kroonides teiste residentide ees	12	102 017	100 366
Kohustused välisvääringus residentide ees	13	179 828	1 387
Kohustused välisvääringus mitteresidentide ees	14	0	1 129 347
Kohustused IMFi ees	2	1 118 218	1 095 648
Muud kohustused		205 186	320 458
Bilansiväliste instrumentide ümberhindluse erisus	7	57 366	55 517
Viitvõlad ja ettemakstud tulud	15	112 275	158 687
Mitmesugused muud kohustused	16	35 545	106 254
Eraldised	17	6 955	0
Ümberhindluskontod	18	740 987	172 216
Kapital ja reservid	19	4 312 407	3 948 268
Kapital		600 000	600 000
Reservid		3 712 407	3 348 268
Aruandeaasta kasum		1 247 094	485 519
Kohustused ja omakapital kokku		45 600 531	36 536 698

Selgitused lk 102–118 on raamatupidamise aastaaruande lahutamatu osa.

2008. JA 2007. AASTA TULUDE-KULUDE ARUANNE (TUHAT KROONI)

	Kirje	2008	2007
Intressitulu		2 353 608	1 895 334
Intressikulu		-1 353 434	-1 045 049
Puhas intressitulu	20	1 000 174	850 285
Realiseeritud kasum/kahjum finantstehingutest		587 408	-18 632
Allahindlused		-46 073	-93 218
Finantstehingute puhastulem, allahindlused ja eraldised	21	541 335	-111 850
Puhastulem tehingu- ja vahendustasudest	22	12 854	10 294
Dividenditulud	23	1 152	1 009
Muud tegevustulud	24	51 085	19 348
Põhitegevuskulud	25	-359 506	-283 567
Personalikulud		-125 996	-108 732
Rahatähtede ja müntide valmistamine		-103 218	-51 827
Haldus- ja majanduskulu		-94 665	-89 132
Põhivara kulum		-35 627	-33 876
Kasum	26	1 247 094	485 519

Selgitused lk 102–118 on raamatupidamise aastaaruande lahutamatu osa.

OMAKAPITALI MUUTUSTE ARUANNE (TUHAT KROONI)

	Põhikapital	Reservkapital	Eireserv	Kasum	Kokku
Jääk 2006. aasta lõpul	100 000	500 000	3 201 770	195 330	3 997 100
2006. aasta kasumi jaotus	0	0	146 498	-146 498	0
Eraldised riigieelarvesse	0	0	0	-48 832	-48 832
2007. aasta kasum	0	0	0	485 519	485 519
Jääk 2007. aasta lõpul	100 000	500 000	3 348 268	485 519	4 433 787
2007. aasta kasumi jaotus	0	0	364 139	-364 139	0
Eraldised riigieelarvesse	0	0	0	-121 380	-121 380
2008. aasta kasum	0	0	0	1 247 094	1 247 094
Jääk 2008. aasta lõpul	100 000	500 000	3 712 407	1 247 094	5 559 501

Selgitused lk 102–118 on raamatupidamise aastaaruande lahutamatu osa.

EESTI PANGA RAAMATUPIDAMISE AASTARUANDE LISAD

RAAMATUPIDAMISE AASTARUANDE KOOSTAMISEL KASUTATUD ARVESTUSPÕHIMÕTTED

Üldpõhimõtted

Raamatupidamise aastaaruande koostamisel on lähtutud Eesti Panga seadusest ning Eesti Panga raamatupidamise sise-eeskirjast. Eesti Panga raamatupidamise sise-eeskirja koostamisel on aluseks võetud Euroopa Keskpanga (EKP) suunised finantsinstrumentide kajastamisel ja Eesti hea raamatupidamistava muude varade ja -kohustuste kajastamisel.

Bilansi struktuuri koostamisel on aluseks võetud EKP suunise EKP/2006/16 lisas IV toodud bilansi struktuur. EKP bilansikirjed on rühmitatud selliselt, et oleks tagatud bilansikirjete jaotus residentsuse (euroala, mitte-euroala) ja valuuta (euro, muud valuutad) järgi. Eraldi ridadel tuuakse välja rahapoliitika seotud nõuded ja kohustused.

Tulude-kulude aruande koostamisel on aluseks võetud EKP suunise EKP/2006/16 lisas IX toodud tulude-kulude aruande struktuur.

Kuni euroalaga liitumiseni kajastab Eesti Pank kõik nõuded välisvaluutas (v.a intressid) real „Nõuded välisvääringus mitteresidentidele” ning kohustused välisvaluutas (v.a intressid ja kohustused Rahvusvahelise Valuutafondi arveldusühikutes ehk SDRis) real „Kohustused välisvääringus mitteresidentide ees”. Tekkepõhised intressid kajastatakse muude varade ja kohustuste hulgas.

Majandustehingud on kirjendatud soetusmaksumuse meetodil nende toimumishetkel, välja arvatud juhtudel, mida on lähemalt selgitatud järgnevatel arvestuspõhimõtetes.

Eesti Panga seaduse paragrahvi 30 lõike 7 järgi ei maksa Eesti Pank tulumaksu ega muid majandustegevusega seotud makse riigieelarvesse ega kohalikesse eelarvetesse, välja arvatud füüsiliste isikutega seotud maksud. 1. mail 2004 kehtima hakanud käibemaksuseaduse paragrahvist 21 tulenevalt on Eesti Pank alates 14. maist 2004 registreeritud piiratud käibemaksukohustuslaseks ja arvestab tasumisele kuuluva käibemaksu Euroopa Ühenduse siseselt soetatud või imporditud kaupade ja teenuste käibelt.

Raamatupidamise aastaaruande koostamine eeldab juhatuse hinnangu andmist Eesti Panga varasid ja kohustusi ning aruandeperioodi tulusid ja kulusid mõjutavate asjaolude kohta bilansikuupäeva seisuga. Need hinnangud põhinevad raamatupidamise aastaaruande koostamispäeva seisuga kättesaadaval teabel Eesti Panga seisundi ning kavatsuste ja riskide kohta.

Eesti Panga juhatuse seisukohal, et Eesti Panga kui keskpanga rolli arvestades ei pakuks tema rahavoogude aruande avaldamine finantsaruande lugejatele olulist asjakohast teavet.

Raamatupidamise aastaaruanne on koostatud tuhandetes Eesti kroonides, kui puudub viide mõnele teisele ühikule.

Finantsvarad ja -kohustused

Varad ja kohustused kajastatakse bilansis, kui on tõenäoline, et pank saab varast või kohustusest tulevikus majanduslikku kasu või kahju; enamik varade ja kohustustega seotud riske ja õigusi on üle võetud; vara või kohustuse väärtus ja neist tekkiv tulu või kulu on usaldusväärselt hinnatav.

Finantsvarad hõlmavad raha, lepingulist õigust saada teiselt osapoolelt raha või muid finantsvarasid ja lepingulisi õigusi vahetada teise osapoollega finantsvarasid potentsiaalselt kasulikel tingimustel. Finantskohustused hõlmavad lepingulisi kohustusi tasuda teisele osapoollele raha või muid finantsvarasid või vahetada teise osapoollega finantsvarasid potentsiaalselt kahjulikel tingimustel.

Välisvaluutas nomineeritud finantsinstrumentidega tehtud tehingud (v.a väärtpaberitehingud) kajastatakse tehingupäeval bilansivälistel kontodel. Arvelduspäeval pööratakse bilansivälised kanded ümber ja tehingud kajastatakse bilansis. Välisvaluuta ost ja müük mõjutavad välisvaluuta netopositsiooni tehingupäeval ning realiseeritud müügitulem arvutatakse samuti tehingupäeval. Välisvaluutas nomineeritud finantsinstrumentidelt kogunenud intress ning üle- või alakurs arvutatakse ja kirjendatakse iga päev. Need laekumised mõjutavad iga päev ka välisvaluuta positsiooni.

Finantsvarade ja -kohustuste edasine arvestus toimub nende tüübist tulenevalt kas turuväärtuses, soetusmaksimumuses või korrigeeritud soetusmaksimumuses. Turuväärtuse all mõistetakse summat, mille eest informeeritud, mitteseotud ning huvitatud osapooled vahetavad varasid või arveldavad kohustusi. Turuväärtuses kajastatavaid finantsinstrumente hinnatakse ümber igal bilansipäeval.

Potentsiaalsed kohustused arvestatakse bilansiväliselt.

Välisvaluutas toimunud tehingute kajastamine

Välisvaluutapõhiste majandustehingute kajastamisel on aluseks võetud tehingu toimumise päeval kehtinud Eesti Panga valuutakursid. Välisvaluutas väljendatud nimiväärtusega varad ja kohustused on ümber hinnatud Eesti kroonidesse bilansipäeval ametlikult kehtinud Eesti Panga välisvaluutakursside alusel.

2008. ja 2007. aasta 31. detsembril kasutati järgmisi valuutakursse:

	2008	2007
USD	11,1052	10,6382
SDR	17,1521	16,8059
EUR	15,6466	15,6466

Tulude kajastamine

Tulud ja kulud on kajastatud tulude-kulude aruandes arvestusperioodi jooksul tekkepõhiselt, sõltumata raha laekumisest või tasumisest.

Realiseerimata tulusid ei kajastata tulude-kulude aruandes, vaid bilansis ümberhindluskontol.

Realiseerimata kulud kajastatakse aasta lõpus tulude-kulude aruandes real „Allahindlused”, kui need ületavad vastaval ümberhindluskontol kajastatud eelnevate perioodide ümberhindlustulusid. Ühe valuuta-, võlakirja- ja kullapositsiooni realiseerimata kulusid ei tasaarvestata teise valuuta-, võlakirja- ega kullapositsiooni realiseerimata tuludega.

Kui teatava kirje puhul tuvastatakse aasta lõpus realiseerimata kahjum, vähendatakse selle keskmist hinda, et see vastaks aastalõpu vahetuskursile või turuhinnale.

Ostetud võlakirjade preemiad ja diskontod kajastatakse osana intressitulust ja amortiseeritakse võlakirja eluea lõpuni lineaarsel meetodil.

Kuld

Kulla kogus on hinnatud aasta lõpu turuväärtuses, mis on võrdne Eesti Panga poolt määratud Eesti krooni ja kulla vahelise päevakursiga.

Nõuded välisväärings mitteresidentidele

Nõuded välisväärings mitteresidentidele on jaotatud kaheks: „Nõuded Rahvusvahelisele Valuutafondile (IMF)” ning „Pangakontode jäägid, väärtpaberiinvesteeringud ja välislaenud”.

Välisriikide võlakirjad ja muud noteeritavad väärtpaberid konverteeritavas välisvaluutas on kajastatud aasta lõpu turuväärtuses. Võlakirjad hinnatakse ümber aasta viimasel pangapäeval, kasutades viimase pangapäeva turuhindasid.

Repotehingud ehk väärtpaberite müügi- ja tagasiostutehingud on kajastatud väärtpaberite tagatisel võetud laenuna, st väärtpaberid kajastatakse bilansis varana ning tagasiostusumma kohustusena. Maksmisele kuuluv intress kajastatakse bilansis tekkepõhiselt kohustuste real „Viitvõlad ja ettemakstud tulud”.

Pöördrepotehingud ehk väärtpaberite ostu- ja tagasimüügitehingud on kajastatud väärtpaberite tagatisel antud laenuna. Saadaolev intress kajastatakse bilansis tekkepõhiselt varade real „Viitlaekumised ja ettemakstud kulud”. Pöördrepotehingute tagatiseks olevaid väärtpabereid ei kajastata panga bilansis.

Tuletistehingud

Tuletistehinguid kasutatakse valuutakursi- ja intressiriski juhtimisel ning need hõlmavad välisvaluuta forvardlepinguid, vahetuslepinguid (*swap*'e), futuurlepinguid ja optioone. Tuletistehingute ostu- ja müügitehingud kajastatakse bilansivälistel kontodel tehingupäeval. Väärtuspäeval kajastatakse tehingud bilansis. Tuletistehingute hinna ümberhindlus viiakse läbi aasta lõpus, kasutades viimase pangapäeva turuhindasid või intressivahetuslepingute puhul tulukõverat. Eesti Pank ei kasuta tuletisinstrumentide kajastamisel riskimaandamisarvestuse (*hedge accounting*) põhimõtteid.

Investeeringud aktsiatesse

Investeeringud aktsiatesse on kajastatud turuväärtuses, kui see on usaldusväärset hinnatav. Aktsiate turuväärtus ei ole usaldusväärset hinnatav juhul, kui nendega ei toimu aktiivset kauplemist ning puuduvad alternatiivsed meetodid nende väärtuse usaldusväärseks hindamiseks. Sellisel juhul kajastatakse aktsiad soetusmaksumuses. Aktsiate müügitulud ja -kulud on kirjendatud tulude-kulude aruandes pärast seda, kui kõik müügingimused on täidetud. Dividenditulud on kajastatud perioodi tuluna.

Põhivarad

Põhivaraks peetakse varasid kasuliku tööeaga üle ühe aasta ja maksumusega alates 50 000 kroonist. Põhivara võetakse arvele soetusmaksumuses, mis koosneb ostuhinnast ja muudest põhivara kasutuselevõtmisega otseselt seotud väljaminekutest. Põhivarana on bilansis kajastatud maa, hooned, hoonete tehnosüsteemid, infotehnoloogia riistvara, tarkvara ja muud pikaajalise kasutuseaga varad. Samuti kajastatakse põhivara hulgas ettemaksud põhivara eest.

Maa ja kunsti- ning kultuurivarade soetusmaksumust ei amortiseerita. Ülejäänud põhivaralt arvestatakse kulumit lineaarse meetodi alusel järgmiste määrade järgi, lähtudes varade eeldatavast kasutuseast:

	2008
Hooned ja ehitised	3%
Hoonete tehnosüsteemid	20%
Riistvara	33%
Tarkvara	20-50%
Muu põhivara	20%

Tarkvara kuluminormide eristamise vajadus tuleneb kõrge soetusmaksumuse ja erineva kasuliku tööeaga rakendustarkvara kasutuselevõtust.

Materiaalse põhivara objektile tehtud hilisemad väljaminekud kajastatakse põhivarana, kui on tõenäoline, et ettevõtte saab tulevikus varaobjektiga seotud majanduslikku kasu ning varaobjekti soetusmaksumust saab usaldusväärselt mõõta. Muud hooldus- ja remondikulud kajastatakse kuluna nende toimumishetkel.

Laenude ja muude nõuete allahindlus

Ebatõenäoliselt laekuvad laenud ning muud nõuded on alla hinnatud. Allahindluse tulemusel tekkinud aruandeperioodi kulu on kajastatud tulude-kulude aruandes. Bilansis on samal ajal vähendatud vastavat nõuet.

Laenuportfellis sisalduvate laenukahjumite katteks on teostatud laenuportfelli üldine allahindlus, katmaks laenuportfellis sisalduvaid võimalikke, otseselt identifitseerimata kahjumeid. Üldkorras allahindlust rakendatakse vaid madala riskiklassiga laenude puhul. Üldine allahindlus kajastab Eesti Panga juhatuse hinnangut võimalike kahjumite suuruse kohta, võttes arvesse laenude riskiklassi ning senist kogemust.

Laenude ja muude nõuete arvestus jätkub kuni laenude ja muude nõuete laekumiseni või nende lõpliku mahakandmiseni bilansist. Laenud ja muud nõuded kantakse maha vaid juhul, kui on kasutatud kõiki õigusaktides ette nähtud meetmeid vara sissenõudmiseks või kui vara sissenõudmine ei ole majanduslikult otstarbekas. Aruandeperioodil laekunud, kuid eelnevalt kuludesse kantud nõuded on kajastatud samal kulukirjel kulu vähendusena.

Vara väärtuse langus

Igal bilansipäeval hinnatakse, kas esineb tunnuseid, mis viitavad soetusmaksumuses või korrigeeritud soetusmaksumuses kajastatud finantsvara või soetusmaksumuse meetodil kajastatava materiaalse põhivara väärtuse langusele.

Oluliste finantsvarade väärtuse langust hinnatakse iga objekti puhul eraldi. Selliste finantsvarade, mis ei ole individuaalselt olulised ja mille suhtes ei ole otseselt teada, et nende väärtus oleks langenud, väärtuse langust hinnatakse kogumina. Finantsvarade allahindlusi kajastatakse aruandeperioodi tulude-kulude aruandes kuluna.

Soetusmaksumuse meetodil kajastatava materiaalse põhivara väärtuse testi käigus leitakse vara kaetav väärtus. Juhul kui üksiku vara (objekti) väärtust ei saa testimisega kindlaks määrata, viiakse väärtuse test läbi väikseima võimaliku varade grupi lõikes. Kaetav väärtus on võrdne kas vara neto müügihinna või kasutusväärtusega – olenevalt sellest, kumb kahest on kõrgem. Kasutusväärtus on vara kasutamisest ja kasutusjärgsest müügist eeldatavalt saadavate rahavoogude nüüdisväärtus, mille leidmisel on diskontomäärana kasutatud sarnase riskitasemega investeeringute oodatavat tulu-
sust. Juhul kui vara kaetav väärtus on väiksem selle bilansilisest jääkmaksumusest, hinnatakse vara alla. Allahindlus kajastatakse tekkepõhiselt aruandeperioodi kuluna tulude-kulude aruandes.

Sularaha ringluses

Sularaha ringluses hõlmab Eesti Panga emiteeritud rahatähti ja münte nimiväärtuses, mis on kajastatud bilansis kohustusena sularaha hoidja suhtes ja millest on maha arvatud Eesti Panga käibekassas olev raha.

Finantsinspeksiooniga seotud nõuded ja kohustused

Eesti Panga bilansis on nõue finantsinspeksiooni vastu seoses Eesti Panga osutatud teenustega ja käibevara hankimisega ning kohustus seoses finantsinspeksiooni arvelduskontoga Eesti Pangas.

Ümberliigitamine

2008. aastal on mitu kirjet andmete täpsema esitamise huvides ümber liigitatud ning võrreldavaid saldosis seisuga 31. detsember 2007 on vastavalt kohandatud. Ümberliigitusi on kirjeldatud vastavates bilansi lisades.

KIRJE 1 – KULD

Eesti Panga kullareserve väärtuse muutusest annab ülevaate alltoodud tabel.

	Kogus (untsi)	Untsi turuhind (krooni)	Turuväärtus (tuhat krooni)
Jääk 2007. aasta lõpus	8250,171	8914,24	73 544
Ümberhindlus	-	-	6 009
Jääk 2008. aasta lõpus	8250,171	9642,60	79 553

Untsi turuhind on võrdne Eesti Panga määratud Eesti krooni ja kulla vahelise päevakursiga.

KIRJE 2 – SUHTED RAHVUSVAHELISE VALUUTAFONDIGA (IMF)

Nõue IMFi vastu sisaldab Rahvusvahelise Valuutafondi arveldusühiku (SDR) kontot IMFis, osalust IMFis ning muid nõudeid. SDR määratletakse valuutakorvi alusel. Selle väärtus on nelja peamise vääringu (euro, Jaapani jeen, naelsterling ja USA dollar) vahetuskursside kaalutud summa.

	<i>tuhat krooni</i>	
	31.12.2008	31.12.2007
Osalus IMFis	1 118 317	1 095 744
SDRi konto IMFis	1 054	1 003
Muud nõuded IMFis	7 485	10 257
Nõuded IMFis kokku	1 126 856	1 107 004

SDRi konto IMFis

Igale IMFi liikmesriigile avatakse SDRi konto, mida kasutatakse laenu tehingute ja mitmesuguste muude samalaadsete operatsioonide läbiviimiseks liikmesriigi ja IMFi vahel. Järgnev tabel kajastab muutusi Eesti Vabariigi SDRi kontol IMFis.

	<i>tuhat krooni</i>	
SDRi konto IMFis	31.12.2008	31.12.2007
Jääk aasta algul	1 003	1 023
Intressi- ja muud tulud	30	78
Kursivahed	21	-98
Jääk aasta lõpul	1 054	1 003

Osalus IMFis

Suhtes Eesti Vabariigi ja IMFi vahel tegutseb Eesti Pank fiskaalagendina ning IMFi kroonihoiuste ja võlakohustuste depositaarina. Igale IMFi liikmesriigile on kehtestatud kvoot, mis määrab tema osaluse (liikmemaksu) suuruse ja hääleõiguse IMFis. IMFi liikmeks olek on kajastatud varades ja see võrdub liikmesriigi kvoodiga. 2008. aasta lõpul oli Eesti Vabariigi kvoot Rahvusvahelises Valuutafondis 65 200 000 SDRi.

Eesti Vabariik on tasunud oma liikmemaksu valitsuse võlakohustustega, mis on deponeeritud Eesti Pangas ja kajastuvad kirjel „IMFi kroonikontod”. Nimetatud võlakohustused ei kannu intressi.

tuhat krooni

Osalus IMFis (aktiva)	31.12.2008	31.12.2007
Jääk aasta algul	1 095 745	1 164 779
Kursivahed	22 572	-69 034
Jääk aasta lõpul	1 118 317	1 095 745
IMFi kroonikontod (passiva)		
Jääk aasta algul	1 095 648	1 164 676
Kursivahed	22 570	-69 028
Jääk aasta lõpul	1 118 218	1 095 648

Muud nõuded IMFile

Alates 1997. aasta märtsist kajastatakse sellel kirjel summasid, mida IMF on reserveerinud oma finantsseisundi tugevdamiseks ning mille allikaks on valmisolekulaenu (*Stand-by Arrangement*; SBA) ja majandusarengu soodustamise sihtlaenu (*Systemic Transformation Facility*; STF) intressimääradele lisatud protsendimäär (praegusel hetkel ca 0,1%).

2008. aastal osales Eesti Libeeria IMFi ees olevate võlgade kustutamises 173 924 SDRiga. Eesti Panga ja rahandusministeeriumi vahelise kokkuleppe kohaselt toimus kustutamine Eesti Vabariigi valitsuse IMFi vastu olevate nõuete arvelt.

tuhat krooni

Muud nõuded IMFile	31.12.2008	31.12.2007
Jääk aasta algul	10 257	10 903
Kursivahed	-2 772	-646
Jääk aasta lõpul	7 485	10 257
Eesti Pank, SBA laenuga seotud nõue	5 649	5 649
Valitsus, STF laenuga seotud nõue	1 685	4 608
Kursivahed	151	0
Kokku	7 485	10 257

KIRJE 3 - PANGAKONTODE JÄÄGID, VÄÄRTPABERIINVESTEERINGUD, VÄLISLAENUD

tuhat krooni

	Jääk 2007. aasta lõpul	Järelejäänud tähtaja struktuur				
		kuni 3 kuud	3-12 kuud	1-3 aastat	3-5 aastat	üle 5 aasta
	34 518 185	19 056 012	3 593 812	7 022 814	2 013 869	2 831 678
Arvelduskontod	459 717	459 717	0	0	0	0
Tähtajalised hoised	634 367	634 367	0	0	0	0
Võlakirjad	31 111 168	15 648 995	3 593 812	7 022 814	2 013 869	2 831 678
Pöördrepotehingud	2 312 933	2 312 933	0	0	0	0
	Jääk 2008. aasta lõpul	Järelejäänud tähtaja struktuur				
		kuni 3 kuud	3-12 kuud	1-3 aastat	3-5 aastat	üle 5 aasta
	42 483 346	18 770 815	10 580 620	6 025 691	2 994 279	4 111 941
Arvelduskontod	632 850	632 850	0	0	0	0
Tähtajalised hoised	2 567 965	2 567 965	0	0	0	0
Võlakirjad	37 686 577	13 974 046	10 580 620	6 025 691	2 994 279	4 111 941
Pöördrepotehingud	1 595 954	1 595 954	0	0	0	0

Eesti Panga välisvaluutareservid olid 2008. aastal paigutatud peamiselt euroala juhtivate tööstusriikide ja Ameerika Ühendriikide madala riskiastmega võlakirjadesse keskmise tähtajaga umbes 1,5 aastat.

Eesti Panga välisvaluutareservide juhtimise reeglid lubavad tehinguid sooritada üksnes kõrge rahvus-

vahelise krediireitinguga pankade ja finantsinstitutsioonidega ning limiteerivad krediidiriski, mida Eesti Pank oma välisvarade juhtimisel võtta saab. Emitendirisk on lubatud rahvusvaheliste reitinguagentuuride (S&P, Moody's) järgmiste minimaalsete krediireitingute puhul:

- kuni ühe aastase kestusega võlakirjade puhul A-1 või P-1;
- üle ühe aastase kestusega võlakirjade puhul AA- või Aa3.

Seni on välisvääringsus nomineeritud väärtpaberitelt arvestatud diskontode ja preemiate amortisatsiooni kajastatud vastavalt kirjel 8 „Viitlaekumised ja ettemakstud kulud” ning kirjel 15 „Viitlaekumised ja ettemakstud tulud”. Eesti Pank on otsustanud viia need kirjed andmete täpsema esitamise huvides kirje „Pangakontode jäägid, väärtpaberinvesteeringud, välislaenu” alla. Seetõttu on muudetud ka võrreldavaid jääke seisuga 31. detsember 2007.

KIRJE 4 – EUROSÜSTEEMIGA SEOTUD NÕUDED

Kirjel kajastatakse Eesti Panga osalust Euroopa Keskpangas (EKP). Euroopa Keskpankade Süsteemi (EKPS) põhikirja artikli 28 järgi on EKPSi liikmesriikide keskpangad ainsad EKP kapitali märkijad. Märgitava kapitali arvutamise aluseks on kapitaliosaluse määr, mis on kehtestatud vastavalt EKPSi põhikirja artiklile 29.3 ning mida korrigeeritakse iga viie aasta järel. EKPSi põhikirjale ühinemislepinguga lisatud artikli 49 lõike 3 kohaselt suurendatakse EKP märgitud kapitali automaatselt, kui Euroopa Liiduga ühineb uus riik, kelle keskpank omakorda ühineb EKPSiga. Uue määra leidmiseks korrutatakse olemasoleva märgitud kapitali maht uute keskpankade osakaalu ning juba EKPSi kuuluvate riikide keskpankade osakaalu vahelise suhtarvuga vastavalt kapitali märkimise laiendatud alusele.

Kuna Eesti Vabariik ei kuulu euroalasse, kohaldub talle põhikirja artikli 48 üleminekusäte. EKPSiga liitumisel kohustus Eesti Pank maksma EKP-le 7% märgitud kapitalist. Ülejäänud 93% märgitud kapitalist tasub Eesti Pank Eesti Vabariigi liitumisel majandus- ja rahaliiduga.

KIRJE 5 – MATERIAALNE PÕHIVARA

tuhat krooni

Soetusmaksumus	Hooned	Riistvara	Inventar	Tarkvara	Kokku
Jääk 2006. aasta lõpul	285 366	48 709	73 820	58 271	466 166
Soetatud	24 077	8 689	1 359	2 448	36 573
Maha kantud, müüdüd	0	-3 536	-1 817	-4 692	-10 045
Jääk 2007. aasta lõpul	309 443	53 862	73 362	56 027	492 694
Soetatud	9 411	5 535	2 735	6 491	24 172
Maha kantud, müüdüd	0	8 829	1 619	1 722	12 170
Jääk 2008. aasta lõpul	318 854	50 568	74 478	60 796	504 696
Akumuleeritud kulum					
Jääk 2006. aasta lõpul	49 270	42 705	46 223	45 268	183 466
Arvestatud	16 053	4 715	7 802	5 307	33 877
Vähendatud	0	-3 536	-1 811	-3 532	-8 879
Jääk 2007. aasta lõpul	65 323	43 884	52 214	47 043	208 464
Arvestatud	17 361	5 545	7 659	5 062	35 627
Vähendatud	0	8 829	1 612	1 733	12 174
Jääk 2008. aasta lõpul	82 684	40 600	58 261	50 382	231 917
Jääkväärtus					
2006. aasta lõpul	236 096	6 004	27 596	13 003	282 699
2007. aasta lõpul	244 120	9 978	21 148	8 984	284 230
2008. aasta lõpul	236 170	9 968	16 217	10 414	272 769
Ettemaksud põhivara eest					
Jääk 2006. aasta lõpul	12 097	98	0	0	12 195
Jääk 2007. aasta lõpul	1 172	0	59	1 074	2 305
Jääk 2008. aasta lõpul	3 892	0	15	0	3 907
Kokku põhivara					
2006. aasta lõpul	248 193	6 102	27 596	13 003	294 895
2007. aasta lõpul	245 292	9 978	21 207	10 058	286 535
2008. aasta lõpul	240 062	9 968	16 232	10 414	276 676

Põhivarasid soetati 2008. aastal 24,2 miljoni krooni eest (2007. a 36,6 mln kr). Hoonete hankest peamise osa moodustasid Estonia pst 13 hoone remondi- ja ehitustööde kulud.

Riistvarahanked koosnesid arvutite, serverite, printerite ja andmesideseadmete ostudest. Inventarihangetest moodustasid enamiku büroomasinat, turvaseadmete ning mööbli hanked. Tarkvarahangetest olid olulisemad kulutused süsteemitarkvarale ning olemasoleva tarkvara täiendavate kasutajalitsentside soetamine.

KIRJE 6 – MUUD FINANTSVARAD – INVESTEERINGUD AKTSIATESSE JA OSALUSTESSE

Eesti Panga omanduses olevad aktsiad:

	Jääk 2008. aasta lõpul		Jääk 2007. aasta lõpul	
	Osalus (%)	Tuhat krooni	Osalus (%)	Tuhat krooni
Rahvusvaheline Arvelduspank (BIS)				
214 aktsiat (200 hääleõigusega)	M/A	3 397	M/A	3 397
Tallinna Börs (TB)				
29 aktsiat nimiväärtusega à 4000 krooni	1,1	44	1,1	44
Kokku		3 441		3 441

M/A – mitte arvestatud

KIRJE 7 – BILANSIVÄLISTE INSTRUMENTIDE ÜMBERHINDLUSE ERISUS

Kirjel kajastatakse aasta lõpu seisuga kehtinud tuletistehingute ümberhindlustest tulenevaid realiseerimata tulemeid.

Tuletistehingute ümberhindlusel on kasutatud kuu viimase pangapäeva turuhindasid, kui need olid kättesaadavad, ja intressivahetuslepingute puhul tulukõverat. Lisaks on kirjel kajastatud välisvaluutas fikseeritud tuletisinstrumentide realiseerimata kursivahe, mis on leitud keskmise valuutakursi ja Eesti Panga päevakursi vahena.

KIRJE 8 – VIITLAEKUMISED JA ETTEMAKSTUD KULUD

tuhat krooni

	2008	2007
Ingressitulu	258 403	278 165
Võlakirjad	226 641	244 966
Tuletistehingud	31 302	29 459
Pöördrepotehingud	0	2 775
Tähtajalised hoiused ja arvelduskontod	302	811
Laenud	158	154
Ettemakstud kulud	13 318	32 083
Nõuded finantsinspeksiooni vastu	5 696	10 418
Muud nõuded	2 731	1 558
Kokku	280 148	322 224

KIRJE 9 – MITMESUGUSED MUUD VARAD

Kirje põhilise osa moodustavad 2008. aasta 31. detsembri seisuga lõpetamata valuutavahetus- ja valuutaforvardtehingute positiivsed saldod summas 53 miljonit krooni, Eesti Panga töötajatele antud laenud summas 51 miljonit krooni (45 mln 2007. a) ja euro sularaha summas 751 miljonit krooni.

Valuutavahetus- ja valuutaforvardtehingute saldod tulenevad sellest, et tehingud hinnatakse kroonidesse ümber bilansipäeval kehtiva vastava valuuta keskmise kursi alusel, võrreldes seda krooni väärtusega, millega tehingud esialgselt kajastati.

Eesti Panga töötajatele on antud kinnisvaraga tagatud eluasemelaene maksimaalselt 30 aastaks ja tarbimislaene tähtajaga kuni kaks aastat. Tarbimislaenu intressimäär kehtestab igaks eelarveaastaks oma otsusega Eesti Panga nõukogu. Tarbimislaenu intressimäär on võrreldav Eesti krediidi-asutuste poolt samasugustel tingimustel väljastatavate laenude intressimääraga. Eluasemelaenu intressimääraks on krediidi-asutustele makstav hoiustamise püsivõimaluse intress, millele lisandub riskimarginaal, kuid kokku mitte üle rahandusministri kehtestatud laenuintressi alammäär. Hoiustamise püsivõimaluse intressimäär oli võrdne Euroopa Keskpanga hoiuseintressimääraga, mis 2008. aasta jooksul oli vahemikus 2,0–3,25%. Peale selle on antud õppelaene tähtajaga kuni 10 aastat ja intressimääraga 5%. Laenude allahindluse kohta on täiendav teave esitatud kirjel 21.

KIRJE 10 – RINGLUSES OLEV SULARAHHA

	<i>tuhat krooni</i>	
	2008	2007
Pangatähed	11 833 949	11 610 325
Mündid	162 373	151 857
Kokku	11 996 322	11 762 182

KIRJE 11 – RAHAPOLIITIKAGA SEOTUD KOHUSTUSED RESIDENTIDE EES

Sellel kirjel on kajastatud Eesti krediidi-asutuste arvelduskontod Eesti Pangas. Krediidi-asutuste hoiused kasvasid 2008. aasta jooksul 8,17 miljardi krooni võrra. Krediidi-asutuste arvelduskontodel hoitava raha eest makstavaks intressimääraks on Eesti Pank kehtestanud aruandekuu viimasel pangapäeval kehtinud Euroopa Keskpanga hoiuseintressimäär, mis 2008. aastal langes 3,25%lt 2,0%ni. Intressi arvestatakse arvelduskonto kuu keskmiselt jäägilt (vt kirje 15).

KIRJE 12 – KOHUSTUSED KROONIDES TEISTE RESIDENTIDE EES

Kirjel kajastuvad finantsinspektsiooni Eesti Pangas avatud arvelduskontol olevad vahendid, mida finantsjärelevalve subjektid tasuvad järelevalvetasuna. Finantsinspektsiooni arvelduskontol olevatele vahenditele arvestatakse intresse kvartaalselt arvelduskonto keskmise jäägi alusel. Intressimääraks on eelmise kvartali Eesti Panga välisvaluutareservi tootlus.

Lisaks kajastuvad sellel kirjel ka Tallinna Börsi ja Eesti Väärtpaberikeskuse arvelduskontod.

KIRJE 13 – KOHUSTUSED VÄLISVÄÄRINGUS RESIDENTIDE EES

2006. aasta novembris liitus Eesti Pank üleeuroopalise automatiseeritud reaajalise euromaksete brutoarveldussüsteemiga TARGET. Kirjel 13 kajastatakse TARGETiga liitunud Eesti krediidi-asutuste euro-arvelduskontod.

KIRJE 14 – KOHUSTUSED VÄLISVÄÄRINGUS MITTERESIDENTIDE EES

Sellel kirjel kajastuvad repotehingud.

KIRJE 15 – VIITVÕLAD JA ETTEMAKSTUD TULUD

tuhat krooni

	2008	2007
Intressikulu	55 867	91 044
krediitiasutuste hoiustelt	44 555	55 518
tuletistehingutelt	11 312	32 694
repotehingutelt	0	2 832
Masukohustused	11 161	10 969
Muud kohustused	45 247	56 674
Kokku	112 275	158 687

KIRJE 16 – MITMESUGUSED MUUD KOHUSTUSED

Põhilise osa kirjest moodustavad 2008. aasta 31. detsembri seisuga lõpetamata valuutavahetustehingute ja valuutaforvardite negatiivsed saldod. Need tulenevad sellest, et tehingud hinnatakse kroonidesse ümber bilansipäeval kehtiva vastava valuuta keskmise kursi alusel, võrreldes seda krooni väärtusega, millega tehingud esialgselt kajastati.

Seni on lõpetamata valuutavahetustehingute ja valuutaforvardite negatiivseid saldosisid kajastatud kirjel „Ümberhindluskontod”. Eesti Pank on otsustanud viia selle kirje andmete täpsema esitamise huvides kirje „Mitmesugused muud kohustused” alla. Seetõttu on muudetud ka võrreldavaid jääke seisuga 31. detsember 2007.

Lisaks on kirjel 16 Eesti Vabariigi valitsuse nõue Rahvusvahelise Valuutafondi vastu, mis kajastatakse Eesti Panga bilansis kohustusena Eesti Vabariigi valitsuse vastu. Nõue on seotud Eesti Vabariigi osalemisega IMFi finantsseisundi tugevdamises majandusarengu soodustamise sihtlaenu (STF) pealt arvestatud lisaintresside kaudu.

KIRJE 17 – ERALDISED

Sellel kirjel kajastub finantsturgude osakonna töötajate tulemuspreemia majandusaasta tulemuste eest. Väljamakstava summa suuruse kinnitab osakonda kureeriv asepresident pärast Eesti Panga auditeeritud aastaaruande kinnitamist Eesti Panga nõukogus.

KIRJE 18 – ÜMBERHINDLUSKONTOD

tuhat krooni

	2008	2007
Võlakirjad	648 663	101 649
Tuletistehingud	50 528	50 125
Välisvaluuta	41 796	20 442
Kokku	740 987	172 216

Ümberhindluskontodel kajastatakse varade ja kohustuste realiseerimata tuludest tulenevaid ümberhindlusreserve.

Aasta lõpu realiseerimata kulu kajastatakse tulude-kulude aruandes kuluna real „Allahindlused”.

KIRJE 19 – KAPITAL JA RESERVID

Kapital ja reservide muutused 2008. aastal:

tuhat krooni

	Jääk 2008. aasta lõpul	2007. aasta kasumi jaotus	Jääk 2007. aasta lõpul
Põhikapital	100 000	0	100 000
Reservkapital	500 000	0	500 000
Erireserv	3 712 407	364 139	3 348 268
Kokku	4 312 407	364 139	3 948 268

Eesti Panga seaduse paragrahvi 30 kohaselt suunatakse vähemalt 25% aastakasumist nii põhi- kui ka reservkapitali suurendamiseks. Pärast nimetatud eraldiste tegemist võidakse osa kasumist Eesti Panga nõukogu otsusel suunata sihtkapitalide ja -fondide moodustamiseks ja täiendamiseks. Kasumi ülejäänud osa kantakse riigieelarvesse.

KIRJE 20 – PUHAS INTRESSITULU

tuhat krooni

	2008	2007
Puhas intressitulu	1 000 174	850 285
Intressitulu	2 353 608	1 895 334
Võlakirjad	1 503 419	1 224 263
Tuletistehingud	558 155	266 496
Pöördrepotehingud	231 134	349 975
Tähtajalised hoiused	47 990	41 869
Arvelduskontod	10 666	11 432
Personallaenu	2 243	1 290
Muud	1	10
Intressikulu	-1 353 434	-1 045 049
Krediidiasutuste hoiuste intressid	-734 374	-546 002
Tuletistehingud	-478 134	-290 619
Võlakirjad	-94 480	-46 004
Repotehingud	-39 893	-158 638
Arvelduskontod	-1 764	-757
Muud	-4 789	-3 029

2008. aasta kõrgem intressitulu on tingitud aasta teises pooles süvenenud üleilmsest finantskriisist, mille tagajärjel hakkasid riiklike võlakirjade intressimäärad nii Ameerika Ühendriikides kui ka euroalal kiiresti langema. Intressitulu suurendas ka portfelli kestuse pikendamine juuli alguses. Samuti kasvas investeeritavate varade maht aasta jooksul 30% võrra.

KIRJE 21 – FINANTSTEHINGUTE PUHASTULEM, ALLAHINDLUSED JA ERALDISED

tuhat krooni

	2008	2007
Finantstehingute puhastulem	541 335	-111 850
Realiseeritud kasum/kahjum finantstehingutest	587 408	-18 632
Võlakirjad	466 177	12 984
Kursivahe kulud/tulud	87 430	-14 583
Tuletistehingud	48 162	-15 678
Finantsvarahalduse kulu	-14 361	-1 355
Muud	0	0
Allahindlused	-46 073	-93 218
Tuletistehingud	-42 692	-43 355
Kursi allahindlus	-3 189	-2 719
Võlakirjad	-124	-47 764
Laenuportfelli allahindluse netomuutus	-68	620

Võlakirjade realiseeritud kasum oli lisaks tavapärasele tehingutele ja langevatest intressimääradest tingitud realiseeritud kasumile mõnevõrra suurem seetõttu, et novembris müüdi tavapärasest suurem kogus pikemate lõpptähtaegadega võlakirju.

KIRJE 22 – PUHASTULEM TEHINGU- JA VAHENDUSTASUDEST

tuhat krooni

	2008	2007
Tehingu- ja vahendustasud	12 854	10 294
Arveldusteeninduse tulud	14 024	12 022
Futuuride ja optioonide komisjonitasud	-1 723	-1 763
Trahvid, viivised ja muud	553	35

Suurema osa sellel kirjel kajastatavatest summadest moodustavad krediidasutuste arvelduskontode teenindamisega seotud tulud.

KIRJE 23 – DIVIDENDITULUD

Selle kirjel kajastuvad Rahvusvahelise Arvelduspanga ja Tallinna Börsi aktsiatelt saadud dividendid.

KIRJE 24 – TEGEVUSTULUD

tuhat krooni

	2008	2007
Tegevustulud	51 085	19 348
Müntide ning numismaatilis-bonistiliste toodete müügitulu	38 904	8 147
Finantsjärelevalve hüvitatavad kulud	9 598	7 597
Varahalduse tulu	1 677	1 308
Renditulu	692	963
Tulu vara müügist	87	176
Muud tulud	127	1 157

Suure osa 2008. aasta muudest tegevustuludest (38,9 mln kr) moodustas numismaatilis-bonistiliste toodete müügitulu, millest enamik laekus meenemüntide müügist.

Finantsinspeksioonile osutatud teenuste eest laekus 9,6 miljonit krooni. Finantsinspeksiooni ja Eesti Panga vahel sõlmitud koostööprotokoll kohaselt tasus inspeksioon Eesti Pangale igakuiste maksete näol osutatud tugiteenuste eest 100% nende tugiteenuste maksumusest. Eesti Pank osutab finantsinspeksioonile infotehnoloogia-, raamatupidamis- ning kinnisvara- ja haldusteenust. Lisaks hüvitab inspeksioon ka neile soetatud põhivara amortisatsioonikulu.

Varahalduse tuludes kajastatakse tagatisfondi ja töötukassa makstav teenustasu Eesti Pangale nende vahendite investeerimise eest.

Rendituludes kajastatakse Eesti Panga koolituskeskuste rendituluseid. Vara müügituludes sisaldub Eesti Pangale mittevajaliku põhivara ning laovarude müügitulu.

KIRJE 25 – PÕHITEGEVUSKULUD

tuhat krooni

	2008	2007
Personalikulu	-125 996	-108 732
Palgad	-92 657	-79 776
Sotsiaalmaks	-31 080	-26 778
Hüvitised ja soodustused	-1 988	-1 948
Töötuskindlustusmaks	-271	-230

Personalikulu sisaldab peamiselt palgakulu koos maksudega. Lisaks hõlmab personalikulu eraldi finantsturgude osakonna töötajatele tulemuspreemia maksmiseks majandusaasta tulemuste eest. Samuti kajastab see töötajate kasutamata puhkustest tuleneva arvestusliku puhkusetasu kohustuse suurenemist.

Hüvitiste ja soodustuste kuludes kajastatakse pensionihüvitised ning eluasemelaenu soodusintressimääralt ja koolituskeskuse ruumide rendi soodushinnalt arvestatav erisoodustusmaksu kulu.

Sularaha valmistamise kulud sisaldavad käibemüntide ja pangatähtede valmistamise kulu summas 65,1 miljonit krooni ning numismaatilis-bonistiliste toodete valmistamise kulu summas 35,5 miljonit krooni.

tuhat krooni

	2008	2007
Haldus- ja majanduskulu	-94 665	-89 132
Infotehnoloogia hoolduskulu	-19 306	-19 503
Kinnisvara remondi- ja halduskulu	-16 575	-17 434
Finantsvara halduskulu	-17 295	-14 992
Avalikud suhted ja trükised	-9 547	-8 056
Lähetuskulu	-8 262	-8 842
Koolituskulu	-4 638	-3 975
Bürookulu	-4 189	-3 502
Side- ja transpordikulu	-1 326	-1 340
Õigusteeninduse, -ekspertiisi ja kohtukulu	-485	-519
Muud kulud	-13 042	-10 969

Haldus- ja majanduskulu kasvas 2007. aastaga võrreldes eelkõige suurenenud finantsvara halduskulu ning avalike suhete ja trükiste kulu tõttu.

Finantsvara haldamise ja arvelduste kuludes kajastatakse turuinfo ostukulud, välisarvelduste teenustasud ja kulud ning välisreservide haldustasud.

Avalike suhete, trükiste ja turuinfo hangete kuludes kajastatakse avalike ürituste kulu, trükiste kulu, infoagentuuride, avaliku veebi ja sidusandmebaaside kulu, avalikkussuhete uuringute ning teabekampaaniate ja reklaami kulu ning panga muuseumi kulu.

Lähetuskuludes kajastatakse töölähetusi, mis on peamiselt seotud Eesti Panga esindamisega ja koostööga erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide ja finantsasutustega. 2008. aastal toimus 735 töölähetust (2007. a 794 töölähetust).

Muudest kuludest moodustasid peamise osa turvakulu, välisesindaja kulu ning majandusuuringute kulu.

KIRJE 26 – KASUMI JAOTUS

Eesti Panga kasumijaotuse strateegia aluspõhimõte on vältida Eesti Panga omakapitali ja kohustustevaba välisvaluutareservi liiga kiiret vähenemist kesksete majandusnäitajate suhtes enne Eesti ühinemist majandus- ja rahaliiduga.

Hinnanud 2008. aasta aprillis kasumijaotuse strateegiat, otsustas Eesti Panga nõukogu jätkata eelnenimetatud kasumijaotuse strateegiat ning kanda 2007. aasta kasumist riigieelarvesse 121,4 miljonit krooni ja erireservi 364,1 miljonit krooni.

KIRJE 27 – TULETISTEHINGUD

Tuletistehinguid kasutatakse välisvaluutareservide juhtimisel riskide maandamise eesmärgil.

2008. aasta 31. detsembri seisuga oli pooleliolevaid futuuride ostutehinguid lepingulise väärtusega 8,269 miljardit krooni ning müügitehinguid 230 miljonit krooni. Pooleliolevaid intressimäära vahetus-

tehinguid oli lepingulise väärtusega 1,542 miljardit krooni. Valuutavahetus- ja forvardtehingute laekumata nõudeid ja täitmata kohustusi oli aasta lõpu seisuga vastavalt 5,539 ja 5,087 miljardit krooni. Optsiooni müügitehinguid oli pooleli lepingulise väärtusega 50 miljonit krooni.

KIRJE 28 – POTENTIAALSED KOHUSTUSED

tuhat krooni

	Jääk 2008. aasta lõpul	Jääk 2007. aasta lõpul
Potentsiaalsed kohustused	150 840	223 477
BISI aktsiate 75%ne sissemaksmata osa	8 086	7 745
EKP osaluse 93%ne sissemaksmata osa	142 754	142 754
Lepingulised kohustused sularaha valmistamiseks	0	72 978

Rahvusvaheline Arvelduspank

Alates 1930. aastast eksisteerib tinglik kohustus Rahvusvahelise Arvelduspanga suhtes. See tinglik kohustus kujutab endast 75%st sissemaksmata osa Šveitsi kuldfrankides nomineeritud Rahvusvahelise Arvelduspanga aktsiate eest, mille summa oli bilansipäeval 8,1 miljonit krooni (vt kirje 6).

Euroopa Keskpank

2004. aastal ühines Eesti Euroopa Liiduga ja Eesti Pank sai EKPSi liikmeks. Kuna Eesti ei kuulu euroalasse, kohaldub talle põhikirja artikli 48 üleminekusäte. EKPSiga liitumisel kohustus Eesti Pank maksma EKP-le 7% märgitud kapitalist. Eesti Pangal lasub kohustus tasuda ülejäänud 93% märgitud kapitalist summas 9,1 miljonit eurot (143 mln kr) Eesti ühinemisel majandus- ja rahaliiduga.

Rahatähtede ja müntide valmistamine

2008. aasta lõpul Eesti Pangal lepingulisi kohustusi sularaha valmistamiseks ei olnud.

SÕLTUMATU AUDIITORI ARUANNE

Eesti Panga nõukogule

Oleme auditeerinud kaasnevat Eesti Panga raamatupidamise aastaaruannet, mis sisaldab bilanssi seisuga 31. detsember 2008, tulude-kulude aruannet ja omakapitali muutuste aruannet eeltoodud kuupäeval lõppenud aruandeaasta kohta, aastaaruande koostamisel kasutatud oluliste arvestuspõhimõtete kokkuvõtet ning muid selgitavaid lisasid.

Juhatuse kohustused raamatupidamise aastaaruande osas

Juhatuse kohustuseks on raamatupidamise aastaaruande koostamine ning õige ja õiglane esitamine kooskõlas Eesti Panga seadusega ja kaasnevas raamatupidamise aastaaruandes kirjeldatud „Raamatupidamise aastaaruande koostamisel kasutatud arvestuspõhimõtetega“. Selle kohustuse hulka kuulub asjakohase sisekontrollisüsteemi kujundamine ja töös hoidmine, mis tagab raamatupidamise aastaaruande korrektse koostamise ja esitamise ilma pettustest või vigadest tulenevate oluliste väärkajastamisteta; asjakohaste arvestuspõhimõtete valimine ja rakendamine; ning antud tingimustes põhjendatud raamatupidamishinnangute tegemine.

Audiitori kohustused

Meie kohustuseks on avaldada auditi põhjal arvamust raamatupidamise aastaaruande kohta. Viisime auditi läbi kooskõlas rahvusvaheliste auditeerimisstandarditega. Need standardid nõuavad, et me oleme vastavuses eetikanõuetega ning et me planeerime ja viime auditi läbi omandamaks põhjendatud kindlustunnet, et raamatupidamise aastaaruanne ei sisalda olulisi väärkajastamisi.

Audit hõlmab raamatupidamise aastaaruandes esitatud arvnäitajate ja avalikustatud informatsiooni kohta auditi tõendusmaterjali kogumiseks vajalike protseduuride läbiviimist. Nende protseduuride hulk ja sisu sõltuvad audiitori otsustustest, sealhulgas hinnangust riskidele, et raamatupidamise aastaaruanne võib sisaldada pettustest või vigadest tulenevaid olulisi väärkajastamisi. Asjakohaste auditi protseduuride kavandamiseks võtab audiitor nende riskihinnangute tegemisel arvesse õige ja õiglase raamatupidamise aastaaruande koostamiseks ning esitamiseks juurutatud sisekontrollisüsteemi, kuid mitte selleks, et avaldada arvamust sisekontrolli tulemuslikkuse kohta. Audit hõlmab ka kasutatud arvestuspõhimõtete asjakohasuse, juhatuse poolt tehtud raamatupidamislike hinnangute põhjendatuse ja raamatupidamise aastaaruande üldise esituslaadi hindamist.

Usume, et kogutud auditi tõendusmaterjal on piisav ja asjakohane meie arvamuse avaldamiseks.

Arvamus

Meie arvates kajastab kaasnev raamatupidamise aastaaruanne olulises osas õigesti ja õiglaselt Eesti Panga finantsseisundit seisuga 31. detsember 2008 ning sellel kuupäeval lõppenud aruandeaasta finantstulemust kooskõlas Eesti Panga seadusega ja kaasnevas raamatupidamise aastaaruandes kirjeldatud „Raamatupidamise aastaaruande koostamisel kasutatud arvestuspõhimõtetega“.

Tiit Raimla
AS PricewaterhouseCoopers

Stan Nahkor
Vannutatud audiitor

G. Reinдорff

Lisad

ÜLEILMNE MAJANDUS 2008. AASTAL

2008. aasta oli üleilmsele majandusele raske, sest majanduskasv aeglustus järsult ja selle väljavaated halvenesid. Arenenud riikides kujunes aasta lõpuks välja sügavaim majanduslangus Teisest maailmasõjast alates. Keskset osa etendas selles USA majanduskasvu aeglustumine. Eriti negatiivsed olid majandustulemused neljandas kvartalis. Nõudluse vähenemine arenenud riikides mõjutas negatiivselt ka arenevaid riike, kus majanduskasv on palju aastaid olnud suures ulatuses suunatud ekspordile. Üleilmse kasvu aeglustumisega kaasnev ja mõneti ka ennetav protsess oli jätkuv krediidi- ja likviidsuskriis ning mitme suure panga sattumine raskustesse. Rahvusvahelise Valuutafondi hinnangul aeglustus üleilmne majanduskasv 2008. aastal 5,2%lt 3,4%le. Aastaks 2009 prognoositakse maailmamajanduses kogutoodangu ligi 1–1,5%st langust, kusjuures arenenud riikides on oodata kuni 3,5%st SKP langust (vt tabel 1).

Regiooniti oli majanduskasv 2008. aastal suhteliselt erinev. Arenenud riikides küündis majanduskasv vaid 1%ni, arenevates riikides oli kasv 6,3%. Liidrikohta hoidsid Aasia arenevad tööstusriigid 7,8%ga, kusjuures Hiina majanduskasv oli 9%. Kesk- ja Ida-Euroopa riikides aeglustus kasv 5,4%lt 3,2%le. USA majanduskasv taandus hinnanguliselt 1,1%le (2007. aastal 2%). Euroala majanduskasv oli 2008. aastal ligilähedane USA omaga (1%), Jaapanis oli tegemist nõrga majanduslangusega (-0,3%). Aasta alguse prognoosiga võrreldes oli tegelik majanduskasv USAs madalam 0,9 protsendipunkti, euroalal 0,8 protsendipunkti ning Jaapanis 1,8 protsendipunkti.¹

Tööturu seisund halvenes, sest pööre majandusüklis tõi kaasa tööpuuduse kasvu kõigis G3 riikides.

Inflatsioonitempo muutumist mõjutas tugevasti nafta hind, mis tõusis juuli alguseks ajaloolisele rekordtasemele, ületades 145 dollarit barreli eest. Seetõttu kiirenes tarbijahindade kasv arenenud riikides 2,1%lt 3,5%le. Süvenev majanduskriis koos nafta ja teiste toormete hinna järsu langusega tõi aga teisel poolaastal kaasa ka inflatsiooni kiire vähenemise.

Majanduse väljavaadete halvenemine peegeldus ka üleilmsetel finantsturgudel. Aktsiaturgudel jätkus 2007. aastal alanud hoogne langus ja G3 riikide peamised aktsiaindeksid alanesid aastaga veel ligemale 40–50%. Nagu eespool märgitud, pöördusid aasta teisel poolel langusse ka toormehinnad. Ainult kulla hind püsis eelmisel aastal 700–1000 dollari vahemikus untsi eest, mida toetas üldine ebakindluse kasv. Juhtivad keskpangad alandasid agressiivselt intressimäärasid rahapoliitilistel eesmärkidel. See mõjutas riiklike võlakirjade intressimäärasid ja tõi kaasa nii lühi- kui ka pikaajaliste intresside hoogsa languse. Finantssektori ulatuslikud raskused teravdasid usalduskriisi pankade vahel, mis jõudis haripunkti oktoobris. USA ja euroala valitsused püüdsid finantsstabiilsust toetada ulatuslike abimeetmete rakendamisega, mille tegelik mõju aga selgub tulevikus. Teatud tuge keskpankade ja valitsuste majanduspoliitilised sammud finantsturgudele siiski andsid.

¹ Consensus Forecasts, jaanuar 2008.

Tabel 1. Maailma majanduskasvu prognoos (%)

	2008	2009	2010
Maailm	3,2	-1,0... -1,5	1,5...2,5
Arenenud riigid	0,8	-3,5... -3,0	0,0...0,5
Ameerika Ühendriigid	1,1	-2,6	0,2
Euroala	0,9	-3,2	0,1
Jaapan	-0,7	-5,8	-0,2
Arenevad riigid	6,1	1,5...2,5	3,5...4,5

Allikas: IMF, „World Economic Outlook”, märts 2009

AMEERIKA ÜHENDRIIGID JA JAAPAN

2008. aasta jooksul aeglustus USA majanduskasv märgatavalt, majandusprobleemid teravnesid ja neljandaks kvartaliks oli SKP aastane kasvutempo -0,8%. Kinnisvarahindade ja elamute müügi langus, millel oli oluline roll majanduskriisi käivitumisel, ei peatunud. Majanduse järjepidev nõrgenemine ja tööpuuduse kasv mõjutasid negatiivselt ka eratarbimist, mis moodustab ligi kaks kolmandikku USA SKPst. Tarbijate kindlustunne halvenes kiiresti ja ulatuslikult; jaemüügi aastane kasvutempo oli detsembris juba -10%.

Nõudluse langus peegeldus ka tööstustoodangu vähenemises, selle aastane kasvutempo jõudis detsembriks -7,8%ni. Eriti ränk oli nõudluse vähenemine autotööstusele, mis sundis juhtivaid autotootjaid vähendama tootmist ja jääma pankroti ärahoidmiseks lootma valitsuse abile. Majanduskriis tõi kaasa tööpuuduse märgatava kasvu: 12 kuuga tõusis tööpuudus USAs 4,9%lt 7,2%le.

USA välistasakaalu mõjutas kaubakäibe järsk langus (nii impordi kui ka ekspordi maht vähenes). Seetõttu vähenes kaubandusbilansi puudujääk 2008. aasta lõpukuudel märgatavalt. Jooksevkonto puudujääk püsis aasta esimeses kolmes kvartalis valdavalt 5% ulatuses SKPst.

Nagu eespool märgitud, kõikis inflatsioon väga tugevalt, mille põhjus oli eeskätt nafta hinna suur volatiilsus. Juulis oli inflatsioon veel 5,5%, det-

sembriks oli see langenud 0,1%ni. Energia- ja toormehindu arvestamata alanis inflatsioon detsembriks 1,7%le. Majandusraskuste püsimisel või süvenemisel võib hinnakasvu aeglustumine üle kasvada ka pikemaks hinnalanguseks ehk deflatsiooniks.

Majanduse olukorra halvenemine sundis nii keskpanka kui ka valitsust rakendama ulatuslikke meetmeid finantssektori ja majanduse olukorra stabiliseerimiseks. Keskpank jätkas aasta jooksul baasintressimäära agressiivset alandamist 4,25%lt 0–0,25% vahemikku. Ühtlasi väljendas pank valmidust toetada majandust „bilansimahu säilitamisega kõrgel tasemel”, võttes suure hulga riskantseid varasid oma bilanssi. Valitsus omalt poolt rakendas meetmeid, mille eesmärk oli toetada finantssektorit ja turgutada majandust. Mõistagi nõudis ja nõuab see edaspidigi palju raha, mistõttu USA eelarvepuudujääk võib lähiaastail ulatuda mõne prognoosi kohaselt 7–10%ni SKPst.

Jaapanis oli SKP kasvutempo aeglustumine veelgi kiirem – see alanis nelja kvartaliga 2,2%lt -4,6%le. Põhjus peitub eeskätt Jaapani majanduse suures sõltuvuses välisnõudlusest. Ekspordi vähenemine kajastus eriti tugevalt tööstusliku tootmise vähenemises: aastane kasvutempo langes detsembris -21%ni. Ekspordi vähenemist soodustas lisaks välisnõudluse vähenemisele ka jeeni tugevnemine, mis oli tingitud investori üldisest suuremast riskikartlikkusest. Sisepõudlus on Jaapanis olnud suhteliselt nõrk juba

aastaid, jaemüügi kasvutempo langes detsembris -2,2%le. Tööpuudus tõusis 12 kuuga 3,8%lt 4,4%le. See ei tundu väga kõrgena, kuid Jaapani tööturg ei ole eriti paindlik. Nii nagu teistes G3 riikides, tõusis inflatsioonitempo aasta alguses ka Jaapanis, kuid langes aasta lõpuks 0,4%le. Nagu USAs, oli keskpang sunnitud alandama baasintressimäära, langetades selle aasta jooksul 0,5%lt 0,1%le. Jaapani riiklik sisevõlg on arenenud riikide seas üks suuremaid, ulatudes 2007. aasta andmetel 170%ni SKPst. Seetõttu on Jaapanil väga piiratud võimalused ergutada majanduskasvu.

EUROALA

Euroala riikide majanduskasv aeglustus 2008. aastal hinnanguliselt 1%le, kusjuures neljandas kvartalis langes SKP aastane kasvutempo -1,2%le. Sarnaselt USA ja Jaapaniga vähenes märgatavalt nii tööstus- kui ka teenindussektori aktiivsus, tööstustoodangu kasvutempo langes aasta lõpuks -11% tasemele. Ka euroalal tõi kasvu aeglustumine, kriis finantssektoris ja majanduse väljavaadete halvenemine kaasa tarbijate kindlustunde järsu vähenemise aasta teisel poolel, see langes 1985. aastast algava aegrea madalaimale tasemele. Tööpuudus, mis oli aasta alguses 7,2%, tõusis detsembriks 8%le.

Inflatsiooni areng oli euroalal samasugune nagu USAs ja Jaapanis: naftahinna tõusust tingitud hinnasurve tõstis tarbijahindade aastakasvu juunis-juulis 4%ni, kuid naftahinna järsk langus alandas inflatsioonitempo detsembriks 1,6%le. Euroala alusinflatsioon jäi seejuures siiski võrdlemisi stabiilseks ja oli aasta lõpus 1,8%.

Euroala rahapoliitika 2008. aastal peegeldas Euroopa Keskpanga muutuvat hinnangut majanduse olukorrale ja väljavaadetele. Aasta alguses oli baasintressimäär 4%. Juulis otsustas Euroopa Keskpang inflatsiooni tõusu ajal tõsta

määra 4,25%le, kuigi majanduskasvu aeglustumise tendents oli juba selgelt ilmnenud. Inflatsiooni ja majanduskasvu alanemise tingimustes alustas keskpang oktoobris baasintressimäära langetamist ja alandas selle aasta lõpuks 2%le. Euroala riikide majandusliku olukorra erinevused tulid kasvu aeglustumise käigus üha selgemini esile, mis põhjustas pikaajaliste riiklike võlakirjade intressimäärade vahe kõige kiirema kasvu euro kasutuselevõtust alates. Esile tulid eeskätt Kreeka, Hispaania, Iirimaa jt eelarveprobleemid, mis võib edaspidi tuua kaasa olukorra, kus mõni neist riikidest ei suuda eelarvepuudujääki hoida stabiilsuse ja kasvu paktiga fikseeritud 3% piires. Kuigi mitmes riigis võeti vastu riiklikud abiprogrammid majanduse toetuseks, puudub euroalal piisavalt ühtne eelarvepoliitika, mille kujundamiseks on vaja edaspidi teha rohkem jõupingutusi.

Euroala majanduse väljavaated käesolevaks aastaks on siiski veel nõrgemad kui 2008. aasta kasv. Rahvusvaheline Valuutafond prognoosib 2009. aastaks 3,2%st majanduslangust.²

² Rahvusvaheline Valuutafond, „World Economic Outlook Update”, märts 2009.

EESTI MAJANDUS 2008. AASTAL

REAALSEKTOR

Rahapoliitiline keskkond

Aasta jooksul muutus rahapoliitiline keskkond Eesti majanduse jaoks järjest kitsendavamaks. Esimesel poolaastal oli hinnatõusurve veel tugev ning Euroopa Keskpank (EKP) reageeris sellele rahapoliitiliste intressimäärade tõstmisega juuli alguses. Jätkus ka USA dollari mõõdukas odavnemine euro suhtes, mille tasakaalustas mõnede Eesti kaubanduspartnerite vääringu odavnemine. Kokkuvõttes võib esimese poolaasta rahapoliitilise keskkonna peaaegu stabiilseks hinnata.

Märkimisväärne rahapoliitilise keskkonna kitsenemine toimus üleilmse finantskriisi süvenemise tõttu alles teisel poolaastal. Vaatamata sellele, et EKP alandas rahapoliitilisi intressimäärasid neljal korral, jäi EURIBOR aasta viimaste kuudeni tõusutrendile. Samal ajal kallinesid pangalaenu intressid ka Eestis. Aasta lõpus ja uue aasta alguses hakkasid laenuintressid Eestis taas alanema (vt joonis 1).

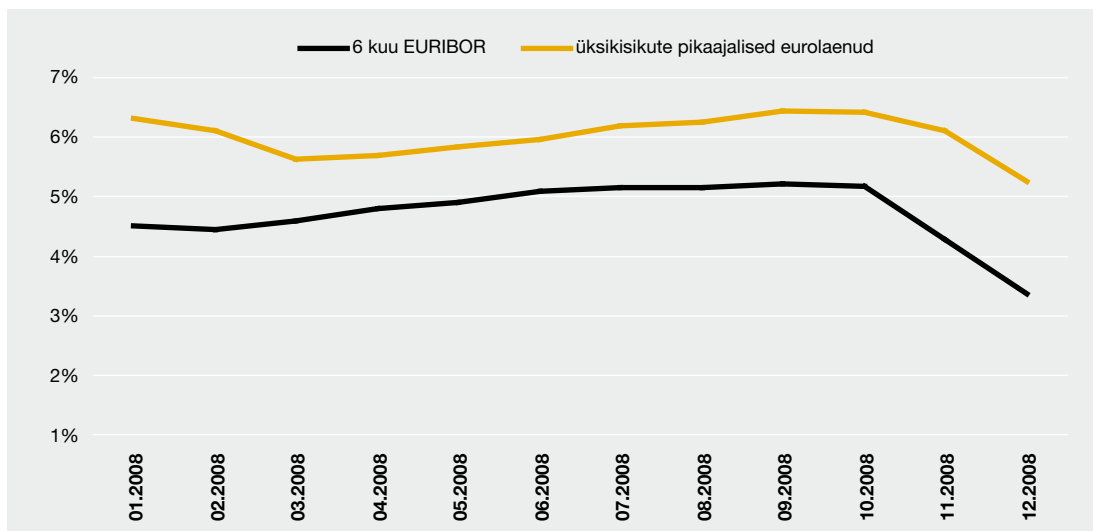
Aasta teisel poolel kiirenes nii Vene rubla kui ka Rootsi krooni odavnemine euro suhtes, kuid seda tasakaalustas suuresti dollari kallinemine. Seetõttu kallines Eesti krooni tegelik nominaalkursus eelmise aastaga võrreldes 1,6%.

Kokkuvõttes kujunes rahapoliitiline keskkond 2008. aastal varasemast märksa kitsendavamaks ja aasta viimaseid kuid võib käsitleda perioodina, mil üleilmne finantskriis hakkas mõjutama Eesti reaalsektorit.

Sise- ja välisnõudlus

Eesti majanduskasvu mõjutasid 2008. aastal nii sisenõudluse jätkuv kohandumine kui ka alguse saanud üleilmne majanduskriis.

Juba eelmise aasta suvel alanud vahepealse ülikiire majanduskasvu aeglustumine jätkus 2008. aasta algul ning asendus teises kvartalis SKP 1,1%se langusega. Aasta teisel poolel langustempo kiirenes, jõudes viimases kvartalis 9,4%ni. Aasta keskmiseks languseks kujunes esialgsel hinnangul 3,5%.

Joonis 1. Euroala rahaturu intressimäärade ja Eestis välja antud pikaajaliste laenude intressimäärade muutused 2008. aastal

Kuni sügiseni oli langus omane vaid sisenõudlusele. Varude loomine aeglustus ligi kaks korda, investeringud põhivarasse vähenesid eelmise aastaga võrreldes peaaegu 5% ja eratarbimise kulutused 2,5%.

Novembris-detsembris, kui sisenõudluse langustempo enam ei kiirenenud, tabas järsk langus Eesti peamisi eksporditurge ning Euroopa majandust laiemalt. Kaupade väljavedu Eestist vähenes tunduvalt ning vaid teenuste eksport säilitas varasemale ligilähedase kasvutempo. Teenuste ekspordi kasvutempo on viimasel kahel aastal ületanud kaupade väljaveo oma. Seejuures tuleb arvestada, et reekspordi tüüpi kaubavoogude osatähtsus on endiselt suur ja nende heitlikkus mõjutab oluliselt väliskaubanduse näitajaid, raskendades hinnangu andmist eksporditava sektori panusele.

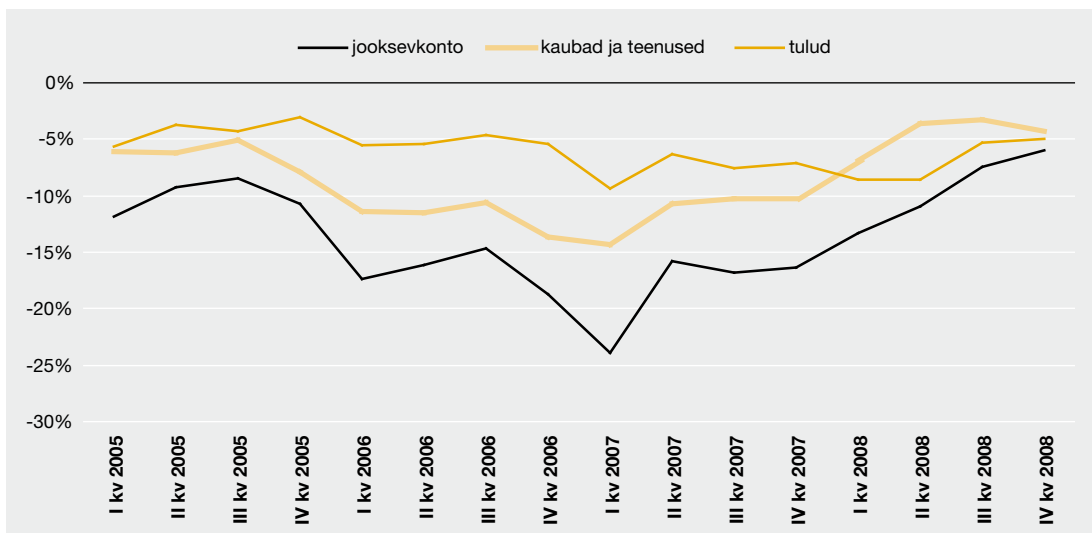
SKP vähenes enamikul tegevusaladel ja vähe oli erasektoris selliseid tegevusalasid, kus kasv säilis ka aasta lõpukuudel (vt tabel 1). Esmakordselt 1995. aastast alates kujunes sisemajanduse koguprodukti maksumus ka jooksvates hindades väiksemaks kui eelmisel aastal.

Koos sisenõudluse nõrgenemisega hakkas 2007. aasta teisel poolel paranema välistasakaal. 2008. aasta jooksul see protsess kiirenes ning aasta keskmisena alanes kaupade ja teenuste puudujääk 4,5%ni SKPst. Sellele aitas kaasa põhiliselt kaupade sisseveo vähenemine, samal ajal kui kaupade ja teenuste väljaveo kasv jäi veel suhteliselt kiireks. Kaubabilansi paranemist ei soodustanud seejuures kauplemistingimused. Nimelt jäi importkaupade hinnakasv eksporditavate omast aasta keskmisena 1,5 protsendipunkti võrra kiiremaks. Teisel poolaastal toetas välistasakaalu paranemist erinevalt varasemast ka investeerimistulu arvestusliku väljavoolu vähenemine ning aasta viimases kvartalis alanes jooksevkonto puudujääk ligikaudu 6%ni SKP suhtes. Aasta kokkuvõttes jäi jooksevkonto saldo ja SKP suhe peaaegu poole väiksemaks kui aasta varem ja oli 9,5% (vt joonis 2).

Väliskapitali netosissevoolust langes välismaiste otseinvesteeringute arvele umbes 40%. Ülejäänud moodustasid erinevad võlgnevust tekitavad rahavood ning aasta lõpuks kasvas Eesti välisvõla koormus 117%ni SKP suhtes. Mitmesugused ülekanded Euroopa Liidu eelarvest kasvasid aastaga umbes kolmandiku võrra.

Tabel 1. Sisemajanduse koguprodukti reaalkasv tegevusalade lõikes aastatel 2007–2008 (%)

	2007	I kv 2008	II kv 2008	III kv 2008	IV kv 2008
Põllumajandus ja jahindus	-12	21,1	7,8	4	2,8
Metsamajandus	-10,5	-12,6	1,9	36,4	7,5
Kalapüük	8,2	2,4	22,1	3,8	-10,3
Mäetööstus	11,9	12,2	-4,1	-11,7	-18,8
Töötlev tööstus	9	2,8	-1,2	-1	-16,4
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	-3,3	-5,3	-9,7	-9,5	-7,2
Ehitus	10	5,3	1,2	-9,2	-17,1
Hulgi- ja jaekaubandus	6,3	-5,6	-6,2	-8,5	-11,6
Hotellid ja restoranid	6	3,7	2,3	-7,7	-14,9
Veondus, laondus ja side	6,5	-5,3	-4,6	-3,8	-9,3
Finantsvahendus	18,4	6,5	-1	-8,2	-10,8
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	2,5	-1,1	0,7	-0,2	-1,5
Avalik haldus ja riigikaitse; sotsiaalkindlustus	2,9	7	8,6	6,7	4,6
Haridus	1,4	1,4	1,7	1,4	1
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	4,7	0,1	-0,2	5,1	-3
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	5,8	7,1	3,9	-0,5	-4,5
SKP kokku	5,6	0,4	-0,7	-3,2	-8,1
Netoototemaksud	11,4	-1,3	-3,8	-5,6	-19,8
SKP turuhindades	6,3	0,2	-1,1	-3,5	-9,7

Joonis 2. Jooksevkonto saldo ja maksebilansi peamised kontod (% SKPst)

Inflatsioon

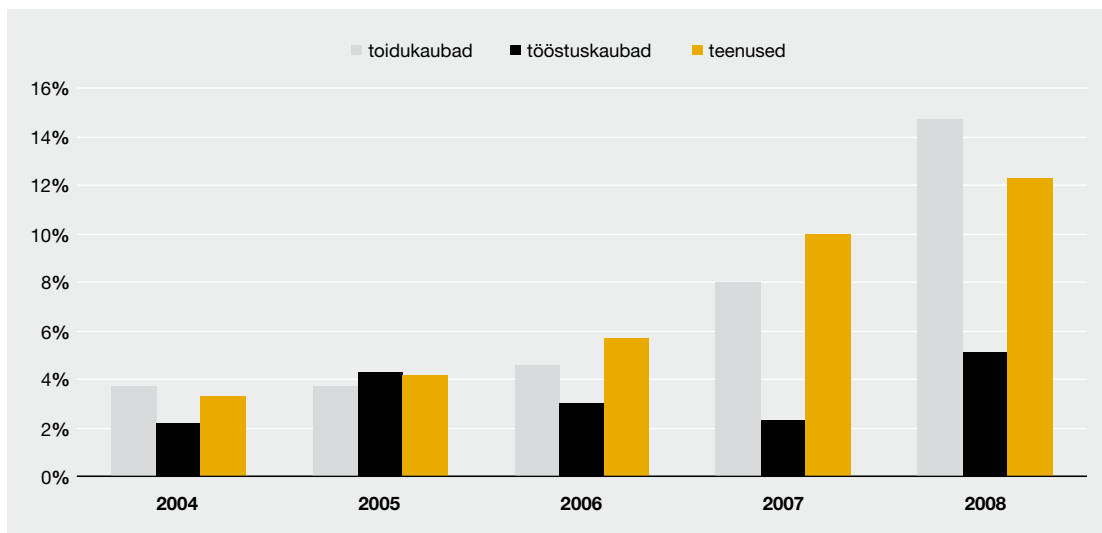
Nii nagu paaril varasemal aastal, kujunes ka 2008. aastal tarbijahindade tõus oodatust kiiremaks. Põhjuseks oli eeskätt välismaalt ülekandunud hinnašokid ehk energiakandjate ning toidukaupade jätkuvalt kiire kallinemine.

Sisenõudluse nõrgenedes lõppes 2007. aasta lõpukuudel ka alusinflatsiooni kiirenemine. Paraku algas just siis toidukaupade järsk kallinemine maailmaturul, mis kandus üle ka 2008. aastasse. Aktsiisimaksude kehtestamine elektrile ning mootorikütuse, alkoholi- ja tubakaaktsiiside tõstmine kiirendas tarbijakorvi kallinemise 2008. aasta esimestel kuudel 11%ni. Kuna samal ajal jätkus maailmaturul kütuse ja toidukaupade hinnatõus, siis jäi inflatsioonitempo järgnevatel kuudel eeldatust märksa kiiremaks. Imporditava kaupade suur hinnatõus mõjutas tarbijahinna indeksit veel teisel poolaastal ning aasta keskmised inflatsiooninäitajad kujunesid seetõttu suuremaks kui 2007. aastal, jättes eksliku mulje

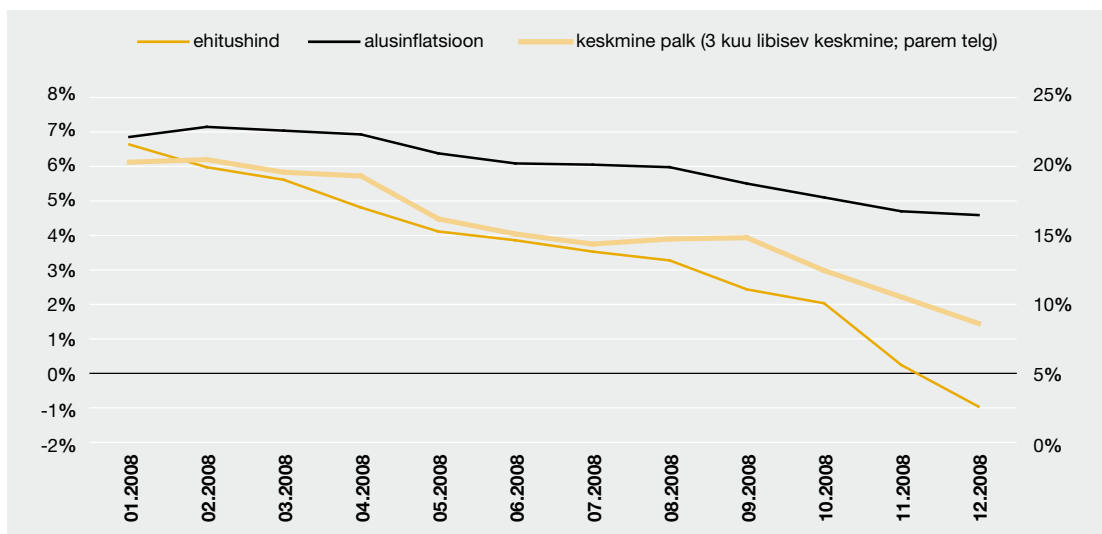
kuust-kuusse järjest kiirenevast tarbijahindade tõusust (vt joonis 3).

Eesti puhul peab veel arvestama asjaoluga, et Venemaalt ostetava maagaasi kallinemine jõudis kaugkütte hindadesse alles aasta lõpus ehk siis, kui energiakandjate hinnad olid maailmaturul juba märgatavalt alanenud.

Kuigi aasta keskmine inflatsiooninäitaja kasvas, algas juba 2007. aasta teisel poolel siseturule orienteeritud kaupade ja ehitusteenuste hindade kohandumine. Nii alusinflatsiooni kui ka ehitushindade indeks olid 2008. aasta esimesteks kuudeks alanenud 6–7% tasemele (vt joonis 4). Teenuste kallinemise aeglustumist toetas palgakasvust johtuva surve pidev alanemine. Nii palgade kui ka teiste tööturunäitajate juures peab arvestama, et suuremad muutused tööturul hakkasid aset leidma detsembris-jaanuaris, mistõttu need ei kajastu veel täielikult neljanda kvartali andmete võrdluses eelmise aasta sama perioodiga.

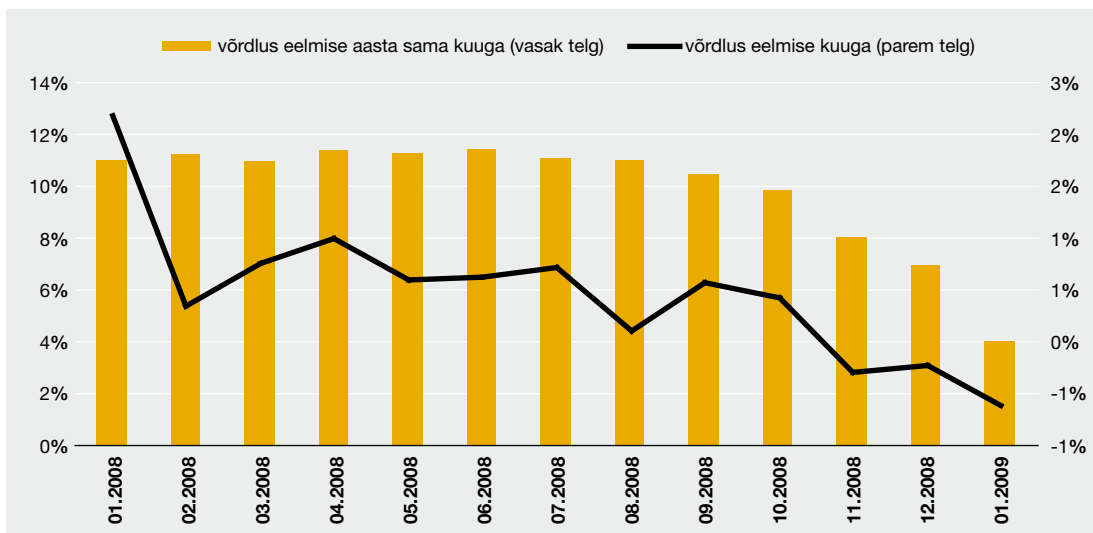
Joonis 3. Teenuste, toidu- ja tööstuskaupade hindade muut eelmise aasta sama kuuga võrreldes

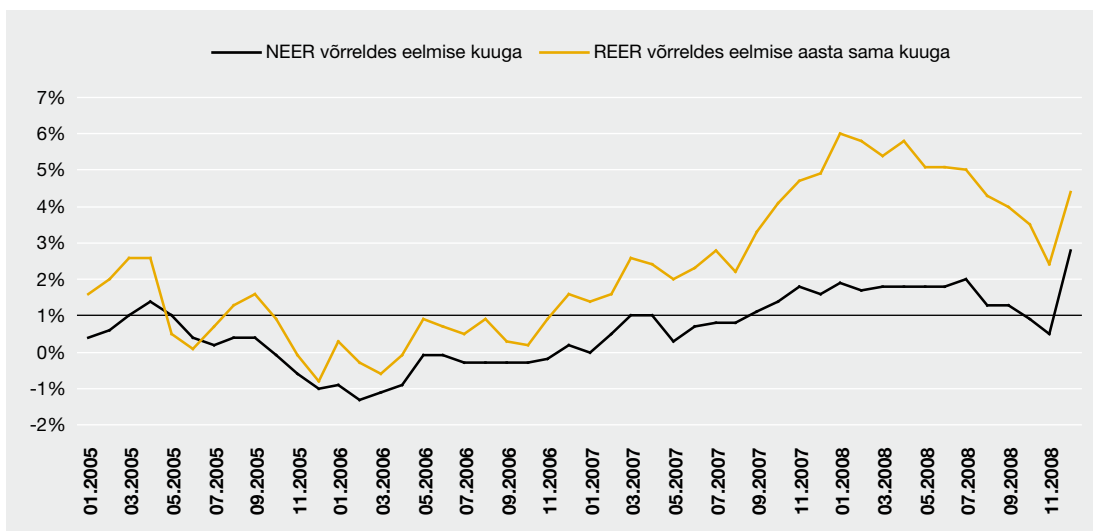
Joonis 4. Alusinflatsiooni, ehitushinna ja keskmise palga muutused eelmise aasta sama kuuga võrreldes

Aasta keskmistes inflatsiooninäitajates ei kajastu ka inflatsioonitempo kiire aeglustumine 2008. aasta lõpus. Aasta viimastel kuudel tarbijakorv eelmiste kuudega võrreldes odavnes. See tendents jätkus ka uue aasta alguses (vt joonis 5).

Eesti krooni reaalkurss kallines 2008. aastal keskmiselt ligi 4,7%. Umbes kahe kolmandiku ulatuses peegeldab see kallinemine partnerriikide omast kiiremat tarbijahindade kasvu (vt joonis 6).

Joonis 5. Tarbijahindade muut

Joonis 6. Eesti krooni reaalse ja nominaalse efektiivse vahetuskursi muut

Valitsussektor

2008. aastaks koostatud riigieelarve lähtus suhteliselt kiire kasvu eeldusest, millest tulenevalt sooviti üheaegselt suurendada nii kulusid kui ka saavutada mõõdukas tulude ülejääk. Majanduslangus oli aga oodatust kiirem ning üldvalitsuse kulutused kujunesid üle kuue aasta tuludest suuremaks.

Maksupoliitikas jätkas valitsus kavandatud samme tööjõu maksustamise vähendamise ning tarbimismaksude suurendamise suunas. Aasta alguses alandati juriidiliste ja üksikisikute tulumaksu määr 21%le. Et samal ajal suurendati ka üksikisikute maksuvaba tulu määra, siis vähenes nende tegelik tulumaksu määr rohkem kui 1 protsendipunkti võrra. Üldine maksukoormus SKP suhtes jäi tarbimismaksude suurendamise tõttu

siiski enam-vähem endisele tasemele. Tubakatoodete ja mootorikütuse aktsiisimäärad tõsteti Euroopa Liidus nõutavale miinimumtasemele, elektrienergiale kehtestati aktsiisimaks ning tõsteti ka alkoholile kehtestatud maksumäärasid.

Juba 2008. aasta alguses selgus, et aeglustuva majanduskasvu ning tulude laekumisega võrreldes on kulude kasv kavandatud liiga kiirena. Selleks, et tulusid ja kulusid tasakaalustada, töötas valitsus juunis välja kulusid vähendava lisa-eelarve. Järgnev majanduslangus kujunes aga eeldatust ikkagi kiiremaks ning need kulukärped ei taganud koondeelarve tasakaalu. Aasta lõpus halvenesid kasvuväljavaated veelgi ning ministriumid ja muud asutused püüdsid igati vältida osade kulutuste tavapärasest edasikandumist järgmisse eelarveaastasse. Kokkuvõttes kujunes eelarvepoliitika lõdvenemine prognoositust märksa suuremaks. Esialgsete hinnangute järgi moodustas üldvalitsuse eelarvepuudujääk 2008. aastal 2,8% SKP suhtes.

Ehkki enamik koondeelarve puudujäägist kaeti reservidest, suurenes 2008. aasta jooksul ka kohalike omavalitsuste ja keskvalitsuse võlakoorumus. Viimasel juhul kasvas võlg riigile kuuluva kinnisvara aktsiaseltsi suuremahulise ehitustegevuse tõttu. See aktsiaselts tegutseb eraõiguslikel alustel ning rahastab oma arendustegevust pangalaenude abil. Riikide võrdluses on Eesti valitsuse võlakoorumus sellele vaatamata pea olematu, moodustades 2008. aasta lõpus 4,3% SKP suhtes.

RIIGIREITING

Riigireiting, täpsemalt krediidireiting, on riikide laenumaksmise suutlikkuse analüüsimisele spetsialiseerunud rahvusvaheliste (era)agentuuride hinnang valitsuse võimele ja taatele pikaajalised välislaenuid õigeaegselt tagasi maksta. Kaudselt on riigireiting riigi majanduse ja majanduspoliitika usaldusväärsuse mõõdupuu. Riigireitingust sõltub suurel määral see, kui kõrge intressimääraga on võimalik välisurult laenu võtta.

2008. aastal langetas Moody's Eesti **riigireitingu** väljavaate stabiilselt negatiivseks. Standard & Poor's kinnitas krediidireitingu negatiivset väljavaadet. Fitch langetas reitingut ühe astme võrra, tasemelt A tasemele A- (A miinus), kinnitades sealjuures negatiivset väljavaadet. Standard & Poor's ja Moody's kinnitasid pikaajaliste välisvaluutakohustuste reitinguks vastavalt A ja A1. Moody'se hinnang Eesti riigi laenude tagasimaksmise tõenäosusele on olnud sama alates 2002. aasta sügisest ning Standard & Poor'si puhul alates 2004. aastast.

Seoses riigi reitingutaseme muutmisega langetas Fitch 2008. aastal Eesti AA tasemel oleva **riigiriski reitingu** väljavaate stabiilselt negatiivseks – riigiriski reiting seab riigis tegutsevate ettevõtete reitingule ülempiiri. Moody's ja Standard & Poor's Eesti riigiriski reitingut ei muutnud ning need kinnitati vastavalt Aa1 ja AA tasemel.

Riigireitingud ja nende muutusi mõjutanud tegurid 2008. aastal

Viimastel aastatel on kõik reitinguagentuurid Eestisse tehtud visiitidel või meie riigi kohta koostatud ülevaateis märkinud Eesti peamiste tugevustena valitsuse madalat võlakoorumust ja meie pangandussüsteemi usaldusväärsust. Eesti konservatiivne eelarvepoliitika, mis valuutakomiteel põhineva rahasüsteemi puhul on väga oluline, on läbi aegade pälvinud usaldust reitinguagentuuride silmis. Riigi reitingutaset on kindlasti toetanud ka euroalaga ühinemise perspektiiv.

Ka 2008. aastal Eestit väisanud reitinguagentuurid rõhutasid valitsussektori eelmistel aastatel saavutatud eelarveülejätkide olulisust, headel aegadel kogunenud reserve ning madalat võlataset. Vähem oluline ei ole ka paindlik ja konkurentsivõimeline majandussüsteem, tugev (kõrge kvaliteediga ja välisomanduses olev) pangandussektor, avatud turumajandus ning asjaolu, et jooksevkonto suure puudujäägi taga on just kapitali sissevool emapankadest, mitte madal konkurentsivõime.

rentsivõime. Ühtlasi on viimaste aastate hoogne majanduskasv toetanud Eesti tulutaseme lähenemist Euroopa keskmise suunas.

Peamisteks nõrkusteks peeti 2008. aastal suurt välistasakaalustamatust; otseinvesteeringute vähenemist ja võlakooormuse suurenemist; erasektori ulatuslikku ja kasvavat võlgnevust, mille hulgas on ülekaalus välisvaluutalaenud; kiiret inflatsiooni; tööturu pingestumist ja selle mõju konkurentsivõimele ning välislikviidsuse nõrka positsiooni. Eesti majandust mõjutab suuresti üleilmne majandus- ja finantskriis, kuivõrd euroala aeglasem majanduskasv avaldab ebasoodsat mõju Eesti ekspordile. Euroala liikmestaatus vähendaks reitinguagentuuride hinnangul Eesti jaoks märgatavalt maksebilansist ja võimalikest väliskeskkonna šokkidest tulenevaid ohte.

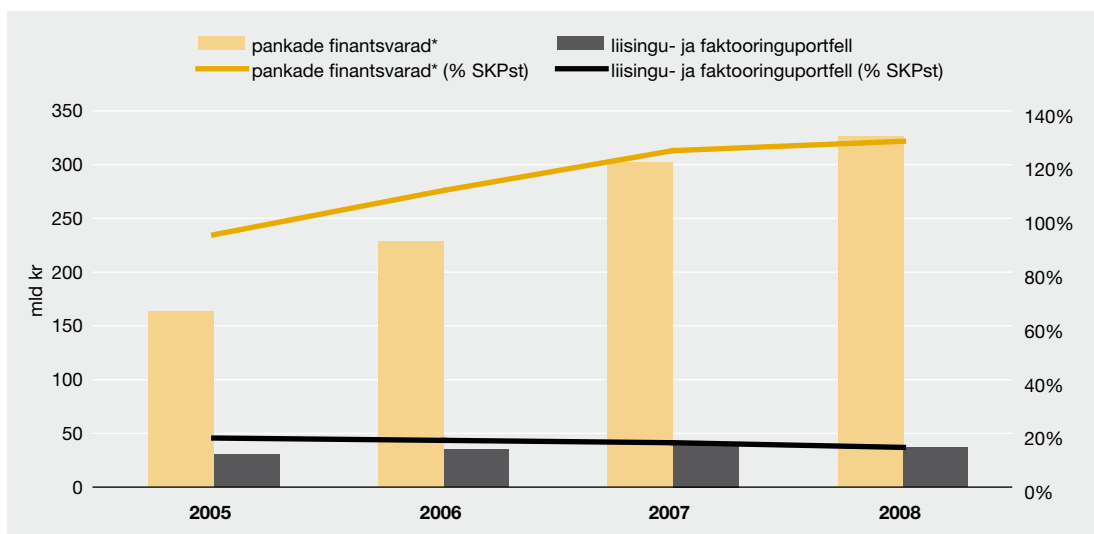
Reitinguagentuuride hinnanguis peegelduvad ka maailmaturgudel valitsevad negatiivsed meeleolud ning käesoleva likviidsuskriisi mõju Eesti majandusele, mis ohustab lähiaastatel riigieelarvet. Likviidsuskriis süvendab majanduslangust ning teeb majanduse kohandumise esialgselt oodatust raskemaks.

Reitinguagentuuride Eesti-analüüsid on avaldatud Eesti Panga veebilehel.

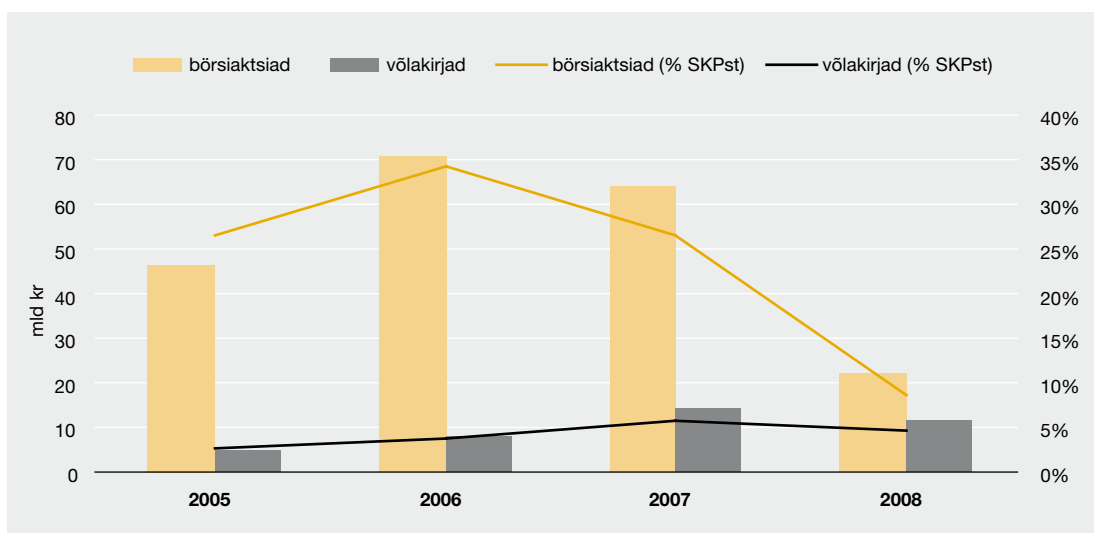
FINANTSSEKTOR

2008. aastal alanud üleilmne finantskriis on avaldanud mõju ka Eesti finantssektori struktuurile.

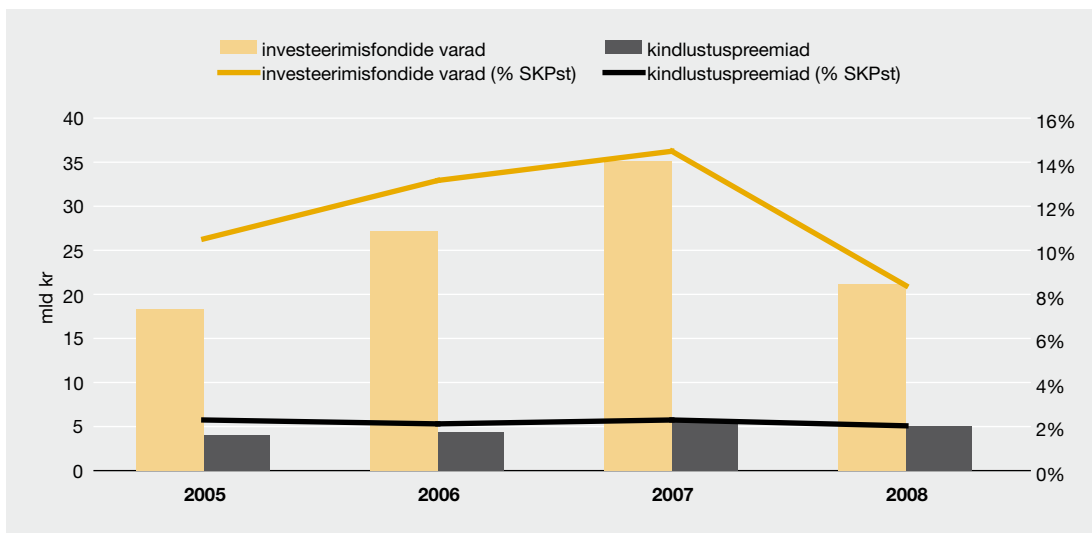
Kõige enam on maailmamajanduses toimuv mõjutanud investeerimisfondide ning börsikapitalisatsiooni mahtu, mis on viimase aasta jooksul märkimisväärselt vähenenud (vt joonised 7–9).

Joonis 7. Pankade finantsvarad ning liisingu- ja faktooringuportfell

Joonis 8. Börsiaksiad ja võlakirjad

Joonis 9. Investeeringifondide varad ja kindlustuspreemiad

Pangandus

Institutsionaalne areng

2008. aasta lõpus tegutses Eesti pangaturul kuus krediidasutuse tegevusloa saanud ettevõtet, kümme välisriigi krediidasutuse filiaali ning üle 200 piiriülese teenusepakkuja. Alates 1. juunist 2008 tegutseb senine Sampo Pank Danske Banki filiaalina Eestis, mistõttu väliskrediidasutuste filiaalide osatähtsus Eesti krediiditurul on kasvanud enam kui veerandini.

Kuigi pankade finantseerimisportfelli kasv on viimase aasta jooksul tublisti aeglustunud, ei ole Eestis tegutsevate pankade turuosad oluliselt muutunud. Nelja suurema turuosalise käes on jätkuvalt ligikaudu 95% Eesti krediiditurust.

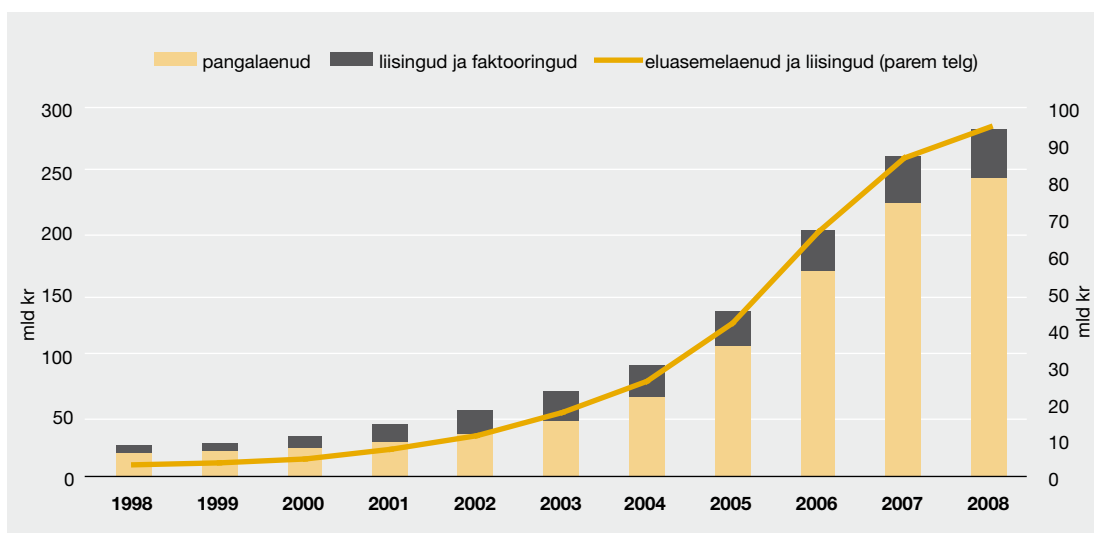
Pankade varad ja kohustused

Pankade varade kasv oli 2008. aastal võrreldes varasemate aastatega tagasihoidlik – vaid 6,5% (aasta tagasi 33%). Aasta lõpus ulatusid pankade koondvarad 342 miljardi kroonini. Pankade ja liisinguettevõtete finantseerimisportfelli koondmaht ületas 2008. aasta lõpus 282 miljardit krooni, kasvades aastaga 22 miljardi krooni võrra. Võrreldes

eelmisel aastal lisandunud laenude ja liisingutega on seda ligikaudu kolm korda vähem. Detsembris ületasid laenude tagasimaksed uute väljastatud laenude mahu, mistõttu pankade laenu- ja liisinguportfell vähenes. Peamised põhjused, miks laenuportfelli kasv aeglustus, on majanduse kohandumisega kaasnenud laenuõudluse langus ning pankade konservatiivsem laenupoliitika. Laenuõudlust ei ole suurendanud isegi baasintressimäärade märkimisväärne langus 2008. aasta teisel poolel. Laenu- ja liisinguportfell kahaneb eeldatavasti vähemalt aastani 2010.

Eraisikute eluasemelaenude ja liisingute jääk kasvas 10%, mis moodustab vaid kolmandiku eelmise aasta näitajast. Eluasemelaenude koondportfell oli 2008. aasta lõpus 95 miljardit krooni. Tagasihoidlik oli ka tarbimislaenude aastakasv, mis taandus aastatagusest 43%lt 13%le. Nii autoliisingute kui ka eluasemelaenude maht hakkas 2008. aasta detsembris vähenema (vt joonis 10).

Ettevõtetele antud pangalaenude ja -liisingute portfell kasvas 2008. aastal 10 miljardi krooni võrra (7%) ning oli 2008. aasta lõpus 158 miljardit krooni. Portfelli kasv aeglustus kõikide sektorite lõikes, mis viitab sellele, et investeerimisvajadus on vähenenud kõikjal. Peale nõudlusest tingi-

Joonis 10. Avaliku ja reaalsektori finantseerimine

tud tegurite on finantseerimisportfellide kasvu vähendanud ka pankade konservatiivsem rahastamispoliitika, mis on oluliselt muutnud finantseerimiskõlbliku projekti määratlust.

Keerulisemas turuolukorras on vähenenud klientide lojaalsus kord valitud krediitiasutuse suhtes. Pangavahetust mõjutasid arvatavasti nii klientide hinnangud grupi kui terviku (sh emapanga) riskisuse suhtes kui ka pankade erinevatesse hoiusekindlustusskeemidesse kuulumisest tulenev erinev hoiuste tagamise piirmäär³ ning pakutav riskitasu (intressimäär).

Eraisikute hoiused kasvasid aastaga 5,5 miljardi krooni võrra. Ettevõtete hoiused vähenesid samal ajal ligi 2 miljardi krooni võrra. Kokku oli eraisikutel 54 miljardit krooni ning ettevõtetel 52 miljardit krooni hoiuseid. Aasta jooksul tõusnud intressimäärad suurendasid aga tähtsajaliste ja säästuhoiuste osakaalu, mis tõusid detsembri lõpuks vastavalt 60% ja 41%ni eraisikute ja ettevõtete hoiuste mahust. Kuigi laenuportfelli kasv oli 2008. aastal aeglane, ei piisanud pankadele

kogutud hoiustest laenuõudluse rahuldamiseks. Institutsionaalne välislaenamane⁴ suurenes 2008. aastal 21 miljardi krooni võrra, mis viis välisressursi osakaalu 48%ni pankade koguressursist.

Tulukus

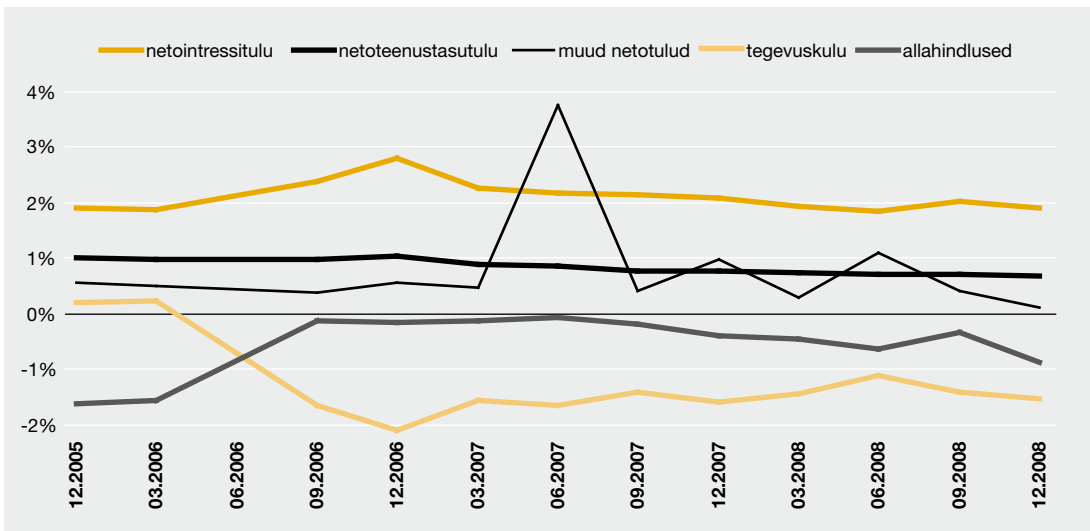
Pankade kasumlikkust on viimase aasta jooksul kärpinud varade allahindlused, kapitaliturgude areng ning laenuportfellide kasvu aeglustumine (vt ka joonis 11). Kasumlikkust on toetanud kulude kokkuhoid, varade müügist ja varem kogutud reservide vähendamisest saadud ühekordsed tulud ning Tagatisfondi osamaksete vähendamine⁵. Pankade 2008. aasta puhaskasum oli 4 miljardit krooni, mida on ligikaudu poole vähem kui 2007. aastal.

Varade allahindluste maht suurenes 2008. aastal 1,9 miljardi krooni võrra. 2008. aasta lõpus moodustasid provisjonid 1,5% pankade laenuportfelli. Kuigi majanduskeskkonna üldisi väljavaateid ning pankade positsioone arvestades võib eel-

³ Kuna pangad kuuluvad erinevate riikide hoiusekindlustuse alla, on hoiuste tagamise piirmäärad erinevad.

⁴ Teistelt pankadelt kaasatud hoiused ja laenuid, emiteeritud väärtpaperid ja allutatud kohustused.

⁵ Kui enne pidid Eesti hoiusekindlustuse alla kuuluvad krediitiasutused tasuma aastas osamakseid 0,5% ulatuses tagatavate hoiuste jäägit, siis alates 2008. aasta kolmandast kvartalist on see määr 0,0032%.

Joonis 11. Tulud ja kulud liigiti (% varadest)

dada laenuportfellide allahindluste kasvu jätkumist, annab viivislaenude provisjonide senine kõrge määr alust oodata, et loodud puhvrid pehmemdavad edasiste võimalike laenukahjumite mõju. Kapitaliturgude keerulise arengu tõttu on pangad pidanud kandma kahjumit ka kauplemiseks hoitavatelt finantsvaradelt ja -kohustustelt. Laenuportfellide kasvu aeglustumine on eelkõige toonud kaasa teenustasutulude vähenemise. Varade keskmine tulukus oli 2008. aastal 1,2% (aasta tagasi 2,4%). Pankade omakapitali tulukus taandus 2008. aasta lõpuks varasemalt kõrgelt tasemelt 13,6%ni.

Kapitali adekvaatsus ja riskid

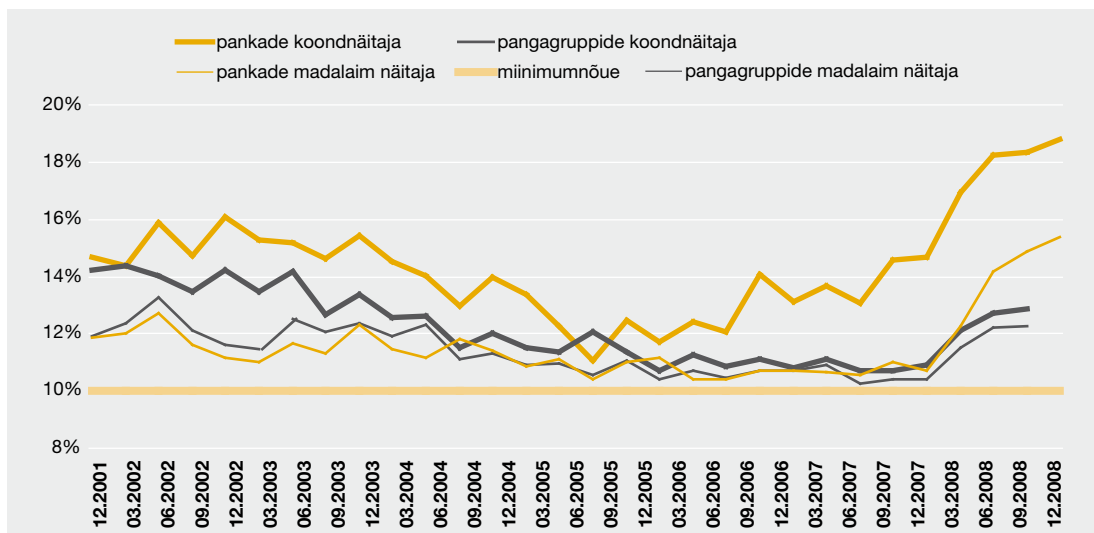
2008. aasta 1. jaanuaril muutus riskitundlikum kapitali adekvaatsuse arvutamise raamistik (Basel II) kohustuslikuks kõikidele Eestis tegutsevatele krediitiasutustele. Enne uue korra rakendamist tehtud kvantitatiivsed mõjuanalüüsid näitasid, et kapitalinõuded võivad märkimisväärselt väheneda. Kuigi Eestis on tavapärase 35% asemel eluasemelaenude riskikaaluks kehtestatud 60%, vähenesid kapitalinõuded uue korra tõttu ligikaudu 9%. Riskitundlikumate arvutamismetodite ning pankade laenuportfelli aeglustunud

kasvu tõttu kahanesid pankade riskivarad 2008. aastal ligikaudu 16%. Kuna riskide katmiseks vajalikud omavahendid on püsinud samal tasemel, suurenes kapitali adekvaatsuse koondnäitaja aasta lõpuks 18,8%ni (vt joonis 12).

Laenuteenindamisvõime ja riskid

Majanduskeskkonna halvenemine 2008. aastal tõi ootuspäraselt kaasa sagedasemad raskused laenude tagasimaksmisel. Üle 60 päeva viivises olevate laenude osakaal laenuportfellis suurenes 2008. aasta lõpuks aastatagusest 0,7%lt 2,9%ni. Nii osakaalu kui ka mahu poolest oli kõige enam viivises kommertsinnisvara- ja ehitussektorile väljastatud laene. Ehitussektori viivislaenude maht suurenes aastatagusest 1,2%lt 5%le ning kommertsinnisvara oma 0,5%lt 5,3%le. Ettevõttesektori viivislaenu kokku moodustasid 3,3% laenuportfelist.

Ka eraisikute viivislaenude maht on viimase aasta jooksul suurenenud. Traditsiooniliselt on enim üle 60 päeva viivises olevaid laenusid tarbimislaenude hulgas, kus nende osakaal on suurenenud aastatagusest 3,2%lt 5,8%le. Eluasemelaenude kvaliteet on aga võrreldes teiste laenusegmen-

Joonis 12. Pankade ja pangagruppide kapitali adekvaatsus

tidega püsinud parem – üle 60 päeva viivises olevad laenud moodustasid 2008. aasta lõpus eluasemelaenu portfelli 1,9%.

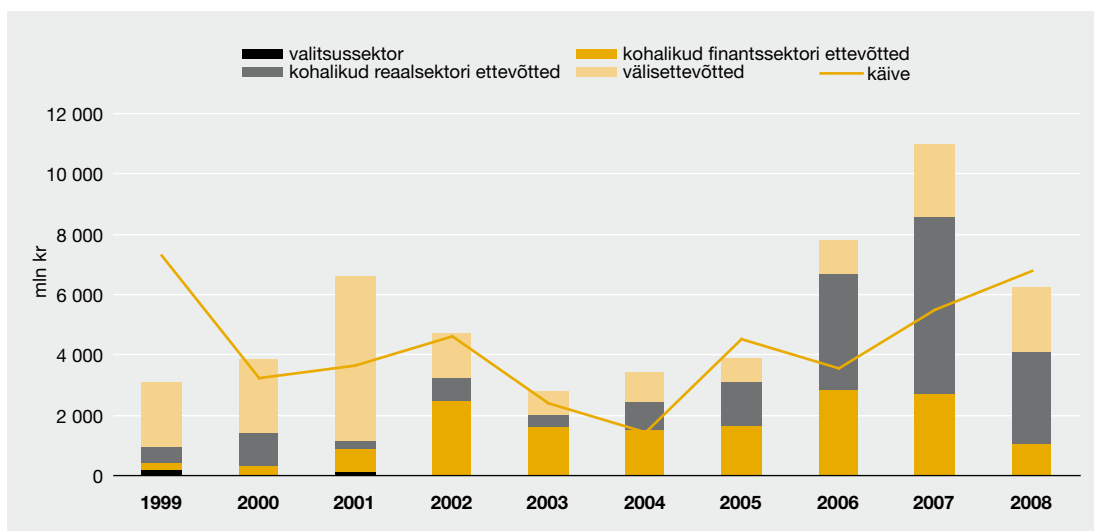
Väärtpaberiturg

Võlakirjaturg

Võlakirjade esmasturu aktiivsus oli 2008. aastal eelneva aastaga võrreldes madalam. Aasta jook-

sul tehtud võlakirjaemissioonide kogumaht moodustas möödunud aasta omast vaid 58% (vt joonis 13). Võlakirjaemissioonide tegemise aktiivsus vähenes kõikide sektorite lõikes; suurima panuse kogumahtu andsid reaalsektori ettevõtete ja mitteresidentide emissioonid.

Kui 2008. aasta lõpuks langes krooniemissioonide osakaal vaid 1%le, siis aasta jooksul teostatud võlakirjaemissioonidest moodustasid krooni-

Joonis 13. Aasta jooksul välja lastud võlakirjade maht emitentide lõikes ja järelturu käive

emissioonid siiski 34%. Võlakirjaturu kogukapitalisatsiooni väärtus kahanes aastaga ligikaudu 22% 11,6 miljardi kroonini.

Võlakirjade järelturg oli vastupidiselt esmasturule väga aktiivne. Keskmine päevakäive kasvas varasema aastaga võrreldes 6 miljoni krooni võrra ja ulatus 28 miljoni kroonini.

Võlakirjainvestorite struktuur on viimastel aastatel püsinud muutumatuna. Residentidest investorite osakaal moodustab võlakirjade kogukapitalisatsioonist ligikaudu 67%.

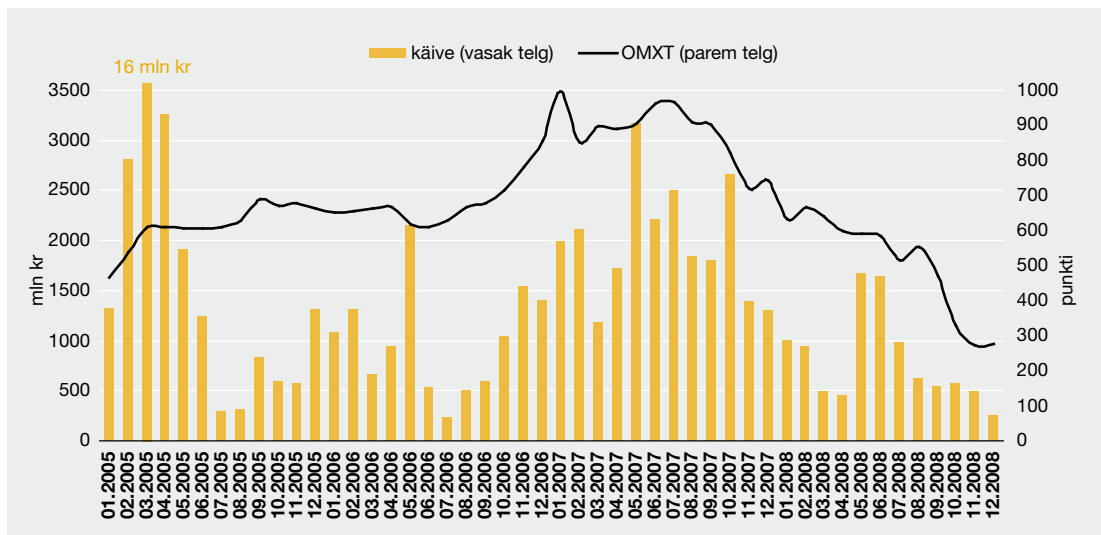
Aktsiaturg

2008. aasta olulisim strateegiline sündmus Eesti aktsiaturul oli Tallinna Börsi suuromaniku Baltija Põhjamaade börsigrupi OMX AB ühinemine peamiselt USA börsiturul tegutseva ettevõttega NASDAQ Stock Market, Inc. Ühinemise tule-

musel tekkinud NASDAQ OMX Group on hetkel maailma suurim börsiteenuseid pakkuv ettevõte.

Juba 2007. aasta suvel alanud langus Tallinna Börsil jätkus ka 2008. aastal (vt joonis 14 ja tabel 3). Tallinna Börsi indeks OMXT saavutas madalaima väärtuse detsembri keskpaigas (260 punkti). Viimati fikseeriti nii madal tase viis aastat tagasi. Aastataguse näitajaga võrreldes on indeksi väärtus kahanenud 53% ja möödunud aasta tippväärtusega võrreldes 72%. Finantsurgudel valitseva ebakindluse ja kiire hinnalanguse tõttu börsil kujunes 2008. aasta aktsiate keskmiseks päevakäibeks 39 miljonit krooni (2007. aastal 94 miljonit krooni).

2008. aasta lõpus oli Tallinna Börsi põhinimekirjas noteeritud 18 ettevõtte aktsiad. Septembris lahkus börsi põhinimekirjast Saku Õlletehas. Ühtlasi toimus Merko Ehituse jagunemine – moodustati AS Järvevana ja AS Merko Ehitus.

Joonis 14. Tallinna Börsi kuukäive ja indeks OMXT kuu lõpus

Tabel 3. Väärtpaberituru koondnäitajad (mld kr)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Väärtpaberituru kapitalisatsioon*	53,5	80,0	60,1	89,7	90,3	38,5
Instrumendid						
börsil noteeritud aktsiad	47,3	71,9	46,9	71,0	64,0	21,9
võlakirjad	2,9	3,1	4,8	8,5	15,0	11,7
investeeringufondide osakud ja aktsiad	2,6	4,5	8,4	10,2	11,1	4,8
märkimistunnistused	0,7	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Kogu turu käive*	14,9	13,9	68,4	37,4	74,0	37,2
Tallinna Väärtpaberibörsi kapitalisatsioon	47,3	72,4	46,9	72,3	64,8	21,9
mitteresidentsed investorid	81%	83%	58%	49%	55%	52%
Tallinna Väärtpaberibörsi käive	7,6	10,3	30,3	12,0	24,0	9,7
Kogu turu kapitalisatsioon* suhtena SKPsse	42%	58%	46%	43%	37%	15%
Kogu turu käive suhtena kapitalisatsiooni	28%	17%	90%	59%	76%	59%
Börsi käive suhtena kapitalisatsiooni	16%	14%	47%	24%	33%	23%

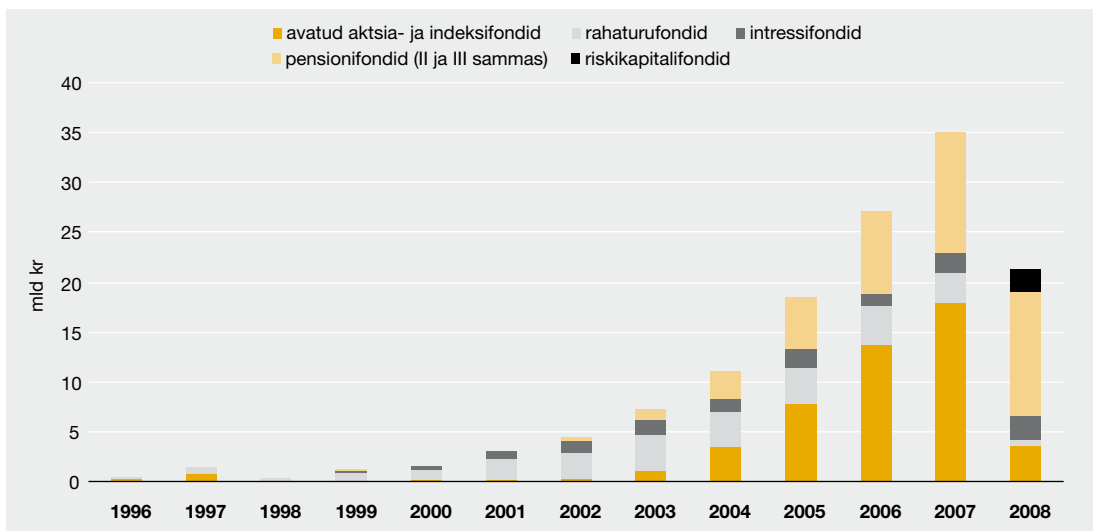
* Väärtpaberituru kapitalisatsioonist ja kogu turu käibest on välja jäetud börsil noteerimata aktsiad.

Muud finantsvahendajad

Investeeringu- ja pensionifondid

Investeeringufondide varade maht kaotas 2008. aasta jooksul ligikaudu kolmandiku oma väärtu-

sest ning oli aasta lõpus 21,3 miljardit krooni (vt joonis 15). Kõige enam vähenesid aktsia- ja intressifondide varad – vastavalt 14,5 ja 1,4 miljardi krooni võrra. Intressifondide varade kahanemise peamiseks põhjuseks oli SEB Likviidsusfondi juhtum, kui fondi osakute väärtus hinnati 13%

Joonis 15. Investeeringufondide maht aasta lõpus

võrra alla. Kohustusliku pensionisamba fondide varad kasvasid aastaga 419 miljoni krooni võrra, mis moodustab varasema kolme aasta kasvumääradest vaid kuni 20%.

Aastaga lisandus investeerimisfondide hulka üheksa uut pensionifondi (neli teise samba ja viis kolmanda samba pensionifondi), kolm aktsiafondi, üks intressifond, neli kinnisvarafondi ja kolm riskikapitalifondi.

Kindlustus

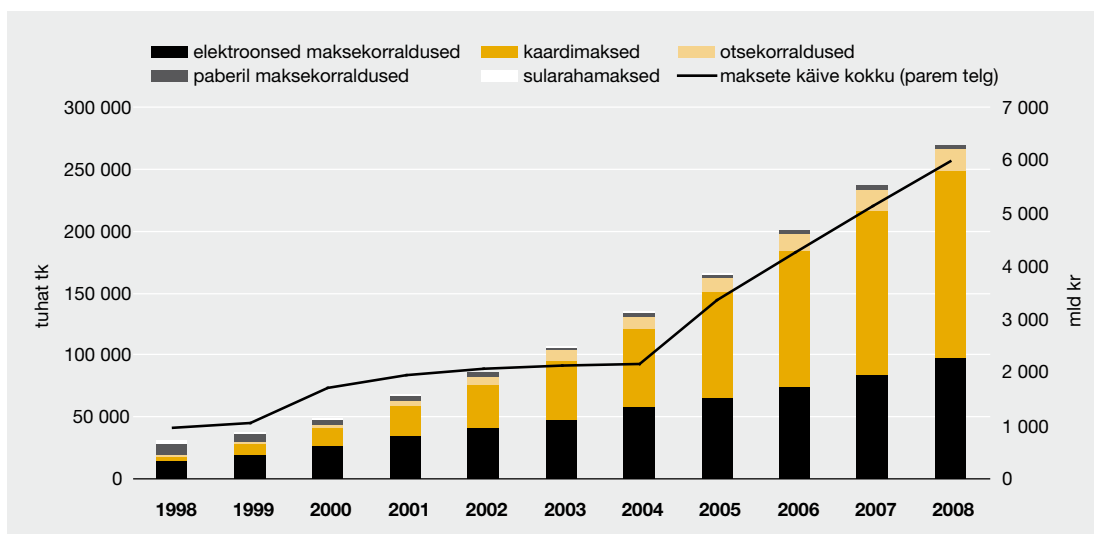
Majapidamiste ettevaatlikkus investeerimisotsuste tegemisel ning süvenev ebakindlus tuleviku suhtes on eelkõige mõjutanud **elukindlustusturu** arengut. Elukindlustussektoris seitse aastat järjepidevalt kasvanud kindlustusmaksete maht vähenes möödunud aastal 33%. 2008. aastal koguti elukindlustusmakseid 1,3 miljardi krooni väärtuses, millest suurema osa (83%) moodustasid endiselt investeerimisriskiga elukindlustuse ja kapitalikogumiskindlustuse maksed. Elukindlustussektori senine kasumlikkus asendus 2008. aastal 297 miljoni suuruse kahjumiga (auditeerimata).

Erinevalt elukindlustussektorist oli kahjukindlustusturu 2008. aasta kasum 27% (539 miljonit krooni) kõrgem kui aasta tagasi, kuigi kindlustusmaksete aastakasv oli vähenenud sisetarbimise tõttu eelnevate aastate näitajatest oluliselt tagasihoidlikum. Eesti kahjukindlustusseltside kogutud maksed kasvasid 2008. aastal vaid 3%, ulatudes aasta lõpus 3,8 miljardi kroonini. Koos välismaiste kindlustusandjate filiaalidega oli kindlustusmaksete maht kokku 4,2 miljardit krooni.

Makseviisid

Iga aastaga kasvab maksete teostamise aktiivsus nii tehingute arvu kui ka käibe poolest (2008. aastal kasv vastavalt 13% ja 15%). Peamiste makseviiside levimus on aastate jooksul suhteliselt välja kujunenud. Kõige populaarsem makse teostamise viis on endiselt kaardimaksed, mis moodustavad 57% kõikidest tehingutest. Kuigi tehingute poolest moodustavad kaardimaksed enamuse, siis krediitiasutuste vahendusel algatatud maksete käibest on see vaid väga väike osa (1%).

Aktiivselt kasutatakse ka Interneti- ja telepanga maksekorraldusi. Samuti on kasvanud otse- ja

Joonis 16. Maksete arv ja käive makseviiside järgi

püsikorralduste kasutus. Püsikorralduste puhul kasvasid nii tehingud kui ka käive aastaga rohkem kui 100%. Samas on otse- ja püsikorralduste osakaal kõikide sularahata maksete hulgas endiselt väga väike. Paberil maksekorraldused on aastatega populaarsust kaotamas. Vähenenud on ka sularaha maksete osatähtsus (vt joonis 16).

Viimase aastaga kasvas käibel olevate pangakaartide arv võrreldes varasemate aastatega aeglasemalt (4,5%). Aasta lõpuks oli Eestis ringluses kokku 1,84 miljonit pangakaarti, millest üle 70% kasutatakse aktiivselt. Passiivsete kaartide osakaalu hoiavad kõrge peamiselt krediitkaardid, mida kasutatakse vähem. Nende osatähtsus väljastatud pangakaartide hulgas oli 2008. aastal sama mis 2007. aastal (24%). 2008. aasta lõpus oli Eestis väljastatud iga elaniku kohta üks deebetkaart. Aastaga kasvas nii pangakaarte aktsepteerivate müügikohtade kui ka pangaautomaatide arv (neid on praegu vastavalt 16 194 ja 1018). Pangaautomaatidest ligikaudu 86% võimaldab pankadevahelist ristkasutust. Pangaautomaatide arvu kasv tugineb peamiselt sularahaautomaatide lisandumisele. Aastaga on märkimisväärselt vähenenud vaid makseteks mõeldud automaatide ja mobiilimakseid aktsepteerivate müügikohtade hulk (praegu vastavalt 76 ja 345).

EESTI PANGA 2008. AASTA MAJANDUSPROGNOOSIDE PÕHISÕNUMID

Eesti Pank avaldab majandusprognoosid kaks korda aastas – kevadprognoosi mais ja sügisprognoosi novembris. Selleks analüüsitakse mineviku andmeid ja koostakse järgmise kahe aasta arengu kohta prognoosi põhistsenaarium ja lisastsenaariumid. Prognoosi tarvis analüüsitakse jooksva aasta majandusarengut ning kahe järgmise aasta ettevaadet.

Aastatel 2005–2007 võimendas Eesti majanduskasvu laenamisele põhinev nõudlus, mille käigus liikusid ressursid suuresti sisenõudluse teenindamisse. 2008. aasta kevadprognoosis eeldasime, et majanduskasv aeglustub peamiselt sisenõudluse arvel. Ootuspärane oli kinnisvarainvesteeringute vähenemine, kuid samuti leidis aset kiire korrigeerimine eratarbimises. Aasta esimesel poolel oli välisnõudlus ekspordiks veel küllaltki soodne. Nendel tingimustel oleks Eesti majandus 2008. aastal kasvanud ligikaudu 2%, kuigi prognoosi lisastsenaarium käsitles ka majanduslanguse ohtu.

Sügisprognoosi ajaks halvenes maailmamajanduse olukord järsult ja nõrgenes välisnõudluse tugi ekspordile. Esialgsetel andmetel vähenes Eesti SKP 2008. aasta neljandas kvartalis 9,4% ning aasta kokkuvõttes 3,5%. Turuosaliste arvates võib välismajandus jõuda järgmisel aastal veelgi sügavamasse madalasseisu.⁶ Sellega seoses avaldas Eesti Pank veebruaris kiirhinnangu, mille järgi Eesti majanduse maht väheneb 2009. aastal sügisprognoosis eeldatust rohkem – kuni 9%⁷. Sise- ja välistegurite ebasoodsa arengu kokkulangemise tõttu on pikaajalistes prognoosides rohkelt ebakindlust.

Uue kasvutsükli algus sõltub sellest, kui kiiresti lõppeb üleilmne majanduskriis ja taastub usaldus finantssektoris. Riikide majanduspoliitili-

sed stiimulid peaksid hakkama mõju avaldama hiljemalt 2010. aastal. Peale ekspordinõudluse taastumise on Eesti jaoks oluliseks teguriks laenukapitali kättesaadavus, et luua tootlikkuse tõusul põhinevat majanduskasvu. Lisaks peab uue kasvutsükli jaoks osa sisenõudlust teenindavast töajõust ümber paigutama eksporditulu teenivatesse sektoritesse. Vastasel juhul võib ees oodata pikaajaline aeglase majanduskasvuga periood.

2008. aastal tõusis hinnatase Eestis 10,4%, mis on kooskõlas eelmisel aastal koostatud prognoosidega. Inflatsioonimäära kasvatas kahekohaliseks eelkõige energia ja toiduainete kallinemine maailmaturul. Aasta teisel poolel taltus hinnasurve nii välis- kui ka sisemajanduses. Toorainete ja energia odavnemine kandub tarbijahindadesse täiel määral üle 2009. aasta jooksul. Lisaks väheneb administratiivsete inflatsioonitegurite mõju. Kui nafta hind püsib 30–40 dollari tasemel barreli eest, on 2009. aasta keskmine hinnatõus väga väike, kuid ei saa välistada ka deflatsiooniohtu. Eesti võib täita Maastrichti inflatsioonikriteeriumi juba 2009. aasta neljandas kvartalis või 2010. aasta algul.

2008. aastal valitses nii Eestis kui ka mujal maailmas märkimisväärselt suur ebakindlus ning mitte üksnes keskmises perspektiivis, vaid ka lähiaja majandusarengu suhtes. Maailma finants- ja toormeturud olid väga heitlikud, mis jätab tugeva jälje ka reaalsektori lähiaastate arengule. Selle ebakindluse pärast on keskpang majanduskasvu ootusi pessimistlikumaks korrigeerinud. Usalduskriis finantsüsteemis võib oluliselt mõjutada ka säästude liikumist riikide ja piirkondade vahel ning ka üleilmses majanduses tervikuna. Tähtis on see, et Eesti säilitaks väliskapitali kaasamise võimekuse.

⁶ IMFi hinnangul kujuneb maailmamajanduse kasv 2009. aastal väiksemaks pärast Teist maailmasõda. IMF, „World Economic Outlook Update“, 28.2.2009.

⁷ Eesti Pank, „Kiirhinnang Eesti majandusele jaanuaris süvenenud globaalse kriisi taustal“, 5.2.2009.

G. Reinorff

TARTU TARTUENSIS.
1932

Määrused, otsused ja
publikatsioonid

2008. AASTAL VASTU VÕETUD EESTI PANGA PRESIDENDI MÄÄRUSED

Nr 1, 4. veebruar 2008

Meenemüntide käibelelaskmine

Nr 2, 3. aprill 2008

Eesti Panga presidendi 13. detsembri 2002. a määruse nr 20 „Eesti krooni päevakursside fikseerimise kord” muutmine

Nr 3, 9. mai 2008

Eesti Panga presidendi 7. novembri 2006. a määruse nr 9 „Eesti Panga reaalsajalise arveldussüsteemi alusdokumentatsiooni kinnitamine” muutmine

Nr 4, 9. mai 2008

TARGET2-Eesti reeglite kinnitamine

Nr 5, 9. mai 2008

Välisvaluuta ostu- ja müügitehingute kord Eesti Pangas

Nr 6, 27. mai 2008

Eesti Vabariigi 90. aastapäevale pühendatud ühekrooniste käibemüntide käibelelaskmine

Nr 7, 2. juuni 2008

10-kroonise meenepangatähe käibelelaskmine

Nr 8, 8. juuli 2008

Meenemündi käibelelaskmine

Nr 9, 5. november 2008

Eesti panga presidendi 1. oktoobri 2007. a määruse nr 11 „Tagatisfondi poolt tagatavate hoiuste aruande ja Tagatisfondi kvartaliosamakse aruande kehtestamine” muutmine

Nr 10, 7. november 2008

Hoiu-laenuühistu bilansi ja kasumiaruande sisu- ja vorminõuete kehtestamine

Nr 11, 19. detsember 2008

Eesti Panga presidendi 2002. aasta 13. detsembri määruse nr 20 „Eesti krooni päevakursside fikseerimise kord” muutmine

2008. AASTAL VASTU VÕETUD EESTI PANGA NÕUKOGU OTSUSED

Nr 1-1, 29. jaanuar 2008

Eesti Panga nõukogu liikmetele hüvitise maksimise korra kinnitamine

Nr 2-1, 19. veebruar 2008

Eesti Panga juhatuse tasustamise aluste kinnitamine

Nr 2-2, 19. veebruar 2008

10kroonise meenepangatähe kujunduse kinnitamine

Nr 2-3, 19. veebruar 2008

1kroonise müüdi reversi kujundus

Nr 5-1, 29. aprill 2008

Eesti Panga kasumijaotuse strateegia

Nr 5-2, 29. aprill 2008

Eesti Panga 2007. a aastaaruanne

Nr 5-3, 29. aprill 2008

Meenemüüdi kujundus ja vermimine

Nr 6-1, 20. mai 2008

Eesti Panga juhatuse tasustamine

Nr 8-1, 23. september 2008

Eesti Panga teenetepensioni statuudi muutmine

Nr 8-2, 23. september 2008

Teenetepensioni määramine

Nr 8-3, 23. september 2008

Eesti Panga nõukogu liikmetele hüvitise maksimise korra kinnitamine

Nr 10-1, 25. november 2008

Eesti Panga õppelaenu andmise tingimuste kinnitamine

Nr 11-1, 16. detsember 2008

Eesti Panga töötajatele antava tarbimislenu intressimäära kinnitamine

Nr 11-2, 16. detsember 2008

Eesti Panga strateegiadokument

Nr 11-3, 16. detsember 2008

Eesti Panga siseauditi osakonna 2009. aasta tööplaani kinnitamine

Nr 11-4, 16. detsember 2008

Eesti Panga siseauditi osakonna uue põhimääruse kinnitamine ja vana põhimääruse kehtetuks tunnistamine

Nr 11-5, 16. detsember 2008

Meenemüüdi kujundus ja vermimine

EESTI PANGA PUBLIKATSIOONID 2008

Eesti Panga **veebilehe** aadress on www.eestipank.info. Veebilehel on teave Eesti Panga ja selle tegevuse kohta, samuti Eesti rahasüsteemi, majanduse ja finantskeskkonna kohta. Veebilehel on avaldatud pangandusalased õigusaktid, teave Eesti rahatähtede ja müntide kohta (k.a soovitud kollektsionääridele), Eesti Panga publikatsioonid ja pressiteated, teave Euroopa Liidu ning ühisraha euro kohta, sõnastik jpm. Lisaks on võimalik kasutada mahukat statistikaandmebaasi ning vaadata ja alla laadida valuutade päevakursse. Veebilehel asub ka virtuaalraamatukogu, mille kaudu pääseb teistesse majandusala raamatukogudesse.

Eesti Panga majanduskommentaari

Eesti Pank avaldab majanduskommentaari kuus korda aastas. Majanduskommentaaris väljendab keskpank operatiivselt ja kokkuvõtlikult oma seisukohti tähtsamates majandus- ja pangapoliitilistes küsimustes. Kommentaari saab lugeda veebilehelt, kuid selle kohta avaldatakse ka pressiteade ning sageli kaasneb kommentaari avaldamisega pressikonverents.

Aastaruanne

Sisaldab konkreetse kalendriaasta raha- ja majanduspoliitilise keskkonna analüüsi, ülevaadet muutustest reaalmajanduses, finantssektoris ja keskpangas endas, kokkuvõtet panga rahvusvahelisest koostööst, keskpanga raamatupidamise aastaruannet jm.

Rahapoliitika ja Majandus (hetkeseis ja ettevaade)

Eesti Panga perioodiline trükis (kuni 2008. aasta alguseni „Rahapoliitiline Ülevaade“), mis ilmub kaks korda aastas ning sisaldab põhjalikku majandusülevaadet ja majandusprognoosi. 2008. aastal avaldati

- Rahapoliitika ja Majandus (1/2008)
- Rahapoliitika ja Majandus (2/2008)

Finantsstabiilsuse Ülevaade

Eesti Panga perioodiline trükis, milles käsitletakse finantsstabiilsuse erinevaid aspekte. 2008. aastal avaldati

- Finantsstabiilsuse Ülevaade (1/2008)
- Finantsstabiilsuse Ülevaade (2/2008)

Maksebilanss

Annab ülevaate Eesti välismajandustegevusest, sealhulgas riigi rahvusvahelisest investeerimispositsioonist ja välisvõlast. Sisaldab palju statistilist materjali.

2008. aastal avaldati

- Eesti 2007. aasta esialgne maksebilanss
- Eesti 2008. aasta I kvartali esialgne maksebilanss
- Eesti 2008. aasta II kvartali esialgne maksebilanss
- Eesti 2008. aasta III kvartali esialgne maksebilanss
- Eesti maksebilansi aastaraamat 2007

Päevakajalist

Eesti Panga kiirhinnang, mida avaldatakse vastavalt vajadusele aktuaalsetel majandusteemadel. 2008. aastal ilmus

- Eesti jooksevkonto puudujäägi kohandumine keerulistel aegadel (31.10.2008)
- Eesti pangasektori hetkeseis (31.1.2008)

Euro kasutuselevõtu aruanne

Euro kasutuselevõtu aruande kaudu soovib Eesti Pank kui Eesti raha hea käekäigu eest vastutav asutus jagada avalikkusega keskpanga käsutuses olevat teavet Eesti valmisolekust üle minna Euroopa ühisrahale eurole ning tutvustada oma seisukohti sellega seotud küsimustes. 2008. aastal avaldati

- Euro kasutuselevõtu aruanne (jaanuar 2008)
- Euro kasutuselevõtu aruanne (juuni 2008)

Kroon ja Majandus

Ajakiri, mis sisaldab ülevaateid ja analüüse aktuaalsetel majandusteemadel, kommentaare, tõlkeartikleid, statistikat jm.

2008. aastal ilmunud numbrid:

Kroon ja Majandus (1/2008)

- Eesti maksebilansi üldine areng aastatel 1992–2006 (R. Kirt)
- Eesti väliskaubandus läbi kolmeteistkümne aasta (U. Saks)
- Reisisteenuste näitajate arvutamise kõõgipool (A. Kerge)
- Eesti elanike puhkusereisi-eelistuste uuring (EMORi küsitlus)
- Kes mõjutab Eesti ärikliimat? (P. Anton)
- Euroopa Keskpankade Süsteemi väärtpaberite keskandmebaas (T. Nõmme)
- Maksebilansi, investeerimispositsiooni ja välisvõla seosed (A. Lauba)
- Maksebilansi kvaliteedi hindamine (J. Kroon)
- Maksebilansistatistika analüüsi lihtsamad võtted (J. Kroon)

Kroon ja Majandus (2/2008)

- Tööjõurände senine areng ja õppetunnid (M. Kuldjärv, T-S. Vertmann)
- Üks aasta eurot – Sloveenia majanduse ülevaade (V. Bole)
- Eesti elanike hinnang majandusoludele, tööturule ja tarbimisele (EMORi küsitlus)

Tööturu Ülevaade

Tööturu ülevaates käsitletakse Eesti tööturu olulisemaid arengusuundi, tööjõu nõudlust ja pakkumist, tööjõukulusid, tööturu institutsionaalset arengut ja muid tööturuvaldkonda puudutavaid küsimusi.

2008. aastal avaldati

- Tööturu Ülevaade (märts 2008)
- Tööturu Ülevaade (oktoober 2008)

Toimetised / Working Papers

Eesti Panga Toimetistes avaldatakse Eesti Pangas läbiviidud uuringute aruandeid. Toimetiste sihtgruppina nähakse ennekõike majandusteadlasi ja majandusajajaid. Paljudel juhtudel avaldatakse toimetised ainult inglise keeles. 2008. aastal ilmusid järgmised toimetised:

- *Working Papers 1/2008*: J. Meriküll. *The Impact of Innovation on Employment: Firm- and Industry-Level Evidence from Estonia*
- *Working Papers 2/2008*: Ch. Schulz. *Forecasting Economic Activity for Estonia: The Application of Dynamic Principal Components Analysis*
- *Working Papers 3/2008*: K. Staehr. *Estimates of Employment and Welfare Effects of Personal Labour Income Taxation in a Flat-Tax Country: The Case of Estonia*
- *Working Papers 4/2008*: K. Staehr. *The Maastricht Inflation Criterion and the New EU Members from Central and Eastern Europe*
- *Working Papers 5/2008*: L. Uusküla. *Liquidity and Productivity Shocks: A Look at Sectoral Firm Creation*
- *Working Papers 6/2008*: J. Meriküll, K. Staehr. *Unreported Employment and Tax Evasion in Mid-Transition: Comparing Developments and Causes in the Baltic States*
- *Working Papers 7/2008*: L. Uusküla. *Limited Participation or Sticky Prices? New Evidence from Firm Entry and Failures*

Muud publikatsioonid

- Oma riik, oma raha: rahareformid Eesti Vabariigis. Eesti Pank, 2008
- Kunstiraamat „Eesti kunstnikud Saksamaal”. Eesti Pank, 2008. Tammerraamat 2008
- Kunstikalender „Eesti kunstnikud Saksamaal”. Eesti Pank, 2008. Tammerraamat 2008
- Keskpanga tutvustav lasteraamat „Mis on raha? Kuidas tekkisid pangad? Mis on keskpank?”. Eesti Pank, 2008
- Teejuht hindade ja inflatsiooni maailma. Abiks õpetajale. Eesti Pank, 2008
- Väike teejuht hindade ja inflatsiooni maailma. Õppematerjal gümnaasiumile. Eesti Pank, 2008
- Väike teejuht hindade ja inflatsiooni maailma. Õppematerjal põhikoolile. Eesti Pank, 2008
- Raimund Hagelberg. Elust ja endast. Eesti Kirjandusmuuseum, 2008
- Eesti Pank. Reklaamtrükis. Eesti Pank, 2008

Ühekordset teavet saab

Eesti Panga infotelefonil **668 0719**

e-posti aadressil **info@epbe.ee**

Teavet Eesti Panga publikatsioonide tellimise kohta saab

telefonil **668 0998**

e-posti aadressil **trykis@epbe.ee**